BESTSELLER *THE SUNDAY TIMES*

KERRY DAYNES

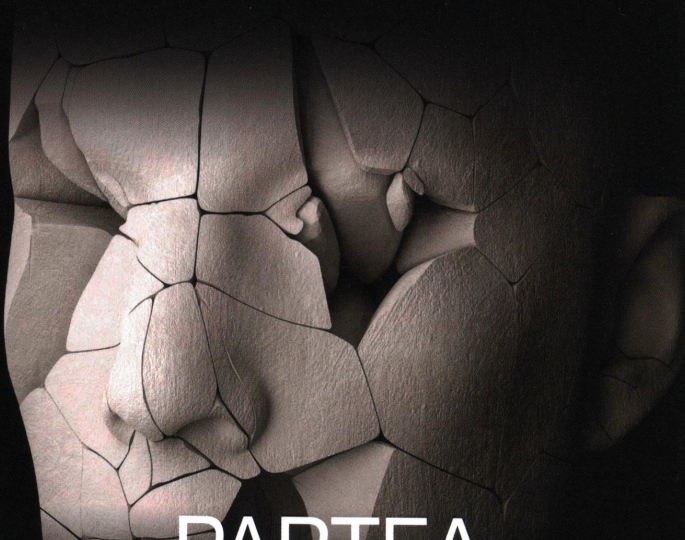

PARTEA ÎNTUNECATĂ A MINȚII

POVEȘTI ADEVĂRATE DIN VIAȚA MEA DE PSIHOLOG CRIMINALIST

PREFAȚĂ DE COLONEL (R) DAN ANTONESCU

CORINT BOOKS

KERRY DAYNES

PARTEA ÎNTUNECATĂ A MINȚII

POVEȘTI ADEVĂRATE
DIN VIAȚA MEA DE PSIHOLOG CRIMINALIST

KERRY DAYNES

PARTEA ÎNTUNECATĂ A MINȚII

POVEȘTI ADEVĂRATE
DIN VIAȚA MEA DE PSIHOLOG CRIMINALIST

Traducere din limba engleză
LUCIAN POPA
Prefață
col. (r) DAN ANTONESCU

CORINT BOOKS
2024

Redactare și note: Roxana Dragne
Tehnoredactare computerizată: Dan Crăciun, Mihaela Ciufu

Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrația copertei: Ilustrație abstractă a unui cap de manechin, Shutterstock

THE DARK SIDE OF THE MIND
by Kerry Daynes
Text Copyright © Kerry Daynes 2019
All rights reserved

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin editurii CORINT BOOKS, str. Mihai Eminescu nr. 54A, București.
www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DAYNES, KERRY
Partea întunecată a minții: povești adevărate din viața mea de psiholog criminalist / Kerry Daynes; trad. din lb. engleză de Lucian Popa; pref. de Dan Antonescu. - București: Corint Books, 2024
ISBN 978-606-088-430-9

I. Popa, Lucian (trad.)

821.111

Prefață

A fi sau a nu fi „profiler" – o dilemă hamletiană pe care o avem și noi, polițiștii și psihologii

A fost o bucurie să lecturez această carte excelentă, căci m-a purtat, pe nesimțite, în urmă cu niște ani – nu foarte mulți, dar nici puțini. Vreo douăzeci. Poate chiar treizeci. Spun asta pentru că povestirile – bine, sincer și extrem de documentat elaborate – mi-au trezit amintiri dragi. Amintiri despre scene, întâmplări, dialoguri și multe altele din viața mea de fost polițist, mai exact, de polițist anchetator la Serviciul Omoruri.

De pe această poziție și bazându-mă pe experiența acumulată în cei șaptesprezece ani, perioadă în care am lucrat în această unitate de elită a poliției, mi-am permis să analizez, să cântăresc, să interpretez și să apreciez mesajul transmis de autoare. Concluzia la care am ajuns este că această carte este o lectură obligatorie. Pentru profesioniștii în psihologie și psihiatrie, pentru polițiști,

procurori, judecători și avocați. Trebuie citită și de cei care n-au nicio legătură cu sistemul judiciar, dar care vor să știe ce se întâmplă în spatele ușilor zăvorâte din penitenciare ori dincolo de porțile unităților medicale cunoscute ca spitale de psihiatrie. Trebuie citită și de cei care au în familie sau în cercul de prieteni persoane cu probleme de natură psihiatrică sau care au nevoie de ajutor psihologic. Și, nu în ultimul rând, trebuie citită de cei care, cu ajutorul medicației sau a consilierii psihologice, au ajuns să îndeplinească – sau sunt foarte aproape de – normalul comportamental acceptat de standardele societății.

Autoarea posedă priceperea de a fi reușit să privească atent în mințile infractorilor/pacienților, având însă grijă ca aceștia să nu poată arunca nici măcar o privire în mintea ei, pentru că și o mică neglijență în această direcție reprezintă cel mai mare pericol, mai ales în cazul celor care simulează nebunia, sperând că vor scăpa astfel de pedeapsa penală. Or, a permite unui astfel de individ abil să găsească punctul slab al celui care-l analizează și cataloghează înseamnă a oferi o portiță de salvare unui om deosebit de periculos – atât prin faptul că poate scăpa de sancțiunile legii, dar și prin acela că știe cum să profite de slăbiciunea sistemului, ceea ce îl face, în consecință, să prindă curaj. Acest curaj resimțit îi permite sau poate chiar îl invită la recidivă.

În privința cărții însă, autoarea ne permite, cu eleganță și sinceritate, să privim, măcar puțin, în mintea, viața, gândurile și relațiile ei personale, atitudine care poate fi interpretată drept „auto-dezvăluire adecvată" – pe care ea însăși ne mărturisește că, în practică, a folosit-o într-o singură situație, menționând în

mod expres că a fost o excepție, tratată cu deosebită considerație. Iar scopul a fost acela de a putea să comunice eficient cu o pacientă.

Volumul este scris cu o sinceritate dezarmantă și cutezanță. De foarte puține ori am întâlnit un psiholog care să vorbească despre sine – deși am în jurul meu foarte mulți psihologi. Ei sunt obișnuiți, de regulă, să asculte și să observe, iar dacă intervin, o fac pentru a-l convinge pe pacient să spună mai multe, strângând astfel suficiente date pe care să le analizeze, spre a găsi ulterior o soluție. De multe ori, chiar și în relațiile cu prietenii sau amicii, psihologii au aceeași atitudine: parcă vor să vâneze stări, atitudini, emoții, reacții... Însă nu toți.

În volumul de față, autoarea are curajul să vorbească despre sine și despre greșelile făcute – nu numai în viața profesională, ci și în cea personală. Chiar dacă în carte afirmă că lucrurile pe care le face nu au neapărat legătură cu criminologia, în realitate, cercetările ei ajută la înțelegerea acelor resorturi care declanșează în mintea unora comportamentul infracțional și recidiva.

Din fericire, înțelegând aceste mecanisme, poți preveni, iar prevenția reprezintă scopul principal al criminologiei; reprezintă aflarea marelui „de ce". *De ce* s-a întâmplat, *de ce* a acționat așa, *de ce* a acceptat, *de ce* nu a reacționat altfel, *de ce* nu a prevăzut, *de ce* s-a complăcut (în situația periculoasă), *de ce* a ales varianta A și nu a ales varianta B... și încă multe astfel de „de ce"-uri. Dacă aceste întrebări ar fi primit la timp un răspuns argumentat solid, concludent, atunci multe nenorociri ar fi fost prevenite – nenorociri care pentru unii au fost fatale, pe alții i-au trimis în spatele gratiilor, iar pe alții (mulți, foarte mulți), în deznădejde.

Aducând în discuție deznădejdea, ne raportăm la următoarea prejudecată: în cazul unui act de violență, fie că este vorba despre un viol, o crimă sau orice altă infracțiune marcantă, acesta implică, din punct de vedere psihologic, doar doi actanți – autorul și victima, un personaj negativ și unul pozitiv. Dar nu este așa, căci există și foarte multe victime colaterale! Pe de o parte, rudele și apropiații victimei suferă pentru pierderea acesteia sau pentru chinul prin care aceasta a trecut și (încă) trece, în caz de supraviețuire. Pe de cealaltă parte, rudele apropiate ale autorului suferă din cauza stigmatului nedrept pe care-l primesc din partea celor care știu ce a făcut autorul. Doar sunt rude cu un criminal, un violator, tâlhar ori pedofil, nu?

În unele cazuri, atunci când există conștiință si regrete sincere pentru răul produs, chiar și autorul devine o victimă – a propriei fapte. Iar autoarea cărții de față, Kerry Daynes, subliniază deosebit de elocvent aceste aspecte. Combină armonios amintirile personale, unele ce țin chiar de propriile sentimente, cu amănunte din cazurile studiate de ea, cazuri de criminali, violatori, exhibiționiști...

De asemenea, foarte sinceră și convingătoare este și descrierea debutului ei în această profesie. Această mărturie mi-a adus aminte de perioada în care foloseam – empiric, ce-i drept – psihologia: atunci, neexistând suficienți psihologi, noi, polițiștii, le suplineam lipsa în negocierile absolut necesare în ceea ce privea conflictele dintre autori, rudele acestora și rudele victimelor. Sau de când încercam – și, de cele mai multe ori, chiar reușeam –, bazându-ne mai mult pe fler decât pe cunoștințele de psihologie judiciară, să „citim" suspectul din fața

noastră. Era în vremea când încă nu ieșiseră primele serii de psihologi de pe băncile proaspăt reînființatelor facultăți de Psihologie.

Cu un talent deosebit este descrisă „lumea penitenciară", dacă o putem numi așa, o lume aparte, cu reguli scrise, dar și cu reguli nescrise. Paradoxal, regulile nescrise au de multe ori o valoare și o putere considerabil superioare celor scrise. Populația penitenciarului se împarte în două: cea a deținuților și cea a personalului ce deservește închisoarea. Cele două tabere, deși aflate în permanente dispute (ca să nu le numim chiar *războaie*), au totuși multe puncte comune. Iar acestea sunt analizate și descrise cu precizie în *Partea întunecată a minții*, chiar dacă descrierea implică dezvăluiri incomode pentru sistemul respectiv.

Citind și admirând maniera în care sunt prezentate aceste aspecte, n-am putut să nu constat o mulțime de similitudini cu sistemul penitenciar din țara noastră. Și, la fel ca în sistemul britanic, nici la noi nu au fost găsite toate soluțiile necesare, dorite și mult așteptate. Tot în aceeași manieră impecabilă, dar și aspră în aprecieri, prezintă situația din spitalele de psihiatrie: subfinanțare, cu salarii neatractive, personal puțin calificat și dedicat, dar și mulți neaveniți, insensibili și chiar brutali. Situația este, din păcate, foarte asemănătoare cu cea din România, dar și cu cele din multe alte țări.

O altă virtute a autoarei este că reușește să traducă, pentru omul obișnuit, diagnostice din lumea psihiatriei, diagnostice în baza cărora bolnavii sunt catalogați, de către necunoscătorii în ale psihiatriei, drept nebuni – iar acest termen este folosit atât pentru că transmite un mesaj clar, dar și pentru că poate îngloba și suporta

multe. Numai că el denotă doar o lipsă de cultură în domeniu, superficialitate și tendința de a eticheta fără a raționa cu privire la adevărata drama prin care trece persoana aflată în suferință.

Rareori are cineva curajul să aducă în spațiul public metodele, limbajul, trăirile – fie ale pacienților, fie ale personalului medical sau administrativ – ori chiar situațiile aproape imposibil de rezolvat atunci când un pacient sau mai mulți intră într-o stare de agitație sau de violență foarte greu de gestionat. Kerry Daynes are acest curaj. Nu a pregetat să se descrie în ipostaze deloc măgulitoare pentru un psiholog. Fără teamă că va fi criticată sau catalogată drept diletantă, a spus cât și unde a greșit. Un psiholog capabil să consilieze, să sfătuiască o persoană aflată în dificultate, dar care nu este capabil, decât foarte târziu, să aplice ceea ce le spune altora să facă – acesta este în mintea unora un psiholog care dă dovadă de lipsă de profesionalism; sau chiar mai rău – iar acest „mai rău" nu poate fi decât o ipocrizie profesională, dacă poate fi numită așa.

Cu toate acestea, în cazul de față vorbim despre un aspect simplu și dur: este foarte simplu să dai sfaturi atunci când nu e vorba de tine. Iar când a constatat că propria profesie o ajută foarte puțin, a apelat la justiție. Însă, în această situație, justiția britanică a dezamăgit-o. Și a avut cutezanța să arate inechitățile acestei justiții, discutând despre misoginism și abordând o poziție clară și intransigentă atunci când a fost vorba despre faptele comise de femei în legitimă apărare ori despre cazurile în care sunt cântărite faptele bărbaților abuzatori.

În carte este abordată, în mod foarte interesant și echilibrat, și problema existenței sau inexistenței

discernământului la momentul comiterii faptei sau chiar și în momentul procesului, așa cum este prevăzut în dreptul penal englez. Aici face referire la problemele cu care se confruntă experții în psihologie și psihiatrie, atunci când evaluează, prin prisma specialităților lor, autorii de infracțiuni grave. Tot la fel se întâmplă și în România, în ceea ce privește comisia de evaluare medico-legală psihiatrică, atunci când se cere a se stabili dacă, la momentul comiterii faptei, a fost vorba despre un discernământ păstrat ori de unul diminuat sau chiar abolit.

De asemenea, autoarea își permite să critice aplicarea psihologiei industrializate (folosite fie de psihologi dezinteresați din punct de vedere profesional, fie de persoane care după doar câteva zile de pregătire în domeniu, dar dotate cu manuale citite în diagonală sau cu niște formulare ori șabloane care nu trebuie decât bifate, se consideră aproape psihologi), în detrimentul adevăratei științe a psihologiei.

Lucrul cu mintea omului, fie că vorbim despre psihiatru, fie despre psiholog, este, pentru cei care-și respectă profesia, o muncă extrem de dificilă! Neurochirurgul „cotrobăie" prin creierul omului, dacă-mi este permis a spune așa despre această specialitate medicală de o finețe inimaginabilă, în care milimetrul este o unitate de măsură uriașă, căci o deviere cât de mică a bisturiului sau a oricărui alt instrument folosit poate duce la pierderea unui simț, a capacității motorii sau a memoriei. Iar enumerarea poate continua, mult și bine, mai ales că, în alte situații, devierea poate fi fatală. În acest caz, operația durează câteva ore. În cazul psihiatrului sau psihologului, tratarea pacientului

durează mult mai mult. Neurochirurgul vede, cu ochiul liber sau cu aparatura ajutătoare, tumora, vasul spart sau orice alt defect; el are, astfel, pe masa de operație, dar și pe monitor, imaginea clară a ceea ce are de făcut, de reparat, de tăiat, de suturat. Pe când cei doi, psiholog și psihiatru, nu au la dispoziție o astfel de aparatură. Nu au cum să vadă ce este în mintea omului din fața lor. Nu au cum să-i vadă gândurile sau, printr-o conexiune... tip Bluetooth, să audă și ei vocile care-l ghidează pe pacient în anumite perioade.

Ei, psihologul ori psihiatrul, sunt de fapt aparatura care, în urma multor ore de discuții, observații, testări și altele asemenea, încep să cunoască pacientul, la milimetru... comportamental. Apoi, odată început procesul, aceștia ajung să înțeleagă pacientul – să vadă de unde vin problemele, să-i înțeleagă reacțiile, dar și să descopere lumile în care acesta trăiește. Fie că vorbim despre afecțiuni psihiatrice ori probleme din sfera psihologiei, diagnosticul se conturează după foarte multe ore, stabilindu-se ulterior tratamentul, maniera de abordare și măsurile ce se impun a fi luate. Aceste măsuri sunt necesare pentru protejarea pacientului sau a celor din preajma lui.

Un lucru este clar: conform celor prezentate de Kerry Daynes, sistemul englez seamănă foarte mult cu cel românesc. Dar nu este identic. Nu există niciun motiv s-o suspectăm pe autoare de denaturarea adevărului sau de prezentarea deformată a situației reale din spitalele de psihiatrie. Multe dintre dilemele, incertitudinile, convingerile, dar și temerile specialiștilor respectivi, cu privire la corectitudinea diagnosticelor și/sau a medicațiilor prescrise, sunt cele corecte. Mai ales atunci

când au bănuiala că în fața lor se află o persoană care simulează nebunia. Nebunie care, generic vorbind, nu duce la pedepsire din punct de vedere penal. Numai că, în cazul Angliei, există și un risc pentru autori: internarea într-o unitate medicală de specialitate, cu măsuri de maximă siguranță, pentru perioadă nelimitată – ceea ce poate însemna chiar și pentru toată viața... Iar ceea ce este extrem de important: în codul penal britanic există acea sintagmă extrem de descurajantă pentru infractori: „fără posibilitate de liberare condiționată". Am putea prelua și aplica exemplul!

Altă dovadă de curaj profesional o reprezintă descrierea și mai ales catalogarea celor care se numesc „profileri" Enumerarea limitelor, limitărilor, precum și a greșelilor din această ocupație – căci, din punctul meu de vedere, nu poate fi numită meserie –, ale cărei dimensiuni reale și ale cărei rezultate au fost umflate artificial, de filme artistice și seriale TV, este doar un alt exemplu de corectitudine profesională. Mai ales că autoarea însăși a fost considerată profiler, titlu pe care ea nu-l considera o laudă, cu toate că cei care-i spuneau că este profiler o vedeau așa.

Voi face o paralelă între profileri și ceea ce am fost eu și colegii mei de la Serviciul Omoruri, din Poliția Capitalei. Profilerii reprezintă, așa cum bine punctează Kerry Daynes, posibilitatea unei viziuni noi, a unei abordări inedite, bazate și pe unele cunoștințe de psihologie, o privire proaspătă, într-un caz înțepenit, chiar încremenit poate din cauza unei rutine inerente care intervine atunci când de acel caz se ocupă un număr restrâns de persoane, pentru o perioadă mare de timp. La Serviciul Omoruri, profilerul a fost înlocuit

printr-o metodă simplă și eficientă: atunci când timpul o permitea, dădeam câte un dosar de la o echipă care lucra de mult timp în el, unei altei echipe, spre studiere și analizare, fără a avea acces la ceea ce s-a făcut în acel dosar până atunci – un fel de „cap limpede" din redacțiile ziarelor.

Cei care primeau dosarul îl analizau de la faza incipientă (CFL – de fapt, CLF, adică cercetarea locului faptei –, investigații, audieri, expertize, măsuri tehnice etc.) și veneau cu propuneri de investigații noi, de expertize ori măsuri tehnice noi. Majoritatea celor propuse de noul colectiv se suprapuneau peste ceea ce făcuseră colegii lor. Dar, invariabil, apăreau și alte propuneri ori variante de lucru noi. Desigur, nu toate aveau posibilități de finalizare pozitivă în economia cazului, dar era o noutate care îi scotea din înțepenire pe cei care se părea că nu reușeau să iasă din cele stabilite până într-un punct – mai precis, eliminam *biasuri* și *blind spots*, inevitabile în această muncă de analiză.

Oamenii se comportă câteodată asemenea unei mașini căreia îi este greu să iasă din șleaurile săpate în noroi sau zăpadă, șoferul preferând drumul impus, drum care nu presupune decât trecerea timpului până la a se ajunge pe un drum curat.

În permanență, citind această carte, am făcut o paralelă între viața autoarei – viața personală, dar și viața profesională – și... traiectul meu profesional. Pe toată durata lecturii și a redactării acestor câteva rânduri, am avut sentimentul că citesc, scriu și comentez despre un prieten, un coleg de breaslă, un om pe care-l cunosc și alături de care am profesat meseria atât de dragă mie, cea de polițist la Serviciul Omoruri.

Și încă o asemănare între profesia ei și a mea: pentru a se deconecta, relaxa și pentru a reveni la parametrii psihologici necesari funcționării, autoarea făcea apel la simplul act de plimbare a câinilor. Și eu apelam și încă apelez – pentru că unele reportaje pe care le realizez împreună cu echipa de la TVR mă marchează – la o metodă asemănătoare: iau un cărucior și mă plimb printr-un supermarket, printre oameni normali, privesc oameni normali și mă bucur că există tineri care își exprimă afecțiunea în public fără teamă, pentru că au avut aceeași idee cu privire la vinul ales, copii care privesc pofticioși la o ciocolată, bătrânei care se uită atent în portofel, dar și la prețurile afișate. Există și oameni normali! Nu numai violatori, criminali, pedofili, tâlhari...

Kerry Daynes aduce în discuție încă un aspect deosebit de important, dar și interesant: este esențial să-ți poți doza trăirile personale pentru a nu afecta obiectivitatea obligatorie în această profesie. Este foarte ușor să spui că anchetatorul, sau expertul, în cazul ei, are obligația să aducă în fața instanței atât probe împotriva suspectului, cât și în favoarea acestuia...

Volumul este o superbă pledoarie pentru munca de psiholog, în general, și pentru cea de psiholog criminalist, în special. Este, pe de o parte, scrisă în stilul literaturii de specialitate, dar are și valoare literară, putând fi citită ca pe un jurnal sau un roman. Cu suspans, cu intrigă și cu situații neașteptate.

Col.(r) Dan Antonescu

Pentru mama, tata și sora mea mai mare

Nota autoarei

Poveștile pe care le citiți aici se bazează pe amintirile, experiențele și viața mea ca psiholog criminalist. Numele și anumite detalii de identificare au fost schimbate pentru a proteja confidențialitatea celor nevinovați și a celor vinovați. Și, mai mult, pentru a mă proteja pe mine însămi. Petrec oricum suficient timp în instanță.

„Dacă vei privi multă vreme într-o prăpastie,
*prăpastia va privi și ea în adâncul tău."**
Friedrich Nietzsche

---

* Friedrich Nietzsche, *Dincolo de bine și de rău. Prolog la o filozofie a viitorului*, traducere din germană de Radu Gabriel Pârvu și Ioana Pârvulescu, Humanitas, București, 2015, p. 96 (n. tr.).

Prolog

Uneori tu îți ajuți pacienții să vadă lucrurile mai clar, alteori ei te ajută pe tine.

Maurice avea peste 80 de ani, iar trupul lui înalt și subțire era atât de răsucit de artrită, încât de la distanță părea un păducel bătrân și noduros. Unul îmbrăcat ca Simon Cowell*, purtând mereu pantaloni cu talie înaltă și tricouri albe strâmte. Avea și un ochi de sticlă, care-i conferea o privire descentrată, fapt ce îi sporea asimetria generală.

Nu era în sarcina mea, dar se număra printre rezidenții pe termen lung la o unitate de securitate spitalicească unde începusem să lucrez de puțin timp ca psiholog stagiar, urmând să fiu calificată curând. Spitalul se afla la marginea unui domeniu întins și sărăcit, la periferia unui oraș deprimat din nord – curajos, ai putea spune.

Dacă nu ți s-a întâmplat să fii reținut într-o unitate securizată în temeiul Legii privind sănătatea mintală,

---

* Producător de televiziune englez și personalitate de televiziune, cunoscut mai ales pentru rolul de jurat de la emisiunile Pop Idol, The X Factor, Britain's Got Talent, American Idol (n. red.).

poate fi greu de înțeles diferența dintre aceste locuri și o închisoare clasică. Cele două stabilimente își tratează oaspeții foarte diferit. În serviciul penitenciar, abordarea este ordonată și dominată de necesitatea asigurării securității și protecției publicului. În spitalele securizate, precum acesta, abordarea este de a avea cât mai puține restricții posibil – să fim mai cooperanți; nu numai ținând sub control, ci îngrijind activ. Asemenea deținuților, oamenii de aici nu se bucură de libertate; se consideră că reprezintă un pericol pentru ei înșiși sau, mai probabil, pentru alții. Dar pentru că multe dintre aceste locuri sunt împărțite în unități mai mici, care aproape că seamănă cu o casă, având zone comune de locuit, nu este atât de neobișnuit să dai de membri ai personalului care iau prânzul alături de pacienții lor.

Așa se făcea că în majoritatea zilelor de marți și joi mă duceam la mica anexă în care locuia Maurice, pentru a-mi petrece pauza de prânz cu ocupanții din Milton Ward.

Rapoartele psihiatrice ale lui Maurice menționau în mod repetat că *suferea* de o „dereglare de sadism sexual". Nu mi-a scăpat cât de sarcastică părea folosirea termenului „suferință" într-un astfel de context. Sadicii sexuali sunt încercați de fiori sexuali intenși ca răspuns la durerea, umilirea, suferința sau, în general, la chinul prin care trece o altă ființă. Acest lucru nu trebuie confundat cu niște palme peste fund, date în joacă, și cu atât mai puțin cu jenantele, dar bine-cunoscutele practici în care partenerii se îmbracă în latex, unul fiind supus și celălalt dominant. Sadismul sexual este considerat o dereglare – și există dereglări pentru aproape orice – doar dacă individul își impune dominația asupra cuiva

care nu consimte la așa ceva. Iar asta duce la întrebarea: cine *suferă* cu adevărat în acest caz?

În cazul lui Maurice, însemna că îi plăcea să pândească în locuri izolate și să scoată la iveală ceea ce ar fi trebuit să fie părțile sale *intime*, etalându-le în fața fetelor și femeilor care nu se așteptau la așa ceva. Șocul și groaza de pe chipurile lor constituiau pentru el o extraordinară sursă de plăcere personală și sexuală. Înclinația lui pentru aceste senzații tari facile l-a făcut să poposească, pentru scurt timp, în închisoare, pe când era tânăr, dar, deloc surprinzător, acest lucru nu l-a oprit. După ce a fost eliberat, a mers mai departe: două femei au fost găsite moarte în casa lui, fiecare cu mai multe răni de înjunghiere de diferite adâncimi, grupate predominant în jurul sânilor. Explorările precise ale unui torționar. Acum, un rezident permanent al unității securizate, Maurice nu mai merge nicăieri. Niciodată.

Într-o marți, în timp ce luam prânzul în anexă – supă și o chiflă –, Maurice s-a apropiat de mine din spate și, cât ai clipi – la propriu –, și-a scos ochiul de sticlă din orbită și l-a aruncat în sosul meu Heinz de tomate. Înainte să mă pot dumiri ce se petrecea, eram acoperită de stropi roșii ca de sânge și supa se uita lung la mine.

Încă oarecum lipsită de experiență la cei aproximativ 24 de ani ai mei, m-am pierdut pe moment cu firea și i-am oferit lui Maurice exact reacția la care spera. Am țipat și am țâșnit de pe scaun, tenul meu celtic albindu-se și mai mult. Cine nu ar reacționa astfel pomenindu-se cu un glob ocular în supă?

Știam despre ochiul de sticlă al lui Maurice, dar se pare că, atunci când vezi unul bălăcindu-se în supa ta, creierul îți transmite, instinctiv, că este un glob ocular

real. O parte gelatinoasă a corpului altcuiva. Explicația rațională – că nu este, într-adevăr, nimic altceva decât o bilă de sticlă – apare puțin mai târziu, după ce ai urlat de s-au cutremurat pereții.

M-am uitat rapid la fața lui – o scobitură căscată în care fusese globul ocular, ochiul sănătos privindu-mă cu atenție, studiindu-mi reacția – și am zărit o umbră de zâmbet în timp ce era scos afară de un infirmier. Îmi venea să-mi dau singură palme. Bătrânul ăsta tocmai își bătuse zdravăn joc de mine.

Acesta a fost un exemplu de „contravenție paralelă"* – atunci când o persoană manifestă un comportament similar – sau care servește aceluiași scop – cu acela infracțional. Pentru Maurice, sentimentul de măiestrie în a stârni și a citi frică și dezgust pe chipul oricărei femei aflate în apropierea lui, prin expunerea bruscă a acestei părți a propriului corp, era tot ce putea spera mai bun, ținând seama de constrângerile la care era supus în acest mediu spitalicesc.

M-am simțit extrem de stânjenită fiindcă în ziua cu pricina picasem în capcana lui Maurice. Dar întâlnirea m-a ajutat să înțeleg foarte multe despre profesia pe care o alesesem. Căci în ce fel rezolvi o problemă precum Maurice? Enigma care însemna acest om și felul în care am reacționat față de el reprezintă provocarea ce stă

* În original, *offence parallleling*; pusă în legătură cu *parallel investigation* – apare în cazurile complexe de cercetare, care vizează două sau mai multe jurisdicții (de exemplu, civilă, penală, administrativă sau constituțională), fiind astfel necesare mai multe investigații concomitente. Analog, o „contravenție paralelă" reprezintă o abatere care ține de o altă jurisdicție decât cea pentru care este anchetată persoana în cauză (n. red.).

la baza psihologiei criminalistice, meserie cu care mă îndeletnicesc în fiecare zi.

Cum să te comporți cu Maurice ar putea părea evident pentru unii – de ce să nu scoți, pur și simplu, falsul glob ocular din supă? Dar nu eu sunt sadicul din povestea asta. Nu este nici misiunea, nici dorința mea să pedepsesc sau să umilesc oamenii cu care lucrez. Și, pur și simplu, a-l ține închis pe Maurice nu ar rezolva problema principală – nevoia lui de a șoca și satisfacția de natură sexuală pe care a obținut-o astfel. Dacă am îndepărta ochiul de sticlă, impulsurile lui ar găsi o altă modalitate de a se manifesta. Și să nu uităm că îndepărtarea părților corpului unei persoane, chiar și a celor protetice, tinde să ridice câteva întrebări destul de incomode cu privire la drepturile omului.

Vor fi unii care vor argumenta că a lua prânzul în aceeași cameră cu Maurice a fost un mod de a o căuta cu lumânarea. Ce om cu capul pe umeri ia prânzul cu un infractor condamnat sexual și nu se așteaptă ca acesta să fie cu ochii pe el, cel puțin la figurat? Dar această abordare pune în cârca victimei (în acest caz, eu) obligația de a-și schimba comportamentul – adică să găsesc un alt loc unde să-mi mănânc prânzul. Or, datoria mea este să ajut bărbați ca Maurice să-și schimbe *ei* comportamentul. În plus, nemaioferindu-le ocazia să-și manifeste pornirile (în cazul lui Maurice, pur și simplu nevoia de a avea acces la femei) nu însemna neapărat că le-ar fi rezolvat problema. Poate că avea să-i facă, pur și simplu, să-și dorească și mai mult să răbufnească.

Ceea ce nu te omoară te face mai puternic, dar un ochi în prânzul meu nu reprezintă, în cel mai rău caz, nimic mai mult decât un risc de sufocare. După cum

mi s-a reamintit în acea zi, pe pielea mea, o abordare eficientă pentru a elimina orice fel de comportament neplăcut – în acest mediu, unde mă aflam totuși în siguranță – este să-l ignori pur și simplu. Orice părinte care are un bebeluș poate proba acest lucru – este cea mai elementară dintre tehnicile comportamentale. (Behavioriștii se poziționează ferm de o parte a dezbaterii „natură vs educație". Ei afirmă că nu avem trăsături psihice înnăscute și că tot ceea ce facem se datorează strict faptului că am învățat comportamentul de la cei din jurul nostru, după care, mai târziu în viață, continuăm cu acest comportament în funcție de gradul în care este recompensat sau pedepsit.) Și, după cum va confirma de asemenea orice părinte de bebeluș, a nu oferi reacția așteptată la un comportament este, adesea, una dintre abordările cele mai greu de implementat.

Pe când Maurice își lua tălpășița și inima începuse să-mi bată iar într-un ritm normal, mi-am dat seama că, dacă îmi doream să reușesc în această carieră – dacă voiam să găsesc vreodată cele mai bune soluții la problemele pe care pacienții mei le prezintă –, trebuia să învăț să trec peste propriile reacții emoționale. Trebuia să-mi gestionez revolta instinctivă și, de altfel, sănătoasă față de un astfel de comportament deranjant și să merg mai departe fără să mă sinchisesc de el.

Ar fi trebuit să dau ochiul de sticlă deoparte și să continui să-mi mănânc supa.

*

Prânzul cu Maurice a fost doar una dintre numeroasele experiențe extraordinare pe care le-am avut în cei douăzeci de ani ca psiholog criminalist. Am lucrat

cu unii dintre cei mai tulburați și tulburători infractori ai societății, în închisori, spitale, tribunale și secții de poliție, în cartiere și comunități la fel ca a ta. Experiențe de neuitat, care m-au schimbat atât pe mine, cât și felul în care văd lumea.

Uneori sunt numită psiholog criminalist, ceea ce sună ca și cum m-aș afla pe statul de plată al mafiei. De fapt, am foarte puțin de-a face cu criminologia (studiul tendințelor criminalității și prevenirea acesteia). Alte lucruri pe care nu le fac includ munca de detectiv (nu țintuiesc suspecți la pământ) și patologie (fără ciopârțirea cadavrelor – deși un criminal în serie mi-a arătat odată cum să dezmembrez un curcan).

Toate crimele sunt comise de oameni și tot asupra lor sunt comise. Psihologia criminalistică este despre ei.

O mare parte din munca mea este reprezentată de încercarea de a reduce recidiva în rândul celor care au comis infracțiuni, cu scopul final de a face societatea un loc mai sigur. Pentru a îndeplini acest lucru, aplic metodele științifice ale psihologiei, încercând să înțeleg procesele mentale din spatele actului criminal. Provocarea pentru psihologi este, așadar, să încerce să ia măsuri pentru a ajuta persoana în cauză să-și schimbe comportamentul și să înceapă o nouă viață: un cetățean complet corectat, care respectă legea. Acesta este idealul. Totuși, cel mai des, îi sfătuiesc pe alții cu privire la răspunsul adecvat pe care trebuie să îl dea, care să conducă la siguranța tuturor, în legătură cu un caleidoscop de comportamente extreme, de la incendiere la uciderea copiilor. Evaluările, aprecierile și mărturiile mele ajută la elaborarea deciziilor judecătorilor și juriilor, comisiilor de eliberare condiționată, poliției și

echipelor care se ocupă cu sănătatea mintală. Decizii care pot afecta profund viețile oamenilor.

Este un rol care se încadrează cu greutate între justiția penală și sistemele de sănătate mintală. Aceste instituții supraîncărcate și imperfect concepute formează un cuplu dificil, ca doi bătrâni și confuzi, precum bunicii din *Charlie și fabrica de ciocolată*, romanul lui Roald Dahl, forțați să împartă un pat din care sunt prea mocăiți și înțepeniți pentru a se da jos.

Prefer să-i numesc „clienți" pe oamenii cu care lucrez. S-ar putea să sune iritant de corect din punct de vedere politic, ca și cum aș fi mai degrabă o manichiuristă decât un psiholog criminalist, dar folosesc acest termen ca o umbrelă respectuoasă pentru gama largă de oameni cu care intru în contact. Este un fapt inevitabil că majoritatea clienților mei sunt bărbați, dar, ocazional, sunt și femei. Lucrez atât cu victimele, cât și cu infractorii. Adesea, se pare că aceștia – clienții mei – au făcut parte, la un moment dat în viața lor, din ambele tabere.

*

Oamenii au nutrit dintotdeauna o fascinație morbidă față de crime și criminali – de la teoriile despre Jack Spintecătorul, până la controversata condamnare a lui Steven Avery* –, în special față de cei care lezează cele

* Criminal american, din comitatul Manitowoc, Wisconsin; condamnat pe nedrept în 1985, pentru agresiune sexuală și tentativă de omor, este eliberat, în baza unui test ADN, după ce ispășește 18 ani din cei 32 de pedeapsă; doi ani mai târziu însă, este din nou arestat, pentru uciderea fotografei Teresa Halbach, iar peste încă doi ani, condamnat la închisoare pe viață.

mai sacre valori ale societății și comit crime violente și sexuale, care sunt de neconceput pentru noi toți. Noi, cei care jucăm după regulile societății, ne simțim fascinați și totodată oripilați de aceia care aleg să facă praf societatea. Și poate că nu e deloc surprinzător faptul că posturile noastre de știri și divertisment sunt pline de povești care vorbesc despre încălcarea legii – este greu de imaginat că setea noastră pentru astfel de narațiuni ar putea fi ostoită vreodată.

Dar se întâmplă foarte des ca aceste povești să se concentreze pe ceea ce este de fapt doar un mic capitol din întreaga poveste. Ne vorbesc despre infracțiunea săvârșită, de investigațiile ulterioare până la proces, de pronunțarea sentinței și condamnarea celui vinovat. Despre ce se întâmplă după aceea se vorbește rar, de parcă criminalul și toate consecințele acțiunilor sale ar fi dispărut într-un nor de fum. Dar viața nu se termină pentru acea persoană, pentru familiile sau pentru victimele lor. Ei trebuie să învețe să trăiască cu întâmplarea respectivă pentru totdeauna. Un psiholog se poate alătura poveștii în orice stadiu, însă de foarte multe ori se întâmplă să devenim personaje-cheie ale narațiunii de-abia în momentul în care procedurile judiciare s-au încheiat și după ce interesul mass-mediei și al publicului scade.

Despre poveștile pe care am ales eu să le prezint în volumul de față nu vei citi, probabil, în ziare. Ele se concentrează pe munca de zi cu zi a unui psiholog criminalist, cu toate părțile ei frustrante, contradictorii și doar ocazional optimiste.

Întâmplările acestui ultim proces fac subiectul documentarului Netflix *Making a Murderer*, din 2015 (n. red.).

Am inclus aceste povești din multe motive: unele sunt sfâșietoare, altele stârnesc sentimente de furie, iar unele sunt pur și simplu ciudate. Ceea ce le leagă este experiența mea personală: am fost afectată de ele. În plus, toate ne ajută să înțelegem mai bine natura umană, adeseori disputată de extreme.

Întrebarea care mi se adresează poate mai mult decât oricare alta, fie că este vorba de un șofer de taxi pe care îl cunosc în treacăt în timpul zilei sau de un judecător care vrea să afle opinia mea profesională, este următoarea: „Ce dracului e în neregulă cu oamenii ăștia?" Cuvintele pot fi mai mult sau mai puțin formale, dar toată lumea ține morțiș să afle același lucru. Ce este atât de în neregulă cu o persoană, încât să comită o crimă gravă? Pentru că, odată ce știm ce este în neregulă cu acel cineva, îl putem vindeca, nu? Sau să-l închidem, ca să eliminăm pericolul. Mi-a luat mult timp – prea mult – să-mi dau seama că toți punem întrebarea greșită.

Capitolul 1
AICI SUNT MONȘTRI

*„Gradul de civilizație dintr-o societate poate fi judecat vizitându-i închisorile."**
Feodor Dostoievski

Când le spun oamenilor că sunt psiholog criminalist, aceștia își manifestă îndeobște surpriza și încep să scotocească prin minte pentru găsirea celui mai puțin ofensator mod de a-mi spune că nu arăt așa cum ar trebui să arate un psiholog criminalist (pentru majoritatea oamenilor, arhetipul acceptabil pare să fie în continuare Cracker, sastisitul, alcoolicul, dependentul de jocuri de noroc și impredictibilul-încurcă-lume interpretat de Robbie Coltrane în serialul TV din anii 1990). Spun

* Conform lui Ilya Vinitsky, citatul i-a fost atribuit în mod greșit lui Dostoievski vreme de decenii – a fost preluat de activiști, avocați, senatori, judecători, scriitori sau jurnaliști în articolele și discursurile lor; în *Los Angeles Review of Books*, accesat la https://lareviewofbooks.org/article/dostoyevsky-misprisioned-the-house-of-the-dead-and-american-prison-literature/ (n. tr.).

adesea că sunt prea mică sau prea delicată. Uneori, fac un fel de mișcare stângace cu mâinile, sugerând o clepsidră. Ceea ce constată ei cu perspicacitate, dar formulează îngrozitor, este faptul că sunt femeie.

La drept vorbind, majoritatea psihologilor criminaliști pe care îi cunosc sunt femei. Femeile reprezintă 73%[1] din Societatea Psihologică Britanică (organizația avizată pentru psihologii practicanți din Regatul Unit) și un procent de 80% din divizia sa de criminalistică. De ce atât de mulți cromozomi X? Nu pot vorbi în numele celorlalți 2 035 dintre noi, dar psihologia m-a atras pentru că promitea să ofere un mod de a înțelege lucrurile, modelele și teoriile pentru navigarea într-o lume altfel copleșitoare. Deținerea acelui manual de utilizare părea o promisiune de siguranță și securitate. Asta, și faptul că emană o nesfârșită fascinație; să arunci o privire la gândurile ascunse din mintea altcuiva era atractiv pentru o tânără ca mine.

Dacă e să fiu sinceră cu mine însămi, am fost influențată și de un student la Drept, al cărui nume nu-l voi uita niciodată: Stephen P English. Decizia mea de a include, de asemenea, și un curs de drept în timpul licenței în Psihologie de la Universitatea Sheffield, a fost luată – așa cum se întâmplă cu cele mai bune decizii din prima săptămână de facultate – sub influența hormonilor și a cidrului ieftin. Am inclus și auxiliarul de drept doar pentru a mă putea holba, din spatele sălii de curs, la frumosul lui cap, încercând să-mi imaginez de la ce vine P. Perfecțiune? Pectorali? Poate.

A fost, pur și simplu, o întâmplare că m-am trezit bucurându-mă că studiez dreptul. Așadar, psihologia criminalistică – termenul [engl. *forensic*] provine din latinescul

din for sau *tribunale* – părea o alegere inspirată. Cum sfârșiturile fericite țin de domeniul basmelor, nu mi-am făcut niciodată curaj să vorbesc cu Stephen P English; în schimb, de-a lungul anilor petrecuți la universitate, am ajuns să mă întâlnesc cu un doctorand mai în vârstă. Avea părul lung și închis la culoare, fuma tot timpul țigarete rulate și purta un balonzaid marca Driza-Bone. Atunci când ploua, ceea ce în Sheffield se întâmpla tot timpul, purta o pălărie asortată, cu boruri largi. Pășea țanțoș în barul asociației studențești, precum Clint Eastwood într-o crâșmă. Când era beat sau drogat – așa cum era întotdeauna – devenea sentimental și declara că „nu există dreptate, suntem pe cont propriu". Habar nu aveam despre ce vorbea, și am o vagă impresie că nici el.

*

Când eram copilă, îmi petreceam adesea serile de sâmbătă acasă la bunica, uitându-ne la westernuri italienești la televizorul ei alb-negru. Era o matroană irlandezo-catolică tipică, și reușea cumva să arate întotdeauna cu cel puțin cincizeci de ani mai în vârstă decât era: părul permanent, vopsit azuriu, rochii din stofă nesifonabilă și o bonetă din plastic. A lucrat într-o fabrică de iaurt din Manchester, iar uniforma includea și cizme de cauciuc verzi, așa că întreaga familie avea cizme de cauciuc verzi de la fabrica de iaurt. Stăteam și ne uitam la filme cu cowboy sau la orice altceva în care juca John Wayne. Favoritul bunicii era *Omul liniștit**.

* *The Quiet Man*, film de comedie american din 1952, inspirat de opera lui William Shakespeare; regizat de John Ford, cu John Wayne, Maureen O'Hara și Victor McLaglen în rolurile principale (n. red.).

Mi-a plăcut și mie, pentru că Maureen O'Hara era singura vedetă de film cu părul roșu pe care o văzusem vreodată, și asta a fost cu mult înainte ca roșcații să fie la modă. Eram doar eu, bunica și Joey, canarul galben al lui John, fratele bunicului meu. Oamenii care săvârșeau lucruri rele – „împieliții", cum îi numea bunica atunci când se iveau pe ecran – mi se păreau extrem de diferiți, parcă veniți chiar de pe altă planetă.

Filmele pe care le-am vizionat cu bunica mi-au întipărit o noțiune clară de bine versus rău, presupunând inevitabilul triumf al virtuoșilor, pe care lipsa de evenimente a copilăriei mele pur și simplu a întărit-o. Am fost norocoasă să am parte de o educație decentă și obișnuită, crimele neafectându-mă pe mine, pe familia mea sau pe oricine altcineva cunoșteam pe atunci. La începutul adolescenței, cel mai aproape de împieliții din viața reală am ajuns doar prin avertismentele pe care le primeam în legătură cu exhibiționiștii din parc, despre care le-am auzit pe fetele de la școală vorbind, sau prin știrile ocazionale despre cum un vecin sau altul fusese jefuit. Abia mai târziu, conversațiile bolborosite, de la ore târzii, din facultate, despre lege și ordine m-au determinat să conștientizez și să manifest un interes care avea să crească față de marile povești infracționale ale zilei.

*

În anii în care am mers la universitate – din 1992 până în 1995 –, legea și ordinea au devenit o piatră de temelie pe agenda politică. În februarie 1993, James Bulger*,

* În ziua de 12 februarie 1993, în Merseyside, James Patrick Bulger, în vârstă de doi ani, a fost răpit din centrul comercial în care se afla cu mama sa de doi băieți de zece ani, Robert

în vârstă de doi ani, a fost torturat și ucis de Robert Thompson și Jon Venables. În imaginile surprinse de camerele de supraveghere se vede cum Jamie este scos afară din centrul comercial New Strand, de mână cu unul dintre ucigașii săi; acestea au stârnit oroare și furie în rândul celor care le-au privit. Pe măsură ce titlurile tabloidelor au amplificat zarva (nu a existat niciun fel de toleranță aici, nici măcar pentru niște ucigașii de zece ani; ba mai mult, în mod special pentru acei ucigași de zece ani), ambele partide politice principale au întrezărit șansa de a câștiga voturi adoptând o abordare dură la adresa criminalității.

Deși numărul ucigașilor minori – copii de școală primară – este incredibil de mic, ministrul de interne al cabinetului „din umbră"*, Tony Blair, s-a grăbit să declare cazul ca fiind simbolic pentru conștiința morală „adormită" a țării sub conducerea conservatoare, lansând simultan politica laburistă, care acționa „dur în privința criminalității, infracționalității și cauzelor ei". La câteva zile după arestarea ucigașilor lui James, John Major, pe atunci prim-ministru, a răspuns cu un apel prin care cerea societății „să condamne puțin mai mult și să înțeleagă ceva mai puțin". Aceasta a avut drept

---

Thompson și Jon Venables; ulterior, a fost torturat și ucis; două zile mai târziu, trupul său a fost găsit pe șinele unei căi ferate din apropiere de Walton, Liverpool (n. red.).

* În sistemul politic al Marii Britanii, există un cabinet al opoziției (*shadow cabinet*), care monitorizează activitatea cabinetului oficial; fiecare ministru are un corespondent în cabinetul „din umbră" – în cazul de față, ministrul de Afaceri Interne al cabinetului „din umbră" (*shadow home secretary*); acești corespondenți pot, în cazul în care cabinetul opoziției câștigă alegerile, să devină titular al portofoliului în noul cabinet (n. red.).

consecință o creștere a numărului de deținuți[2], care avea să se dubleze pe parcursul carierei mele, de la aproximativ 44 000, atunci când mi-am început studiile, în 1992, la aproape 87 000, în 2018.

Închisoarea este cel mai mare angajator de psihologi criminaliști din Marea Britanie, așa că am știut de la început că va trebui să obțin ceva experiență de lucru *în interior*. Psihologii din închisori desfășoară diverse programe ce vizează comportamentul infracțional, care promit să transforme gândirea infractorilor și să reducă riscul de recidivă după eliberare. Asta făcea parte din atitudinea dură și presupus eficientă față de criminalitate, pe care publicul o acceptase – la propriu, deoarece milioane de lire sterline provenite din banii contribuabililor tocmai începuseră să fie alocate derulării acestor programe. Pentru mine, închisoarea nu era o simplă pedeapsă sau un mijloc de descurajare, ci un loc de reabilitare și vindecare; eram gata să-mi suflec mânecile și să mă pun pe treabă. Mă oferisem deja voluntar într-un program de mediere între victime și infractori (în mare parte un exercițiu de a împiedica cele două părți să se încaiere) și mă pregătisem ca un adult competent, intervievând suspecți vulnerabili la secția de poliție – oameni tineri, care intraseră în bucluc și care prezentau dificultăți de învățare sau probleme de sănătate mintală. Ceea ce nu am conștientizat la acea vreme a fost că aș fi avut și eu nevoie de un adult competent.

Închisoarea Manchester, redenumită astfel din Strangeways după revolte, a fost prima închisoare în care am intrat, deși doar pentru scurt timp. Tocmai împlinisem douăzeci de ani. Reușisem să aranjez o discuție rapidă despre carieră cu psihologul închisorii, urmată

de un tur al aripilor E și F, o combinație de celule și săli de educație. Un gardian al închisorii, care nu a făcut niciun efort să ascundă faptul că pe el picase sarcina neplăcută de a-mi arăta împrejurimile, m-a zorit în jurul aripii E (pe palierul de la primul etaj), unde totul era îmbrăcat în cărămidă vopsită strălucitor, cu uși metalice și grilaje albastre. În închisoarea Manchester intră foarte puțină lumină naturală și degaja o aromă asemănătoare cu apartamentele în care am locuit în studenție. Am zbughit-o în spatele escortei mele, zâmbindu-le deținuților în timp ce treceam pe lângă celulele lor – bărbați în hanorace gri-cenușii, vânturându-se prin încăperile lor de culoarea magnoliei. Când de peste tot au izbucnit țipete puternice de „Miau!", zgomotul vălurindu-se ca în tribunele unui stadion în jurul bolților victoriene, l-am întrebat de ce miorlăiau ca niște pisici. N-a făcut decât să-și dea ochii peste cap. (În cazul în care nu ați ghicit, o făcuseră pentru a-i avertiza pe camarazii prizonieri că sosise o „pisicuță".)

*

Atmosfera din închisoarea Wakefield era considerabil mai puțin înfloritoare.

Era vara anului 1996, terminasem de un an universitatea, Spice Girls erau numărul unu în top și îmi doream foarte mult să fiu psiholog criminalist. Mă adresasem tuturor închisorilor de pe circuitul de nord, oferindu-mi voluntar serviciile. Wakefield – cu tandrețe recunoscut de locuitorii săi drept buba comitatului Yorkshire – a fost singurul loc din care am primit un răspuns. Aveau un proiect pentru mine. Nu se plătea, dar nu-mi păsa. Aveam de gând să reduc de una

singură rata criminalității și aici găsisem o oportunitate de a adăuga ceva experiență reală la CV-ul meu. În plus, beneficiam de un sprijin financiar de 36 de lire sterline pe săptămână și, dacă aveam să urmez cursul de pregătire pentru angajare care se preda la Centrul de ocupare a forței de muncă, aș fi primit *zece în plus*, pe lângă asta. Mi-am cumpărat un costum nou de la C&A și am închiriat un apartament groaznic deasupra unui local chinezesc care livra mâncare la pachet – doamnelor și domnilor, ajunsesem departe.

În medie, un prizonier obișnuit de la închisoarea Wakefield era mai în vârstă decât grupul gălăgios de la Strangeways și avea de ispășit o detenție mai îndelungată. Aici nu s-ar fi sinchisit să zbiere la tine și, în mare parte, nu ar fi îndrăznit nimic – nivelul controlului instituțional era prea serios. Vorbim de prizonieri din categoria A și B, cei care chiar nu vrem să evadeze. (Deținuții de categoria A necesită securitate maximă, deoarece evadarea lor ar reprezenta un risc extrem pentru securitatea publică sau națională. Cei incluși în categoria B prezintă riscuri ceva mai mici, dar chiar și așa, nu vrei să le ușurezi situația, astfel încât să-și ia singuri tălpășița.) Infractorii sexuali reprezentau aproximativ 10% din populația totală a închisorilor din Regatul Unit de la acea vreme, dar constituiau încă marea majoritate a deținuților din Wakefield, mulți dintre ei fiind foarte cunoscuți și disprețuiți de public. Din acest motiv, jurnaliștii sunt obsedați de locul respectiv; este încă menționat, pe scară largă în presă, sub titulatura de „Conacul monștrilor".

Mă îngrozeau monștrii când eram copil. Tatăl meu m-a lăsat să stau până târziu într-o noapte să mă uit

la televizor la *Creatura din laguna neagră** (sunt un copil al anilor 1970, toate referințele mele culturale sunt de la televizor). Mama lucra în ture de noapte la un spital de psihiatrie, așa că nu a fost de față să-mi atragă atenția că era o idee groaznică. Nu știu de ce tata a crezut că-mi va plăcea, căci deja mă dăduseră afară de la *ET***, după primele zece minute ale proiecției, pentru că mă speriasem de un mic extraterestru care mergea clătinându-se. Am trecut prin vreo trei minute de *Laguna Neagră* înainte să se instaleze teroarea, în momentul în care o mână solzoasă și palmată, atașată de un corp nevăzut, iese din apă și apoi alunecă încet înapoi, lăsând urme de gheare în nisip. Mi se părea cumva mai îngrozitor că nu știai ce este atașat de acea gheară, decât să vezi creatura reală. Poate că în acele prime minute ale unui film de groază din anii 1950 începusem să bănuiesc că lucrurile periculoase nu se află întotdeauna la vedere.

*

La Wakefield existase o închisoare încă din secolul al XVI-lea, dar majoritatea clădirilor existente sunt din epoca victoriană; galerii lungi de celule, pe mai multe niveluri, care duc în direcții diferite dintr-un punct central, asemenea unui cadran de ceas spart (la urma

---

* *Creature from the Black Lagoon*, film științifico-fantastic american din 1954, regizat de Jack Arnold, cu Julie Adams, Richard Denning și Richard Carlson (n. red.).

** *E.T. Extraterestrul*, film științifico-fantastic din 1982, regizat de Steven Spielberg; pelicula a câștigat mai multe premii Oscar (n. red.).

urmei, doar sunt la răcoare*). Închisorile cu design radial ca acesta au fost inspirate de teoriile „panopticului" ale filozofului englez Jeremy Bentham din secolul al XVIII-lea. El considera că, având acest aspect de evantai, fiecare celulă putea fi văzută cu ușurință de un singur paznic aflat în centru. Deținuții ar simți presiunea unei supravegheri potențial constante și și-ar modifica, în consecință, comportamentul. În practică, desigur, se știe că este imposibil să urmărești pe toată lumea în orice moment, iar dacă cineva vrea să facă vreo blestemăție, trebuie doar să aleagă un moment prielnic cât este în celula sa. Când lucram acolo, nu era neobișnuit ca, ocazional, câte un porumbel mort să cadă învârtindu-se de la ferestrele celulei de pe peretele exterior al aripii A. Deținuții îi hrăneau prin găurile care apăruseră de-a lungul anilor. Apoi – dacă așa aveau chef – le frângeau gâtul și lăsau nefericitele păsări să se prăbușească, preferabil chiar în momentul în care un membru al personalului trecea pe dedesubt.

Echipa de psihologi de la Wakefield a vrut ca eu să fac munca de jos pentru un proiect de cercetare, intervievând toți prizonierii care comiseseră agresiuni sexuale și uciseseră femei. Trebuia să aflu cum a escaladat atacul și ce ar fi putut transforma un violator într-un criminal. Sarcina mea era să strâng informații care să poată fi analizate ulterior, grupate într-o serie de tipare motivaționale ale delincvenților sexuali: compensau ei inadecvarea sexuală, erau furioși, căutau un

* Joc de cuvinte în original: *doing time*, care se traduce prin „a face închisoare" – expresie precedată de comparația cu aparența unui ceas (n. red.).

sentiment de putere și control, erau sadici sau oportuniști? Informațiile pe care le strângeam aveau să fie folosite pentru a elabora ghiduri cu instrucțiuni pe care femeile să le poată folosi în cazul unui atac sexual. Ideea era că, în chinurile de a fi copleșită fizic și mintal de un violator, o femeie ar putea identifica rapid profilul motivațional al atacatorului pentru a-și ajusta cumva comportamentul, cu scopul de a evita eventuala ucidere.

Faptul că acesta a fost considerat un proiect potrivit pentru o tânără absolventă fără pregătire sau experiență este suficient de uluitor. Dar, de asemenea, la fel de uluitor e și faptul că cineva a considerat adecvată o asemenea cercetare, sugerându-se atât de clar că responsabilitatea pentru gravitatea atacului revine victimei, și nu criminalului care o atacă cu atâta cruzime. Îmi imaginez eventualul pliant, ceva ce ați putea lua de la cabinetul medicului: „Doamnelor! Nu lăsați jalnica ignoranță să vă ucidă! Vă recomandăm să evitați să fiți violate întotdeauna, dar, dacă se întâmplă, trebuie doar să urmați acest ghid ușor de mânuit, pe care îl puteți decupa și-apoi păstra la îndemână."

În prima săptămână, înainte ca proiectul meu să înceapă cu adevărat, am trecut prin pregătirea standard oferită tuturor celor care fac parte din noul personal fără uniformă, care se alătură închisorii. A fost o săptămână de rutină, cu tururi și discuții, în mare parte aspecte practice, banale, cum ar fi locul unde se află toaletele, ce să faci la un exercițiu de incendiu și cum să-ți manevrezi cheile (legate în siguranță cu un lanț de centură, de preferință într-un săculeț și ascunzând cu palma partea cheii care intră în lacăt, dacă te afli în câmpul de vizibilitate al unui deținut). Dar pe parcursul săptămânii, cu oricine am

discutat și orice mi s-a prezentat, mi-au vorbit constant despre „calea Wakefield". Era precum deviza unei școli, ceva ce toți cei de acolo păreau mândri să sprijine. Dar nu era vorba despre vitejie sau curaj în fața adversității, ci mai degrabă despre aderența comună la o singură premisă simplă: era vorba, după cum am fost informată în mod repetat, despre „ei și noi".

Ceva cu care toată lumea părea să fie de acord și să perpetueze în mod activ era o stare de război pseudo-moral. Pe de o parte, deținuții: o forță a răului care trebuie insultată și subjugată. Pe de altă parte, gardienii închisorii: sfinți și de necontestat. Era o configurație care reflecta în mod reconfortant noțiunile simpliste de băieți buni și băieți răi, cu care crescusem uitându-mă la filme cu bunica. În realitate, nu era deloc un aranjament pașnic, opusul a ceea ce este astăzi cunoscut drept „dinamică" sau „securitate relațională", în care toată lumea încearcă să se înțeleagă. Tensiunea mocnită dintre gardieni și prizonieri era evidentă, iar relațiile erau neplăcute. Cu doar o săptămână înainte de sosirea mea, un gardian al închisorii, care își urma rutina zilnică, descuind ușile, fusese tăiat de un deținut cu un brici lipit cu bandă adezivă de mânerul unei periuțe de dinți.

Să arăți entuziasm pentru reabilitarea prizonierilor sau să insinuezi că aceștia sunt altceva decât niște creaturi irecuperabile, o pierdere, te-ar fi situat complet de partea greșită – ai fi un trădător. Un gardian al închisorii m-a avertizat cu seriozitate că psihologii de aici erau toți niște binefăcători numai buni de dușI cu prețul. A, și lesbiene.

Dornică să-mi încep cariera, am început să lucrez la proiectul meu. Mi s-a dat o listă cu nume de familie

și numere de închisoare ale deținuților ale căror condamnări includeau nu numai uciderea unei femei, ci și violul sau agresarea sexuală a victimei. Și am primit un chestionar, o listă cu aproape toate lucrurile sexuale și violente pe care i le poți face unei femei. (De unele dintre ele, cum ar fi eviscerarea – scoaterea măruntaielor unei persoane –, nici măcar nu auzisem, indiferent de practicile sexuale asociate.) Trebuia să parcurg lista, întrebând dacă au făcut asta sau cealaltă și, dacă primeam un răspuns afirmativ, trebuia ca apoi să-i întreb cum a reacționat victima lor și să investighez ce le-a putut provoca alte reacții.

Era un chestionar foarte lung, fiecare interviu durând mai mult de o oră și jumătate, și să le pui întrebări explicite bărbaților, oricăror bărbați, dar mai ales acestor prizonieri condamnați, era cel puțin jenant. Știam că roșesc în timp ce parcurgeam lista, dar am încercat tot ce mi-a stat în putință să fiu „în primul rând, psiholog și, în al doilea rând, femeie" (un sfat vag și confuz, pe care îl primisem de la un supervizor).

Unele interviuri au fost mai greu de realizat decât altele. Un bărbat mi-a spus că mușcase sfârcul unei femei fiindcă se înfuriase din cauză că ea nu încercase să se opună în timp ce el o viola. Dovada, în mintea lui, că ei îi făcea plăcere atacul lui și era, prin urmare, o „curvă" Cercetările ne spun că cel puțin șaptezeci la sută dintre victimele violului se blochează[3] astfel și, dacă l-aș întâlni astăzi în calitate profesională, am avea o discuție completă și deschisă despre raționamentul lui. Dar atunci n-am știut cum să reacționez. Mi-am ridicat instinctiv mâna pentru a-mi acoperi propriul sân, în mod protector, dar m-am oprit la timp, am

coborât-o, i-am notat răspunsul și am trecut la următoarea întrebare. Alții au făcut în mod *intenționat* situația și mai dificilă, cerându-mi să explic mai detaliat ce însemna limbajul clinic al chestionarului („Ce e aia *penetrare digitală*, domnișoară?"). Pentru acei deținuți plictisiți și privați de sex, sesiunile mele trebuie să fi părut mai degrabă un apel gratuit către o linie erotică, decât o cercetare serioasă. Fusesem aruncată în cea mai abruptă prăpastie și lăsată să mă descurc.

Cu deținuții aveam, cel puțin, un scenariu. Interacțiunile cu unii dintre colegii mei nu s-au dovedit însă a fi mai ușoare. În a doua săptămână de interviuri, m-am dus la biroul central și l-am rugat pe gardianul din spatele biroului – un plângăcios arțăgos – să-mi dea un dispozitiv alarmă anti-viol (altceva decât unul dintre vechile dispozitive cu alarmă pe care le primiseră angajații). S-a întors către ceilalți gardieni din încăperea aglomerată și a rostit: „O, crezi că vei fi *violată* astăzi? Fetița crede că va fi *violată* astăzi, băieți." Apoi mi-a cerut să-mi scot pantofii dacă voiam un astfel de dispozitiv, deoarece tocurile mele medii aveau în mod clar să-i arunce pe deținuți într-o frenezie sexuală. Am plecat, fără alarmă, dar purtându-mi în continuare pantofii, și cu ochii începând să-mi lăcrimeze. De îndată ce m-am îndepărtat suficient de orice privire critică, am izbucnit în plâns.

Unul dintre multele lucruri pe care mi-aș dori să i le spun tinerei de 21 de ani care eram atunci despre timpul petrecut la Wakefield este să ia în seamă semnele de avertizare care fluturau aidoma unor pancarte uriașe pe o stradă aglomerată. Dar nerăbdarea mea de a face o treabă bună a eclipsat orice îndoială măcinătoare pe

care o nutream. Eram încântată să-mi încep cariera. Să fi arătat ce consideram eu – în mod greșit – că este o slăbiciune sau, mai rău, să mă fi plâns ar fi putut însemna să zbor de-acolo.

După primele săptămâni, un gardian mai amabil al închisorii m-a luat deoparte și mi-a atras atenția pe furiș că protocolul de securitate prin care treceam în fiecare dimineață atunci când intram în închisoare – când un gardian își trecea mâinile în sus și în jos pe tot corpul meu, aparent pentru a se asigura că nu-mi adusesem maceta la muncă – nu îi era aplicat de fapt niciuneia dintre celelalte femei din cadrul personalului. Sau, la drept vorbind, nimănui altcuiva, cu excepția mea.

Atunci mi-a picat fisa. De fapt, mi-a picat fisă după fisă. Astăzi am numi-o, în cel mai bun caz, hărțuire sexuală. Dar nu eram conectată încă la conceptul de misoginie și cu siguranță nu eram suficient de încrezătoare, cât să spun lucrurilor pe nume. Și cam așa era Yorkshire în anii 1990; încă mai aveau *stripteuze* în pub duminică după-amiaza. Hashtagurile nici măcar nu fuseseră inventate încă, nici vorbă de #metoo*. Următoarea dată când din nou a încercat cineva să-mi strice dimineața, m-am mulțumit să strâng din dinți și să râd; mi-am dat seama, instinctiv, că nu mi-ar face nicio favoare dacă demonstrez că mi-am pierdut simțul umorului din cauza asta.

Wakefield găzduiește Prison Service College, un centru de formare separat de închisoare, iar pentru mulți, slujba se moștenea, ca un fel de destin care părea

* Referire la mișcarea #metoo, campanie internațională de conștientizare, prevenire și stopare a hărțuirii și violenței sexuale (n. red.).

să le ofere unora dintre ei un sentiment sporit de putere și de drepturi. N-am fost surprinsă când, în 2004, un raport al inspectorului-șef al închisorilor Majestății Sale a descris Wakefield ca fiind „supracontrolat", unii gardieni manifestând lipsă de respect față de deținuți.

Mai cu seamă, câțiva dintre gardienii mai tineri păreau să se considere niște prinți – închisoarea era castelul lor și ei aveau toate cheile. De asemenea, mulți dintre ei erau bine bronzați, grație salonului local, și nu climatului sufocant din Wakefield. Ieșeau pentru o gură de aer în pauza de prânz și se întorceau mai bronzați decât la plecare. Toate făceau parte din ritualurile lor de dichisire, încercând să atragă o parteneră atunci când ieșeau în oraș. Au circulat zvonuri că un grup dintre ei ar ieși să bea pe Golden Mile – principala zonă de petrecere din Wakefield – și ar aduce fete în parcarea închisorii, pentru a face sex cu ele sub camerele de securitate periferice, astfel încât colegii lor din tura de noapte să se poată distra. Din nou, n-am fost surprinsă când, peste niște ani, am dat peste articole despre aceste „vremuri bune". De fapt, singura mea reacție a fost să mă întreb de ce, la acea vreme, nu am plasat niciodată această atitudine în același spectru de comportament instabil specific prizonierilor pe care îi intervievam.

*

Unii dintre gardieni au început să mă invite la întâlniri. Ulterior, aveam să aflu că exista un registru și se făceau pariuri pe cine va câștiga cursa pentru a mă băga în pat. Sosirea mea în această unitate cu o majoritate copleșitoare de bărbați, unde orice picior de femeie se transforma imediat în noutate, făcea furori.

Co-preferat, cu o cotă de 3:1, și primul care s-a apropiat de mine, s-a întâmplat să fie gardianul-șef al aripii C (exista o ierarhie, chiar și când era vorba de băgat în pat nou-venite): gardianul John Hall. M-a abordat în timp ce citeam însemnări la arhivă, unde erau păstrate informații despre deținuți. Decupaje din presă, acuzații disciplinare și hotărâri, plângeri și corespondențe din închisoare cu membrii familiei și aproape orice altceva considerat relevant, toate erau păstrate aici. Unele dintre dosare conțineau chiar și imagini de la locul crimei – aceste aspecte îngrozitoare din documentele legale ale unui deținut le erau confiscate dacă erau prinși oferindu-le altora ca material de masturbare sau dacă le foloseau pentru a se lăuda.

Asta era înainte de înregistrările digitizate, așa că totul a fost păstrat în dosare standard cu hârtie de culoare galben-închis, înșirate rânduri-rânduri de-a lungul întregului perete îndepărtat al acestei încăperi lungi și înguste, pe fiecare fiind scris de mână numele și numărul prizonierului. Mulțumită oaspeților celebri de la Wakefield (Charles Bronson*, șeful personalului IRA Cathal Goulding**, Jeremy Bamber***, Michael Sams**** și

---

* Actor american, cunoscut pentru rolurile „dure" pe care le-a interpretat – detectiv, pistolar, boxer, asasin etc (n. red.).

** Politician irlandez, a fost șeful IRA – *Irish Republican Army*, armata republicană irlandeză (n. red.).

*** Criminal britanic în serie, acuzat și condamnat pentru uciderea părinților săi adoptivi, a surorii sale vitrege și a gemenilor în vârstă de șase ani ai acesteia; în prezent, execută pedeapsa cu închisoarea pe viață, fiind unul dintre ei mai longevivi prizonieri; în 2023 a împlinit 38 de ani de când este închis (n. red.).

**** Criminal britanic, a răpit două tinere, pe una dintre ele ucigând-o în urma încercării acesteia de a fugi, iar pe cealaltă,

Colin Ireland* au semnat cu toții în cartea vizitatorilor), era o corcitură între *Who's Who* și Camera Ororilor**.

John Hall a intrat în arhivă în timp ce citeam documentele lui Ireland, tremurând ușor la gândul informațiilor cuprinse în dosar. Ireland ucisese cinci bărbați homosexuali și lăsase cadavrele în diverse ipostaze macabre și nedemne – un motiv care avea scopul de a transmite un mesaj de dispreț poliției și presei care se ocupau de caz. Dosarul conținea o grămadă de scrisori de la admiratorii lui Ireland, pe care nu le văzusem niciodată. Homofobii de extremă dreapta scriseseră ca să-l felicite pe Ireland pentru ce făcuse, iar scrisorile fuseseră interceptate și își găsiseră drumul către dosarul lui, cu tot cu svasticile desenate de mână. Mă uitam la scrisori și mă gândeam: Ce naiba e în neregulă cu oamenii ăștia?

Nu a fost nimic special la felul în care m-a invitat în oraș. Trecea pe lângă arhivă, s-a întors după ce m-a văzut stând acolo, după care a intrat și s-a așezat lângă mine. Hall era – probabil că încă este – un bărbat greoi, înalt și masiv, așa că nu puteam să mă prefac că nu îl

---

eliberând-o în urma unei sume primite drept răscumpărare; în prezent execută pedeapsa cu închisoare pe viață (n. red.).

* Criminal britanic în serie, cunoscut sub numele de „Gay Slayer"; a pretins că este homosexual pentru a-și atrage victimele, după care le-a ucis sub premisa că totul era un joc sexual; a decedat în 2012 în închisoare, unde executa pedeapsa pe viață (n. red.)

** *Who's Who*, numele unei publicații de tip referință, care conține informații biografice exacte despre personalitățile marcante din societate; *Camera ororilor*, *Chamber of Horrors*, film american de groază, psihologic, din 1966 (n. red.).

observasem. M-a întrebat dacă m-am acomodat, dacă aveam nevoie de ajutor sau de cineva care să-mi arate Wakefield și, în cele din urmă, m-a întrebat dacă voiam să ies să beau ceva cu el. Nu voiam. Politicoasă, am spus „Mulțumesc, dar nu". Apoi, pentru că am simțit că trebuia să mă justific pentru că nu aveam chef să ies cu el, i-am spus că mă invitase deja altcineva și mă gândeam la asta. Nu se întâmplase nici una, nici alta, dar deja o spusesem.

Următorul gardian care m-a invitat să ies cu el era cu câțiva ani mai în vârstă decât mine și nu era genul de bărbat cu care mi-aș fi imaginat vreodată că m-aș încurca. Dar eram singură în Wakefield, fără ca prietenii și familia să-mi fie aproape, iar el era chipeș – și insistent.

Perioada pe care am petrecut-o la Wakefield se apropia de sfârșit. Cercetarea la care lucrasem fusese lăsată baltă discret, așa cum se întâmplă cu numeroase proiecte. Am fost redirecționată către sarcini mai adecvate, ocupându-mă astfel de un sondaj de comunicare plictisitor cu personalul și administrând un program de tratament pentru infractorii sexuali. Dar încă nu primisem niciun salariu de la Wakefield și, prin urmare, aplicasem în același timp pentru posturile remunerate. (În cele din urmă, am obținut un serviciu ca psiholog criminalist stagiar într-un spital supravegheat – primul meu loc de muncă adevărat. În curând, aveam să înlocuiesc prizonierii cu pacienți.)

Am tresărit când noul meu amorez mi-a spus că el și colegii săi gardieni le scriseseră deținuților un mesaj: „Crăciun fericit și să aveți parte de tot ceea ce meritați în noul an" cu litere mari, pe tabla de pe palierul de jos.

Când, după tura lui de Boxing Day*, m-a adus înapoi cu mașina de la casa părinților mei din Stockport, la Wakefield, și m-a ținut strâns de genunchi, în timp ce conversa cu mama și tata, am interpretat entuziasmul lui de a mă duce la el acasă și această manifestare fizică a proprietății drept afecțiune. Dar aveam să ajung să-i descopăr curând obsesia pentru control. Am confundat o serie dintre manifestările lui timpurii cu niște gesturi romantice, aceasta fiind probabil o altă consecință subliminală a tuturor filmelor pe care le văzusem împreună cu bunica pe când eram copilă – privind-o cum leșina de admirație văzându-l pe John Wayne în *Omul liniștit*, în timp ce se lupta cu Maureen O'Hara pentru a-i smulge violent un sărut, chiar dacă era limpede că ea se străduia din răsputeri să scape de el.

*

În 2006, gardianul John Hall a fost arestat, judecat și condamnat la închisoare pe viață. Pe parcursul a opt ani, în timp ce fusese gardian-șef la Wakefield, inclusiv în perioada în care lucram și eu acolo, a violat patru femei, inclusiv o colegă de muncă. Atunci când una dintre femeile pe care le-a atacat l-a implorat să se oprească, el a lovit-o atât de tare în față, încât i-a dislocat maxilarul. De asemenea, răpise și agresase sexual trei fete, dintre care cea mai mică avea doar 12 ani. Le convinsese să urce în mașina lui și apoi le condusese în locuri pustii, unde încuiase ușile, le dezbrăcase cu forța, le pipăise și

* Sărbătoare britanică, celebrată în a doua zi de Crăciun; inițial, a fost sărbătorită ca ziua în care se ofereau cadouri servitorilor, iar ulterior, celor sărmani; astăzi, în schimb, este cunoscută ca sărbătoarea cumpărăturilor (n. red.).

se masturbase în fața lor. După arestare, poliția a găsit în computerul său imagini cu copii abuzați. Hall și-a folosit insigna de gardian și, de obicei, purta uniforma în timpul acestor atacuri, dându-se drept polițist. A umblat vorba că tovarășii lui Hall au fost, din câte se pare, total șocați de arestarea lui. Asta mi-a amintit de expresia „broaștele care fierb pe îndelete"*. Poate că toți am fost broaște în apă fierbinte la închisoarea Wakefield în acea perioadă. Unele broaște erau mai mari decât altele.

Oamenii nu poartă întotdeauna cu ei și un semn de avertizare. Adevărul este că pot fi îmbrăcați altfel decât noi, se pot afla în spatele gratiilor, dar pot, la fel de bine, și patrula pe străzi. Se poate să aibă familii și cariere, să dețină poziții de autoritate și să prezinte încredere. Poate să fie cineva pe care îl cunoști. Dar societatea civilizată are niște idei atât de fixe despre cine sunt infractorii – ducem cu noi profilurile interiorizate ale celor care încalcă legea, transformându-le în izbăvitoare contraexemple pentru noi, cei buni. Și una dintre multele consecințe, atunci când ne separăm psihologic de ei în acest fel, dezumanizându-i chiar, considerându-i monștri, este că nu-i mai vedem pe cei care trăiesc printre noi.

Adevărul este că nu se poate face nicio delimitare, convenabil, cu modestie, între ei și noi. Nu există „ei și noi", suntem doar *noi*.

---

* În original, „toads in hot water", expresie cunoscută și ca „boiling frog", potrivit căreia, dacă o broască este aruncată în apă clocotită, ea o să sară imediat, în timp ce, dacă e pusă în apă la o temperatură normală, ca mai apoi aceasta să fie crescută, broasca nu-și va da seama, ajungând să fie fiartă până la moarte; analogie cu situația în care oamenii sunt mai predispuși să nu reacționeze sau să nu devină conștienți de un pericol care îi înconjoară treptat, pas cu pas, decât de unul iminent (n. red.).

Capitolul 2

BĂIEȚII MARI NU PLÂNG

*„Atunci când nu putem găsi o cale de a ne rosti povestea, povestea ne rostește pe noi."**
Stephen Grosz, Sensurile ascunse ale vieții

Cu ceva timp înainte de a ajunge în închisoare, Patrick Thompson încercase să se sinucidă cu o pușcă, dar ratase creierul și, în schimb, își zburase o bucată din partea stângă a feței. Când a intrat în micuța cameră de interviuri în acea dimineață, încă destul de viu, nu am reușit să-mi ascund pe deplin șocul provocat de felul în care arăta. Îi lipseau lobul urechii, o parte din maxilar și cea mai mare parte a obrazului, iar ceea ce rămăsese era o colecție de cicatrici, denivelări și goluri. Cealaltă parte a feței lui părea și ea desfigurată, aproape topită, iar ochiul drept era tulbure. Din fericire, venise pregătit să-mi arate unele dintre picturile lui, ceea ce ne-a oferit

* Stephen Grosz, *Sensurile ascunse ale vieții*, traducere din limba engleză de Aurelia Acasandrei, editura Trei, București, 2015, p. 23 (n. tr.).

amândurora o diversiune binevenită. Am petrecut câteva momente privindu-le, schimbând impresii, politicos, despre munca lui, în timp ce ne acomodam amândoi mintal cu situația nefirească în care ne aflam. Eram aici ca să aflu dacă Thompson plănuia cumva să încerce din nou să se sinucidă.

La câțiva ani după primul meu post de cercetare din Wakefield, m-am trezit din nou în închisoare, de data aceasta petrecând o scurtă perioadă ca locțiitor în aripa de asistență medicală a unei închisori locale de categoria B. Cele mai multe închisori au o aripă sau o secție de asistență medicală, unde deținuții bolnavi sau răniți sunt ținuți și tratați de asistente din închisoare și (dacă sunt norocoși și pot găsi vreunul) de medici veniți în acest scop. Nu exagerăm dacă spunem că aceste secții sunt, în mare parte, niște depozite ale suferinței umane. Tot timpul va exista un amestec de deținuți bolnavi fizic, unii în stare terminală și pe moarte, alții răniți în timpul unor acte de violență sau autovătămare, deținuți drogați, aflați într-o avansată stare de ebrietate sau care se confruntă cu sevraj sever, privați de satisfacerea dependențelor. Cei aflați la infirmerie sunt într-un hal fără de hal, atât mintal, cât și fizic. Chiar și mirosul este extrem – un amestec de dezinfectant, transpirație, vărsături și orice alte scurgeri umane posibile. Sunetul este, de asemenea, tulburător. Veți remarca în orice închisoare, în general, un murmur continuu de discuții, agitație și unde radio, dar infirmeria este, de multe ori, un loc de liniște sinistră, întreruptă de o disonanță imediată și absolută – strigăte, lovituri, sonerii de alarmă, uși trântite, țipete. Lucrurile pe care le vezi și auzi într-o infirmerie dintr-o închisoare pot fi extrem de

tulburătoare dacă nu ești obișnuit cu asta. Până atunci, ajunsesem să mă obișnuiesc.

A doua zi, am fost condusă în camera de interogatoriu de către un membru al personalului auxiliar – un OSG*, asistent operațional –, responsabil cu procedurile de acces și cu monitorizarea vizitatorilor, un bărbat rotofei, burtos și cu barbă, care într-o altă viață ar fi fost un Moș Crăciun grozav. Se simțea, clar, ușurat să vadă pe cineva din afară și mi-a vorbit tot drumul, pe coridoare și pe scări, explicându-mi voios cum majoritatea colegilor săi de muncă sufereau din cauza stresului sau fuseseră bătuți de deținuți și rămăseseră cu diverse probleme fizice.

Am trecut pe lângă celula de siguranță, un spațiu pe care îl găsești în majoritatea aripilor de asistență medicală, mai degrabă cu o poartă decât cu o ușă solidă, astfel încât ocupantul să poată fi observat în orice moment. Nu există margini ascuțite sau lucruri de care să te poți atârna într-o celulă de siguranță. Cu coada ochiului, am observat că deținutul dinăuntru mi-a făcut nonșalant cu mâna și i-am răspuns înclinând din cap. Însoțitorul meu mi-a spus că acest bărbat fusese adus la infirmerie cu două nopți înainte, pentru că își redeschisese o veche rană pe care și-o făcuse singur în zona inghinală și pe care o acoperise cu hârtie igienică murdară, astfel încât să se infecteze. Se pare că gardianul care l-a escortat și care l-a ținut încătușat pe deținut pe parcursul vizitei la infirmerie a crezut că acesta avea pur și simplu chef

---

* *Operational support grade*, angajat al închisorii care se ocupă cu menținerea unui mediu sigur, prin supravegherea camerei de control, efectuarea de verificări periodice ale nivelului securității și supravegherea vizitelor și corespondenței prizonierilor (n. red.).

de o plimbare sau de niște opiacee pentru care să nu trebuiască să plătească, așa că i-a spus asistentei de serviciu să nu îi dea niciun calmant în timp ce îi spălau rana și îl coseau. Prizonierul s-a zvârcolit atât de tare din pricina durerii resimțite în timp ce era cusut, încât i-a scos gardianului umărul din articulație, cu un zgomot care s-a auzit limpede. Escorta mea bârfitoare îmi istorisea această poveste ca pe o anecdotă hilară, dar i s-a risipit entuziasmul când mi-a văzut chipul crispându-se într-o încruntătură în stilul Reginei Victoria.

Era o iarnă britanică necruțătoare, cu un frig care îți intra în oase, și îmi amintesc că purtam „uniforma" mea standard de închisoare, formată dintr-o helancă neagră de lână și pantaloni, pe care o îmbrăcam la muncă în majoritatea zilelor. Aripa de asistență medicală era o extindere a clădirii principale, un bloc din anii 1980, cu tavane joase și iluminat strident cu lămpi cu neon, cu mobilier din plastic turnat și genul de pardoseală de linoleum, care urcă până la jumătatea peretelui. Camerele erau toate vopsite în acel verde mohorât promovat de direcția de sănătate publică, culoare care se presupune că ar avea un efect liniștitor, dar care în schimb evocă un soi ciudat de descurajare. În cămăruța care mi s-a alocat, masa era fixată de perete (ca nimeni să nu poată să-ți dea cu ea în cap), iar radiatorul electric, atârnat de perete ca o piesă fierbinte de Lego, era încins la maximum. Chiar dacă Thompson nu intenționa să se sinucidă, senzația era că am fi putut să ne prăjim amândoi până la moarte acolo.

Numărul scăzut al personalului nu era chiar o surpriză. Noua legislație de condamnare mai dură însemna că numărul deținuților creștea, dar, în același timp, erau

introduse măsuri care aveau să aducă reduceri drastice ale bugetelor alocate personalului, iar ritmul construirii de noi închisori era unul foarte modest, în raport cu cererea. Supraaglomerarea cronică și mizeria care vine odată cu ea, pe care astăzi am ajuns să le consider normale în închisori, începeau să acapareze ușor-ușor acest loc. Am crezut întotdeauna că, exceptând cazurile în care oamenii sunt foarte conștienți de ei înșiși și de abilitățile lor, forța de muncă ajunge să se opună caracteristicilor oamenilor pentru care este responsabilă. Personalul de aici era în mod clar copleșit, simțindu-se nesusținuți și pierzând voința de a continua.

Cu supraaglomerarea și lipsa de personal, aproape toată activitatea de reabilitare a infractorilor a fost oprită. Iar când se oprește procesul de reabilitare, nu mai poate fi vorba de muncă sau educație, nu mai există grupuri de terapie sau consiliere. Deținuții iau contact într-un mod semnificativ mai redus cu personalul și între ei, petrecând mai mult timp închiși în celulele lor (doar în teorie, dar aici erau foarte puțini deținuți singuri într-o celulă – stăteau și mai mult de trei înghesuiți în același timp, cel mai prost loc în care să joace de-a v-ați ascunselea). Închisoarea ține oamenii sub control, dar îi și poate doborî mintal. După cum a spus poetul laureat al Premiului Nobel Iosif Brodski: „Închisoarea este, în esență, o lipsă de spațiu compensată de un surplus de timp; pentru un deținut, ambele sunt palpabile."* Pentru prizonierii care petrec până la douăzeci și trei de ore pe zi închiși nu există niciun scop, nicio stimulare și, partea

* Fragment din *This Prison Where I Live: PEN Anthology of Imprisoned Writers*, 1996 (n. red.).

cea mai rea, nicio speranță. În atmosfera din această închisoare, era răspândit un sentiment foarte autentic de deznădejde – precursorul psihologic al sinuciderii.

Suicidul este o mare problemă în închisoare. Datoria fundamentală de a păstra oamenii în viață nu este atât de simplă pe cât ar trebui să fie. Pe lângă faptul că avem una dintre cele mai numeroase comunități de deținuți, avem, de asemenea, una dintre cele mai mari rate de suicid în închisori din Europa4. (Suicidul a fost ilegal în Marea Britanie până în 1961, motiv pentru care încă auzim vorbindu-se despre oameni care au „comis" suicid. Deși pare greu de crezut, nu am lucrat niciodată cu cineva condamnat pentru suicid.) În Anglia și în Țara Galilor, în cazul bărbaților prizonieri, există o rată de suicid de șase ori mai mare decât în cazul omologilor neîncarcerați, iar rata sinuciderilor în rândul femeilor prizoniere este de douăzeci de ori mai mari decât la cele aflate în libertate. Decizia de a-ți pune capăt vieții nu este una ușor de luat. Majoritatea prizonierilor prezintă semne de tulburări psihice semnificative; Comitetul pentru reformarea închisorilor estimează că este vorba de șaptezeci la sută[5] dintre aceștia. Însă câți sunt în această stare când ajung acolo și câți se transformă odată ajunși nu este clar. Dar chiar și o pedeapsă scurtă – aproape jumătate dintre toți prizonierii din Marea Britanie stau în închisoare pentru șase luni sau mai puțin – te poate împinge să dezvolți probleme de sănătate mintală în viitor. E ca un drum până la Ikea: nu poți să pleci fără să iei ceva.

Așadar, în această închisoare, domnea un sentiment foarte puternic că se împuțea treaba. Iar ce le rămăsese de făcut celor câțiva angajați încă în picioare era să

păstreze situația pe linia de plutire. Închisorile urmează o procedură de monitorizare a deținuților predispuși riscului de a se răni sau de a se sinucide. Asistentele sau gardienii închisorii – cineva care vede deținuții în fiecare zi și îi cunoaște ar trebui să actualizeze constant niște formulare; dar, cu un personal redus la minimum și cu un număr crescând de deținuți care provoacă probleme atât de mari, fusesem eu cea pe care o aduseseră să-i ajute cu volumul mare de cazuri deschise. Și dacă nu ar fi dispărut deja, toate ideile măreațe pe care le aveam despre reintegrarea infractorilor erau pe cale să fie izbite din plin de realitate.

Eram această femeie apărută pe neașteptate în infirmeria deținuților, care lucra într-o debara supraîncălzită cu pretenții de birou din aripa destinată asistenței medicale. Trebuia să pun întrebări, să țin sub observație și să caut semnale de alarmă care ar putea prevesti o tentativă de sinucidere: se încheiase o relație din exterior, erau hărțuiți? Cum se simțeau, ticluiseră deja un plan să-și ia zilele? Întrebările acestea sunt cele standard, importante, dar pot fi considerate în același timp mai degrabă de formă, fiindcă atunci când cineva intenționează să-și pună capăt vieții, s-ar putea să nu-și dorească să împărtășească aceste detalii cu o femeie oarecare, pe care tocmai a cunoscut-o, într-o cameră supraîncălzită. În plus, de parcă a fi în închisoare nu este suficient, factorii declanșatori care îi fac pe deținuți s-o ia razna sunt adesea prea numeroși și variați pentru a-i identifica și a spune: „Despre asta a fost vorba." De foarte puține ori poți fi atât de sigur.

*

Patrick a fost adus să mă vadă, din obișnuita lui încăpere din aripa B. Înainte de asta, nu avusesem timp la dispoziție decât să arunc o privire, pentru câteva momente, în dosarul lui. I-l făcuseră cu trei săptămâni în urmă, după ce încercase să se spânzure cu un șireang improvizat din așternutul de pat – metoda preferată a celor mai mulți care ajung la suicid în închisoare.

Am simțit că își adusese picturile cu el ca o modalitate de a abate atenția de la fața lui și că era conștient de modul în care oamenii reacționau instinctiv. I-am fost recunoscătoare pentru c-a făcut-o. Arta este o activitate surprinzător de comună în închisoare – o preocupare captivantă, pe care fiecare o poate face liniștit în celula sa și care nu este pornografică sau ilegală. Tablourile mi-au amintit de Van Gogh într-o zi proastă; tușe groase și stângace, portrete ale unor bărbați și femei necunoscute, nelipsitul bol cu fructe, peisaje de câmpuri verzi cu copaci și linii de coastă cu aspect familiar. Erau subiecte familiare, tradiționale, pictate într-un stil bazat pe pete de culoare, semi-abstract, pe care cu cât stai mai departe, cu atât mai bine le observi. Mi-a spus că picta cu mâna stângă, deși era în mod natural dreptaci – îi lipseau degetul arătător, cel mijlociu și inelarul de la mâna dreaptă. M-am întrebat ce se întâmplase cu ele, dar n-am cerut detalii. După ce ne-am uitat la picturi, le-am sprijinit de perete, în spatele nostru, și am continuat cu interviul de evaluare.

Răspunsurile lui au fost banale și monosilabice, aproape previzibile. Părea să-și consume toată energia doar pentru a formula răspunsurile, aproape fără să se uite la mine și fără să spună altceva în plus. Era clar

că se simțea inconfortabil când i se cerea să dezvăluie ceva personal, iar concizia răspunsurilor sale mă bloca. Atunci când l-am întrebat dacă îl mai bântuiau gânduri de sinucidere, mi-a răspuns – aproape imperceptibil – dând din cap afirmativ și lărgindu-și pentru o secundă nările. La urma urmei, eram un necunoscut pentru el și iată-mă întrebându-l dacă vrea să moară.

După ce am trecut prin toate întrebările, am ajuns la concluzia că starea de spirit a lui Patrick nu se schimbase, că dosarul lui catalogat „cu risc" ar trebui să rămână deschis și că s-ar cuveni să rămână în celula comună în care se afla, în aripa normală. Exista probabilitatea ca orice modificare a tratamentului său actual – supraveghere constantă (adio celulă de siguranță) sau alte măsuri din aceeași categorie – să fie considerată înjositoare și contraproductivă. Totodată, în realitate, acestea ar fi fost practic imposibile în contextul crizei în care se afla închisoarea.

Simțind că nu are de gând să spună prea multe și aruncând un ochi la ceas – aveam de făcut douăzeci de asemenea evaluări –, m-am ridicat, vrând să-i înapoiez tablourile aflate în spatele meu.

Atunci mi-am dat seama că se topiseră. Sprijinisem tablourile lui Patrick de radiatorul fierbinte de pe perete, și acum stropi de vopsea se scurgeau de pe pânze pe podeaua de linoleum. Punga de plastic în care fuseseră se topise și ea și era lipită de radiatorul de perete ca o bucată prăpădită de folie de plastic.

Primul meu gând a fost doar: „La naiba!" Mândria și bucuria acestui bărbat se duseseră pe apa sâmbetei și era numai vina mea. Sosisem în această dimineață cu misiunea de a ocroti vieți și eram acum pe punctul de a

deveni responsabilă pentru declanșarea unei disperări și mai mari. Amuțisem; încercam să separ tablourile încet, sperând să salvez ceva din dezastru, fiind totodată conștientă că îmi venea să izbucnesc în hohote de râs nervos. Știam că mă urmărește, iar când m-am uitat la el și a văzut privirea chinuită de pe chipul meu, ceva minunat s-a întâmplat: l-a pufnit râsul. Pentru o clipă, nu am fost sigură că râdea. Era un sunet necunoscut, răgușit – din cauza rănilor sale de pe față. Dar apoi a luat unul dintre portretele topite și l-a ținut lângă propria-i față, implicația sumbră fiind că semăna cu el. Încerca să mă facă să mă simt mai bine.

Nu m-am putut abține și am izbucnit și eu în râs. Acum chicoteam amândoi, cot la cot, atât de luați de val, încât pur și simplu nu ne puteam opri. În momentul în care râsetele au încetat, am tras cu ochiul unul la celălalt și am răbufnit iarăși – isterie curată. Am continuat să-mi cer iertare.

O asistentă s-a uitat prin panoul de observație din ușă și apoi și-a băgat capul înăuntru, doar pentru a se asigura că toată lumea era bine. Pentru o fracțiune de secundă, stând în spatele ușii cu expresia ei șocată, sarcastică și dezaprobatoare din spatele ușii, a arătat ca Kenneth Williams în *Tot înainte, soră șefă!**. Trebuie să fi scos un sunet neobișnuit, eu și el hohotind de râs – să râzi cu toată inima nu e chiar ceva obișnuit în închisoare, nici măcar în mediul imprevizibil al zonei de asistență medicală. Și aceasta trebuia să fie o evaluare de analiză a riscului de sinucidere.

---

* *Carry On Matron*, film de comedie britanic din 1972, care urmărește încercările unei bande de a năvăli într-o farmacie, pentru a fura un stoc enorm de anticoncepționale (n. red.).

În clipa aceea, am învățat valoarea umorului în munca pe care o fac. Uneori, în cele mai nepotrivite situații, este singurul răspuns potrivit. Dacă petreci puțin timp cu orice echipă a serviciilor de urgență, vei auzi multe glume macabre folosite ca mecanisme de apărare în fața celor mai sumbre situații. Dar în psihologie și în domeniul sănătății mintale, să râzi cu un pacient sau cu un client pare, într-un fel, greșit, necontrolat, necorespunzător. În imaginarul social, psihologul este o persoană îmbrăcată la patru ace, analitică, și cu o răceală specifică; în calitate de criminaliști stagiari, suntem învățați să păstrăm distanța din punct de vedere profesional. Dar, totodată, lucrul acesta te poate face să pari un robot. Desigur, trebuie să existe limite și să fie păstrate, dar nu în detrimentul autenticității.

Râzând necontrolat de picturile topite ale acestui om, încălcam reguli nescrise despre cum nu e bine să-ți dai frâu liber în acest tip de comunicare. Dar, între noi fie vorba, îmi place întotdeauna să aud o glumă bună la momentul nepotrivit; desigur, dacă este făcută cu amabilitate și nu îndreptându-se către cineva – așa cum se spune, să râzi cu ceilalți, nu de ei. Poate fi un instrument foarte eficient. Râsul este cel mai bun mecanism de eliberare a tensiunii pe care îl cunosc. Și, după cum se dovedește, e loc de râs chiar și în timpul unei evaluări a riscului de suicid. Acest moment cu Patrick a fost un mod autentic și inofensiv de a reacționa la situația respectivă, iar efectele lui s-au dovedit a fi remarcabile.

Patrick a început să plângă. Am întins rapid mâna după cutia de șervețele pe care o am mereu pe masă pentru astfel de situații (deși, până atunci, niciun

deținut nu se gândise să le folosească în fața mea). Mi-a spus că nu plânge din cauza picturilor, ci din „cu totul alte motive". M-am uitat la ceas, știind că asta mă va întârzia, dar nu am vrut să-l opresc, așa că l-am rugat să-mi vorbească despre acele lucruri. Acest om foarte închis în sine, care fusese atât de greu de citit în urmă cu câteva minute, se deschidea, îndemnat de acel strop de conexiune umană și de un moment de vulnerabilitate pe care-l împărtășiserăm. Nu aveam de gând să-l opresc.

Patrick – trecut bine de 50 de ani, un bărbat nu deosebit de înalt, ci lat, aproape pătrat, cu membre îndesate și gât dolofan – lucrase ca agent de securitate pe timp de noapte la un depozit agricol din mijlocul zonei rurale în care locuia. Crescuse în această regiune rurală, un loc în care peisajul se deschidea larg și viața în sate se petrecea în liniște, iar oamenii mergeau din loc în loc pe cărări și prin câmpuri. La slujba lui, Patrick își petrecea nopțile într-un mic birou atașat de partea laterală a depozitului, păzind utilajele agricole mari, de care depindea existența comunității. Nu era slujba de vis, dar exista cu siguranță un scop în munca lui.

Într-o noapte, proprietarul depozitului, angajatorul lui Patrick, a declanșat un incendiu în clădire, în încercarea de a-și încasa asigurarea. Dezactivase alarmele de incendiu, așa că primul semn pe care Patrick l-a primit despre focul care izbucnise în acel loc a fost mirosul de fum care se strecura pe sub ușa biroului său. Mi-a descris cum a sărit să ia măsuri, repezindu-se de la birou, ca să deschidă ușa de la depozitul principal, dar o pală violentă de foc l-a luat pe sus și l-a azvârlit cât colo în încăpere, într-o explozie de cenușă fierbinte și

flăcări. Patrick suferise răni grave: a avut arsuri pe față și pe brațul drept și și-a pierdut trei degete de la mâna dreaptă. A avut noroc, după cum a spus toată lumea, că a supraviețuit.

Proprietarul depozitului nu a petrecut decât o scurtă perioadă în închisoare pentru infracțiunea sa, dar Patrick a petrecut mult timp în spital, tot venind și plecând, trecând printr-o serie de operații dureroase de chirurgie plastică și grefe de piele. Neputând nici măcar să mai vorbească așa cum se cuvine din cauza intervenției chirurgicale de la față, rămăsese literalmente mut. În această perioadă lungă și dificilă, soția l-a părăsit. A plecat de acasă în timp ce el era în spital.

La câteva luni după ce s-a întors acasă, la noua realitate, a încercat să se sinucidă cu propria pușcă (era deținută legal, lucru destul de obișnuit în comunitățile agricole). Și-a băgat țeava pistolului în gură, în speranța unui sfârșit curat, dar, neavând degetul arătător ca să apese pe trăgaci, reușise, ca prin minune, să nu se sinucidă. În schimb, își zburase o parte a feței – îndeosebi, cea care nu fusese deja afectată în incendiu. Au urmat o altă intervenție chirurgicală și mai dureroasă și săptămâni de agonie tăcută în spital – în tot acest timp, știind că nu are la cine să meargă acasă.

Patrick, puternic desfigurat, șomer și singur, a decis că trebuia să clarifice situația cu fostul său angajator. S-a dus la casa bărbatului într-o seară, după câteva pahare – cam prea multe –, cu intenția de a se răzbuna. Dar mersese mai departe de atât. Ridicase un buștean dintr-o grămadă de lemne de lângă ușa din față și îl lovise în mod repetat cu el. Apoi îl lovise cu putere în timp ce era la pământ. A recunoscut că, la un moment

dat, a simțit că nu mai era o persoană cea pe care o lovea, ci că-și confrunta propria durere. Patrick a spus că, pentru o scurtă clipă, se simțise mai bine. Dar apoi s-a uitat la bărbatul aproape mort de pe podea și a înțeles ce făcuse. A folosit telefonul omului pentru a chema ambulanța.

El nu era un om impulsiv, furios sau necugetat, genul care împarte pumni în stânga și-n dreapta tuturor celor care îi ies în cale. Patrick era opusul. Era foarte controlat, rezervat din punct de vedere emoțional. Dacă este tratată corespunzător, furia poate fi adaptabilă și sănătoasă, dar el și-a îmbuteliat-o și a lăsat-o să se transforme într-un copac otrăvitor, până când a izbucnit într-o furie cathartică – cathartică pentru scurt timp, oricum. De obicei, astfel de persoane comit rar acte de violență – poate chiar doar o dată în viață –, dar este mai probabil să rănească grav, poate chiar să ucidă o victimă atunci când izbucnesc.

Acum Patrick era în arest preventiv, așteptând ceea ce, fără îndoială, urma să fie o pedeapsă lungă pentru vătămare corporală gravă. Lipsa de speranța era palpabilă și se instalase bine în el.

*

Să ne spunem propria poveste, formulând și recunoscându-ne experiențele, reprezintă modul fundamental prin care noi, oamenii, dăm sens lumii noastre. Pentru majoritatea dintre noi, asta înseamnă să vorbim cu prietenii sau cu familia. Pentru alții, înseamnă terapie sau consiliere – premisa este aceeași: prin simplul act de a vorbi, ne scrutăm și ne înțelegem pe noi înșine și pe ceilalți. Când nu vrem sau nu ne putem spune poveștile,

acestea se exteriorizează în alte moduri. Emoțiile au nevoie de o voce. Fără ea, ies singure la iveală, în cele din urmă.

Dar arta de a vorbi este mai ușor de stăpânit pentru unii dintre noi decât pentru alții. Pentru băieți și bărbați, care sunt formați de societate, printr-o multitudine de moduri distructive, să își ascundă slăbiciunea și să reziste dificultăților, ideea de a împărtăși cu oricine durerea emoțională profundă este încă de neconceput în multe cazuri, chiar și în secolul al XXI-lea. Când ești pedepsit sau batjocorit fiindcă îndrăznești să exprimi, sau chiar să ai, sentimente, de obicei depui mult efort să pari puternic și stoic. Mai puțin când vine vorba de furie. Condiționarea masculină ține mai mult de recunoașterea furiei, o emoție care, de obicei, se referă mai mult la „a face" decât la „a simți". Bărbații sunt, în general, mai predispuși să facă față suferinței ocupându-și timpul cu altceva: muncă excesivă, sex, băutură, droguri, agresivitate, violență, suicid. Ce este suicidul, până la urmă, dacă nu gestul final? Nu e de mirare atunci că mediul *ultra*macho al închisorii, în care să ai emoții este considerat un semn de slăbiciune, este plin de bărbați care își manifestă suferința în moduri dăunătoare.

*

Patrick Thompson nu știa cum să-și spună povestea, cu toată trauma și tragedia care o însoțeau. Pur și simplu, nu ar fi putut să găsească momentul, chiar dacă i s-ar fi oferit șansa – ceea ce nu s-a întâmplat, cel puțin nu înainte de a comite o infracțiune gravă și, cu siguranță, nici după. Dacă pleci urechea să asculți suficient, îți dai

seama că până și cele mai liniștite închisori bubuie de zgomotul asurzitor al bărbaților care nu vorbesc.

Aveam și eu o problemă despre care nu vorbeam în acel moment, ceva ce țineam ascuns, nerecunoscut nici măcar de mine. Dar povestea mea nerostită începea să se manifeste în mod fizic – apăruseră niște amețeli. Într-o seară, în gara Sheffield, m-am prăbușit din senin. Oamenii au presupus că eram beată. Mă simțeam de parcă eram beată sau că aveam mama tuturor mahmurelilor, numai că fără niciun strop de distracție sau cocktailuri. Eram pe peron, așteptând să mă îmbarc într-un tren spre Manchester. Dintr-odată, trenul din fața mea a părut să dea cu spatele și, înainte să apuc să mă gândesc de ce ar face asta, am simțit cum tot peronul a început să se învârtească și m-am prăbușit. Încercam să mă agăț de podea, ținându-mă de ea, pentru că simțeam că un ciclon lovise peronul 14. Pentru o clipă, m-am întors în caruselul* de la Red Rec din Stockport, unde mergeam în adolescență când era bâlci în oraș. Auzeam voci în jurul meu, dar nu puteam vorbi pentru că îmi consumam toată energia mintală să respir, printre sentimentele de panică și greață, încercând să găsesc o senzație de echilibru. Amețelile de genul acesta deveneau din ce în ce mai frecvente.

I-am fost recunoscătoare lui Patrick pentru cât am râs în ziua aceea. Mi-am dat seama că aveam nevoie de acea eliberare de tensiune la fel de mult ca și el. Pentru o clipă, m-am îngrijorat că am lovit un bărbat care era deja la pământ și poate chiar că l-am făcut să vrea

* În original, *waltzer*, o atracție din parcuri de distracție, care constă din mai multe mașinuțe programate să se învârtă în jurul unui punct central, asemănător unui carusel (n. red.).

să-și pună capăt vieții. Dar, când am strâns punga de plastic care se topea și ce mai rămăsese din arta lui, mi-a mulțumit. L-am întrebat dacă trebuia să-mi mai fac griji în legătură cu el. Mi-a zâmbit cu jumătate de față și a rostit: „Nu, azi nu. Nu se va întâmpla astăzi."

A vrut să rămână în viață în acea zi și, uneori, în domeniul în care profesez, simplul fapt de a ajuta o persoană să reziste până în clipa următoare este suficient. Nu l-am mai văzut pe Patrick de-atunci. Sper că a găsit o modalitate de a continua să vorbească și că a ajuns până la sfârșitul frazei.

Capitolul 3
JOCUL VINEI

„Ipoteza lumii drepte: credința răspândită, dar falsă, că lumea este în esență corectă, astfel încât cei buni sunt răsplătiți și cei răi, pedepsiți. O consecință a acestei convingeri este că se presupune că oamenii care suferă nenorociri își merită soarta... și până și victimele se învinuiesc adesea."
Dicționarul de psihologie Oxford

Îmi voi aminti de Alison mereu, pentru că este singura femeie pe care am văzut-o ieșind din Crown Court* în libertate, după ce fusese condamnată pentru uciderea soțului ei.

Era anul 2003 și prima dată când mi se ceruse să apar ca martor expert într-un caz de omucidere (deși sună americănește, „omucidere" este un termen generic care, atunci când este folosit în Marea Britanie, include crima, uciderea din culpă și pruncuciderea). Fiindcă

* Instanța judecătorească din Anglia și Țara Galilor, responsabilă cu audierea tuturor infracțiunilor care pot fi puse sub acuzare; se ocupă, de obicei, cu cele mai grave infracțiuni (n. red.).

evaluăm oameni și nu obiectele relevante pentru un caz, psihologii fac parte dintr-un număr mic de profesioniști cărora li se permite să-și exprime opinia în instanță, mai degrabă decât doar să raporteze datele unei probleme. Aveam 29 de ani și atinsesem un nivel de experiență și o poziție profesională care mă făceau să par de încredere când venea vorba de a oferi opinii care aveau implicații enorme nu doar pentru persoanele judecate, ci și pentru familia victimei și pentru public.

Întotdeauna am presupus că acel caz de cotitură pentru cariera mea avea să implice un inculpat de sex masculin. Nu e vorba de stereotipuri de gen, ci este un fapt incontestabil că 95% dintre ucigași sunt bărbați[6], indiferent de relația, dacă există, dintre victimă și criminal. Bărbații sunt uciși în mare măsură de alți bărbați, iar femeile sunt, de asemenea, ucise, în număr covârșitor, de bărbați. Așa că, atunci când a venit de la procuratură* dosarul cu cererea de acceptare a instrucțiunilor, am fost surprinsă să văd că mi se ceruse să evaluez o inculpată.

La acel moment, Alison era acuzată de crimă, după ce recunoscuse că își ucisese soțul, pe Paul, la ei acasă. Ceea ce dorea procuratura să știe era în ce stare se afla Alison în acel moment, din punct de vedere mintal, și, în special, dacă manifestase vreo „anomalie a funcționării mintale" în ziua în care îl ucisese, care să fi „cauzat sau contribuit în mod semnificativ la conduita ei". Această întrebare, formulată în termeni juridici, arăta clar că echipa lui Alison – apărarea – miza pe o apărare

* În original, *Crown Prosecution Service*, agenție guvernamentală a instanței judecătorești – a se vedea explicația de mai sus (n. red.).

a responsabilității diminuate și că nutrea speranțe că acuzația avea să fie redusă la ucidere din culpă.

Suntem încă o societate civilizată, așa că fundamentul dreptului penal este că o persoană este vinovată numai dacă se dovedește a fi condamnabilă atât pentru comportamentul său (cunoscut sub numele de *actus reus*: actul vinovat), cât și pentru intenția sa, sau aprecierea actului ca fiind blamabil (capacitatea de a conștientiza necesara *mens rea*: minte vinovată). Lipsa lui *mens rea* reprezintă principala diferență dintre crimă și omor din culpă. Numai că, pentru a stabili care era starea psihică a lui Alison fix în momentul în care l-a ucis pe Paul, trebuia să facem o evaluare retrospectivă, un lucru dificil de obținut cu gradul de certitudine cerut de lege. Să poată călători înapoi în timp este una dintre multele abilități suplimentare de care un psiholog criminalist are nevoie în CV-ul său.

Am solicitat fișa ei medicală imediat și am programat câteva ore de ședințe de vizită la ea, în închisoarea pentru femei, unde era ținută în arest preventiv. În timp ce mă pregăteam să arunc o primă privire asupra dovezilor acuzării și să-mi planific evaluarea pe care urma să i-o fac lui Alison, am zăbovit o clipă să reflectez la ceea ce știam despre „omuciderea partenerului intim".

Paul se număra printre cele aproximativ 10 procente[7] din toate victimele bărbați uciși de femeile din viața lor. Doar 1% dintre victime sunt femei ucise de alte femei. Cercetările ne spun, de asemenea, din nou și din nou, că atunci când bărbații își ucid partenerele sau fostele partenere, de obicei se întâmplă după luni sau ani de zile în care aceștia le-au abuzat. Pe de altă parte, atunci

când femeile își ucid soții sau foștii soți, o fac de obicei după luni sau ani în care au fost abuzate de aceștia.

Acesta este de obicei momentul în care cineva apare, precum Cato Fong dintr-un dulap, în *Pantera Roz*, pentru a-mi ataca aparenta misandrie* și pentru a sublinia că și bărbații sunt victime ale abuzului domestic. Desigur, există și victime bărbați și fiecare caz trebuie luat în serios. Cu toate acestea, abuzul domestic este o infracțiune bazată pe gen[8], deoarece li se întâmplă în mod disproporționat femeilor, și este comis în mare parte de bărbați. Femeile sunt cele mai predispuse să sufere de formele mai severe de abuz emoțional și de control și să fie supuse victimizării repetate și pe termen lung. Și tot femeile sunt mai predispuse să fie rănite grav, sau mai rău, tocmai de cineva care a mărturisit cândva că le iubește. În Marea Britanie, la fiecare trei ore, o femeie ajunge la spital din cauza unui bărbat violent. Acestea sunt faptele neplăcute, dar incontestabile.

Știam că există o mare probabilitate ca Alison să fi fost abuzată de Paul, posibil pe parcursul unei perioade îndelungate de timp. Cu toate acestea, nu pot face o evaluare și nu-mi pot forma nicio opinie bazându-mă pe probabilități. Așa că am lăsat deoparte statisticile când am deschis primul dintre cele trei dosare albastre cu dovezi de la locul crimei și am început să mă cufund în cazul lui Alison și Paul.

*

Să privești imaginile de la locul crimei este întotdeauna un lucru ciudat, o intruziune în ceva atât de

* Termen folosit în medicină, desemnând o aversiune morbidă față de sexul masculin (n. red.).

personal precum moartea cuiva, chiar dacă o faci prin prisma curiozității tale profesionale. Sunt de obicei imagini de disonanță intensă: întâlnim un decor comun, cotidian – în acest caz, casa de cărămidă roșie, semiduplex, a lui Paul și a lui Alison, cu arbuști care mărginesc aleea și vitralii în ușa din față din PVC –, contrastând cu oroarea crimei care a avut loc acolo. Pentru Paul, s-a dovedit că asta însemna să fi fost ucis de un traumatism cranian provocat de lovirea cu un obiect bont și mai apoi înjunghiat în piept, în timp ce stătea întins pe canapea.

Primele mele gânduri, în timp ce mă uitam prin aceste fotografii, au fost că nu vedeam nimic care să sugereze o scenă a unei crime organizate sau premeditate. Era o reprezentare a haosului. În camera de zi, unde fusese ucis, trupul lui Paul zăcea pe podea, cu picioarele și tălpile goale ieșindu-i din plapumă – sau erau două plăpumi? –, în care fusese îngrămădit de-a valma. În fundal, trona un brad de Crăciun, un simbol festiv al vieții veșnic verzi și al beatitudinii familiale, acoperit cu fâșii de beteală de argint, iar în spatele lui erau rafturi cu rame foto și o figurină ciudată.

Pozele m-au purtat într-un tur al evenimentelor care se desfășuraseră. Fața și o mare parte a capului îi erau pline de sânge, iar ochiul stâng era foarte umflat, de culoarea prunei, care contrasta cu restul pielii. Pe chipul lui era întipărită o expresie inconfundabilă de șoc. Evident, avusese o fracțiune de secundă să înregistreze ce urma să i se întâmple. Mâna lui, înțepenită în formă de gheară, era dusă lângă față, de parcă s-ar fi ridicat în acel moment pentru a se proteja. Am examinat rănile prin înjunghiere de pe piept, dar erau niște fante mici, incolore, precum urmele unghiilor pe coaja unui

măr. Nu era sânge, ci se vedeau doar rănile de intrare, ceea ce indica faptul că acestea fuseseră produse după decesul lui. Imaginile cu trupul lui arătau unde se părea că ea încercase, nu foarte eficient, să-l taie în jumătate în dreptul taliei – din nou, niciun semn de sângerare, ci doar carnea ciopârțită, etalându-se mândru. În unele imagini erau saci de gunoi, bureți de curățat și o rolă de hârtie igienică pe covor. În bucătărie, se găsea ceva ce păreau să fie excremente umane. Un lighean în chiuvetă, cu o cheie fixă în el, apă maro-roșiatică.

Aceasta nu era atât o muncă de acoperire, cât o muncă de curățare – una inutilă. Am văzut o mulțime de scene de omucidere de-a lungul anilor și am învățat că trupul cuiva care a avut parte de o moarte prematură este un lucru dificil și laborios de curățat, chiar și pentru cel mai metodic și riguros dintre ucigași. Persoana care frecase canapeaua cu buretele și încercase să șteargă stropii de sânge de pe covor cu rola de hârtie igienică nu avea în mod clar forța sau gândirea calculată necesară pentru a-și ascunde acțiunile. După o încercare eșuată de a muta și de a tăia corpul lui Paul, Alison îl înfășurase în plăpumi, nemaisuportând să se uite la ceea ce făcuse. Și a rămas acolo, pe covorul subțire, cu model floral.

Alte imagini din casă înfățișau o locuință cât se poate de obișnuită, chiar dacă neobișnuit de îngrijită și curată. Dormitoarele copiilor nu prezentau nimic din mizeria și haosul din majoritatea camerelor pustimii. Păpușile erau aliniate în rânduri uniforme pe rafturi, mai mult pentru a fi etalate, decât pentru joacă. În dormitorul principal, era o masă de călcat, și cămăși atârnau pe ușile dulapului. Patul, plin de perniță și de păpuși, era aranjat impecabil. M-a impresionat perfecțiunea aleii

din față – fără frunze, fără ghivece sau orice dezordine comună a vieții de familie, ca și cum cineva aspirase asfaltul. Lângă casă era un garaj plin cu toate lucrurile obișnuite: unelte și vopsea, un banc de lucru. Sub un raft cu produse de uz casnic, înălbitor și dezinfectanți, era un raft plin cu alcool – cinci sau șase sticle mari de vodcă și alte băuturi spirtoase.

Și apoi biletul. Smulsese pagini din caietul cu flori al unui copil și scrisese pe ambele părți, deși nu pe rândurile de pe foi. Scrisul părea incomplet, cu litere subțiri ca firul de păianjen, scrise de o mână care, evident, tremura. Scria: „Nu poate continua așa, nu mai pot face față. Îmi pare rău. Vă rog să aveți grijă de copii, spuneți-le că îi iubesc. Sunt la mama mea, vă rog, lăsați-i să rămână cu mama." Era scris același lucru pe toate cele patru pagini: „îmi pare rău" și „nu am mai putut face față". Aici nu a existat un proces liniar de gândire sau o structură chibzuită. Era un flux al conștiinței care izbucnise din ea, chiar atunci. S-a întins lângă cadavrul lui Paul pe podea și a rămas acolo până când mama ei a venit, a doua zi dimineață, cu copiii.

Închisoarea în care era ținută era la fel, în principiu, ca și celelalte închisori pentru femei în care fusesem. În Anglia există doar douăsprezece închisori dedicate femeilor (femeile reprezintă numai 10% din populația închisorilor din Regatul Unit). Nu seamănă deloc cu lumea impertinentă portretizată în serialele TV americane precum *Portocaliul este noul negru**. În primul

---

* *Orange is the new black*, serial american de comedie-dramă, care urmărește experiențele unei femei în timp ce-și execută pedeapsa la FCI Danbury, închisoare federală de minimă securitate (n. red.).

rând, nu există salopete, și femeile își poartă propriile haine în închisorile britanice – dacă există o uniformă, este formată din blugi și tricouri, toate alegând confortul în favoarea stilului. Camerele în care am petrecut timp cu deținute sunt în mare parte similare cu cele din închisorile pentru bărbați, dar există și camere mai plăcute în închisorile pentru femei, cu imagini luminoase pe pereți și cutii cu jucării, ca sala de așteptare de la dentist. Doar că acele camere sunt cele în care mamele așteaptă să-și vadă copiii.

Am întâlnit-o pe Alison într-o astfel de cameră de familie. Avea o mică zonă de chicinetă cu o chiuvetă și câteva scaune joase, căptușite. Îmi amintesc că luminile erau aprinse de un senzor de mișcare și, pentru că eram așezate atât de jos, a trebuit să-mi flutur brațele la fiecare cincisprezece minute pentru a le împiedica să se stingă, o necesitate enervantă, care mi s-a părut că pica extrem de prost, dată fiind gravitatea faptului pentru care mă dusesem acolo să discut cu ea.

Era slabă, de înălțime medie, cu părul strâns la spate într-o coadă deasă, cu trăsături zvelte și ochi căprui imenși. Am observat vânătăi și julituri în jurul tâmplelor ei și mici semne pe urechi, de acolo de unde cerceii fuseseră scoși de mult. În timp ce vorbea, ochii i s-au podidit de lacrimi, lacrimi pe care le-a vărsat încet și constant pe parcursul conversației noastre.

Mi-a spus că prima dată când Paul a rănit-o a fost când i-a spus că este însărcinată, cu zece ani în urmă. Stăteau în mașina lor, el pe scaunul pasagerului, și a izbit-o cu fața de volan. Se întâmplase atât de repede, încât la început a crezut că o altă mașină îi lovise din spate. Când i-a spus mamei ei, aceasta a întrebat-o ce făcuse pentru a-l

provoca și i-a replicat că, dacă era însărcinată, n-avea decât să doarmă așa cum își așternuse. Mai târziu, a pierdut copilul atunci când Paul a împins-o pe scări, deși el i-a zis că își imaginase ea, fiindcă oricum ar fi pierdut copilul. Aceasta este o tactică cunoscută sub denumirea de *gaslighting** – atunci când un abuzator își manipulează victima, astfel încât aceasta să se îndoiască de propriile percepții și de sănătatea ei mintală.

Alison a sunat la poliție de trei ori, dar nu a fost luată nicio măsură și nici nu au fost aduse acuzații. A spus că după cel de-al treilea apel, Paul i-a tras o bătaie soră cu moartea, drept pedeapsă, așa că nu a mai îndrăznit să-l denunțe din nou. În orice discuție despre abuzul domestic, vei auzi pe cineva întrebând de ce nu pleacă femeile imediat sau de ce nu cheamă poliția. Sună atât de simplu. Dar dinamica dintre doi oameni aflați într-o relație abuzivă este incredibil de intensă, ca o roată de tors care împletește violență și șoc, remușcări profunde, reconcilieri cu o puternică rezonanță emoțională, speranță și bucurie. Și apoi teroarea. După o perioadă de calm, victima știe că se va întâmpla ceva, doar că nu știe când și încearcă să treacă peste asta schimbându-și comportamentul – cufundându-se în ea însăși, dispărând, făcând tot ce este necesar pentru a păstra pacea. Dar niciodată nu poate. Și, inevitabil, apare mai multă violență, iar ciclul reîncepe.

---

* O formă subtilă de abuz emoțional: se referă la modul în care o persoană încearcă să pună la îndoială realitatea și experiența subiectivă a unei alte persoane, cu scopul de a-i submina puterea și încrederea în propriul simț al realității. Pentru a putea fi vorba despre *gaslighting*, victima trebuie să fie atașată emoțional de abuzator (n. red.).

Pentru ambele părți din acest cerc vicios, fiecare repetare a ciclului îi propulsează către următoarea. Victima se adaptează rapid, deoarece amenințarea cu violența creează o motivație puternică de învățare. Ea începe să creadă că circumstanțele ei sunt rezultatul eșecului personal și se consideră lipsită de valoare, slabă. Când va fi fată cuminte, totul va înceta. Până atunci, ea nu merită dragostea nimănui. Agresorul devine, de asemenea, atașat de puterea pe care o deține și de modul abil în care folosește violența și manipularea pentru a obține respectul pe care îl așteaptă de la partenerul său. Această dinamică deplorabilă este ca un țesut cicatricial care îi unește. Așa că plecarea, deși pentru mulți poate părea o cale de acțiune evidentă, este adesea resimțită ca fiind imposibilă din perspectiva victimei.

Alison găsise un loc după care tânjea, la un adăpost pentru femei, dar Paul venise după ea și o forțase să vină acasă, amenințând că va spune serviciilor sociale cât de smintită era și că aceștia îi vor lua copiii. Alison avea obiceiul de a face curățenie – meticulos și repetat. El i-a spus că, dacă oamenii ar afla despre asta, ar putea fi închisă.

Mi-a povestit că lucrase într-un restaurant când era adolescentă, iar localul fusese închis temporar pentru că încălcase regulile de igienă alimentară. Mama ei – o femeie exigentă, căreia nu putea să-i facă nicicând pe plac – sugerase că nu fusese în stare să-și facă treaba în mod corespunzător, iar tendința de a curăța obsesiv își croise astfel loc în mintea ei. Acest ritual se amplificase ulterior, ajungând o modalitate de a încerca să impună ordine în fluxul haotic de îngrijorare din mintea ei, care, în acea etapă a vieții ei, îi ocupa fiecare moment.

A descris modul în care Paul o tortura, fărâmițând pachete de biscuiți și chipsuri și împrăștiind conținutul prin casă.

Dosarul ei medical arăta că fusese internată în spital de mai multe ori în ultimii ani cu răni inexplicabile – o dată pentru arsuri esofagiene, după ce băuse înălbitor. La acea vreme, ea le spusese medicilor că fusese un accident. Când am întrebat-o despre asta, mi-a spus că Paul o forțase să îl bea, într-o zi, când se enervase din cauza obsesiei ei pentru curățenie. O înșfăcase de gură și o ținuse de nas pentru a o face să-l înghită. Medicii își dăduseră seama că nu fusese vorba despre un accident – n-am întâlnit cu siguranță niciodată un adult care să bea înălbitor din greșeală – și o întrebaseră dacă era ceva ce ar trebui să le spună. Dar ea tăcuse mâlc, prea speriată de posibilitatea de a-i fi luați copiii în cazul în care ar fi zis ceva. O asistentă venise să îi vorbească, dar, neajungând la vreun rezultat, încheiase conversația dând de înțeles că dacă Alison „avea să se întoarcă la ce trăia, însemna că îi place cu adevărat".

Alison mi-a spus că o viola. Mi-a destăinuit că sâmbăta după-amiaza, el se îmbăta cu vodca din garaj și apoi se aștepta de obicei să facă sex. Dacă Alison nu se arăta entuziasmată, el o forța să o facă oricum. Dacă nu părea ca ei să-i facă plăcere, uneori o sugruma până când vederea i se încețoșa și se simțea amețită.

În noaptea în care l-a ucis, Alison a spus că nu dormise cum se cuvine de zile în șir – lucrurile se liniștiseră de ceva vreme, dar tensiunea creștea –, iar ea nu era în stare să pună stavilă amintirilor atacurilor anterioare,

care o bântuiau necurmat, secătuind-o. Nu s-a simțit în apele ei în după-amiaza cu pricina, fiind și epuizată de efortul de a încerca să nu se ia la harță cu el și de a încerca să se oprească din curățenie. Plânsese puțin, iar el îi spusese să nu-i strice starea de spirit. Ea a intrat în bucătărie, ca să nu o poată vedea, iar el i-a strigat de pe canapeaua pe care stătea întins: „Adu-mi o sticlă din garaj!"

Acesta a fost momentul în care și-a pierdut controlul asupra intestinelor – remarcasem dovada acestui lucru în imaginile din bucătărie. În pantalonii ei murdăriți, tremurând de frică, s-a îndreptat spre garaj și, stând în fața sticlelor de vodcă, se întinsese și luase în schimb o cheie pentru țevi. A descris cum, în clipa aceea, teroarea pe care o simțea a transformat-o, devenind „amorțită, de parcă pluteam". S-a întors și a intrat direct în sufragerie și, stând chiar în spatele lui Paul, care era întins pe canapea, cu ochii închiși, l-a izbit cu cheia în cap, cu toată puterea de care era în stare. Nu-și putea aminti cu exactitate de câte ori o făcuse.

A tras adânc aer în piept după ce mi-a spus asta, vizibil îngrozită de ceea ce tocmai îi ieșise pe gură. Apoi a rostit: „Bietul Paul, bietul Paul."

El nu s-a mai mișcat. Cu greu putea să explice așa ceva, dar mi-a spus că încă i se părea că sare în sus spre ea de furie, cu toate că, de fapt, nu se mișca. Nu-și putea aminti decât gânduri confuze și panică; alergase înapoi în bucătărie și apucase un mic cuțit zimțat din suportul pentru cuțite și rămăsese acolo, ținându-l în fața ei pentru ceea ce a părut mult timp, așteptându-se ca el să dea buzna în orice moment. Când s-a întors în sufragerie – de probă –, l-a scuturat, pentru a vedea dacă era în viață.

Chiar dacă era doar consecința faptului că îl zguduise, mișcarea corpului lui o îngrozise, astfel că l-a înjughiat în piept. Dar atunci era deja mort.

Coborându-și privirea spre mâinile ei, a început să spună din nou „Bietul Paul", dar, înainte să apuce să rostească vorbele, a vomitat.

Stând în trafic, pe drumul lung spre casă, avansând încet și sacadat de-a lungul priveliștilor gri, familiare ale autostrăzii, m-am gândit cum am recunoscut ciclul clasic de abuz pe care mi l-a descris. L-am recunoscut nu numai din multele ore pe care le-am petrecut studiind dinamica relațiilor abuzive în familie, ci și din propria experiență.

După ce am părăsit închisoarea Wakefield, am continuat să mă văd cu gardianul de acolo. Dar s-a dovedit destul de curând a fi o greșeală. Comportamentul lui a devenit din ce în ce mai dominator și înspăimântător, atunci când nu mă îmbrăcam așa cum voia el, nu umpleam ceainicul de la robinetul potrivit, nu zâmbeam așa cum își dorea el sau nu mă entuziasmam de partidele de sex, când și cum voia *el*. Era ceea ce acum numim *control coercitiv*, proces pe care în prezent îl pot detecta de la o poștă. E simplu să înțelegi privind în urmă, însă pe atunci nici nu exista o denumire pentru așa ceva. Debutul a fost atât de insidios, încât poate că nu aș fi identificat despre ce este vorba nici dacă aș fi cunoscut termenul.

A devenit intolerabil când mi-am început noua slujbă de psiholog criminalist stagiar într-o unitate spitalicească securizată. Acest tip de oportunitate nu se ivea

prea des pe atunci și eram mândră de mine că obținusem postul respectiv; făcusem pasul de la student voluntar la psiholog începător, plătit integral. Relația noastră începuse să se simtă ca o muscă în supa vieții mele. Îmi doream cu disperare să îi pun capăt, dar știam totodată și că, în momentul în care o relație abuzivă se încheie, riscul de vătămare crește.

În cele din urmă, am reușit să plec, dar el nu a vrut să facă despărțirea mai ușoară. A început să apară la locul meu de muncă. Colegii îmi spuneau că stătea în parcare sau că mărșăluia în zona recepției, cerând să afle dacă părăsisem clădirea în ziua respectivă. Bătea în ușa de la intrare sau își ivea chipul la fereastra casei mele în același timp în care începea să sune telefonul. Trăgeam draperiile și stăteam nemișcată până când, într-un final, își lua tălpășița.

Într-o zi obișnuit de sumbră de 31 octombrie – de Halloween –, sosisem acasă de la serviciu seara și am fugit în casă exact când începea să plouă. Am văzut colindători pe drum și, într-un moment de răutate, m-am gândit în sinea mea că aveau să se ude fleașcă, până la piele. M-am repezit pe ușă, mi-am aruncat haina pe hol și m-am dus direct în bucătărie, să văd dacă colega mea era acasă – nu era. Când a sunat soneria, aproape c-am sărit la ușă, așteptându-mă să văd fețele pictate și măștile de plastic ale copiilor. Nu erau ei.

Câteva zile mai târziu, colega mea de apartament a fost cea care m-a determinat să sun la poliție, cu ultimatumul că avea să o facă ea, dacă nu o fac eu. Este al naibii de greu să dai acel telefon. Eram plină

de presimțiri despre ce avea să însemne declanșarea lanțului de evenimente care știam că aveau să urmeze.

Pentru că atunci când o victimă a abuzului domestic ia acea decizie și sună la poliție, începe o poveste cu doar două finaluri posibile, niciunul dintre ele un final fericit: fie autoritățile decid să nu ia măsuri și acasă se dezlănțuie iadul, fie *vor fi* luate măsuri și victima va trebui să se confrunte cu o nouă realitate – viața ei, tot ce îi era familiar, dat peste cap, risipit. Îmi doream doar ca el – toată situația – să dispară. Raportarea unei infracțiuni era ca și cum aș fi dat curs unui val complet nou de probleme în viața mea. Cu toate acestea, am sunat, iar multe luni mai târziu, m-am trezit în instanță.

Doctorul Albert von Schrenck-Notzing a fost primul psiholog despre care se știe că a depus mărturie în instanță când a adus probe despre credibilitatea mărturiei martorilor într-un proces de crimă din München, în 1896. Îmi imaginasem prima mea apariție într-o instanță de atât de mult timp în urmă, că părea că aștept încă din 1896. În viziunea mea, eu eram expertul erudit, subjugând instanța în timp ce le dădeam o lecție judecătorului și juraților cu mărturia mea desăvârșită, iar procurorul oftând un „nu mai avem întrebări, Onorată Instanță", și recunoscându-și înfrângerea în fața profesionalismului meu dovedit în timpul contrainterogatoriului. Nu năzuisem însă în vecii vecilor să depun mărturie în calitate de victimă, cu obrajii arzând, luptându-mă să mă justific pentru ce nu făcusem o plângere mai devreme.

În procedurile judiciare care au venit într-un târziu, am mărturisit că m-am simțit ca o focă de la circ, încercând în mod constant să mențin starea de spirit optimistă și să îndepărtez un potențial acces de furie

care putea fi declanșat de un lucru minuscul și care, odată dezlănțuit, putea face prăpăd zile întregi. Așa că am înțeles starea de frică perpetuă despre care vorbea Alison – mereu în așteptare, pregătită să vezi ceva explodând și făcând tot ce poți pentru a o evita, dar constatând din nou și din nou că nu ești în stare, pentru că, desigur, problema nu o reprezintă comportamentul tău, ci al lor.

Era doar o instanță locală – mică, deci fără juriu, cu numai trei magistrați, eu, fostul meu iubit și avocatul lui, un procuror, dar și ceea ce părea a fi o adunare a întregii prese naționale. Avocatul său – își făcea treaba – mi-a pus o serie de întrebări personale și jenante despre relația pe care o avuseserăm. Era un bărbat cu care avusesem o relație constantă, cu care avusesem relații intime, până la urmă. Nu făceam oare mare tam-tam pentru nimic? Sigur nu era vorba despre o ciondăneală între îndrăgostiți? Reacția excesivă a unei tinere isterice care caută atenție. Nu făceam altceva decât să irosesc timpul tuturor, eram o mincinoasă – cel puțin, asta mi se spunea.

Două săptămâni mai târziu, a fost condamnat pentru hărțuire, primind o sentință de optsprezece săptămâni de închisoare, dintre care se putea aștepta să ispășească nouă. De fapt, a petrecut un singur weekend în închisoare; după proces, avocatul lui a intrat în acțiune, susținând că, în calitate de gardian de închisoare, era într-un prea mare pericol din cauza altor deținuți, iar sentința i-a fost ulterior anulată în apel.

Reportajele mass-media despre crime și evenimente reale par atât de des să existe în dimensiuni diferite, complet neasociate cu adevărul sau faptele. Ziarele vând

povești, iar poveștile sunt alterate pentru a se potrivi cu agenda lor. Acest episod a avut toate elementele imorale ale poveștii perfecte pentru un ziar de scandal – gardianul de închisoare și roșcata. Bineînțeles că așa avea să fie înfățișată această poveste în tabloide.

Când am surprins acea primă înfățișare suprarealistă a mea la un chioșc de ziare, în timp ce mergeam la serviciu dimineața, m-am simțit brusc instabilă, ca și cum m-aș fi aflat într-un lift care cobora prea repede. Când am intrat în zona comună a secției, unde toate ziarele erau așezate zilnic pe masă, m-am regăsit pe prima pagină a majorității tabloidelor. Unul apelase la un joc de cuvinte clasic de închisoare despre gardianul care a *stins-o* pe psihiatra focoasă. Un altul dedicase două pagini întregi poveștii. Referindu-se la o mărturie foarte dificilă pe care o depusesem, optaseră pentru o descriere sinistră a faptului că scrisese cu ruj pe sânii mei goi – într-adevăr, scrisese „cățea feministă". Fusesem șocată atunci când bărbatul acesta mă transformase într-un perete cu graffiti (și că știa să ortografieze *feministă*) și rămân uimită până în ziua de azi că acest detaliu, cel mai personal al mărturiei mele, a fost folosit de un jurnalist pe post de tactică de doi bani.

Este foarte greu să explici sentimentul de rușine. Înțelesesem, de-a lungul anilor, cât de adânc rănește rușinea, prin intermediul clienților mei – atât în cazul victimelor, cât și al celor care le făcuseră lucruri groaznice altora. Dar poate că este un lucru pe care trebuie să-l simți tu însăți pentru a-l pătrunde pe deplin. M-am dus la toaletă și m-am privit în oglindă, scârbită de propria imagine.

Supervizorul meu și-a dat în seama că nu eram în stare să lucrez și mi-a spus să mă duc acasă. Iar apoi a

rostit, ca și cum tocmai atunci i-ar fi trecut prin minte: „Dar înainte de asta, trebuie să mergi și să-i ceri scuze doctorului Wilcox." Doctorul Wilcox era psihiatrul consultant la a cărui echipă eram atașată. Trebuia să merg să-mi arăt remușcările față de superiorii mei, precum un copil care șterpelise un biscuit. Nu erau supărați, ci doar dezamăgiți. Discret, am intrat în biroul lui și am bolborosit niște scuze fără sens. Era limpede că omul habar n-avea despre ce era vorba și s-a descotorosit de mine cât de repede a putut. Nu-mi voi ierta niciodată supervizorul că m-a umilit și mai mult în ziua aceea. În general, era un om decent și care nu ezita să-și acorde sprijinul, cu care altminteri îmi făcea plăcere să lucrez, dar, de data aceasta, dăduse dovadă de impasibilitate.

Când m-am întors la serviciu, o zi sau două mai târziu, nimeni din camera personalului nu a menționat tărășenia. Niciun coleg. Toată lumea știa deja despre ce era vorba, dar nimeni nu a spus niciun cuvânt, toți plecându-și privirile, din fiecare birou în care am intrat. Colegii mei – asistente și psihologi foarte pricepuți – nu au văzut dincolo de titluri. Sau, dacă au făcut-o, nu mi-au spus niciodată, și nici nu m-au întrebat cum mă simt. Disconfortul lor era evident. Subtextul era că nu acesta era felul în făceam lucrurile, căci eram profesioniști în domeniul sănătății mintale și asemenea lucruri li se întâmplau pacienților noștri, nu nouă. Tot ce am putut face a fost să încerc să țin capul sus, dar a fost greu.

În prima mea zi înapoi, am stat cinci minute singură în zona comună a pacienților – unde fuseseră ziarele – și trei dintre paciente s-au apropiat de mine. Țineau în

mână un mic buchet de margarete albe, culese desigur de pe gazonul de afară. Aceste femei – persoane cu dificultăți de învățare, care auzeau chestii, aveau viziuni și nutreau convingeri neobișnuite, care se presupune că nu aveau nici în clin, nici în mânecă cu realitatea – au stat acolo și mi-au dat aceste margarete. Nu au rostit niciun cuvânt, dar eu știam pentru ce sunt. Au dat din cap în tăcere spre mine, iar eu le-am răspuns în același mod. Acest mic trio a manifestat mai multă compasiune în acel moment decât oricare dintre membrii echipei – experți care nici măcar nu au fost capabili să-mi vorbească sau să mă privească.

Aveam un contract anual reînnoibil și, câteva luni mai târziu, când contractul meu nu a fost reînnoit, am știut imediat de ce. Eram la spital de aproape doi ani și nu existase niciodată vreo problemă legată de munca mea. Șeful meu de secție i-a scris chiar și consiliului director pentru a-și exprima consternarea față de plecarea mea. Dar contractul nu a fost reînnoit și nu s-a oferit nicio explicație – nu era nevoie de una, căci, până la urmă, nu eram concediată. Pur și simplu, nu mai era nevoie de postul meu. Supervizorul meu mi-a spus, în mod neoficial, că pusesem spitalul într-o situație jenantă și că existau îngrijorări cu privire la modul în care, din câte se pare, lăsasem să se întâmple așa ceva. Considerau că nu sunt o persoană adecvată pentru a lucra cu unii dintre pacienții de sex masculin care aveau istoric de infracțiuni sexuale (deși era în regulă ca aceștia să împartă o secție cu pacienții de sex feminin).

Așa că am plecat. Am crezut că se terminase; stricasem totul. Îmi curmasem cariera înainte să fi început. El se întorsese la locul lui de muncă (un cazier judiciar

fără pată e de dorit pentru un gardian de închisoare, dar, de fapt, nu este necesar pentru postul respectiv), dar eu reușisem să îl pierd pe al meu. Și nu numai atât, căci mă și umilisem în cel mai public mod.

O prietenă bine intenționată mi-a dat pisoiul ei, pe Serendipity, alias Dippy, pentru a avea grijă de el în weekend, cât era plecată. Toată lumea știe că, atunci când ești trist, ai nevoie de un pisoi. Dippy era simpatic, dar și-a dezvăluit și partea de diavol tasmanian, fiindcă și-a petrecut weekendul făcând harcea-parcea toate piesele de mobilier pe care le aveam. Toate ghivecele cu plante au fost răsturnate, iar pământul a fost împrăștiat cu generozitate pe covorul din sufragerie. Când am încercat să aspir mizeria, mi-am dat seama că Hoover-ul meu era stricat. Era vorba doar de un pic de pământ, dar, în acel moment, a fost picătura care a umplut paharul. M-am așezat pe podea și am plâns liniștită, cufundată în blana moale a lui Dippy. Viața mea era un haos și nu eram în stare s-o scot la capăt.

Da, am înțeles situația lui Alison. Dar rolul meu nu era să empatizez cu ea. Empatia emoțională – nu doar să înțelegi, ci să și *simți* ce simte altcineva – este un sentiment frumos, dar și capricios și limitat, care nu e deloc de ajutor în analiza profesională a psihologului criminalist. Poate încurca gândirea și nu își are locul în contextul unei evaluări criminalistice pentru o instanță. Nu este treaba mea să mă identific cu nimeni, oricât de mult mi-aș recunoaște propria poveste în a lor. Niciuna dintre experiențele mele și prejudecățile ulterioare nu sunt relevante atunci când evaluez un client.

*

Avocatul lui Alison mi-a trimis copii ale declarațiilor luate de poliție de la vecinii cuplului și de la persoane care îi cunoșteau. Pe ea o văzuseră în mod regulat cu vânătăi și răni; de fapt, se știa că Paul o bătea. Aproape toate declarațiile pe care le-am citit spuneau același lucru: „i-am spus să plece", „i-am spus că ar trebui să-l părăsească". Nimeni nu a menționat că i-ar fi spus lui să plece, să nu o mai bată.

Cât de natural ne vine să căutăm și să găsim vinovăția în victimă. Lui Alison i se spusese că ea era de vină cu mult înainte să pună mâna pe o armă și să devină agresor.

Nu exista nicio îndoială că Alison era ceea ce majoritatea oamenilor ar putea numi o soție bătută; situația ei era un caz clasic de „sindromul femeii bătute". Acest termen deprimant recunoaște efectele psihologice profunde și de durată ale tipului de abuz cumulativ, continuu, pe care Alison l-a îndurat din mâinile lui Paul. Dar nu e chiar terminologia mea preferată; sună cumva aproape ca o alegere a stilului de viață, ca o „mamă casnică", dar care implică și violență. Mai relevant, nu constituie categorie de apărare juridică, nici tip de diagnostic recunoscut în psihiatrie.

În Marea Britanie, țopăim între două sisteme de diagnostic: *Manualul de Diagnostic și Statistică* (DSM*), care este conceput de Asociația Americană de Psihiatrie, și *Clasificarea Internațională a Bolilor* (ICD**), conceput de Organizația Mondială a Sănătății și utilizat în toată Europa. (Nici în psihiatrie nu putem decide cu cine avem

* În original, *Diagnostic and Statistical Manual* (n. red.)

** În original, *International Classification of Diseases* (n. red.).

cea mai apropiată relație.) Sindromul femeii bătute nu apare în niciunul.

Așadar, deși Alison era în mod clar o femeie bătută, știam că această descriere nu va fi considerată validă în instanță. Conform legislației britanice, există un număr limitat de apărări disponibile pentru o persoană acuzată de crimă, cu speranța ca acuzația să fie redusă la ucidere din culpă. O „pierdere bruscă și temporară a controlului" (ceea ce se numea „provocare") este cel mai frecvent utilizată. Este o apărare controversată, care nu tinde să le ofere prea multe speranțe femeilor abuzate.

În zilele noastre, instanțele sunt de acord că abuzul continuu *este* o provocare și că efectele sale ar putea determina pe cineva să reacționeze instantaneu și cu violență la ceea ce pentru alții poate părea un declanșator inofensiv. Dar aici se află problema: să ai acea reacție violentă instantanee, fără a te pune simultan într-un pericol și mai mare, necesită să fii cel puțin la fel de puternic sau, în mod ideal, mai puternic din punct de vedere fizic decât persoana care te provoacă. Iar asta nu este ceva ce multe femei abuzate pot pretinde că sunt. O femeie abuzată are rareori opțiunea unei „pierderi bruște și temporare a controlului" în timp ce este agresată sau amenințată, deoarece bărbații care abuzează sunt în general mai mari, mai puternici și mai înspăimântători decât femeile pe care le aleg. O femeie abuzată știe că pierderea stăpânirii de sine în fierbințeala momentului ar putea foarte bine să ducă la uciderea ei.

De fapt, legea consideră furia și reacțiile fizice aprinse, manifestate pe loc – în cea mare parte, privilegiul bărbaților în aceste situații – un truc sigur de a scăpa de închisoare. Îi favorizează pe cei care se pot

baza oricând pe resursele proprii de forță. Numai că, după cum v-ați putea aștepta, majoritatea cazurilor care implică femei care și-au ucis abuzatorii includ folosirea armelor, cel mai frecvent cuțite, otravă sau foc.

Cazul Sara Thornton a adus această problemă în centrul atenției în 1989. Thornton, din Warwickshire, a fost condamnată la închisoare pe viață pentru uciderea soțului ei violent, după ce acesta amenințase că ea și fiica ei de zece ani vor fi în curând „mortăciuni". Acuzarea a susținut cu succes că, pentru că i-a luat aproximativ șaizeci de secunde să intre în bucătărie și să înșface un cuțit, înainte de a se întoarce să-l înjunghie, comportamentul ei a fost premeditat. Prin urmare, nu s-a încadrat în cerința apărării care vizează pierderea controlului „brusc și temporar". Judecătorul care a pronunțat sentința a fost de părere că, dacă se temea pentru viața ei, ar fi putut în schimb să iasă afară sau să urce la etaj. Thornton a devenit stindardul emblematic al grupurilor de justiție pentru femei, care au simțit cum cazul ei ilustra o părtinire de gen profundă în opțiunile de apărare privind cazurile de crimă conjugală. Acea pierdere a controlului era o apărare pentru bărbați, scrisă de bărbați, folosită de bărbați.

În cele din urmă, lui Thornton i s-a permis să facă recurs și, în 1996, condamnarea a fost redusă la ucidere din culpă, iar pedeapsa cu închisoarea a fost suspendată, fiind echivalată cu perioada pe care o petrecuse deja după gratii. Un fel de victorie. Însă avocații lui Thornton au argumentat recursul susținând că ea suferea de „tulburare de personalitate", construindu-și astfel apărarea pe linia răspunderii diminuate. Pe scurt, ea a „câștigat" încadrarea într-o categorie mai indulgentă doar recunoscând că era „bolnavă".

Mi-a fost clar că Alison se afla într-o stare psihică precară în momentul în care îl ucisese pe Paul. Suferința ei se amplificase timp de luni de zile. Dar, declanșate de cererea lui prea familiară de a-i aduce o băutură, instinctele ei de supraviețuire intraseră în joc. Propulsată de sistemul limbic, partea creierului care ne controlează cele mai primitive impulsuri nu a ales fuga de această dată, ci lupta. Creierul ei a dat alarma, inundând-o cu adrenalină și alți hormoni, suprasolicitându-i sistemul nervos simpatic și mobilizându-i corpul într-o acțiune defensivă.

Am întocmit un raport detaliat referitor la Alison, inclusiv o „formulare psihologică". Adică, un rezumat, pentru tribunal, al evenimentelor din viața ei, al însemnătății acestora și a conexiunii dintre ele. Pentru Alison, a fost vorba de o călătorie din copilărie, când criticile mamei îi inoculaseră un sentiment profund al propriului respect de sine scăzut și al vinovăției, făcând-o o pradă ușoară pentru un bărbat dominator care – de-a lungul multor ani – a bătut-o, a violat-o și a umilit-o în mod repetat. În pragul unui alt atac, frica ei a fost atât de intensă, încât, pentru prima dată, a ripostat.

Dar, pentru instanță, o formulare psihologică este prea vagă. Mi se cere să îmi exprim opinia în limbajul specific și acceptat al psihiatriei. Am scris că, în opinia mea, era mult mai probabil ca Alison *să fi avut* o anomalie mintală în momentul în care l-a ucis pe Paul. Mai exact, că a raportat simptome care îndeplineau criteriile pentru cel puțin trei diagnostice: „tulburare de stres post-traumatic", „tulburare obsesiv-compulsivă" și „depresie". Deși atunci am simțit, și o fac în continuare, că reducerea poveștilor individuale la diagnostice din sfera

„tulburări", ca în acest caz, e similară cumva cu tentativa de a surprinde zâmbetul *Mona Lisei* având la dispoziție doar o trusă minimală pentru pictură pe numere.

Nu am participat la procedurile în instanță, dar, câteva săptămâni mai târziu, povestea a apărut în presă și am urmărit, în timp ce eram acasă, știrile de seară. Am văzut-o pe Alison, complet șocată ieșind din tribunal, fiind practic sprijinită de cineva despre care am presupus că era tatăl ei. Reporterul care se afla în afara tribunalului a spus că Alison fusese găsită vinovată de ucidere din culpă pe baza responsabilității reduse. Instanța stabilise că își „ucisese soțul *deoarece* suferea de trei boli mintale diferite". Judecătorul anulase o pedeapsă privativă de libertate cu condiția ca ea să beneficieze de tratament psihiatric.

Am fost sincer surprinsă că Alison nu fusese trimisă la închisoare, ținând cont că pusese capăt vieții unui bărbat. Nu ar fi trebuit să-l ucidă pe Paul, dar nici nu ar fi trebuit să trăiască așa. Eram mulțumită că acum măcar avea să primească ajutorul potrivit.

Numai că, stingând televizorul în acea seară, nu am reușit să scap de un sentiment supărător de neliniște. Oare Alison chiar avea o anomalie mintală? Cât de anormal este să reacționezi așa cum a făcut ea? Este extrem, fără îndoială. Dar este anormal să reacționezi într-un mod extrem în cazul unor circumstanțe extreme? În circumstanțe diferite, dacă rezultatul nu ar fi atât de mortal, oare reacția corpului ei la o amenințare atât de evidentă nu ar fi privită ca un răspuns normal și necesar de supraviețuire?

Mi-am spus că era doar o chestiune de semantică și am încercat să las deoparte gândul că fusesem complice

la medicalizarea traumei lui Alison. Când m-am băgat în pat și am redus intensitatea luminii din dormitor, mi-am amintit cum Paul o determinase pe Alison să creadă că autoritățile o vor lua dacă ar afla vreodată cât de țicnită este. Adevărul era că realitatea ei – viața pe care a trăit-o și toate straturile de adversitate pe care le suferise și care au condus, în cele din urmă, la atacul ei asupra lui Paul – fusese total eliminată din povestea ei. Conspiraserăm să spunem lumii că nu avea una, ci trei boli mintale. Nu era aceasta o altă formă de învinovățire a victimei?

Era un punct nevralgic care nu m-a părăsit niciodată, dar pe care încă nu eram dispusă să îl înfrunt.

Capitolul 4

TRIȘÂND

*„Toate ființele vii au o anumită nebunie care le controlează în moduri ciudate, uneori inexplicabile."**
Yann Martel, Viața lui Pi

Mi-am ținut palmele deschise și i-am arătat preț de câteva clipe lui Travis moneda de 50 de penny** pe care o aveam în mâna dreaptă, apoi am strâns pumnii. L-am rugat să închidă ochii, să numere descrescător, începând de la zece, și după aceea, „deschide ochii și arată spre mâna în care îți amintești că se află moneda".

A închis ochii, fruntea încrețindu-i-se de concentrare.

— Zece, nouă, cinci, șapte.

L-am ajutat.

— Șase, cinci, patru...

---

* Yann Martel, *Viața lui Pi*, traducere din limba engleză de Andreea Popescu, Polirom, București, 2014, p. 57 (n. tr.).

** Monedă engleză, care corespunde cu a douăsprezecea parte dintr-un șiling și a suta parte dintr-o liră (n. red.).

Travis a deschis ochii și și-a ridicat degetul arătător pentru a-mi atinge mâna stângă, apoi a clătinat din cap când i-am arătat că era goală. Am făcut asta de zece ori, de cinci ori cu moneda în mâna dreaptă și de cinci ori cu ea în stânga. A răspuns greșit de opt ori.

În sinea mea, mi-am permis un mic zâmbet: știam că îl păcălesc, deși el credea că eu sunt cea păcălită. Mi-am relaxat conștient mușchii feței, afișând ceea ce speram să fie o expresie îngrijorată și cinstită. Dar jur că am văzut un zâmbet fluturând rapid pe chipul lui Travis. Zâmbetul a dispărut numaidecât. Ne delectam amândoi cu propria noastră doză de „desfătare amăgitoare": plăcerea intrinsecă de a-l trage pe celălalt pe sfoară, manifestată adesea prin cel mai scurt rânjet involuntar.

Acesta era testul monedei din mână, așa-numitul „test de pe noptieră", ceea ce înseamnă că nu e nevoie de niciun echipament special sau de vreo planificare prealabilă. Este un exercițiu de examinare scurt și simplu, conceput pentru a te ajuta să stabilești dacă o persoană simulează probleme de memorie. Foarte puțini oameni pot avea rezultate proaste la acest test. Este ridicol de simplu. Dar pentru că este prezentat de către tine – psihologul – ca reprezentând o sarcină dificilă, cineva care se preface aproape întotdeauna va profita de ocazie pentru a se descurca superficial, pentru a demonstra cât de prost stă cu memoria.

Travis obținuse deja un scor excepțional de scăzut la testul său IQ – o evaluare standard pe care o fac cu majoritatea clienților mei –, și cu toate astea, în același timp, îi bătea în mod regulat pe membrii personalului la table, un joc care necesită mult mai multă agilitate mintală decât sugerau punctajele obținute de el la test că

ar fi capabil. Această persoană bizară mi-a suscitat interesul, așa că mi-am pus în gând să stau cu ochii pe el.

Cu câteva săptămâni înainte, îl întâlnisem pe Travis într-un spital cu securitate medie. Tocmai sosise de la închisoare, într-o dubă Leyland DAF convertită, încătușat alături de una dintre cele două escorte ale sale. Fusese prins, cu câteva săptămâni mai devreme, importând și exportând electronice ieftine, o activitate despre care se bănuia că ar fi reprezentat o acoperire pentru mult mai profitabilul comerț cu droguri. Detaliile erau neclare, deoarece Travis susținea că nu își amintește mare lucru despre zilele care i-au precedat arestarea sau despre orice interval petrecut în arest preventiv, în așteptarea procesului.

Ne-a fost pus la dispoziție în conformitate cu secțiunea 48 din Legea privind sănătatea mintală, care oferă cadrul legal pentru ca un deținut să fie mutat din închisoare în spital, în cazul în care sănătatea sa mintală se deteriorează până în punctul în care necesită un nivel de îngrijire care nu poate fi acordat în închisoare. Travis fusese evaluat de doi medici, iar ambii fuseseră convinși că se afla într-o stare de suferință mintală atât de îngrozitoare, încât, pentru sănătatea și siguranța lui, era mai bine să nu rămână în închisoare.

În 1999, acesta nu era un fleac. Informațiile cu care sosise Travis erau puține, dar trebuie să fi provocat o serie de preocupări majore în închisoare în ceea ce privește comportamentul său și felul în care era gestionat. Niciodată nu este ușor să obții un transfer din închisoare, cu excepția aceluia într-o altă închisoare. Chiar și astăzi, pe măsură ce interesul politic pentru problemele de sănătate mintală a crescut și un sistem mai complex de

finanțare și furnizare de servicii facilitează recunoașterea afecțiunilor mintale severe, strategia și protocoalele stabilite pentru deplasarea deținuților bolnavi mintal în vederea asigurării spitalizării acestora sunt greoaie și au întârzieri mari. Travis reușise să o ia înaintea unei liste de așteptare pe care alții aveau de zăbovit mult și bine.

Aceasta era o aripă relativ nouă a unui spital existent și, așa cum este adesea cazul, era situată în cea mai îndepărtată parte a complexului, departe de privirile publicului. Era o serie de clădiri joase și distante, cu acoperiș plat, din cărămidă strălucitoare, cu ornamente metalice exterioare vopsite în culori primare vesele și cu mici spații verzi cu gazon și copaci. Ar fi putut trece drept un centru de agrement – unul cu facilități destul de limitate –, dacă nu ar fi fost gardul împrejmuitor, din sârmă împletită, înalt de șase metri, care îl înconjura.

La fel ca în orice unitate psihiatrică securizată – locuri denumite și spitale de medicină legală sau unități de reabilitare aflate sub pază –, multe dintre persoanele deținute aici fuseseră acuzate sau condamnate pentru o infracțiune și erau considerate prea bolnave mintal pentru a sta în închisoare. Dar existau și cei care nu intraseră în contact cu sistemul de justiție penală, dar al căror comportament era totuși considerat problematic și prea riscant pentru serviciile de sănătate mintală obișnuite.

Aici existau trei secții cu treisprezece paturi și o unitate de șase paturi pentru bărbați în vârstă, fiecare sală purtând numele unui poet englez. Majoritatea bărbaților aflați în secția Chaucer, unde îmi petreceam cea mai mare parte a zilei de lucru, se confruntau cu o

formă de psihoză: auzeau voci sau vedeau lucruri la care noi, ceilalți, nu aveam acces. Aceste personaje nu ar fi părut deplasate într-un poem al lui Chaucer. Un bărbat era convins că îi aud gândurile și îmi cerea în mod regulat scuze pentru orice idee necuviincioasă pe care credea că o auzisem trecându-i prin minte. Un alt pacient era ferm convins că se afla aici pentru afaceri; purta zilnic un costum elegant și își ținea cheia camerei pe un șnur, în jurul gâtului. Arăta excepțional de convingător, fiind mai bine îmbrăcat decât oricare dintre angajații adevărați, și întâmpina vizitatorii în secție cu o fermă strângere de mână, prezentându-se drept directorul spitalului. Aidoma unei scene extrase direct dintr-un sitcom, de mai multe ori, câte un credul plin de speranță își făcea apariția la interviul de angajare pe care pacientul cu pricina reușise cumva să-l pună la cale în timp ce se plimba prin oraș, chiar și atunci când era escortat de doi membri ai personalului. Un al treilea bărbat, un croat refugiat, credea că este reținut de forțele paramilitare și era încredințat că, dacă ne putea dovedi neutralitatea sa politică, avea să i să permită să plece acasă.

Travis nu prezenta niciuna dintre aceste particularități, cel puțin nu la început. S-a instalat repede și, fără zarvă, s-a simțit ca acasă. În mod clar, prefera să discute cu asistentele și membrele personalului, iar într-un cadru diferit, poate chiar l-aș fi descris ca pe un fustangiu. Era îngrijit impecabil, avea o barbă bine tunsă și mirosea mereu proaspăt, de parcă tocmai s-ar fi stropit cu apă de colonie. Era un iunie fierbinte și îl vedeam adesea făcând plajă afară, ținând cadența cu piciorul, în ritmul muzicii de la aparatul lui stereo și părând în

ochii tuturor precum un student care tocmai scăpase cu bine de corvoada examenelor.

*

Ajunsesem să lucrez aici după ce mă trezisem în pragul șomajului. După ce fusesem în centrul atenției din tot soiul de motive greșite și îmi „încetase" contractul la spitalul securizat unde lucram ca stagiară, m-am pomenit cu o sumă mai mică decât un salariu pe o lună în cont și cu doar câteva săptămâni rămase înainte de a fi obligată să-mi iau tălpășița. Aveam în față un viitor incert și nu eram sigură ce să fac cu opțiunile mele, care păreau destul de limitate, având în vedere că nu eram calificată încă. Disperată de perspectiva de a fi nevoită să mă întorc acasă ca o ratată și hotărâtă să nu-mi las cariera să-mi scape printre degete, împrumutasem de la serviciu un exemplar din *Ghidul criminalistic* și telefonasem încontinuu, adunându-mi toate resursele interioare, astfel încât să pot adopta o atitudine adecvată în timp ce începeam să apelez.

Era un truc pe care îl învățasem când eram adolescentă. Făceam parte din corul școlii St. Winifred, care în 1980 a reușit cumva să ocupe locul întâi în topul de Crăciun cu o melodie numită „Nu-i nimeni mai tare decât bunica". A împiedicat chiar și șlagărul favorit al sezonului, „Opriți cavaleria", de Jona Lewie, să ajungă pe primul loc. Aflați la apogeul popularității noastre, am participat la o ediție specială de Crăciun la televiziune, împreună cu un alt grup din anii 1980, Surorile Nolan. Există un videoclip cu acest moment pe YouTube, cu toții cântând „Să ai un Crăciun fericit", în timp ce ningea cu zăpadă sintetică.

A fost cea mai lungă zi din existența mea de opt ani de până atunci și se poate vedea cum ne plictiseam cu toții, căscând și legănându-ne în contratimp. Eu sunt undeva în față, aplecată, cu mâinile încleștate, ca un pitic de grădină care și-a pierdut undița. Și tocmai când credeam că acea zi interminabilă avea să se încheie în sfârșit, ne-au spus că mai trebuie să înregistrăm o coloană sonoră separată. Unii dintre noi nici nu mai erau în stare să îngaime ceva coerent în acel moment, darămite să mai cântăm; eram cu toții dezacordați și în contratimp, mai degrabă ca la o înmormântare, decât ca la o petrecere de Crăciun.

Dar directoarea noastră, sora Aquinas, a salvat situația. A spus: „Cor, e adevărat că nu se și filmează, dar trebuie să cântați ca și cum ați juca în spectacolul vieții voastre. Stați drepți, țineți capul sus, trageți umerii în spate și zâmbiți! Trebuie să zâmbiți cât durează cântecul, de la cap la coadă!" I-am dat ascultare și am obținut imediat înregistrarea perfectă.

Obținusem o variantă a ceea ce psihologul social de la Universitatea Harvard, Amy Cuddy, va defini mai târziu ca „postură puternică". În celebrul ei discurs TED din 2012[9], ea a descris arta de îmbunătățire a performanței prin schimbările subtile ale chimiei și fiziologiei creierului atunci când mintea ta înregistrează și răspunde la limbajul corpului. Tehnica a fost respinsă de mulți drept pseudoștiință, dar fie că este vorba de un veritabil truc biologic al vieții sau doar de efectul placebo, ideea de a adopta o postură – creând încredere pur și simplu prin utilizarea fizică a acesteia – are cu siguranță un oarecare efect. În cercurile din industria spectacolului i se spune „sâni și dinți" (deși sora Aquinas

nu a numit-o așa), dar totul se rezumă la aceeași idee generală: prefă-te până reușești. Indiferent dacă știa sau nu, sora Aquinas mi-a oferit o valoroasă lecție de viață în acea zi.

Cu *Ghidul criminalistic* în față, am început să sun la spitalele de psihiatrie și la unitățile medicale cu secții strict supravegheate, începând de la A. Înainte de a ajunge măcar la jumătatea alfabetului, aveam deja programat un interviu. L-am întrebat pe managerul spitalului de la această unitate medicală de securitate medie dacă aveau psihologi criminaliști în cadrul echipei lor de personal terapeutic. Mi-a răspuns negativ. I-am sugerat, la nimereală, că s-ar cuveni să aibă unul. M-a întrebat dacă sunt psiholog criminalist și am bolborosit ceva despre „aproape" – mi-a spus să rămân pe fir, am auzit un schimb de replici înăbușit, iar săptămâna următoare săream într-un tren, pregătindu-mă să înhaț ceea ce părea colacul de salvare de care aveam nevoie.

Câteva săptămâni și câteva interviuri mai târziu, am obținut o nouă slujbă – care se potrivea cu pregătirea mea de psiholog criminalist, dar și cu un salariu ceva mai mare. Managerul spitalului mi-a dat un birou vechi și un computer și mai vechi, pe acesta din urmă având permisiunea de a-l folosi acasă, serile, pentru a-mi duce la bun sfârșit masteratul. Voi fi veșnic recunoscătoare pentru acel computer, un Macintosh Performa 6200, fără de care nu mi-aș fi scris niciodată teza. Mi l-au și livrat acasă. Închiriasem o casă în cel mai apropiat loc pe care l-am putut găsi lângă spital, un bungalou mic, cu pietriș, cu o baie de culoare verde și o grădină plină de vegetație. Aveam puține bunuri pe atunci și nu mă deranja că era înghesuit. Doar trăiam pentru muncă,

nu-mi stătea mintea la frivolități sau mobilă, cu toate că mă pricopsisem cu o pisică albă, adoptată, primită de la una dintre asistente. În timpul zilei, urma să fiu responsabilă cu înființarea noilor servicii de psihologie, lucrând cu noul meu supervizor, un psiholog clinician despre care mi-am dat seama curând că era chiar mai dornic decât mine să pună pe roate acest departament nou-nouț. Îmi spuneam singură că am dat-o la întors într-un mod spectaculos. Sora Aquinas ar fi fost mândră.

*

Datoria mea era să întocmesc evaluările standard pentru toți pacienții noi precum Travis, inclusiv evaluarea IQ, la care, în mod ideal, toți care erau capabili acceptau să participe, astfel încât să putem exclude orice dificultăți de învățare subiacente. Am folosit Wechsler Adult Intelligence Scale, criteriul-standard de aur utilizat în întreaga lume de când a fost creat pentru prima dată, în 1955. Este un echipament esențial și extrem de greoi, care cuprinde o servietă plină de formulare, un cronometru și diverse elemente de recuzită. Inteligența a fost definită în multe moduri diferite, dar Wechsler o interpretează ca fiind capacitatea unei persoane de a „acționa intenționat, de a gândi rațional și de a se integra eficient în mediul său". Încercând să surprinzi asta, stând la o masă, îi adresezi clientului tău o serie de întrebări menite să evalueze cunoștințele și memoria. Există, de asemenea, câteva teste practice de performanță, folosind imagini, puzzle-uri și blocuri colorate, care îl ajută pe examinator să înțeleagă capacitatea unei persoane de a rezolva probleme abstracte.

Pe parcursul testului, Travis s-a scărpinat în cap și și-a ținguiat buzele în timp ce își trăgea brusc răsuflarea, ca un concurent la o emisiune de jocuri la care răspunsul corect ar fi putut să-l facă să câștige un milion de lire sterline. M-a asigurat că dorește să se descurce cât de bine poate, încercând totodată să-mi arate, prin toate modurile, că era un calvar pentru el. În final, a reușit să strângă 57 de puncte; având în vedere că rezultatul mediu al omului obișnuit este de 100, acest lucru l-a plasat într-un interval extrem de scăzut și a semnalat posibilitatea existenței unor dificultăți de învățare semnificative. Dar un IQ mic poate constitui un indicator al multor lucruri.

Testul Wechsler este structurat în așa fel încât acesta devine progresiv mai solicitant, până când capacitatea unei persoane de a răspunde corect atinge un prag. Îndeobște, răspunsurile corecte au continuitate sau se termină brusc, pe măsură ce problemele devin mai grele. Dar răspunsurile lui Travis au fost neregulate și inconsecvente. A răspuns greșit la unele dintre întrebările ușoare, dar – exact când am crezut că putem trece la următoarea secțiune a testului – a răspuns corect la cele cu adevărat dificile. Nu atât punctajul lui final, cât mai cu seamă modul în care l-a obținut m-a determinat să mă întreb dacă era posibil să se fi prefăcut.

*

„Prefăcătoria" – să se prefacă, în mod deliberat, că are probleme de sănătate sau, în acest caz, psihiatrice – este, în general, întâlnită mai degrabă în cazul unei cereri de despăgubire pentru vătămare corporală decât într-un spital medico-legal. Dar prefăcătoria manifestă

o atracție specială pentru unii dintre clienții mei mai șireți, în special pentru cei acuzați de infracțiuni grave.

În dreptul englez, „nebunia" constituie o pavăză împotriva oricăror acuzații penale. Această apărare poate avea două forme: în cazul în care inculpatul susține că era nebun în momentul săvârșirii infracțiunii sau în cazul în care inculpatul susține că este nebun în timpul procesului. Definițiile legale și accepțiile modurilor în care ar putea arăta „nebunia" s-au transformat și s-au modificat de-a lungul secolelor, în conformitate cu înțelegerea pe care o avem referitor la minte și la experiența umană. În secolul al XVIII-lea, o persoană trebuia să manifeste caracteristicile unei „fiare sălbatice sau ale unui prunc" pentru a fi considerată nebună. De la sfârșitul secolului al XIX-lea, instanțele s-au preocupat de „afecțiunile mintale" și de modul în care acestea ar putea afecta capacitatea unei persoane de a înțelege efectele acțiunilor sale.

Au existat câteva cazuri de prefăcătorie notorii și bine mediatizate. Ucigașii în serie americani, precum Ted Bundy și Kenneth Bianchi, care au invocat existența unor alter ego-uri criminale, au pătruns în conștiința publicului, iar acest lucru poate explica de ce publicul, în general, și juriile, în special, tind să aibă o viziune cinică asupra celor care pretind că sunt nebuni pentru a se apăra – și poate de aceea este folosită atât de rar cu succes în instanțe. În Marea Britanie, ucigașul de la Soham, Ian Huntley, este poate cel mai celebru exemplu de prefăcătorie. În zilele imediat următoare dispariției celor două fete de uciderea cărora avea să fie acuzat în cele din urmă, Huntley a acordat presei interviuri lucide și a participat activ la încercările celor

din cartier de a le localiza pe acestea. Dar când a fost în sfârșit arestat și confruntat cu dovezi-cheie, a început să se holbeze în gol, să-i curgă balele și să afișeze o totală lipsă de reacție. Poliția l-a trimis la Spitalul Rampton, o unitate de securitate maximă, pentru o evaluare urgentă a stării sale mintale. Dr. Christopher Clark, psihiatrul criminalist consultant care a condus echipa, a declarat mai târziu în instanță: „Deși domnul Huntley a încercat în mod evident să pară nebun, nu am nicio îndoială că acesta, atât în prezent, cât și în momentul comiterii crimelor, era sănătos, atât din punct de vedere fizic, cât și din punct de vedere mintal, și, prin urmare, dacă este găsit vinovat, a comis crimele pe deplin conștient de acțiunile sale."

De ce se preface un infractor? În mare parte, recurgerea la această metodă, în special în cazul cuiva care a comis o fărădelege de amploarea celei săvârșite de Huntley, este motivată de faptul evident că nu trebuie să găsească răspunsuri la o serie de întrebări umilitoare. În plus, faptul de a fi considerat nebun din punct de vedere legal poate oferi, de asemenea, o opțiune atractivă pentru cineva care încearcă să se sustragă rigorilor legii și unei pedepse privative de libertate.

Numai că nu este atât de atractiv să te prefaci nebun, întrucât, de când Parlamentul a adoptat Legea faptelor alienate, în 1883, a fi considerat nebun, spre deosebire de a fi considerat rău, tinde să ducă la o detenție și un tratament îndelungat într-o instituție psihiatrică securizată. Pe vremea azilului, acel „tratament" era de așteptat să includă bătăi, scufundarea în băi reci, cămăși de forță și chiar lobotomie. Astăzi, există o percepție comună că un spital modern securizat este cel mai mic dintre

cele două rele, constituind poate chiar opțiunea blândă. Este de netăgăduit că tortura fățișă este descurajată în prezent, iar spitalele oferă un mediu mai plăcut decât închisoarea, cu un dormitor cu baie proprie și mai puțină violență decât în închisori. Dar este totuși vorba de detenție și în niciun caz de un răsfăț de tipul Club Med.

De asemenea, există adesea presupunerea că internarea într-un spital securizat va fi mai scurtă decât o pedeapsă cu închisoarea, dar adevărul este că pacienții pot ajunge să rămână acolo mult peste ceea ce ar fi putut constitui sfârșitul pedepsei lor cu închisoarea, deoarece externarea fiecărei persoane depinde de capacitatea de a convinge un psihiatru și/sau Instanța specializată în evaluarea sănătății mintale că s-a recuperat – un concept nebulos, în cel mai bun caz. Un inculpat considerat „nebun" poate fi, de asemenea, obligat să se interneze într-un spital securizat, în conformitate cu secțiunile 37 și 41 din Legea privind sănătatea mintală, ceea ce înseamnă că poate fi reținut pe termen nelimitat, poate chiar pentru totdeauna, cu excepția cazului în care ministrul de justiție decide că poate fi eliberat. Așa că, simulanți, aveți grijă ce vă doriți.

*

Și iată-l pe Travis, cu punctajul lui neobișnuit la testul IQ, cu rezultate dezastruoase la testul cu moneda ascunsă în mână și cu abilități incontestabile de jucător de table. Celălalt factor care mi-a stârnit interesul a fost felul în care s-a comportat în fața medicului specialist psihiatru, doctorul Webb, un tip care avea, în cadrul acestui spital, statutul de semizeu, cu o tunsoare stil

sportiv bine îngrijită și cu o anumită predilecție spre vestimentația arătoasă. Lui Travis nu i-a luat mult timp să descopere că nu mie îmi aparținea adevărata autoritate. De îndată ce a ajuns în preajma doctorului Webb, starea lui mintală a părut să sufere o transformare miraculoasă, devenind un descreierat.

Acest aspect s-a manifestat cel mai pronunțat în ședințele noastre săptămânale din cadrul secției. Ca în orice spital psihiatric, personalul superior dintr-o unitate securizată se adună pentru turele de secție. Acestea nu au nimic de-a face cu deplasarea fizică printr-o secție, așa cum ar proceda un medic dintr-un spital obișnuit; sunt întâlniri de grup cât se poate de statice, care au loc într-un birou, în jurul unei mese mari. Ele sunt de obicei conduse de medicul specialist psihiatru, la întâlnire participând și un terapeut ocupațional, un asistent social, asistentele medicale șefe și, la acea vreme pe secție, eu, psihologul stagiar.

În ședințele din cadrul secției se discută despre fiecare pacient; comportamentul lor, starea de spirit, relațiile cu ceilalți, aproape totul fiind analizat de echipă. Se iau în considerare medicația și terapia, dar și orice ieșire supravegheată de care ar putea beneficia și, dacă este cazul, planurile de externare. Acest pachet general se numește „strategia programului de îngrijire". Pacienții sunt adesea invitați să se alăture reuniunilor, la final, astfel încât să își poată discuta planurile de îngrijire și să ceară permisiunea pentru schimbări precum vizite la domiciliu, învoiri sau ajustări ale medicației.

Să intri într-o cameră plină de oameni despre care știi că tocmai au vorbit despre tine este o perspectivă descurajantă pentru oricine, așa că mereu i-am compătimit,

din punctul acesta de vedere. Majoritatea dintre noi considerăm de la sine înțeles că suntem experți în propriile noastre vieți și dispoziții. Dar, în acest caz, pacienții trebuie să se lase pe mâinile unei echipe de profesioniști care să dezbată funcționarea interioară a minții lor și să determine ce este potrivit pentru ei. Adesea, pacienții se străduiau din greu în cadrul acestor întâlniri să mascheze dificultățile pe care le întâmpinau. Pentru mulți, era singura lor șansă să-l întâlnească pe doctorul Webb, despre care știau că era cel care tăia și spânzura și, fiind singurul medic calificat din cameră, le prescria medicamentele.

Ca și în cazul tuturor echipelor din care am făcut parte vreodată, în acest spital, personalul era un grup plin de culoare, care nu ducea lipsă de idiosincrazii. Asistentul social pasiv-agresiv purta șosete pe care scria „Du-te dracului!" și își ridica pe șest pantalonii până la glezne în timpul întâlnirilor, expunând pe furiș insultele de pe ciorapi atunci când cineva îl scotea din sărite de-a binelea. Terapeutul ocupațional era extrem de igienic: făcea să circule din mână în mână gelul antibacterian înainte de fiecare întâlnire și ștergea clanțele ușilor și întrerupătoarele înainte de a le folosi.

În privat, de fapt atât de privat, încât era doar în capul meu, mi-am strigat supervizorul, pe doctorul Renton. Își conducea propriul cabinet de psihologie medico-legală și era mândru de popularitatea sa în creștere în rândul anumitor avocați care se puteau baza pe el pentru a identifica o problemă gravă de sănătate mintală la unul sau la toți clienții lor. Nu avea să piardă niciodată cu bună știință o oportunitate de preamărire

de sine; odată, a sunat la spital și a pretins că era bolnav pentru a putea apărea la televiziunea de dimineață, unde avea să discute despre o poveste privind o crimă locală care stârnise interesul presei. Unul dintre pacienții lui a intrat în secție în acea dimineață și a spus că îl văzuse pe doctorul Renton la televizor. Doctorul Webb, oftând atotștiutor, a luat câteva notițe. Apoi, privind peste ochelari la pacient, i-a spus: „Simți vreodată că televizorul vorbește cu tine? Sau despre tine? Îți transmite gândurile?" A fost nevoie de mai mult de câteva asigurări din partea terapeutului ocupațional și din partea mea pentru a-l convinge pe doctorul Webb că pacientul exasperat nu avusese halucinații.

Între doctorul Renton și doctorul Webb a existat întotdeauna un oarecare conflict tacit, cei doi fiind încleștați într-o luptă constantă pentru statut și recunoaștere. Dar Renton nu a putut să concureze niciodată cu Webb, care, în calitate de psihiatru, avea să fie mereu mai sus în ordinea generală. Conducea un Aston Martin V8 Vantage Le Mans – genul de mașină sport care compensa cu siguranță ceva – și uneori lăsa pacienții să stea în ea suficient de mult ca o rudă venită în vizită să poată face o fotografie.

Această echipă clinică nu era compusă doar din colegii mei – identificai și o panoplie de toată frumusețea de ciudățenii și slăbiciuni care pot fi găsite la un grup de ființe umane la un moment dat, chiar și la cei care se presupune că sunt sănătoși și funcționează normal. Orice ar mai însemna normal. Pentru că, așa cum subliniază avocatul pentru drepturile omului Paula Caplan: „Normalitatea nu este «reală»[10], precum o masă... ci [este] ceea ce psihologii numesc un «construct». Aceasta

înseamnă că nu există un lucru clar, real, căruia să îi corespundă în mod necesar eticheta de normalitate."

Într-una dintre ședințele de dimineață din cadrul secției, Travis s-a afișat ca de obicei. Era îngrijit și curat ca întotdeauna și s-a așezat pe scaunul desemnat pentru pacient. Noi, ceilalți – stand în jurul mesei cu fețe serioase, ca membrii Consiliului Jedi –, ne-am răsfoit hârtiile în timp ce așteptam ca doctorul Webb să ridice privirea de la notițele sale și să înceapă întâlnirea.

În cele din urmă, și-a dres glasul, i-a urat bun-venit lui Travis și l-a întrebat dacă îi cunoștea pe toți cei care stăteau în jurul mesei (ne știa, ne văzuse pe toți în fiecare zi în ultimele șase săptămâni). Travis s-a uitat prin cameră și a spus: „Nu știu." Așa că ne-am apucat să ne prezentăm fiecare dintre noi oficial, iar Travis a încuviințat din cap și din când în când a zvâcnit și țopăit în scaun – un comportament pe care nu îl mai văzusem niciodată la el înainte, în niciuna dintre întâlnirile private pe care le avusesem cu el.

Doctorul Webb a început să-l întrebe pe Travis despre cum se simțea în săptămâna aceea, dar înainte de a termina propoziția, Travis și-a împins scaunul pe spate și și-a ascuns fața în mâini, oferindu-ne o imagine a deznădejdii, apoi a început să scuture violent din cap, dintr-o parte în alta. La un moment dat, s-a uitat în stânga și a sărit ușor de pe scaun, de parcă s-ar fi speriat brusc, rămânând tăcut în tot acest răstimp.

„Te deranjează voci sau experiențe neobișnuite?" l-a întrebat doctorul Webb. Travis i-a întors întrebarea, cu ochii mari, de parcă ar fi trăit o mică experiență religioasă. „Te deranjează să auzi voci?" Apoi vocea i-a coborât foarte ușor și a spus: „Da, voci... voci foarte rele."

Doctorul Webb și-a luat stiloul Mont Blanc – un semn sigur că urma ceva semnificativ –, și Travis s-a ridicat de pe scaun (la fel ca și noi ceilalți din cameră) ca un copil care speră să primească o a doua porție de budincă.

Fluturând stiloul ca pe o mică baghetă, doctorul Webb i-a explicat lui Travis că avocatul său solicitase informații referitoare la capacitatea lui de a fi dus în judecată. S-a lansat într-un discurs monoton, tocit de-a binelea, pe care îl auzisem de câteva ori până atunci: „Aptitudinea de a pleda este guvernată de Legea privind procedurile penale (Nebunia și incapacitatea de a pleda) din 1991. Aceasta înseamnă că trebuie să evaluăm dacă înțelegi sau nu acuzațiile formulate împotriva ta." Doctorul Webb și-a ridicat vocea și a rostit răspicat ultimele patru cuvinte, ca și cum era posibil ca Travis să fi fost lovit acum și de surzenie și nu-l putea auzi.

Travis se holba drept în față, peste umărul meu, cu o expresie stupidă pe chipul lui, atât de perfectă pentru școala de teatru, încât a trebuit să-mi scot mintal pălăria în fața prestației lui, în semn de apreciere pentru redarea exemplară a ceea ce odinioară era numit „nebun", dar i-am observat totodată extremitățile urechilor devenind roz. Acesta era un indiciu al creșterii tensiunii arteriale – și un semn că înțelegea mult mai multe despre turnura conversației decât spera să ne dăm seama.

Doctorul Webb a continuat: „Și trebuie să evaluăm dacă înțelegi efectul unei pledoarii vinovat sau nevinovat și dacă ești capabil să îți instruiești avocatul, să urmărești prezentarea dovezilor sau să contești un jurat." Travis a continuat să se uite pe lângă mine, clipind rapid și dând ușor din cap la fiecare punct.

Doctorul Webb, ridicând din nou vocea, a rostit: „Așadar, Travis, poți să-mi spui ce înțelegi în legătură cu faptul că trebuie să te întorci în instanță în curând?"

Doctorul Webb atinsese punctul nevralgic și atunci toți ne-am întors încet capetele, pentru a vedea răspunsul lui Travis. Travis s-a zgâit la doctorul Webb câteva secunde, a luat o bucată de hârtie de pe masa din fața lui, a băgat un colț în gură și s-a apucat să o molfăie încet.

Uneori, după ședințele de secție, pe drumul înapoi la biroul meu comun, mă uitam prin grădina închisă spre ceea ce, în acele vremuri mai puțin conștiente de sănătate, era zona din secție desemnată pentru fumat. Îl vedeam adesea pe pacientul cu care tocmai vorbisem ducându-se să se așeze pe o bancă în cel mai îndepărtat colț al locului pentru a fuma. De îndată ce credeau că sunt singuri și nu mai sunt observați, începeau să se anime: dând din cap, gesticulând, răspunzând vocilor pe care le auzeau în mintea lor. Uneori puteai vedea ușurarea pe fețele lor; acum puteau în sfârșit să se manifeste în voia lor. Se străduiseră atât de mult să afișeze o spoială de sănătate mintală în ședința secției!

După ce Travis a mâncat hârtia și a fost scos din întâlnire de către un asistent medical, mi-am menționat îngrijorările cu privire la inconsecvențele în scorurile sale psihometrice și la posibilitatea de a se preface. Travis prezenta și o gamă destul de diversă de simptome – nu li se părea suspect colegilor mei? Dar comentariile mele nu au fost băgate prea mult în seamă de restului echipei. De fapt, a fost parcă n-aș fi spus nimic. Și poate, pentru că eram atât de dornică să-mi păstrez propria imagine de psiholog competent, nu i-am provocat așa cum aș face-o

astăzi, când știu că sunt un psiholog competent. Am decis că poate era vorba de faptul că ratam vreun lucru evident, pe care colegii mei mai experimentați îl vedeau.

*

Sinceră să fiu, să ajung în adâncurile lui Travis și a aparentei sale contradicții îmi oferea ocazia să mă dovedesc capabilă de acest nou rol. Lucrând multe ore la spital și terminând masteratul seara, îmi petreceam cea mai mare parte a vieții muncind. Nu am nicio îndoială că păream băgăcioasă și arogantă, când de fapt compensam prea mult faptul că mă luptam într-o mare măsură cu anxietatea.

După ce căzusem în gara Sheffield, am continuat să am atacuri de vertij sever și să nu mă simt bine, și am fost diagnosticată cu boala Ménière – o boală degenerativă a urechii interne, care, în cele din urmă, avea să mă lase surdă de urechea dreaptă și să-mi afecteze considerabil simțul echilibrului. Învățam să observ semnele de avertizare ale unui atac (țiuit, bâzâit, zumzet și durere în urechi, auz distorsionat, senzație de dezechilibru și senzația cum că un balon mi-ar fi explodat în cap). Dar posibilitatea de a ameți subit și poate de a cădea chiar aici, la noul loc de muncă, unde încercam cu adevărat să-mi ofer cea mai bună imagine de psiholog profesionist, îmi provoca de la sine neliniște. Nu-mi dădeam seama unde se termina anxietatea și unde începea boala Ménière.

Dacă simțeam că urmează un atac în timp ce eram la muncă, mă clătinam din secție spre birou, astfel încât nimeni să nu mă vadă transpirând toată sau încercând să respir corect și să previn un atac de panică. Îmi

țineam capul foarte țeapăn și mergeam foarte încet, în încercarea de a nu mă prăvăli. Probabil că asta s-a adăugat la aerul afectat pe care îl proiectam deja, dar nu doream să se afle. În schimb, mi-am canalizat toată energia în a menține aparențele, pretinzând că aveam totul sub control. Dacă aș fi fost propriul meu pacient, aș fi putut bănui chiar și eu că am ceva de ascuns.

A devenit evident că a nu-l diagnostica pe Travis cu ceva nu constituia o opțiune. Nebunia totală obișnuită nu figurează în niciunul dintre manualele de diagnostic disponibile psihologilor, în ciuda faptului că acestea conțin o listă în continuă extindere de tulburări (există peste 300 doar în *Manualul de diagnostic și statistică* chiar acum, fiecare fiind votată pentru includere de către un comitet al celor mai importanți psihiatri din lume, dintre care o mare parte au interese în industria farmaceutică). Alți membri ai echipei au raportat că Travis fusese văzut „purtând căști și ochelari întunecați", de parcă ar fi fost vorba doar de înclinațiile cuiva afectat de halucinații și nu ceva ce majoritatea oamenilor fac atunci când vor să asculte muzică în timpul verii. Un alt coleg a raportat că Travis manifesta o „variație diurnă a dispoziției", ceea ce însemna că era activ în orele cu lumină, se culca devreme și nu comunica atât de mult cu personalul când își făceau verificările orare seara. Mie nu mi s-a părut atât de neobișnuit – nici mie nu-mi place să vorbesc cu oamenii care mă trezesc la miezul nopții –, dar, așa cum începeam să înțeleg, în contextul unei secții de psihiatrie, comportamentele cele mai banale pot fi considerate dezechilibre; granițele dintre experiența normală și „simptome" pot deveni aproape imposibil de deslușit.

Ceea ce ridică întrebarea: cât de fiabil este orice diagnostic psihiatric? Acesta a fost subiectul unui experiment clasic[11], realizat de psihologul american David Rosenhan în 1973. Rosenhan a trimis opt oameni obișnuiți la spitale de psihiatrie și le-a spus să se plângă că aud o voce – un criteriu clasic de diagnostic al „schizofreniei". Toți cei opt au fost internați de medici în spitale și, deși niciunul dintre ei nu a mai manifestat alte comportamente ciudate și nici măcar nu a menționat vocea din nou, majoritatea au primit un diagnostic de boală mintală și li s-au prescris medicamente. Celebru este faptul că un membru al personalului medical a documentat dovezi ale unuia dintre pseudo-pacienți: „angajându-se într-un comportament deviant de a scrie". Punerea stiloului pe hârtie devenise suspectă și problematică. Spre norocul interpreților cu pricina, după aproximativ trei săptămâni, cei mai mulți dintre ei au fost declarați ca fiind în remisiune și au fost externați.

Experimentul lui Rosenhan a fost adus la cunoștința opiniei publice din întreaga lume. Cu toate că studiul inițial este acum puțin învechit, el servește în continuare ca un memento util, nu numai pentru natura arbitrară a diagnosticului, ci și pentru modul în care descriem și interpretăm comportamentul prin filtrul așteptărilor noastre. Dacă ești considerat nebun, tot comportamentul tău este interpretat ca nebunie. (La fel, dacă ești considerat rău, tot comportamentul tău este interpretat ca fiind rău.)

*

Doctorul Webb l-a diagnosticat pe Travis cu „tulburare schizo-afectivă", o etichetă de diagnostic hibrid,

care descrie o combinație de simptome psihotice, cum ar fi halucinații sau iluzii, plus fluctuații majore de dispoziție. I s-au prescris medicamente antipsihotice, pe care nu le-a luat niciodată – pentru că aproape imediat ce diagnosticul lui Travis a fost decis, acesta a evadat.

În orice fel de instituție securizată, ferestrele pot fi deschise doar parțial, atât pentru a împiedica oamenii să încerce să se arunce, dar și pentru a-i împiedica să evadeze. Dar, când personalul a intrat în camera lui Travis, într-o dimineață de vară, a descoperit că el a evitat această problemă, scoțând pur și simplu tot cadrul ferestrei, cu ajutorul unei șurubelnițe electrice. Investigațiile ulterioare au arătat că Travis avusese o aventură cu o asistentă care lucra în ture de noapte la spital în timpul verii. Ea îi adusese șurubelnița, împreună cu un telefon mobil, astfel încât să poată vorbi între ei și să-i planifice fuga. Aceasta explica „variația lui diurnă a dispoziției" și tot acel suspect culcat odată cu găinile: îi trimitea mesaje prietenei sale și exersa cu uneltele electrice în camera lui în fiecare seară (nu e un eufemism).

Travis a fost găsit trei zile mai târziu, ascunzându-se în casa asistentei, la doar câțiva kilometri depărtare – mi s-a părut un plan de evadare lipsit de ambiție, dar fiecare se descurcă cum poate. Nu s-a întors la spital, pentru că în scurtul interval în care lipsise, dosarul de urmărire penală împotriva lui fusese abandonat. Acest lucru nu era neobișnuit; cauzele penale sunt abandonate tot timpul. Fără acuzații împotriva lui – și manifestând acum o claritate mintală absolută –, era liber să plece. Norocul îi favorizează pe cei îndrăzneți.

Travis nu s-a mai întors niciodată și, după o zi sau două de bârfe monumentale în rândul personalului, a

fost dat uitării. Dar eu îmi amintesc mereu de el. M-a învățat să văd oamenii cu care lucrez ca fiind mai mult decât niște prizonieri sau pacienți și că sănătatea mintală este un spectru, fiecare dintre noi diferențiindu-ne de ceilalți într-un fel sau altul. În timpul ședințelor din cadrul secției, în timp ce toți ne frecam mâinile cu seriozitate cu privire la ce diagnostic să-i dăm, fiecare dintre noi proiectând propriile versiuni ale oamenilor care doream să fim considerați, Travis fusese probabil cea mai sănătoasă persoană din cameră.

Întreaga experiență mi-a reamintit și că, deși simularea poate fi o strategie utilă, cel puțin pe termen scurt, în cele din urmă, onestitatea este cea mai bună opțiune. Descoperind adevărul despre Travis și știind că suspiciunile mele inițiale despre el fuseseră corecte tot timpul, am început să simt că pot avea încredere în propria judecată. În loc să mă prefac, am făcut un pas spre a deveni cu adevărat psihologul care îmi doream să fiu.

Capitolul 5

VRACI ȘI SPĂLĂTORI DE CREIERE

„Presupun că este tentant, dacă singurul instrument pe care îl ai este un ciocan, să crezi că totul e un cui."
Abraham Maslow, Către o psihologie a ființei

„Îți resping schizofrenia! Îți resping schizofrenia!" Vocea profundă și guturală a lui Marcus a răsunat din spatele ușii lui cu toată forța unui preot care făcea un exorcism. Își striga protestele unei asistente, care stătea ghemuită, pe vârful picioarelor, clătinându-se ușor în timp ce vorbea cu el de dincolo.

Eram unul dintre cei trei psihologi și patru asistenți din acest spital securizat. Pentru un loc care trebuia să transforme mințile, nu era cel mai adecvat amplasament. Era un monolit de beton din anii 1960, pitit într-o văgăună, printre poteci și câmpuri, și îmbătrânise cam la fel de frumos ca și suporturile rotative pentru rolele de prosoape de hârtie, stricate de mult, din toaletele personalului.

Paturile și celelalte piese de mobilier din dormitoarele de spitale securizate sunt fixate ferm pe sol. Pe lângă limitarea oportunităților pentru feng shui, înseamnă că oamenii nu se pot baricada în camerele lor. Dar Marcus își crease propria baricadă umană, proptindu-și trupul lung și zvelt în spatele ușii. În timp ce iuțeam pasul, ajungând aproape să alerg de-a lungul coridorului spre locul de unde venea agitația, mi-a trecut prin minte că trebuia să se fi încordat până la ultima fibră pe care o avea pentru a ține ușa închisă. Cu toate astea, eforturile lui au fost zadarnice; în spitalele securizate, ușile sunt prevăzute cu balamale care se deschid în ambele sensuri.

Un discurs incoerent a răsunat pe coridor, apoi a strigat cu claritate: „Mi-am ucis fratele! L-am omorât!"

Aceasta nu era o iluzie. Avea dreptate, chiar o făcuse. Marcus îl înjunghiase de două ori în spate pe fratele său mai mare, Raymond, sfârtecându-i plămânul drept și provocându-i un pneumotorax de tensiune fatal. Se întâmplase în fața porților parcului, în toiul zilei, când fiica lui Marcus, în vârstă de patru ani, încă prinsă în scaunul ei de protecție, privea din spatele mașinii lui Raymond.

Am încetinit pe măsură ce mă apropiam de zarvă, căci nu-mi doream să mă amestec. Asistentele sunt foarte calificate și au experiență în a face față unor astfel de situații și, în mod normal, nu ar vrea să mă bag unde nu-mi fierbe oala. Dar era seara târziu – rămăsesem după obișnuitul meu program de la 9 la 5, pentru a termina de scris un raport –, iar la această oră, numărul personalului era mai mic decât în timpul zilei, așa că am rămas în apropiere pentru orice eventualitate.

Asistenta ținea în mână una dintre acele căni mici de hârtie care seamănă un pic cu o cutie de mini-brioșe,

cu pastile în ea. În spatele ei, un asistent trebuie să fi anticipat pericolul, fiindcă stătea în poziția clasică de aplanare a unui conflict: cu un braț petrecut peste corp și cu cealaltă mână sub bărbie, precum *Gânditorul**. Într-o astfel de ipostază, pari îngrijorat și atent, dar mâinile tale sunt într-o poziție convenabilă dacă trebuie să intri în acțiune – fie prin evitarea unui atac în timp ce îți protejezi fața și trunchiul, fie prin constrângerea fizică a brațului sau a capului cuiva.

Tot personalul din unitățile de sănătate mintală primește instruire în gestionarea fizică a violenței și agresiunii. Deși, în zilele noastre, să atingi un pacient este considerată drept ultima soluție, și se insistă pe detensionare – calmarea spiritelor pentru a evita violența și confruntarea. Orwell ar fi mândru de schimbarea lingvistică ce a avut loc pentru a descrie aceste tehnici; ceea ce înainte era cunoscut sub numele de „controlare și imobilizare" se numește acum „îngrijire și responsabilizare".

Indiferent cum i-ai spune, să ceri personalului spitalicesc truditor și subevaluat să se lupte cu cineva care poate sau nu să acționeze într-un mod rațional sau previzibil îi pune pe cei mai mulți dintre ei într-o poziție imposibilă. Nu este mai puțin nedemn pentru persoana care se luptă, care, deja într-o stare de agitație, se poate trezi imobilizată de până la patru membri ai personalului, o experiență care poate fi înfricoșătoare și claustrofobă pentru oricine.

---

* Trimitere la faimoasa sculptură în bronz a artistului Auguste Rodin, *Le Penseur*, care înfățișează un bărbat nud, așezat pe o stâncă, ce își odihnește bărbia într-o mână, ca și cum ar fi adâncit în gânduri (n. red.).

(Din fericire, a trebuit să-mi folosesc antrenamentul de control și reținere o singură dată; imediat ce am apucat brațul pacientului, el s-a aruncat pe podea, cu brațele îndoite. Era clar un veteran în ce privește această manevră. Se afla în spital de peste zece ani și mi-a spus mai târziu că imobilizările erau unica ocazie în care alte ființe umane îl atingeau vreodată.)

Nu știam că asistenta stătea ghemuită în spatele ușii. Ea făcea parte din tura de noapte, așa că drumurile noastre nu se încrucișaseră înainte. Arăta formidabil, ca o soră medicală pragmatică de la un internat. Vorbea cu el pe un ton ferm, superior, incomod.

„Erai vai de tine în acel moment", a spus ea, încercând să-l convingă să-și ia medicamentele.

Răspunsul lui a fost o bălmăjeală de cuvinte și fraze: „Nu reluați atunci violența spălării pe creier... cu copii plângând aureola din jurul capului meu."

Aceasta era o „salata de cuvinte". Termenul fusese asociat cel mai recent cu declarațiile publice incoerente ale lui Donald Trump, dar expresia își are originea în psihiatrie de fapt, unde este folosită pentru a descrie o trăsătură comună psihozei severe. Salata de cuvinte este într-un fel precum textul predictiv, deoarece evocă un vocabular aparent aleatoriu și neconectat direct cu rațiunea unei persoane, care îl verbalizează fără o ordine coerentă. Deși poate suna aiurea pentru ascultător, dacă te gândești la cuvinte ca la un fel de poezie neconvențională sau ca la o ghicitoare, îți dai seama că există un sens acolo, dacă ai timp și răbdare să spargi codul.

Cu toate că vorbele lui Marcus nu aveau nicio noimă pentru mine sau pentru oricine altcineva din secție, era

limpede că el avea ceva important de spus. Și ceea ce a reușit să comunice în acea seară a fost durerea lui intensă și sfâșietoare. A devenit mai lucid și a zbierat cu o voce groaznică și spartă: „Nu sunt bolnav. VOI sunteți cei duși cu capul!" Suferința lui se amplifica, sunetele fiind din ce în ce mai clare. „Mi-am ucis fratele! Din cauza voastră!"

Asistenta i-a răspuns: „Nu, Marcus, ai făcut-o pentru că ești bolnav și de aceea vreau să-ți dau acest medicament. Te va ajuta să te simți mai bine."

„Ieși din casa mea! Îți resping schizofrenia!" Răcnea din ce în ce mai tare și mai puternic pe măsură ce acest dialog inutil avea loc. Cu toate că vorbeau aceeași limbă, ar fi putut la fel de bine să fi fost de pe planete diferite. Marcus se enerva pentru că simțea că nu era ascultat, în timp ce asistenta bine intenționată, dar de „școală veche", părea să nu-și dea seama de asta.

Asistenta și cu mine ne-am privit, simțind cum ne leagă o mică tensiune de înțelegere reciprocă, după care l-am anunțat că am de gând să intru. I-am făcut semn asistentei cu mâna în jos, pentru a-i semnala că trebuie s-o lase mai moale. Dar ea nu știa cine sunt și părea să se uite prin mine. A continuat, fără să se sinchisească.

Am avut senzația că situația escaladează și am simțit că era timpul să intervin. Am făcut un pas înainte.

— Marcus, sunt Kerry.

El mi-a strigat drept răspuns:

— Vraci! Vraci și spălători de creiere.

Asistenta s-a uitat la mine și a deschis gura, de parcă ar fi vrut să încheie conversația. Înainte ca ea să aibă ocazia să intervină, mi-am încercat norocul.

— Marcus, înțeleg că te simți foarte frustrat. Spune-mi despre ce este vorba.

S-a făcut liniște.

— Mi-am ucis fratele, a spus Marcus.

— Da, da, ai făcut-o, ți-ai ucis fratele.

Asistenta s-a ridicat și a făcut un pas înapoi, strângându-și buzele atât de tare, încât aproape dispăruseră. I-am sugerat, cu cât de mult tact am fost în stare, că ne-ar putea lăsa ceva timp să vorbim și că ar putea reveni în cincisprezece minute.

Și apoi am stat puțin cu Marcus, ascultându-l vorbind. Ușa era întredeschisă și m-am așezat în fața lui, spunând foarte puține, dar încercând să înțeleg ce voia să-mi comunice. Uneori trebuie doar să stai cu o persoană, să îi validezi sentimentele și să nu-ți fie frică de durerea și mânia ei. Marcus făcuse ceva îngrozitor și ireversibil. Genul de lucru care nu poate fi pur și simplu explicat sau tratat cu medicamente.

După ce Marcus s-a descărcat o vreme, asistenta s-a întors și i-a dat în tăcere câteva tablete și un pahar cu apă înainte de a pleca. N-am revăzut-o până când am plecat în noaptea aceea, iar când i-am spus la revedere, ea nu s-a învrednicit să-mi răspundă.

*

În ziua în care și-a ucis fratele, Marcus crezuse că Raymond era posedat de demoni.

Timp de săptămâni, Marcus fusese bântuit de viziuni detaliate, în care Raymond îl bătea. Aceste imagini trecătoare, dar vii, îl aduceau pe Marcus în pragul agoniei și, având o astfel de stare spirit, credea că imaginile erau introduse în mod deliberat în capul lui, pentru a-l pedepsi. Vocile răuvoitoare din capul lui susțineau că aveau putere asupra lui Raymond, că îl torturau și

că totul era din vina lui Marcus. În zgomotul luptei și în haosul din mintea lui, s-a conturat un singur gând limpede: trebuia să-și omoare fratele.

După ce a fost arestat, Marcus a fost diagnosticat cu „schizofrenie". Schizofrenia este, la fel ca multe dintre diagnosticele noastre, un termen general pentru o multitudine de stări alterate. Aceasta include totul, de la halucinații (vizuale, auditive, palpabile sau olfactive), iluzii (atunci când crezi lucruri paranoice sau extraordinare) și gândire incoerentă, până la dificultăți de concentrare sau lipsă de emoție și motivație.

Este una dintre cele mai largi și mai diverse etichete ale profesiei și s-a extins și modificat în continuare de-a lungul timpului. Din păcate, „schizofrenia" a devenit acum un nume derogatoriu și adesea insultător, care lasă puțin loc pentru nuanță sau individualitate sub ștampila sa sumbră și grea. Este o situație pe care toată lumea crede că o înțelege, un trop comun și o poantă ieftină în cultura populară. Nu ești niciodată singur cu schizofrenia – zice o glumă veche. Sau cum a spus Billy Connolly*: „Trandafirii sunt roșii, violetele sunt albastre, eu sunt un schizofrenic și la fel sunt și eu."

La nivel de înțelegere comună, schizofrenia înseamnă Norman Bates**, Jekyll și Hyde***, Pălărierul

---

* Actor, comediant, scriitor, muzician și prezentator TV scoțian (n. red.).

** Personaj fictiv, reprezentând un psihopat care suferă de dublă personalitate; a fost creat de scriitorul Robert Bloch, este inspirat de Ed Gein, un criminal american, și apare în *Psycho*, thrillerul regizat de Alfred Hitchcock, și în continuările acestuia (n. red.).

*** Trimitere la *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde* (1886), nuvelă scrisă de Robert Louis Stevenson: urmărește

Nebun*. A numi pe cineva „schizo" este acum o prescurtare pentru un individ care își pierde cumpătul cu ușurință sau care pare să fie o altă persoană atunci când se înfurie. Dar asta nu este schizofrenie, asta chiar înseamnă să te înfurii.

De asemenea, a ajuns să fie asociată cu un comportament periculos, violent sau criminal; filmele de groază sunt pline de maniaci aparent psihotici care mânuiesc toporul. Un studiu din 2012[12] al reprezentării schizofreniei la Hollywood a analizat patruzeci de filme cu personaje care au acest diagnostic, lansate între 1990 și 2010. A constatat că peste 80% dintre aceștia au manifestat un comportament violent și aproape o treime au comis crime.

Și nu este vorba doar de lumea fictivă – crimele violente sunt tema cea mai frecventă și răspândită și în poveștile despre schizofrenie prezentate la știri.

---

transformarea doctorului Henry Jekyll în Edward Hyde, un alter-ego care scoate la iveală părțile întunecate ale dr. Jekyll și care ajunge să-l domine și să-i complice aparenta necomplicată existență. Succesul nuvelei a făcut ca acest studiu de caz să fie folosit, colocvial, referitor la persoanele cu tulburări de personalitate multiplă. Cartea lui Stevenson a fost transformată în scenariu de film sau de teatru de mai multe ori (n. red.).

* *The (Mad) Hatter*, personaj fictiv care apare în romanul *Alice în Țara Minunilor*, al lui Lewis Carroll; expresia „mad as a hatter" („nebun ca un pălărier") era folosită, în trecut, pentru a descrie o persoană considerată nebună sau predispusă la un comportament imprevizibil; explicația se poate afla în spatele industriei de fabricare a pălăriilor din secolul al XIX-lea, unde era folosit mercurul. Din această cauză, se înregistrau numeroase cazuri de otrăvire cu mercur, care cauzează afecțiuni neurologice (n. red.).

Dar stereotipurile se reduc atunci când iei în considerare că 1% din populația lumii a primit un diagnostic de schizofrenie, ceea ce ne oferă aproximativ 51 de milioane de schizofrenici în întreaga lume. Dacă toți acești oameni ar ataca violent și i-ar ucide pe alții, străzile ar fi pline de cadavre.

De fapt, există între 50 și 70 de cazuri[13] de omucidere pe an în Marea Britanie care îi implică pe cei ce, aidoma lui Marcus, au o problemă gravă de sănătate mintală în momentul crimei. Desigur, acestea sunt încă mult prea multe și prevenirea acestor tragedii ar trebui să fie o preocupare pentru toată lumea. Dar majoritatea celor peste 220 000 de oameni din Marea Britanie cu un diagnostic de schizofrenie duc o viață pașnică, ce nu iese cu nimic din comun. Sunt oameni obișnuiți de pe strada ta, din biroul tău și din pubul la care mergi de obicei, care nu reprezintă nicio amenințare sau pericol pentru nimeni. Dar poveștile lor nu vând ziare, așa că tu, ca și mine, intri în contact doar cu poveștile de groază.

Așadar, ce îi face pe unii oameni cu un diagnostic de schizofrenie să reprezinte un risc, în timp ce alții nu? Cercetările ne spun[14] că răspunsul constă în mulți alți factori care compun existența umană. Riscul de comportament violent ține, de obicei, de alte circumstanțe, probleme sau situații care nu sunt neapărat legate direct de sănătatea mintală a cuiva. Acestea includ în special abuzul de substanțe, dar și o lipsă fundamentală de sprijin personal și/sau profesional și antecedente de violență, fie ca victimă, fie ca răufăcător. Cu toate acestea, spre deosebire de titlurile din presă, rata violenței la cei care au fost diagnosticați cu schizofrenie, deși este

puțin mai mare decât rata celor care nu au fost incluși în această categorie, este totuși prea mică pentru a putea lansa predicții cu oarecare precizie.

*

Aceasta era situația imediat după începutul noului mileniu, când a existat o cerere în continuă creștere pentru paturi în spitale securizate. O privire asupra bilanțurilor direcției de sănătate publică din Anglia de la acea vreme ajută la formarea unei imagini: serviciilor de intervenție timpurie, comunitare și de criză din zona sănătății mintale nu le-a fost alocat același indice de finanțare și investiție precum serviciilor securizate. De fapt, cheltuielile pentru serviciile de sănătate mintală cu securitate medie și ridicată reprezentau aproximativ o cincime din toate cheltuielile publice pentru îngrijirea sănătății mintale a adulților la acea vreme. Banii erau cheltuiți mai degrabă pentru detenție, decât pentru prevenție, deci, cum s-ar spune, a fost adusă apa după ce s-a stins focul.

Pe vremuri, mă număram printre foarte puținii psihologi criminaliști din astfel de stabilimente, însă acum, din ce în ce mai mulți psihologi criminaliști se mutau în spitale securizate, mulți din serviciul penitenciar, de unde aduceau cu ei o anumită filosofie și un model de intervenție.

Erau la modă (și încă sunt) programele de tratament prezentate pe scurt, pas cu pas, în manuale și livrate pacienților în grupuri: grupul de tratament pentru delincvenți sexuali, grupul piromanilor, grupul de management al furiei și așa mai departe. Fiecare combină o serie de sesiuni educaționale și bazate pe terapia

cognitiv-comportamentală, menite să învețe participanții noile atitudini, valori, credințe și modele de comportament de care vor avea nevoie ca cetățeni reformați. Livrate cu o metodologie dogmatică, aceste programe sunt administrate de psihologi – dar deseori și de un alt personal; de fapt, de oricine deține un asemenea manual și a făcut o pregătire de câteva zile. Este o practică psihologică industrializată – cu ajutorul fișelor de programare, a notițelor și cu chestionarele în față, se scriu rapoarte folosind șabloane, se evaluează implicarea pe o scară și se bifează căsuțe pentru a arăta că procedura strictă a fost respectată. Este prescriptiv pentru toți cei implicați – pacienții nu erau ținuți niciodată în cămăși de forță, dar senzația tot mai pronunțată era că tu, psihologul, aveai parte de acest tratament.

Sunt un susținător al terapiei cognitiv-comportamentale și al altor terapii derivate pentru tratarea unei game întregi de probleme, cum ar fi fobiile și problemele de dispoziție. Dar eficiența lor în prevenirea recidivei[15] pe termen lung este încă în dezbatere – indiferent cât de fervente ar fi schimbările de atitudine și convingeri ale cuiva în mediul artificial al unei închisori sau al unui spital securizat, nu este clar dacă vor avea efectul dorit asupra comportamentului lor mulți ani mai târziu, când se va afla în lumea reală. În timp ce sentimentele mele cu privire la utilitatea acestor sesiuni de grup universale erau în cel mai bun caz conflictuale, am rămas încredințată că ele au antrenat mulți pacienți să devină pricepuți în a spune ceea ce credeau că psihologul lor docil voia să audă.

Dar nu și Marcus. Refrenul său frecvent, „Îți resping schizofrenia" devenea coloana sonoră în caz de impas în

timpul fiecărei ședințe a secției. Întâlniri care culminau de obicei cu Marcus arătând spre noi – personalul superior – și numindu-ne „vraci și spălători de creiere"

În pofida faptului că i s-au prescris doze mari de medicamente antipsihotice, pe care le-a acceptat mereu cu ranchiună, el a continuat să fie chinuit de voci. Era auzit adesea purtând discuții intense și furioase singur în dormitorul lui. Evaluarea lui de risc era o lectură pesimistă și care îți dădea fiori, descriindu-l drept „paranoic, rezistent la tratament și lipsit de discernământ".

Marcus se confrunta și cu o altă problemă, mai insidioasă, ceva care ar fi putut fi inclus, în mod inconștient, în evaluarea noastră continuă a riscului ridicat de violență în ce-l privește. Pentru că Marcus nu era doar vocal și nonconformist, ci era și negru.

În 2002, nu cu mult înainte ca Marcus să vină în spital, fusese dispusă o anchetă în cazul Bennett[16]. Venea ca urmare a morții lui David Bennett, un bărbat afro-caraibian, care decedase după ce fusese imobilizat de personalul unei unități de securitate medie. Raportul a constatat că bărbații de culoare erau, în general, considerați de personalul spitalelor de psihiatrie ca fiind „mai agresivi, mai turbulenți, mai periculoși și mai dificil de tratat" și că de obicei primeau doze mai mari de medicamente decât albii cu diagnostice similare. S-a concluzionat că era de șase ori mai probabil ca indivizii din comunitățile etnice de culoare și minoritare să fie internați într-un spital psihiatric, erau mai predispuși să rămână mai mult timp internați în secțiile de psihiatrie și mai predispuși să li se prescrie medicație sau terapie

cu electroșocuri în loc de tratament psihologic sau „terapie prin vorbire*".

Pe scurt, serviciile de sănătate mintală din Marea Britanie dispun de o doză mare de discriminare rasială[17]. Am văzut o mulțime de cazuri de rasism flagrant în închisori, dar în spitalele de psihiatrie așa ceva se petrece mai discret. Poate că neîncrederea lui Marcus în noi nu era atât de irațională pe cât părea.

Crescuse în Birmingham, făcând parte dintr-o familie jamaicano-britanică de a doua generație; tatăl lui imigrase în anii 1960 ca parte a generației Windrush** Ostilitatea față de oamenii de culoare era încă fățișă, chiar acceptabilă din punct de vedere social. Tatăl său și-a găsit un loc de muncă drept șofer de taxi, dar nu i s-a permis să intre în pub-urile unde își ducea și de unde își lua clienții. Pancartele pe care scria „Fără coloraţi" sau „Fără Indienii de Vest" erau la ordinea zilei. Cu doar câțiva ani mai devreme, deputatul conservator Peter Griffiths câștigase alegerile locale în Smethwick, din apropiere, cu sloganul „Dacă vrei să ai un negru vecin, votează cu laburiștii". De fapt, rasismul din zonă era atât de virulent, încât activistul politic american Malcolm X a venit la Smethwick în 1965. A fost împușcat mortal la New York la doar nouă zile după această vizită.

Marcus a povestit cum, într-o zi, tatăl lui a decis să intre în pub indiferent de consecințe, iar legenda familiei spune că, pentru o scurtă perioadă, o pancartă pe care scria „Fără negri, fără irlandezi, fără câini", pe care

---

* În original, *talking therapies*, se referă la psihoterapie (n. red.).

** Generația cetățenilor imigranți din Indiile de Vest venită să locuiască la Londra în perioada 1984–1971 (n. red.).

o adusese acasă de acolo, a devenit piesa centrală din bucătăria familiei.

Această scenă plină de patos îi era lui Marcus la fel de dragă precum viața de acasă. Tatăl lui mult iubit a murit când el avea șase ani și, în următorii zece ani, a locuit într-o garsonieră împreună cu mama și fratele său și, ocazional, și cu bunica.

Marcus s-a descris ca fiind un copil slab, timid, pus în umbră de fratele mai mare, mai masiv si mai carismatic. Mi-a spus că bunica lui era o femeie înfricoșătoare, extrem de devotată cultului penticostal. Credea în vrăjitorie și în posedarea de către spiritele malefice. Atunci când, într-o iarnă, din cauza unei infiltrații, începuse să pătrundă apa de ploaie prin peretele bucătăriei apartamentului, bunica îi spusese lui Marcus că era opera diavolului din el. Mi-a povestit cum ea îl pusese pe Raymond să-l imobilizeze pe masa din bucătărie, în timp ce ea îl bătea pe spate cu o curea din piele, pentru a alunga din el „răutatea" Marcus a spus că atunci când mama lui a intervenit, în cele din urmă, a fost una dintre puținele dăți în care o văzuse opunându-se bunicii lui.

Având în vedere acest context cultural, referirile lui Marcus la „vraci" au căpătat dintr-odată mai multă noimă. Și din moment ce cu siguranță nu eram vraci (nici sânge de găină* nu aveam aici, deși, luând în considerare insistența noastră asupra medicamentelor

* Trimitere la *chicken-blood therapy*, o pseudo-formă de terapie practicată în China în timpul Revoluției Culturale Proletare din vremea lui Mao Zedong, în anii 1960, de mulți medici de la sate. Presupunea injectarea a zeci până la sute de mililitri de sânge de găină, ca tratament pentru hipertensiune arterială, paralizie, hemoroizi, tuse și răceli obișnuite (n. red.).

cu eficiență variabilă și a manualelor de terapie cu formule magice, am putut să-mi dau seama încotro bătea), era de înțeles ca stima pe care o nutrea față de medici să nu fi fost cu mult mai intensă.

*

Eram cu Marcus într-o încăpere în care plictiseala plutea în aer, iar noi ne pregăteam să trecem de următoarea oră, cea dedicată grupului de conștientizare a sănătății mintale.

Împreună cu un psiholog stagiar, mă aflam acolo laolaltă cu alți șase pacienți, cei mai mulți internați de puțină vreme în spital, dar care nu participau neapărat pentru întâia oară la o astfel de experiență. Atmosfera sumbră se asorta cu încăperea, un subsol părăginit cu ferestre înalte în partea de sus, care arătau ca niște găuri într-un buzunar adânc.

Adoptând atitudinea unui manager aflat la o întâlnire informală pentru consolidarea legăturilor din cadrul echipei, psihologul stagiar a scos un *flipchart* și a invitat pe toată lumea să numească toate simptomele diferite ale afecțiunilor psihiatrice. Raționamentul din spatele acestui exercițiu era să ajute pacienții să facă legătura între experiențele lor mai neobișnuite și simptomele recunoscute. Astfel, era încurajată apariția unui moment de „Aha!", în care membrii grupului recunosc că au o problemă medicală și sunt convinși să-și accepte diagnosticul și să urmeze tratamentul recomandat. *Voila!* Asta apreciază psihiatria drept „discernământ".

Deși am avut parte de câteva contribuții firave („să nu dormi", „să crezi că mâncarea pe care o primești

este contaminată cu ceva", „să te simți trist", „să pretinzi că ești Isus, chiar și atunci când nu ești, de fapt, Isus"), majoritatea grupului a rămas împietrit, în ciuda jongleriilor stagiarului cu *flipchart*-ul și markerul. Veniseră pentru biscuiți și ca să treacă mai repede timpul până la prânz.

În afară de Marcus, care era foarte implicat, dar nu în felul în care ne-am fi dorit noi. La fiecare răspuns pe care îl extrăgeam din apaticul grup, el țâțâia sonor, își sugea dinții și mormăia ceva în bărbie. Se tot foia, încrucișându-și, descrucișându-și brațele și negăsindu-și locul pe scaun. Cu toate astea, era foarte atent.

De câteva ori, l-am auzit bombănind:

„Ne spun nouă că suntem bolnavi de cap..."

Când în grup există un membru care distrage atenția, de multe ori ajută să i se dea ceva de făcut, să fie ținut ocupat, minimalizându-se astfel riscul de a perturba restul grupului.

L-am invitat pe Marcus în față, să scrie pe *flipchart* cuvintele pe care ceilalți urmau sau nu să le rostească.

A sărit în sus și a pășit în față, a înșfăcat markerul din mâna stagiarului și a mâzgălit cu litere uriașe:

DURERE

„Tot rahatul ăsta este durere... doar durerea este peste tot", a spus el, fluturând markerul pe *flipchart* ca un lector universitar care tocmai descoperise răspunsul la o ecuație complexă. Apoi, adresându-se membrilor grupului: „Nu-i lăsați pe acești spălători de creiere să vă spună că sunteți bolnavi."

În cameră era liniște, fiindcă toată lumea încerca să se dumirească dacă tocmai spusese ceva uluitor sau dacă bătea câmpii.

Acesta nu era un răspuns standard, prevăzut de manualul grupului de conștientizare a sănătății mintale (și, desigur, eu și psihologul stagiar ne foloseam de un manual gros, însoțit de fișe ilustrate pentru toți membrii grupului), dar era foarte greu să negi adevărul răspunsului lui Marcus. Pentru că viața lui fusese fără îndoială dureroasă și toate „simptomele" pe care grupul le subliniase erau, într-adevăr, doar exemple de ceea ce se poate întâmpla atunci când oamenii suferă.

Imediat după acest moment trecător de claritate existențială din partea lui Marcus, stagiarul i-a mulțumit pentru ajutor și l-a îndemnat să se așeze. Ceea ce a și făcut, cu brațele încrucișate încă o dată și cu ochii strâns închiși. Avusesem o oarecare șansă de a lua legătura cu el și o ratasem.

Deși pământul nu părea să se miște pentru nimeni altcineva din cameră, acea sesiune a fost cutremurătoare pentru mine. Mi-a atras în mod uimitor atenția asupra îndoielilor pe care le nutream de ceva vreme.

*

Există un șir tot mai mare de celebrități bine intenționate care se aliniază pentru a ne spune că suferința mintală este o „boală la fel ca oricare alta" și că ar trebui să căutăm ajutor pentru mințile noastre zdrobite, în același mod în care am face-o pentru un picior fracturat. Doar că, deși e un lucru bun să trăiești într-o societate deschisă, gata să discute despre problemele de sănătate

mintală, dovezile potrivit cărora „boala" mintală poate fi testată, diagnosticată și tratată cu aceeași certitudine ca o boală fizică sunt departe de a fi concludente.

În cazul unei boli fizice, să primești un diagnostic poate reprezenta o ușurare – să afli, în cele din urmă, ce anume cauzează simptomele și să-i poți da un nume înseamnă că ai înțeles cu ce ai de-a face și că ești chiar pe drumul spre recuperare. În același mod, și pentru unele persoane este util să primească un diagnostic psihiatric – căci acesta recunoaște dificultățile reale pe care le întâmpină și le poate permite să obțină ajutorul și sprijinul de care au nevoie. Dar pentru mulți alții, faptul că problemele lor de sănătate mintală sunt descrise ca „boli" e apăsător.

Componentele a ceea ce avem tendința de a considera drept o boală pot fi restrictive – este de obicei ceva ce putem identifica, ceva cauzat de boli, ceva care poate fi vindecat, ceva care este în neregulă cu noi. Dar multe probleme de sănătate mintală pur și simplu nu împărtășesc aceste caracteristici. Să ne referim la bolile mintale sugerează că o problemă de sănătate mintală este calitativ diferită de obișnuitele dureri sau confuzii emoționale și rezultă dintr-o boală cerebrală subiacentă. Se neagă faptul că suferința psihologică, indiferent de forma în care este expusă/manifestată, este adesea o reacție plauzibilă la greutățile și încercările la care viața ne supune.

Unele formule de diagnosticare sunt mai ușor de digerat decât altele. „Tulburarea de anxietate" sau „tulburarea depresivă", de exemplu, nu tind să producă astfel de asocieri negative în mintea publicului precum

„schizofrenia". După cum spune psihologa și fosta pacientă de la psihiatrie, doctorița Jay Watts[18]: „Da, există stigmatizare, dar nu discriminarea contagios de violentă și de rușinoasă cu care ne confruntăm în cazul diagnosticelor asociate cu boli mintale grave." Ca urmare a acestei prejudecăți, pentru indivizii care se confruntă cu fenomene precum auzitul de voci sau sunt convinși de lucruri pe care societatea le consideră bizare, suferința psihologică este adesea atât rezultatul înfruntării reacțiilor oamenilor la experiențele lor, cât și a experiențelor în sine.

Există dovezi că acele cauze pur fizice au mai degrabă legătură cu unele categorii de diagnostic decât cu altele. De exemplu, există unele dovezi pentru fundamentele neurobiologice ale „tulburării bipolare" și, totuși, pentru foarte mulți oameni, angoasa care îi determină să caute ajutor profesional are legătură, mai degrabă, cu dezavantajul social în care se regăsesc: sărăcie, locuințe jalnice, nesiguranță și slujbe prost plătite, lipsa educației formale, traiul în medii stresante sau necesitatea de a se muta frecvent. Problemele care pot fi greu de înțeles de către cei din jur (convingerea că ești Isus, de pildă) sunt adesea legate de evenimente stresante și circumstanțe de viață, în special de abuz sau alte forme de traumă. Între jumătate și trei sferturi dintre persoanele care primesc îngrijiri de sănătate mintală raportează că au fost abuzate fizic sau sexual în copilărie. Pe scurt, suferința mintală este mai probabil un produs al unor factori personali și sociali complecși, care se suprapun[19], decât pur și simplu o chimie nefastă a creierului sau genetică nefericită.

Primirea unui diagnostic poate fi atât un lucru pozitiv, cât și unul negativ, deci care este cel mai bun lucru de făcut? Un răspuns frecvent din partea profesioniștilor și a utilizatorilor de servicii implicați în dezbaterea problemei este că oamenii ar trebui să fie liberi să aleagă cum sau dacă să-și denumească și să dea sens experienței lor. Cu siguranță, în cazul lui Marcus, el nu era dispus să accepte boala ca explicație pentru faptul că era tratat forțat. Cu toate acestea, el omorâse pe cineva. Și acest lucru m-a făcut să mă gândesc – însemna că își pierduse dreptul de a alege dacă își acceptă sau nu diagnosticul?

*

Din fericire pentru amândoi, nu exista niciun grup fratricid în programa spitalului. Am început să am ședințe individuale cu Marcus și nu am adus niciodată în discuție cuvântul „schizofrenie" și nici nu am utilizat vreodată altă terminologie medicală de față cu el.

Ne întâlneam de două ori pe săptămână, într-un mic cabinet de consultații din secția principală (cel puțin până a venit o directivă prin care li se oferea tuturor pacienților, indiferent de nevoie, individual, o oră pe săptămână cu un psiholog – nici mai mult, nici mai puțin –, pentru a îndeplini cerințele de audit). Nemaifiind blocați într-un impas perpetuu referitor la ceea ce era „în neregulă" cu el, am început să punem lucrurile cap la cap și să găsim o explicație pentru ceea ce i se întâmplase.

Tânărul Marcus plecase de acasă imediat ce se putuse, mutându-se cu iubita lui; o întâlnise într-o cafenea animată, pe care obișnuia să o viziteze la prânz și după

serviciu. Perechea, ambii de doar 20 de ani, a avut o fiică împreună, iar Marcus a spus că, la scurt timp după prima ei aniversare, a început să audă voci.

Mulți dintre noi vom avea halucinații auditive la un moment dat în viețile noastre. Să-ți auzi numele strigat atunci când nu este nimeni în preajmă sau să ți se pară că ți se spune ceva exact în timp ce adormi este o experiență destul de comună. Într-un mic studiu vizând asistentele britanice din domeniul sănătății mintale, 83% au afirmat[20] că cel puțin o dată au auzit un glas, „rostit mai degrabă cu voce tare, decât ca pe un gând sau un sentiment propriu". Auzirea vocii unei persoane dragi decedate este adesea semnalată de cei îndoliați și este descrisă cu preponderență ca un fenomen mai degrabă reconfortant decât tulburător.

Am experimentat ceva fundamental asemănător cu auzul vocii în momentele în care eram stresată: auzeam telefonul sunând atunci când de fapt nu suna. Prima și a doua oară când s-a întâmplat, am ridicat receptorul, dar nu era decât tonul de apel. A treia oară când s-a întâmplat, m-am gândit că poate este timpul să-mi iau un concediu. După aceea, nu s-a mai întâmplat.

Atunci când Marcus a început să audă o voce feminină comentând despre ce făcea el când era singur acasă într-o seară, nu i-a acordat prea multă atenție inițial. Dar vocea a devenit mai frecventă, mai critică. Făcea comentarii despre cât de murdară era mașina lui. Cicălitoare într-o formă neînsemnată inițial, dar descriindu-l mai apoi drept leneș, inutil. Auzind atât de limpede aceste cuvinte, fără ca în cameră să existe vreo prezență concretă căreia să i le atribuie, a căutat

cea mai rezonabilă explicație, ajungând la concluzia că, întrucât prietena lui era singura femeie cu care locuia, cu siguranță trebuie să fie ea în spatele acestei acțiuni.

A început să audă vocea chiar și atunci când era departe de casă, iar acesteia i s-a alăturat treptat un întreg cor, toate vocile vorbind în același timp. A început să strige la ele: „De ce îmi faceți una ca asta?", „Mă spionați?", „Dați-mi pace!", dar erau mai sonore, mai puternice și mai încrezătoare decât el. S-au alăturat apoi și mai multe voci; unele erau mai puțin ostile, chiar prietenoase, și a spus că simțea că îl susțin și îi sunt de folos. Unele erau amuzante și îl făceau să râdă, îi cântau melodiile pentru copii pe care iubita lui i le cânta fiicei lor și îi dădeau replica dacă el le răspundea „în gând".

Mulțumit cu explicația referitoare la *cine* se afla în spatele vocilor, Marcus a descris cum și-a îndreptat apoi atenția către întrebările *cum* și *de ce*. Singura explicație plauzibilă cu care a putut veni a fost că iubita lui era nefericită în relația lor și îi făcea vrăji – o concluzie care nu este atât de neașteptată dacă ne gândim la convingerile bunicii sale.

Am întâlnit o mulțime de sisteme de credințe neobișnuite în această meserie. Dacă cineva simte că forțele exterioare îi controlează mintea sau corpul, de cele mai multe ori, situația începe să aibă sens pentru el atunci când o atribuie unei entități religioase sau supranaturale. O altă experiență comună de posesie o reprezintă extratereștrii, care transmit gânduri prin unde de lumină radioactive în creierul celui vizat. (Probabil cel puțin la fel de plauzibil ca în cazul zeilor și al demonilor – dacă nu chiar mai mult de atât. Totul depinde de felul tău unic de a privi lumea.)

Marcus și-a înfruntat iubita, furios din pricina a ceea ce considera ca fiind încercările ei de a-l controla, dar și îngrozit de ceea ce se întâmpla. Fiindcă era și fetița lor în apartament, iubita lui s-a speriat de comportamentul lui neobișnuit și l-a dat afară. Nu s-a putut întoarce la mama și bunica sa, cu care luase de foarte puține ori legătura de când plecase, așa că, neavând unde să meargă, a început să doarmă în mașină. A fost începutul unei perioade continue de suferință și respingere pentru Marcus, care s-a convins singur că nimeni nu-l voia prin preajmă.

La doar câteva săptămâni după ce rămăsese pe drumuri, a fost concediat de la serviciu. Într-una din zile, era deosebit de supărat, întrucât fusese dat afară din cafeneaua unde era de-al casei de ani de zile. S-a foit pe loc și a lovit sfidător, cu palma întinsă, brațul scaunului, în timp ce îmi povestea cum prietenul unuia dintre proprietari a venit la el și i-a spus că trebuie să plece pentru că „vorbește singur și sperie pe toată lumea". A revenit la acea poveste de câteva ori; în mod evident, fusese picătura care umpluse paharul, văzând-o ca pe o dovadă că, după cum spunea el, fusese blestemat.

Mi-l puteam imagina pe Marcus vorbind fățiș cu voci pe care nimeni altcineva nu le putea auzi, rătăcind pe străzi la prânz, când restul lumii muncea. Devenise tipul pe care vrei să-l eviți și traversezi strada când îl întâlnești. Când mi-a spus despre cum fusese alungat din cafenea, nu m-am putut abține să nu mă gândesc la analogia cu experiența tatălui său, atunci când i-a fost interzis accesul în pub, cu atâția ani înainte.

Odată cu înrăutățirea condițiilor sale de viață, vocile critice din mintea lui au devenit mai puternice și mai

convingătoare. Începuse să se trateze singur cu canabis, „pentru a obține puțină liniște", a explicat. Dar nu făcuse decât să înrăutățească lucrurile. Marcus păstrase legătura cu fratele său mai mare, Raymond, care avea propria lui familie și locuia în apropiere. Raymond a acceptat să înlesnească contactul dintre Marcus și fiica lui, apărând în timpul scurtelor plimbări în parc și ocazional la cinema, pe care fosta lui iubită le-a permis, cu condiția ca Raymond să rămână cu ei. Cu toate acestea, auzind despre consumul de droguri, fosta lui iubită i-a interzis să mai intre în contact cu fiica sa și, dacă asta nu era suficient, soția lui Raymond nu i-a mai permis lui Marcus să intre în casa lor, pentru că o făcea să se simtă inconfortabil.

Își pierduse casa, locul de muncă și singurii oameni pe care putea să se bazeze. Vorbind despre această perioadă, tot amintea despre cafenea, un loc în care fusese cândva atât de binevenit și unde acum nu mai era acceptat. Vocile critice îi spuneau că este de rău augur și netrebnic, cuvinte care păreau să facă ecoul criticilor pe care i le aducea bunica lui în copilărie și, ca urmare, pe care le simțea cu atât mai apăsătoare.

În timp ce Marcus s-a apucat să relateze ce începuseră să-i spună vocile, am văzut cum povestea ajungea la nefericitul său final. Vocile au început să-i spună să-și facă rău. S-a scărpinat pe brațe până i-a dat sângele, s-a lovit cu capul de un zid de cărămidă – vocile se certau care dintre ele să preia conducerea și îi spuneau ce ar trebui să facă în continuare. Cu cât viața lui exterioară devenea mai dificilă și mai nefericită, cu atât vocile deveneau mai stridente și mai insistente. Descria cum

a simțit că vocile ajunseseră să devină deja mult mai puternice decât el și cum a știut că nu va putea niciodată să le ignore sau să le sfideze.

Pentru Marcus, exclus din toate, Raymond a devenit punctul central al tuturor grijilor sale.

Simțind că viața îi scăpa de sub control într-un ritm mai rapid decât putea face față, a descris cum halucinațiile erau responsabile pentru „spălarea creierului", făcându-l să creadă că toată nenorocirea lui era din cauza fratelui său și că trebuia să-l elimine. Tot vocile i-au descris cum Raymond era posedat și torturat de demonii care îl blestemau pe Marcus și îi provocau toată nefericirea. Așa că Marcus a decis că era de datoria lui să-l omoare pe Raymond, ucigând, prin urmare, spiritul rău care îl luase în stăpânire și recâștigându-și în acest fel familia.

A recunoscut cu ușurință că a plănuit cum avea să o facă. A descris că stabilise să-l întâlnească pe Raymond înainte de a intra într-un magazin de feronerie, de unde a furat un cuțit. O înlănțuire de acte raționale în cadrul unei povești iraționale. A avut dreptate când a spus: „Știam că îl omor."

*

Nu îmi dădusem seama atunci, dar acuzația lui Marcus că suntem „spălători de creiere și vraci" a fost începutul recuperării sale.

„Teoria rangului social" susține că sentimentele și emoțiile noastre sunt influențate în mod notabil de modul în care ne vedem încadrați în ordinea socială – în special de măsura în care ne simțim inferiori și

priviți cu dispreț de către alți oameni. Acest lucru ne poate determina să credem și să facem „ceea ce ni se spune", chiar și atunci când vocile care ne dictează ce să facem sunt doar în capul nostru. Când Marcus l-a ucis pe Raymond, se afla pe cea mai de jos treaptă, considerându-se cel mai josnic dintre cei mai josnici. Poate de aceea era deosebit de susceptibil să se supună comenzilor vocilor, mai degrabă decât să întrebe, să pună la îndoială și să se opună.

Refuzul de a-și accepta diagnosticul arăta că începea să conteste credibilitatea a ceea ce auzea de la figurile autoritare (deși reale, în acest caz), mai degrabă decât să continue să creadă în ceea ce era instruit să creadă. O modalitate mult mai sigură pentru Marcus de a supraviețui, după părerea mea. Cu toate acestea, era mai mult decât atât. Refuzând să accepte că avea o boală, el se confrunta și cu alegerea pe care o făcuse, aceea de a-l ucide pe Raymond.

Am lucrat cu Marcus mai bine de un an, dar am părăsit spitalul înaintea lui. M-am lovit din nou de el mulți ani mai târziu, când vizitam un spital cu securitate redusă. Lucra în cafeneaua mică din acest spital. Se îngrășase puțin și aproape că nu l-am recunoscut până când nu mi-a făcut cu mâna, strigând: „Ia te uită, este vraciul!", și atunci n-am mai avut nicio îndoială. Mi-a spus că începe să facă pași mici spre reconstruirea relațiilor cu mama și fiica lui, care îl vizitau acolo. Și își asumase un rol neoficial de pacient-mentor, conducând grupuri de *mindfulness*. De fapt, devenise un fel de maestru al *mindfulness*-ului. Încă auzea voci, a explicat el, dar putea să le ignore acum, ba chiar, dacă voia, să le „reducă la tăcere".

Dacă Marcus învățase să-și înfrunte vocile, am început să mă gândesc și eu diferit la felul în care îmi abordam pacienții și la noi teme pentru discuțiile despre sănătatea mintală. Să inițiez discuții care să treacă peste obișnuitul scenariu de „boală" și să respecte propria construcție personală a evenimentelor din trecut și a experienței pacientului, indiferent de cuvintele pe care le folosește fiecare pentru a o descrie. Să lucrez cu el m-a făcut să mă întreb: dacă am putea privi oamenii care se comportă în moduri ciudate sau greu de înțeles, așa cum a făcut Marcus în acea zi în grupul de conștientizare a sănătății mintale, ca fiind pur și simplu niște oameni suferinzi, mai degrabă decât să le punem stigmatul unei tulburări, n-am fi oare cu toții mai dispuși și mai capabili să ajungem la ei? Și n-ar fi oare mai ușor de evitat tragedii precum moartea lui Raymond?

Capitolul 6

JOCURILE PUTERII

„Încercarea de a înțelege violența m-a determinat să privesc acțiunile unui criminal ca pe umbrele aruncate de propriile sale narațiuni interioare."
Profesor David Canter, Umbre criminale

În ziua în care am primit apelul prin care poliția îmi cerea ajutorul într-o anchetă, chiar în fața biroului meu se ridica un gard de plasă de două ori mai mare decât clădirea, și zgomotul îmi dădea dureri de cap.

Lucram în acel moment într-un spital securizat, iar gardul se ridica din cauza unui pacient care evadase cu câteva săptămâni în urmă și devenise subiectul a ceea ce trebuie să fi fost cea mai lentă urmărire a poliției din anul 2003, dacă nu chiar din istorie. Reușise să iasă direct pe câmp și furase un tractor care, cumva, încă avea cheile de contact în el. De fapt, poliția nici măcar n-a trebuit să-l urmărească, ci doar și-au parcat mașina la marginea câmpului și probabil c-au avut timp să completeze și-un rebus în timp ce așteptau ca el să ajungă la ei.

În ciuda faptului că acest eveniment era opusul dramaticului, presa locală a trântit titluri fanteziste de-o șchioapă despre un nebun scăpat în libertate. Așa că spitalul a cheltuit mii de lire pentru a spori o parte din securitate – cea care era vizibilă –, asigurându-i pe rafinații noștri vecini din această zonă rurală înstărită că totul era sub control. Au instalat o barieră electrică, astfel încât fiecare mașină era nevoită să se oprească din drum, și au angajat un fost infirmier, „Marele Nathan", ca paznic. El și-a luat în serios această nou dobândită putere și nu te lăsa să intri fără un act de identitate valid, chiar dacă te cunoștea. Nici măcar câinele de terapie, un Shih Tzu pe nume Larry, nu a ajuns la serviciu într-o dimineață, pentru că nu avea un act de identitate cu fotografie.

Pacientul care scăpase pentru scurt timp avea dificultăți de învățare și fusese condamnat pentru mai multe atacuri incendiare. Avea obiceiul de a se cățăra peste gardul verde-închis care separa curtea exterioară a secției de terenul principal. De regulă, se întorcea prin partea din față a secției și făcea semn cu mâna camerei de la interfon pentru a intra înapoi. La un moment dat, a circulat zvonul că ceruse un plasture, pentru că, în timpul ascensiunii, se tăiase la deget în gardul cu zale.

A procedat astfel pentru că voia să știm că e în stare. Și uneori pentru că avea o problemă pe care simțea că nu o poate rezolva. Era un strigăt de ajutor – voia să știm că avea nevoie de ajutor pentru a-și da seama ce să facă.

*

Nu m-am considerat niciodată un „profiler" – în primul rând, pentru că nu este o slujbă adevărată –,

dar oamenilor parcă le place să mă numească profiler. Accept eticheta, pentru că mă face să par mult mai exotică decât nordica băutoare de ceai care sunt, de parcă aș deține puteri magice. Datorită reprezentărilor din televiziune ale psihologilor criminaliști (în special din *Minți criminale* și *Indicii în sânge**), profilerul criminalistic a dobândit un statut în conștiința colectivă ca o persoană genială, dar excentrică, și capabilă să ghicească identitatea exactă a unui criminal necunoscut până atunci din doar câteva indicii criptice, o țigară rapidă la locul crimei și mult aer rarefiat.

Dar în viața reală, lucrurile nu stau chiar așa. Acești așa-numiți profileri sunt de fapt ființe umane obișnuite, care nu posedă nicio genă de vrăjitorie. Ceea ce pot face este să arunce o privire proaspătă și să aplice unele cunoștințe psihologice dovezilor existente și/sau suspecților dintr-un caz. Profilerii sunt aduși de către poliție pe post de consultanți, atunci când au nevoie de o perspectivă diferită asupra unei investigații sau de o nouă modalitate de a accesa informațiile pe care știu că nu le-au descoperit încă. Aceștia pot ajuta la găsirea legăturilor dintr-o serie de crime, la planificarea interviurilor, pot ajuta poliția să înțeleagă modul în care personalitatea și starea mintală ar putea determina comportamentul unui infractor sau pot influența felul în care victima își amintește evenimentele. În rare cazuri este adus un psiholog pentru a determina un „profil", pentru a întocmi o listă cu trăsături probabile, cu istoricul și caracteristicile

* *Criminal Minds* și *Wire In The Blood*, seriale de televiziune, primul, american, celălalt, britanic, în care se investighează cazuri criminale (n. red.).

stilului de viață ale unui infractor necunoscut, deduse dintr-o examinare a crimei și a locului în care aceasta a fost comisă. Iar noțiunea unui Columbo* detașat, singuratic, care urmărește criminalii în serie există, într-adevăr, doar în imaginația realizatorilor de film. Și, nu în ultimul rând, deoarece criminologii din Marea Britanie estimează[21] că în această țară operează maximum patru criminali în serie în același timp (ceea ce este o veste destul de bună sau din cale-afară de terifiantă, în funcție de cum privești lucrurile).

Întreaga zonă a psihologiei aplicate în procesul de prindere a criminalilor și de aducere a acestora în fața justiției este acum cunoscută sub numele de „psihologie investigativă" și, de-a lungul carierei mele, a înflorit în propria-i disciplină distinctă[22], având cursuri universitare dedicate, iar ofițerii de poliție fiind special instruiți și cu baze de date sofisticate și software special. Disciplina s-a extins într-o gamă largă de domenii de investigație, contribuind în aproape orice sector, de la detectarea evaziunii fiscale, până la interpretarea amenințărilor teroriste. Poate că întrebarea pe care mi-o adresează cel mai des studenții este: cum pot să devin profiler? Le spun să studieze și să devină specialiști sau să se alăture forțelor de poliție și să facă cursuri de psihologie investigativă. Apoi mă gândesc, în sinea mea, la faptul că, dacă nu au reușit să investigheze singuri asta, poate c-ar trebui să-și îmbunătățească tacticile.

---

* Trimitere la personajul omonim din serialul de televiziune polițist american *Columbo* (1968–2003), un detectiv isteț și caustic, care investighează numeroase crime în stilul „whodunit", strângând astfel suficiente indicii pentru a numi criminalul din lista de suspecți (n. red.).

De asemenea, uneori le ofer o doză de realism vizavi de acest domeniu, apelând la o analogie cu perioada în care am chiulit de la școală cu primul meu iubit, Jamie Rabourn. Cu înțelepciunea noastră de la 16 ani, am decis că în acea zi însorită ne-am petrece mult mai bine timpul lenevind în iarba înaltă din spatele școlii noastre, decât într-o sală de clasă plictisitoare.

Am ajuns acasă mai târziu și mama m-a întrebat cum fusese ziua mea. Adâncindu-mă și mai tare în înșelăciunea mea, i-am răspuns: „O, în regulă, doar un pic plictisitoare, ca de obicei."

Fără să ridice nici măcar o sprânceană, ea a răspuns: „Foarte amuzant, pentru că tare mi se pare că ai petrecut după-amiaza lenevind în iarba înaltă cu Jamie Rabourn."

Cum de putea ea să știe asta? – am insistat să aflu. Apoi a rostit, victorioasă: „Pentru că sunt mama ta." În acel moment, am fost sigură că nu era doar mama mea, ci o femeie cu puteri supraomenești de percepție și deducție.

De fapt, o sunaseră de la școală și îi spuseseră că mă făcusem nevăzută după ce s-a strigat catalogul la prima oră dimineața, la fel ca și, ce coincidență, Jamie Rabourn. Am observat mai târziu în acea seară că îmi rămăseseră în păr o sumedenie de fire lungi de iarbă. Oricât de minunată este, mama nu are abilități premonitorii. Ea restrânsese opțiunile, pe baza dovezilor, a celor mai evidente probabilități și a înțelegerii ei cu greu câștigate despre comportamentul și motivațiile adolescenților.

*

Făcusem parte din echipa bine consolidată de psihologi a acestui spital securizat timp de un an, dar acum lucram acolo doar trei zile pe săptămână, în timp ce începeam să-mi construiesc, în parte, practica privată, să le predau masteranzilor psihologie criminalistică aplicată la Universitatea Manchester și să activez în calitate de martor expert în instanță.

De obicei, nu petreceam oricum mult timp în biroul meu, dar evitasem să fac asta în mod intenționat, din cauza zgomotului asurzitor provenit de la utilajele grele. A fost un noroc chior că eram chiar în birou când a sunat telefonul în ziua aceea.

Dorind să scap de zgomot, am smuls receptorul. Era sergentul detectiv Steve Allbright, un coordonator de interogatorii din cadrul echipei de examinare a crimelor grave. Căuta un psiholog care să ajute la anchetarea unei crime: existau o crimă și un suspect principal, dar nu și dovezi suficiente pentru a-l acuza. Prima rundă de interogatorii nu dăduse roade și ar fi dorit o mână de ajutor în runda următoare. Aș putea să-l ajut?

I-am explicat că nu am nicio experiență practică în acest tip de activitate, dar el a spus că nu contează, că are nevoie doar de punctul de vedere al unui psiholog. Era puțin probabil să existe și o remunerație, dar m-ar tenta oare? Se dovedește că atunci când un ofițer de poliție te sună și îți cere ajutorul în anchetarea unei crime, chiar dacă este *pro bono* și nu ai mai făcut asta niciodată, accepți.

*

La secția de poliție, Steve mi-a arătat biroul pe care îl împărțea cu restul echipei. Era un sentiment familiar

de haos organizat, cu maldăre de hârtii peste tot și un aer îmbibat cu miros de cafea și prânzuri încălzite la cuptorul cu microunde. Aveam lapte praf în ceai și apa părea ruginită.

Steve a prezentat datele problemei: un bărbat de 62 de ani, Malcolm Johns, fusese ucis în casa lui în urmă cu șapte ani – ucis în patul lui, în timp ce soția sa dormea alături, în al doilea dormitor. Poliția nu-l găsise niciodată pe ucigaș.

Aproape în aceeași perioadă, în zona în care locuia Johns, avuseseră loc o serie de spargeri – o zonă întinsă dintr-un cartier din perioada postbelică, formată în principal din case cu acoperiș plat, fiecare cu o mică grădină în față și una în spate. Toate spargerile aveau aproape același *modus operandi*, fără nimic prea neobișnuit: intraseră printr-o ușă din spate și furaseră aparate electrice de mici dimensiuni, comune într-o gospodărie, bijuterii și alte obiecte de valoare. Dar, ceva și mai neobișnuit, hoțul intrase în casă la miezul nopții.

Dacă e să le dai crezare scenariștilor de televiziune și filme, spargerile au loc atunci când toată lumea doarme profund, deoarece hoțul plănuiește să se strecoare pe o fereastră, fără să fie observat. În realitate, cei mai mulți dintre spărgătorii de case nu vor să intre în contact cu alte persoane (în argoul condamnaților, cei care dau spargeri noaptea sunt cunoscuți sub denumirea de „melci") – majoritatea spargerilor din locuințe[23] au loc în timpul zilei, când oamenii sunt la muncă, și casele lor sunt goale. Apogeul intrărilor prin efracție este atins în după-amiezile târzii de la începutul iernii, când este suficient de întuneric pentru a le asigura intrușilor o acoperire, dar majoritatea oamenilor nu au revenit încă de la serviciu.

Ni s-a alăturat o tânără analistă de date, Jo. Era nouă în poliție și avea un interes special în analiza locului crimei și profilarea geografică – analiza locației (locațiilor) asociată în raport cu o infracțiune poate ajuta la identificarea zonei în care infractorul ar putea să locuiască și la reducerea numărului de suspecți. Jo fusese recrutată în vederea lansării HOLMES2, un sistem informatic care deține o mulțime de informații despre infracțiuni majore și permite verificarea bazelor de date de la toate secțiile de poliție din țară, care, în prezent, este utilizat de toate forțele de poliție din Regatul Unit. Dar înalta tehnologie a lui HOLMES2 nu fusese încă pusă în practică, așa că Jo făcuse lucrurile pe stil vechi. Își petrecuse zile întregi acoperind o hartă cu o folie de acetat și punctând cu o cariocă locurile în care avuseseră loc spargeri nocturne pe o perioadă de un an, înainte și după crimă. Dar efortul ei avusese ca rezultat o masă indescifrabilă de puncte roșii minuscule, mult prea condensate și numeroase pentru a dezvălui orice tipar.

Un număr de victime ale spargerilor din acest grup raportaseră nu numai furtul de articole din casele lor, ci și că s-au trezit și au văzut un bărbat cu cagulă stând la capătul patului lor. Dacă erau atât de ghinioniști încât să se trezească în această circumstanță terifiantă, bărbatul le lătrase același ordin – să se întoarcă cu fața în jos și să-și ducă mâinile la ceafă. Apoi stătuse în tăcere, privindu-i o vreme – unii spuneau că se întâmplase pentru câteva momente, pentru alții era vorba de câteva minute – până când, în cele din urmă, dispărea. Niciuna dintre victime nu a putut identifica vreuna dintre trăsăturile faciale ale bărbatului; există șanse mici să-ți amintești o figură, în mod normal, dar când trebuie să-ți amintești de una pe

care ai văzut-o într-o cameră întunecată, și care mai avea și o cagulă, e aproape imposibil. Alte caracteristici fizice pe care le-au raportat au variat; accentul era probabil unul local, nesemnificativ. Dar toți martorii au spus poliției același lucru – în cameră era liniște, cu excepția zgomotului propriei lor respirații gâfâite. El nu părea să facă nimic. Îi privea doar pentru o vreme și pleca.

Jo notase aceste incidente specifice pe un panou separat și erau mult mai ușor de distins – erau aproximativ 19 puncte roșii care formau un coridor subțire, de aproximativ opt sute de metri de-a lungul a șase kilometri. Hoțul fusese prins de febra cumpărăturilor și acest coridor roșu era strada lui principală. Existau doar câteva deviații, unele spargeri care avuseseră loc în timpul uciderii lui Malcolm Johns, dar în locații puțin mai îndepărtate decât zona preferată a hoțului. Dacă exista o legătură între aceste cazuri – și asta era doar o presupunere –, se părea că moartea bătrânului îl zguduise într-atât pe răufăcător, încât să-l scoată temporar din ritmul lui obișnuit.

O altă infracțiune care avusese loc în zonă, la un depozit dintr-o zonă industrială din apropierea cartierului rezidențial, se desfășurase foarte diferit. În timp ce Steve îmi povestea despre această infracțiune, Jo a adăugat cu grijă un punct albastru la un capăt al pasajului roșu existent.

La opt luni după ce Malcolm Johns fusese ucis, doi adolescenți și părinții lor se aflau într-o boxă dintr-un depozit, într-o sâmbătă după-amiază, sortând cutii pline cu lucrurile bunicii lor recent decedate. În timp ce cei patru erau ocupați cu scotocitul și împachetatul, un bărbat cu cagulă, care ținea în mână ceea ce părea a fi un

pistol (s-a dovedit a fi o imitație a unui pistol Browning MK2 – poliția o va trata în continuare ca pe o armă de foc adevărată, dacă deținătorul o flutură în jur) a pășit calm înăuntrul unității și i-a pus pe toți să stea cu fața la perete și să-și ducă mâinile la ceafă, ca la un pluton de execuție. În timp ce Steve și Jo îmi spuneau asta, am ridicat din sprânceană, gândindu-mă la îndrăzneala lui: să ții patru oameni sub control într-un spațiu imprevizibil, semi-public, nu e chiar floare la ureche. Chiar și cu o armă care pare convingătoare, există totuși riscul ca cineva să decidă să te provoace.

Tâlharul i-a ținut pe cei patru cu fața la zid și cu mâinile la ceafă. Ei au descris modul în care el le-a răscolit dezinvolt printre lucruri și și-a umplut geanta. Apoi, în continuare relaxat, a pășit până în spatele mamei, care se afla la capătul îndepărtat al șirului, și și-a trecut mâinile peste sânii ei. Tot din spatele ei, și-a dus apoi mâna la partea din față a pantalonilor ei. Un atac sexual. Și-a luat mâna și a rămas în spatele familiei pentru câteva clipe, după care s-a strecurat afară din boxă.

Nimic din înregistrările camerelor de supraveghere ale depozitului nu-l arăta pe hoț părăsind incinta. Dar poliția a reușit în cele din urmă să identifice și să aresteze un bărbat din localitate, pe Ian Hogan, un fost membru al personalului unității de depozitare, care avea o boxă închiriată acolo. Nu fusese văzut părăsind locația, pentru că nu o părăsise. Intrase direct în propria lui boxă și zăbovise acolo o vreme, știind cu exactitate unde erau poziționate camerele de supraveghere, când se schimbă turele și cum putea să iasă fără să atragă atenția asupra lui.

Hogan – în vârstă de 30 de ani, acum șomer și căsătorit, cu doi fii tineri – locuia chiar la limita zonei rezidențiale. Jo a marcat un al doilea punct albastru pe panou, iar linia roșie era acum perfect intercalată între cele două semne albastre: casa lui Hogan la un capăt și depozitul la celălalt. Nu era visul unui profiler geografic – infracțiunile în serie se încadrează îndeobște într-un cerc aproximativ, în jurul punctului central al casei infractorului –, dar era o diagramă semnificativă.

Hogan a fost condamnat pentru jaf armat pentru infracțiunea din depozit, dar, din motive cunoscute cel mai bine de procuratură, nu fusese acuzat separat și de agresiune sexuală. Își ispășise aproape jumătate din pedeapsa de șapte ani și în curând avea să se întoarcă acasă. De asemenea, fusese conectat cu unele dintre spargerile din timpul nopții din zonă, al căror număr scăzuse după ce-a intrat la închisoare. Fusese doar conectat cu ele, pentru că nu se putea dovedi în mod concludent că el era melcul, chiar dacă multe dintre obiectele furate se aflau acum bine-mersi în boxa lui de depozitare. De fapt, boxa era plină cu bunuri de valoare: televizoare și aparate electrice, bijuterii, unelte, reproduceri și arme antice. Existau, de asemenea, o mulțime de lucruri aparent fără valoare, banale: calendare, perii de păr, garnituri de etanșare a ușilor. Hogan nu a recunoscut nimic, susținând că a achiziționat o mare parte din conținutul boxei de la bărbați cu care a făcut comerț în pub.

Cu o semnificație deosebită, în talmeș-balmeșul de articole găsite în boxa lui Hogan, era un ceas care îi aparținea lui Malcolm Johns – un ceas din anii 1970, cu o fațetă aurie și o curea din piele maro uzată. Era genul de

ceas care ar fi putut avea valoare sentimentală, dar care nu valora mulți bani. La fel ca în cazul tuturor celorlalte articole, Hogan a insistat că îl cumpărase de la un necunoscut din pub și nimeni nu putea dovedi contrariul.

*

Obiceiul infractorului în serie de a păstra „trofee" a fost mult timp favoritul romancierilor și scenariștilor; cu cât este mai groaznic bibeloul sau, în unele cazuri, o parte a corpului, cu atât e mai bine. Dar ele nu există doar în ficțiunea polițistă. În 2006, s-a descoperit că așa-numitul „violator de pantofi" James Lloyd din Rotherham avea peste o sută de perechi de pantofi în spatele unei uși secrete din biroul său, toate luate de la victimele pe care le atacase.

De ce au unii infractori nevoie de un suvenir? Un trofeu nu trebuie să fie un articol fetiș. Chiar și cele mai banale obiecte pot reprezenta o probă, o ancoră fizică a infracțiunii lor și semnificației psihologice din spatele acesteia. În cazul unui atac sexual sau al unei crime, păstrarea acestuia le permite să retrăiască entuziasmul și stimularea, pentru a putea accesa fantezia în orice moment, din nou și din nou. Am aflat chiar că unii infractori oferă cadou obiectele lor trofeu, reafirmându-și pe ascuns dominația și controlul asupra unei alte persoane – explicația secretă că i-ar putea face ceea ce i-au făcut victimei de dinainte, dacă așa au chef.

*

Pe lângă descoperirea ceasului, Steve a explicat că, la locul spargerii de la casa soților Johns, a fost identificată și o parte din amprenta unui pantof cu mărimea identică

a celui purtat de Hogan. Cu toate acestea, provenea de la talpa unui tip foarte comun de încălțăminte sport și nu fuseseră găsite încălțări similare în boxa lui Hogan sau la el acasă. Pe corpul lui Johns erau niște fibre de lână neagră (posibil să fi provenit de la mănuși ori de la cagulă), care se potrivesc cu fibrele găsite la intrarea prin ușa din spate a uneia dintre spargerile de tipul „mâinile la ceafă", dar, din nou, nici aceste spargeri, nici crima nu puteau fi legate de Hogan.

Fără dovezi criminalistice solide care să demonstreze altceva, se părea că poliția nu putea face nimic mai mult pentru constituirea unui caz convingător în care să-l acuze de vreo infracțiune pe Hogan. Resursele sunt limitate în investigații ca aceasta; nu era un caz important sau de mare anvergură. Realitatea este că știrea unui bătrân ucis în casa lui dispare rapid de pe radarul mass-media. Volumul mare de obiecte din boxa lui Hogan a prezentat, de asemenea, o problemă practică: ar fi fost prea costisitor și, în același timp, ar fi fost o risipă prea mare de timp să le trimitem pe toate pentru analiză criminalistică. Fără nicio evoluție care să susțină următoarea etapă a procesului, cazul „s-a răcit", cum s-ar spune.

A doua zi după prima întâlnire cu Steve și Jo, m-am întors la secție și m-am așezat singură într-o cameră mică, pentru a arunca o privire la dovezile de la locul crimei, adunate imediat după uciderea lui Malcolm Johns. Să privești niște fotografii cu cineva care a fost ucis – mai ales dacă sfârșitul s-a petrecut într-un mod deosebit de umilitor sau brutal – nu este un lucru care să capete o oarecare tentă de normalitate pe măsură ce o faci. Este ca și cum ți-ai surprinde vecina în cămașă

de noapte sau ca și cum ai intra peste cineva pe care nu-l cunoști când este la toaletă. Există un sentiment profund, primordial, că e ceva acolo ce nu trebuia să vezi niciodată.

Moartea este un moment atât de intim și personal – probabil cel mai personal dintre toate. Uneori, văd nu numai exteriorul corpului victimelor, ci și interiorul: organe revărsate, creiere zdrobite, organe genitale expuse sau mutilate. Cu siguranță nu există nimic mai intim decât interiorul unei persoane. Sentimentul de regret că eu – un străin – l-am văzut așa nu dispare niciodată.

Imaginile scenei crimei documentează cu detalii minuțioase locul în care s-a întâmplat ceva de nedescris. Mai mult de jumătate dintre toate omuciderile au loc într-o locuință sau alta, așa că fac adesea un tur al caselor oamenilor.

Odată ce o crimă a fost descoperită, echipele criminalistice intră și decojesc cu grijă straturile locației, exact ca pe o coajă de ceapă. Cu fiecare strat, dovezile sunt documentate și etichetate meticulos, expunând totul, ajutând anchetatorii și pe alții implicați în proces mai departe, în miezul problemei.

Uneori, inima reală a victimei este fotografiată și ea, atunci când imaginile documentează examinarea postmortem a cadavrului. Patologul face o incizie lungă în partea din față a corpului, iar organele sunt prelevate și fotografiate. O altă incizie se practică în partea din spate a craniului, astfel încât creierul să poată fi examinat, iar fiecare etapă este fotografiată.

Un alt aspect deprimant este că unele dintre fotografiile pe care le văd sunt cu bebeluși sau copii foarte mici. Indicele de omucidere al Ministerului de Interne

arată în mod constant cum în cazul copiilor de sub un an există cea mai mare rată de victimizare sau deces prin omucidere, raportat la un milion de locuitori. Asta înseamnă că o persoană riscă să aibă parte de o moarte violentă în primele douăsprezece luni de viață decât la orice altă vârstă. Aproape întotdeauna, aceștia sunt uciși de unul dintre părinții biologici sau de unul vitreg.

Când mă uit la o fotografie a unui corp, îmi place să întrețin o scurtă conversație – în minte – cu persoana care a fost cândva. Spun ceva de genul: „Bună, îmi pare foarte rău că ți s-a întâmplat asta. Acum hai să vedem ce îmi poți spune, bine?" Sună prostesc, dar o fac pentru a fi politicoasă, pentru a simți că le-am oferit respect, deși persoana respectivă este moartă și habar nu are că vorbesc în gând cu fotografia ei. O fac atât pentru rudele și familiile lor, cât și pentru ei; sau poate doar pentru mine. Nu am nicio noțiune religioasă sau romantică despre moarte, dar, totuși, cred că oamenii ar trebui să meargă pe ultimul drum ținuți de mână de cineva, și nu cu violență. Un trup este format din carnea și sângele cuiva. Așa că presupun că încerc într-un fel să păstrez o atitudine respectuoasă la căpătâiul persoanei decedate.

Durează câteva secunde până mintea mea începe să înregistreze ceea ce văd. Corpul meu înregistrează întotdeauna primul și am nevoie de un moment până explozia de electricitate de pe pielea mea – „răspunsul galvanic al pielii", reacția instantanee a organismului la stres – dispare. Mă uit la rezultatul a ceea ce s-a întâmplat. Încerc să reconstruiesc în minte *cum* s-a întâmplat, creând o cronologie probabilă a gândurilor, deciziilor și acțiunilor persoanelor implicate. Acestea fiind spuse, nu încerc să „intru în mintea" nimănui, ca un șaman mistic;

este mai degrabă vorba de o încercare de a mă pune în pielea lor. Încerc să dobândesc niște cunoștințe practice care să mă îndrume să pun întrebările potrivite sau să mă îndrume către următoarea dovadă, și care să fie utile pentru a putea răspunde la întrebările care mi-au fost adresate. Sunt întotdeauna conștientă că ceea ce văd nu este tot ce există. Totuși, de multe ori, cam asta este tot ce ai. Și intri într-un joc psihologic de construire a unui puzzle din care cineva a furat câteva piese.

Nu devine niciodată mai normal, dar cu cât te uiți mai mult, cu atât mai ușor te obișnuiești și reușești să privești în interes profesional, detașat. Ca în cazul oricărei sarcini descurajante, recurgi la împărțirea în bucăți, concentrându-te mai degrabă pe aspecte mici decât pe întreg, avansând pas cu pas. Concentrează-te pe astfel de detalii și, în cele din urmă – dacă ai noroc –, va apărea imaginea completă.

*

Am etalat cu grijă toate fotografiile făcute acasă la Malcolm Johns. Era o casă cu acoperiș plat cu două dormitoare și cu o scară îngustă care te ducea până pe palier, aducându-te direct în fața „dormitorului din spate", unde domnul Johns dormise. Se pare că suferise de apnee în somn de ani de zile și sforăia zgomotos, trezindu-și adesea soția – și pe el însuși – în timpul nopții. Așa că doamna Johns se mutase în dormitorul din față. (Mai mult, purta dopuri de urechi în fiecare noapte, astfel că, în noaptea în care a fost ucis, ea nu a auzit nimic până când nu a sunat alarma de incendiu. A fugit la soțul ei, dar l-a găsit mort pe podea.)

În fotografiile cu patul se vedea perna ortopedică îmbibată în sânge și tăblia acoperită până sus cu stropi. Fusese ucis în timp ce se afla încă în pat, iar ulterior, corpul fusese mutat pe podea. Capul se afla între capătul din colțul din dreapta al patului și colțurile șifonierelor cu oglindă care se întindeau pe toată lățimea camerei. Corpul îi era ușor rostogolit, cu un braț în față, cu un umăr cocoșat, într-o ipostază aproape indiferentă, celălalt sub torace, ridicându-l, ca un mic piedestal. Era o poziție nefirească, de parcă ar fi fost scăpat repede pe podea și lăsat acolo, iar modul în care se reflecta în oglinda șifonierelor îl făcea să pară și mai ciudat. Ca și cum ar fi fost două cadavre.

Primise cel puțin patru lovituri zdravene în ceafă cu un obiect greu – în imaginile se vedea cum craniul i se sfărâmase.

Întregul corp îi fusese fotografiat în detaliu, după cum se și cuvenea, dar alocaseră un interes deosebit mâinilor. Două degete de la mâna dreaptă erau deformate, zdrobite de-a dreptul, iar la ambele mâini, degetele prezentau zgârieturi, vânătăi adânci și sânge acolo unde pielea fusese sfâșiată cu ceea ce părea un obiect greu – se vedea din forța cu care fusese lovit. Acestea nu erau genul de răni defensive pe care te aștepți să le vezi atunci când cineva și-a ridicat mâinile pentru a se proteja. Medicii patologi o confirmaseră: când îi fuseseră aplicate loviturile, avusese mâinile împreunate la ceafă.

Fotografiile arătau, de asemenea, că o parte din covorul pe care ajunsese corpul lui și o porțiune de pe cracul pijamalei sale erau pârlite. Părea că ucigașul ar fi încercat să dea foc țesăturii în grabă, în tentativa, fără îndoială, de a distruge orice urmă pe care o lăsase

pe victimă, doar că nu luase foc fără să adauge vreun lichid inflamabil sau catalizator. Cu toate astea, alarma de incendiu fusese declanșată.

Nu găsisem niciun motiv practic pentru a muta corpul lui Malcolm Johns din pat. Era un act greoi și inutil. Iar când comportamentul nu servește niciun scop practic, servește cel mai probabil o nevoie psihologică. De ce fusese azvârlit acolo, în fața oglinzii?

Ucigașul în serie scoțian Dennis Nilsen* a fost responsabil pentru moartea a cel puțin doisprezece tineri. Îi plăcea să se implice într-o pseudo-relație cu trupurile victimelor sale – îi plăcea să-și îmbăieze victimele moarte, să le îmbrace și să urmeze anumite ritualuri cu cadavrele lor. În declarațiile extinse și coerente în care a mărturisit, Nilsen a vorbit despre cum fusese hărțuit la școală de un băiat care s-a înecat ulterior. Tânărul Nilsen și-a amintit că se simțise atât triumfător, cât și excitat, în timp ce privea trupul pe jumătate gol al băiatului cărat pe țărm. Acest băiat, care inspirase cândva teamă în Nilsen, nu mai era în stare să se manifeste, redus fiind la a primi cu pasivitate atenția unei asistente și a unui angajat de la pompe funebre. Acest moment definitoriu i-a inspirat o fascinație de o viață pentru pictura *Pluta Meduzei*, care s-a transformat în inspirația pentru fanteziile sale sexuale din ce în ce mai deviante. Pictura din 1819 a lui Théodore Géricault descrie consecințele naufragiului fregatei franceze *Meduza* și înfățișează un bătrân pe o plută improvizată, care ține în brațe corpul gol și palid al unui tânăr mort.

---

* Ucigaș în serie și necrofil; a ucis cel puțin doisprezece tineri și băieți între 1987 și 1983 (n. red.).

Am purtat cândva o conversație, deși degajată, tulburătoare cu Dennis Nilsen, în timp ce își ispășea condamnarea pe viață în închisoarea Full Sutton. Cu accentul lui scoțian scrâșnit, mi-a spus că sugrumarea sau înecarea victimelor sale era un mijloc, nu un scop.

Cel mai plin de satisfacții dintre ritualurile sale grotești a fost să-și ridice victimele și să le țină în brațe în fața unei oglinzi, legănându-le, astfel încât să se poată vedea în timp ce le ținea. A spus că îi plăcea să le vadă trupurile într-o ipostază similară cu cea a bătăușului pe care îl văzuse când îl scoteau din apă – flasc, inert. Și pe el însuși, suveran. Pe când se holba la reflexia lui din oglindă ținându-și victimele, ale căror brațe atârnau, făcea o fotografie mintală – un fel de trofeu vizual –, la care putea apela atunci când se simțea inadecvat și dorea să se întoarcă, în gând, la acest moment apoteotic.

Oare ucigașul se complicase să-l dea jos pe Malcolm Johns din pat ca să se vadă în oglindă în timp ce ținea cadavrul? Tânjea el după aceeași confirmare vizuală a propriei puteri asupra unei alte ființe umane precum Nilsen?

*

Următorul pas a fost să urmăresc interviurile cu Hogan, pe care poliția le realizase după ce fusese arestat pentru jaful din depozit. Țineam transcrierea însoțitoare, dar sunt atât de multe informații utile, legate de comportament, neînregistrate pe hârtie, încât am lăsat-o jos și m-am mulțumit să vizionez videoclipul.

Steve avea dreptate. Hogan nu dezvăluise mare lucru în acele interviuri. Înregistrările de slabă calitate de pe ecranul divizat îl arătau stând cu picioarele

încrucișate și cu mâinile încleștate pe genunchi, un mod inconștient de a se asigura că nu lăsa să-i scape nicio informație incriminatoare prin limbajul corpului. Se ascundea bine după deget.

Era aproape un exemplu perfect din manualul PEACE, așa cum este cunoscută procedura de intervievare utilizată de poliție. Literele reprezintă Pregătire/planificare; Explicarea scopului interviului; Angrenarea suspectului într-un dialog de expunere a probelor/a ce s-a întâmplat; Contestarea depoziției acestuia/încheiere; Evaluare. Este un cadru pe care polițiștii îl folosesc pentru a se asigura că sunt colectate cât de multe informații utile posibile pe parcursul interviului. Toți ofițerii operaționali din țară fac instructajul PEACE, iar în ultimii ani, tehnica s-a dezvoltat pe mai multe niveluri de pregătire, adaptate special anumitor domenii ale criminalității.

L-am urmărit pe Hogan în timp ce răspundea la întrebări. Temperat, înainte de a spune ceva, a tras adânc aer în piept. Mi-a amintit de ce fusesem instruită să fac în calitate de martor expert în instanță – ceea ce numim „captarea sălii de judecată". Când un avocat îmi adresează o întrebare, nu reacționez imediat. Îmi acord câteva secunde, timp în care mă întorc către juriu sau judecător, înainte de a răspunde. Nu numai că este un protocol corect să te adresezi judecătorului și juriului, nu avocatului, dar încetinește întregul proces. Nu mă întorc înapoi spre avocat până nu termin de zis ce vreau să spun. Astfel, dacă îmi acord timpul de care am nevoie pentru a mă asigura că răspunsul meu este potrivit și transmite ceea ce vreau, nu pot fi atrasă într-un schimb de replici rapid și neglijent. E o situație dificilă pentru

oricine să fie chestionat sub presiune și cu atât de mulți oameni în jur pândindu-ți răspunsurile, așa că e important să-ți acorzi acele câteva momente extra pentru a-ți aduna gândurile.

Polițist: Ne poți explica cum ai ajuns în posesia ceasului lui Malcolm Johns?

Hogan: [respiră o dată, de două ori] Nu-mi amintesc exact, cumpăr multe lucruri de la mulți oameni. Probabil că s-a aflat într-un lot cumpărat la grămadă. Nu-mi amintesc să-l fi văzut. [clipește]

După câteva ore, răspunsurile lipsite de asumare și atent construite ale lui Hogan au început să-și facă efectul asupra ofițerilor care îl intervievau. I-am văzut că oboseau și limbajul trupului devenea din ce în ce mai conflictual – la fel ca întrebările. Studiile arată în mod repetat că până și cei mai bine pregătiți intervievatori din poliție pot întrerupe suspectul, punând întrebări încuietoare sau solicitând răspunsuri care să le confirme presupunerile despre ceea ce s-a întâmplat.

Primul ofițer a pus pe masă o fotografie cu trupul domnului Johns, împingând-o către Hogan, apoi s-a lăsat pe spate în scaun și și-a încrucișat brațele. Mușchii maxilarului lui Hogan s-au încordat ușor.

Polițist: L-ai ucis, nu-i așa?

Hogan: [respiră o dată, de două ori] ... nu eu.

Polițist: L-ai omorât în bătaie pe Malcolm Johns în patul lui.

Hogan: [respiră o dată, de două ori] ... nu eu, nu am lovit pe nimeni.

L-am observat pe Hogan dând din cap blând, afirmativ, la fiecare întrebare, înainte de a-și reajusta poziția, aplecat în față și încrucișându-și brațele într-o postură similară cu cea a acuzatorului. Aceasta a fost o contradicție scurtă, dar revelatoare, între negarea verbală și limbajul corpului său. Dar niciun polițist nu a observat – unul se uita la fotografie, iar cealaltă se uita la colegul ei.

*

Șase săptămâni mai târziu, am mers din nou la secție pentru a doua rundă de interogatoriu. Hogan fusese transferat din închisoarea de categoria C (relocare), pentru o perioadă de două zile, în camera de custodie a secției de poliție. L-am văzut cu coada ochiului, în timp ce era adus la noua locație de către polițistul însoțitor. Părea mai mic decât persoana pe care o urmărisem în videoclip, mai ofilit și mai slab decât fusese în acele prime interviuri.

Între timp, Steve și cu mine am conceput un plan detaliat de interviu. Am sugerat că, din moment ce Hogan se ținuse atât de bine pe poziții (ceea ce psihologii numesc „reactanță psihologică") în timp ce fusese presat de polițiști să-și recunoască vinovăția în interviurile inițiale (și, să nu uităm, el ar putea fi nevinovat – scopul unui interviu este acela a obține informații corecte, nu neapărat de a smulge o mărturisire), am putea obține rezultate mai bune dacă, de data aceasta, l-am lăsa pe el să preia frânele. Jaful din depozit ne arătase că era vorba despre un bărbat căruia îi plăcea să dețină controlul, așa că am decis să-i oferim această ocazie și să vedem dacă avea să-l facă să-și dea drumul la gură. Asta

însemna ca noi să tăcem mai mult și să-l așteptăm pe el să vorbească, folosind doar un minimum de indicii, dacă era necesar, ba chiar și să-l întrebăm pe Hogan despre ce simțea el că i-ar ajuta pe polițiști să fie adus în discuție și, în general, să părem cât mai docili.

Toate interviurile, indiferent dacă sunt ale victimelor sau ale suspecților, sunt reglementate prin Legea privind poliția și probele penale (PACE). Acesta este cadrul legislativ care asigură că toți cei care intră în contact cu procesul de investigare sunt tratați în mod uman și echitabil. Pentru a evita orice sugestie că mărturisirile din timpul interogatoriului au fost obținute sub presiune, polițiștii trebuie să înregistreze interviurile audio și video, pentru a putea fi folosite ca probe și a le permite anumitor experți și profesioniști, ca mine, să urmărească procedurile fără să fie în cameră. Era prima dată când mă aflam într-o cameră de custodie de când activam ca adult calificat (cineva care participă la interviurile de la secțiile de poliție cu suspecți vulnerabili) în studenție și am recunoscut atmosfera – însuflețită de concentrarea tuturor asupra a ceea ce făceau.

M-am așezat alături de Steve și o dactilografă într-o cameră mică de interviuri și am urmărit pe ecranul video cum un detectiv inspector și un alt polițist au luat loc la masă, vizavi de Hogan și avocatul său. Au trecut prin formalitățile obișnuite „pentru înregistrare". Hogan a adoptat poziția de dinainte – așa cum îl mai văzusem făcând –, cu mâinile încleștate pe genunchi, rigid.

S-a scurs aproximativ o oră, dar când i s-a oferit ocazia să conducă discuția, Hogan a început să se relaxeze și să vorbească spontan, în special despre modul în care fusese condamnat pe nedrept pentru incidentul din depozit. El

a continuat să susțină că poliția ar trebui să discute cu unii dintre cunoscuții săi, cu care iese la pahar, despre această chestiune și despre o serie de obiecte potențial valoroase care au fost găsite în boxa lui. Era iritat mai cu seamă din cauza colecției sale de arme vechi, care, a afirmat el, fusese distrusă în mod nejustificat când a fost condamnat.

Părea dornic să-și facă cunoscută indignarea. Intervievatorii au respectat strategia și, fără să fie influențat în acest sens, Hogan a revenit în mod repetat la plângerile sale referitoare la felul în care fuseseră confiscate aceste bunuri, inclusiv imitația de armă de foc, despre care se crede că ar fi fost cea folosită în cadrul jafului. S-a tot întors la faptul că fuseseră distruse. „Nu pot să cred că le-au distrus. Nu erau ilegale, corect? Au fost distruse, nu-i așa?"

Voia confirmarea că aceste arme dispăruseră. Era interesant – de ce era încă atât de important pentru el acum, la mai bine de patru ani de la arestare? Fără să fie forțat, ne condusese de bunăvoie către ceva care în mod clar conta pentru el.

Interviul s-a extins pe două zile. Lui Hogan i s-a permis să divagheze în detaliu, pe larg, despre ceea ce era important pentru el. Când a fost vorba de chestiuni mai directe, a continuat să dea răspunsuri ermetice și concise, negând în mod indirect. Ocazional, răspunsul lui părea a fi unul plănuit, de parcă ar fi repetat deja răspunsurile la aceste întrebări. La urma urmei, erau ușor de anticipat: „Eu, să îl ucid pe Malcolm Johns? Nu aș lovi un bătrân, sunt genul care nu ar răni nici măcar o muscă."

Dar Hogan nu se așteptase la ultima întrebare pe care i-a pus-o detectivul, adresată aproape ca o completare,

în timp ce se pregătea să încheie. Am convenit în prealabil să vină la final cu așa-zisa „soluție miraculoasă", pentru a-l lua pe Hogan prin surprindere.

— L-ai ridicat pe domnul Johns și te-ai privit în oglindă când îl țineai în brațe?

Am urmărit cu mare atenție când gura lui Hogan s-a întins lateral, într-o expresie trecătoare de teroare. Capul i s-a clătinat în timp ce întregul corp trepida. Și-a împins scaunul pe spate, pe perete, ca și cum ar fi vrut să se distanțeze fizic de întrebare. Dintr-odată, era tulburat. „Ce încerci să spui?" a rostit. Apoi, trăgând aer în nări și închizând ochii, vocea i s-a domolit, în timp ce a insistat: „Nu eu, nu eu." Dar trupul îi contrazisese deja negarea.

Când cineva minte, mai ales dacă adevărul l-ar putea azvârli în închisoare, creierul lui lucrează ore suplimentare pentru a se asigura că prin orice îi iese pe gură este imunizat. Dacă-i pui o întrebare unui mincinos care are multe de pierdut, acesta se va asigura că ceea ce spune și face sună ca un adevăr absolut. Dar în timp ce mintea lui ticluiește o expunere plauzibilă, corpul lui tinde să-l dea de gol instantaneu și inconștient. Uneori, chiar și atunci când, precum Hogan, acesta e suficient de conștient de sine pentru a-și acorda răgazul de care are nevoie pentru a reflecta și a alege un răspuns.

În anii 1960, doctorul Paul Ekman, expert american în detectarea minciunilor[24], a efectuat pentru prima dată studii asupra reacțiilor fizice precum acelea pe care Hogan nu le putea controla în acel moment. Analiștii comportamentali de la Academia de Inteligență Emoțională din Marea Britanie au identificat de atunci regula 3-2-7[25]: dacă un suspect prezintă un grup de trei reacții (de exemplu, încuviințează din cap, se înroșește

și îi scade tonul vocii), pe două sau mai multe dintre cele șase căi care transmit informații la nivel emoțional (stil de interacțiune, voce, conținut verbal, expresie facială, mișcări ale corpului și modificări fiziologice), în termen de șapte secunde de la formularea întrebării, acela este un semn clar că e vorba de o minciună. Nu știam despre asta atunci, dar cuvintele lui Hogan ne spuseseră ceva cu care corpul lui nu era de acord.

Hogan s-a liniștit după câteva clipe, respirând adânc de mai multe ori, iar interviul s-a încheiat. Dar reacția lui neobișnuită la această întrebare, împreună cu insistența lui de a obține asigurarea că armele lui fuseseră distruse au fost suficiente pentru ca Steve și echipa lui să simtă că și-ar aloca în mod inutil resursele dacă ar mai începe încă o dată o discuție despre imitația de armă de foc de la jaful din depozit.

Ceea ce au descoperit însă a schimbat regulile jocului. Imitația armei fusese examinată criminalistic în momentul descoperirii sale și nu se găsise nimic interesant la ea. Și, surprinzător de eficient, ceea ce era un lucru rar, fusese într-adevăr distrusă, așa cum ordonase instanța. Dar, spre norocul nostru, o pungă mare de rufe aparținând lui Hogan, în care ne spusese că fuseseră înfășurate armele sale, se afla încă împachetată în depozit, împreună cu alte bunuri din boxă neexaminate. Punga a fost analizată de criminaliști, care au descoperit o infimă cantitate de sânge în partea de jos a căptușelii – sânge care îi aparținea lui Malcolm Johns.

Hogan îl bătuse pe Malcolm Johns până la moarte, posibil cu capătul pistolului său fals, iar o mică pată de sânge de la atacul de atunci rămăsese pe marginea pungii. Beneficiind de această dovadă-cheie, echipa

a reușit să înainteze cazul procuraturii, obținând o condamnare care asigura că Hogan avea să petreacă mulți ani în închisoare.

Răspunsul la apelul lui Steve din acea zi a devenit primul pas mic pe o nouă cale pentru mine. Avea să ducă la o nouă direcție de activitate, cea de consultanță, stabilind relații cu o serie de echipe de poliție, activitate care avea să reprezinte o parte mică, dar plină de satisfacții, a activității mele private.

Nu voi înțelege niciodată ce l-a determinat pe Hogan să-l omoare pe Malcolm Johns. Bănuiesc că Johns l-a provocat într-un fel, a spus ceva care să submineze credința lui Hogan în el însuși ca fiind eficient în a-i controla pe ceilalți, suficient de puternic pentru a da buzna peste ei și a înșfăca ce își dorea. Știu că Hogan a continuat să-și susțină cu ardoare nevinovăția, până în prima zi a procesului său pentru uciderea lui Malcolm Johns, schimbându-și pledoaria în „vinovat" în ultimul moment și exercitând astfel ultima fărâmă de control pe care o deținea.

Capitolul 7

INSULTE ȘI INJURII

„Atunci când îl privești, creierul uman e neatrăgător – un bulgăre șifonat de culoare gri-rozaliu, având consistența păsatului de ovăz înghețat – dar aparențele sunt, firește, înșelătoare."

Profesor Peter Kinderman, Noile legi ale psihologiei

Gary avea o geantă Sainsbury „pe viață", pe care o ducea cu el oriunde mergea. Era din plastic portocaliu strălucitor, cu o imagine din desene animate, care înfățișa un elefant și o bandă pe care scria „Sunt puternic și robust". Uneori avea lucruri în ea, dar era în închisoare, așa că nu prea avea ce cumpăra și foarte des geanta era goală. Nu conta pentru Gary. Era o geantă pe viață și asta însemna că era a lui, pe viață.

Am aflat ceva mai târziu că mama lui îi înlocuia pe șest geanta pe viață cu una nouă, ori de câte ori cea veche se uza sau, așa cum se întâmpla uneori, când alți deținuți o furau sau o făceau bucăți. Odată și-a distrus

propria celulă după ce un deținut i-a făcut găuri în geantă cu o țigară.

Avocatul lui Gary îmi ceruse să-l examinez; familia lui avea nevoie de sfaturi despre cum să-l ajute să se deplaseze mai eficient prin sistemul închisorii, care li se părea un labirint complex fără ieșiri. Deși nu era condamnat pe viață, ar fi putut la fel de bine să fie, deoarece Gary ispășea o pedeapsă cu închisoarea pentru protecție publică (IPP)* – o pedeapsă cu închisoare fără termen fix.

Aceste sentințe, care nu se mai dau acum, au fost introduse de fostul ministru de interne David Blunkett, probabil într-o zi din categoria „azi acționezi, mâine te gândești la ce ai făcut". Acestea erau menite să protejeze publicul de infractorii periculoși, dar nu justificau o condamnare pe viață și erau aplicabile pentru un număr de 153 de infracțiuni, de la tulburarea ordinii și liniștii publice la ucidere din culpă. Pedepsele IPP – abrogate în 2012, dintre care multe încă se ispășesc, în prezent – constau într-un termen minim de pedeapsă (cunoscut sub numele de „tarif"), pe care infractorii trebuiau să-l petreacă în închisoare, la care se putea adăuga o perioadă de 99 de ani, ceea ce însemna că cei vizați puteau, din punct de vedere teoretic, rămâne în închisoare pentru încă 99 de ani – după ce „tariful" expira, ei trebuiau să se prezinte în fața unei comisii de eliberare condiționată, pe care să o convingă de faptul că sunt apți pentru eliberare.

---

* *Imprisonment for public protection* (IPP), pedeapsă pe termen nedeterminat, aplicată condamnaților cu infracțiuni grave, care reprezintă un risc major pentru populație. Acest tip de pedeapsă a fost suspendată în 2012; cu toate acestea, sute de prizonieri care au primit acest verdict se află în continuare în închisoare (n. red.).

Unele idei n-ar trebui să fie puse vreodată în practică. Modelul IPP a fost aplicat pe o scară mult mai largă decât s-a prevăzut și a fost folosit în mod eronat de multe instanțe. O serie de infractori au primit „tarife" scurte, dar au continuat să petreacă mulți ani în plus în închisoare, fiind efectiv pedepsiți pentru infracțiunile pe care le-ar *putea* comite, deoarece nu îndeplineau cerințele comisiei de eliberare condiționată.

Un grup de trei persoane, condus de un judecător, aceștia formând comisia pentru eliberare condiționată, decide cine poate și cine nu poate să meargă acasă, luând în considerare dacă pot reprezenta sau nu în continuare un risc pentru public. Dar, așa cum psihologul de penitenciar Robert A. Forde subliniază în cartea sa „Psihologie proastă"*, statistic vorbind, putem prezice[26] dacă o persoană poate să recidiveze în mod grav în medie de aproximativ 70%. Această statistică ne lasă cu un gol alarmant pe care sistemului îi place să-l umple oferind cursuri de prevenție a comportamentului ofensator și evaluând prizonierii în funcție de abilitățile acestora de a le finaliza și de a vorbi despre caracterul lor reformat în timpul unui interviu.

Mai lucrasem înainte cu avocatul lui Gary, James – era unul dintre băieții buni. Era anul 2009, aveam deja un cabinet privat bine pus pe roate atunci. Îmi consolidasem o reputație printre avocații din circuitul nordic pentru că întocmeam rapoarte fără să bat câmpii și fără jargon. Eram cunoscută în special pentru că ofeream o perspectivă nemijlocită asupra cazurilor care

* *Bad Psychology: How Forensic Psychology Left Science Behind*, publicată în 2017 (n. red.).

implicau violență gravă, sexuală sau orice altceva de pe tărâmul obscurității psihologice. James m-a sunat odată să-mi aducă la cunoștință cazul unui bărbat care, printre altele, îmbrăca un măgar în haine femeiești pe care le fura de pe sârma de rufe a vecinului. „M-am gândit că sună ca unul din ograda ta", spusese el, fără vreo nuanță de ironie.

Asta se întâmpla înaintea regimului de austeritate, când asistența juridică era disponibilă pentru cei care aveau nevoie de ea și, dacă un avocat era preocupat de starea psihică a clientului său, îți solicita să întocmești un raport independent. Avocaților nu le era foarte ușor. Nu au pregătire de specialitate în domeniu, dar deseori le revine sarcina de a semnala dacă cineva are probleme de sănătate mintală. Sau chiar orice alt fel de probleme. Un avocat implicat într-un caz precum cel al lui Gary se poate găsi la un moment dat într-o postură dificilă – pe de o parte, are rol de confident și călăuză, iar pe de altă parte, de mamă-surogat și expert juridic. Știam că avocații își țin clienții de mână în timpul testelor de paternitate și le aduc acestora cafea dimineața, când se întâlnesc, astfel încât să se prezinte la timp la tribunal și vag treji. Un avocat pe care l-am cunoscut a făcut schimb de haine cu un bărbat care avea un interviu de angajare – primul, după foarte mult timp. Înveți rapid să-i recunoști pe cei care-și fac treaba bine; în multe feluri, devin colegii tăi.

Deși își doresc întotdeauna cele mai bun rezultate pentru clienții lor, în timp ce eu sunt complet independentă, un avocat bun recunoaște și apreciază opinia mea imparțială. Am avut relații profesionale bune cu o serie de cabinete de avocatură din nord, dar James – un

bărbat musculos, fără un fir de păr pe cap, al cărui scalp se încrețea când zâmbea – s-a remarcat întotdeauna ca unul care le-a oferit clienților săi atât o doză de realism, cât și respect.

James mi-a explicat că este puțin probabil ca Gary să fie vreodată considerat apt pentru punerea în libertate de către o comisie pentru eliberare condiționată, din cauza comportamentului impulsiv care îl făcea să intre constant în încurcături cu alți prizonieri. Șterpelea mâncarea deținuților din tăvile acestora la ora mesei; uneori o mânca, alteori o arunca peste palier – un gest riscant, atunci când pentru colegii tăi bunele maniere de la masă înseamnă să îți aplice un pumn în față. Recent, intrase în bucluc din cauza exhibiționismului – își trăsese pantalonii în jos și își arătase fundul oricărei persoane suficient de ghinioniste încât să se afle în aripa de socializare (când toți deținuții socializează).

Popularitatea lui Gary în rândul celorlalți deținuți era redusă și mai mult de ceea ce părea a fi modul literal în care el interpreta situațiile. Nu numai că a considerat că geanta lui era „pe viață", dar când alți deținuți l-au întrebat de ce se afla în închisoare, le-a spus – un adevăr care nu era niciodată bine primit.

Gary reprezenta ceea ce în interior este cunoscut drept un „pedofil". Agresase sexual o fată de 13 ani, atingând-o în timp ce se afla într-un autobuz. În ierarhia închipuită a onoarei închisorii, Gary era considerat de cea mai josnică teapă dintre toate (în vârful grămezii sunt tâlharii înarmați – jefuirea unei bănci este considerată a fi o redistribuire nobilă a bogăției, în stilul Robin Hood). Un delincvent sexual mai înțelept și-ar fi

păstrat faptele pentru el sau ar fi venit cu o poveste de acoperire mai plăcută pentru mulțime. Dar se părea că Gary nu putea face asta – se simțea obligat să răspundă cu adevărul. Adevăr care, de cele mai multe ori, era întâmpinat cu un atac verbal sau fizic.

Gary se lua mereu la harță cu ceilalți deținuți. L-am văzut de două ori cu ochii învinețiți și ni s-au anulat o serie de întâlniri în ultimul moment pentru că era „la izolare": în celulele separate, unde deținuții sunt trimiși drept pedeapsă. Pierderea privilegiilor și izolarea constituie procedura standard în cazul încălcării regulilor din închisoare, iar pentru Gary, asta însemna adesea să fie închis la izolare pentru cea mai mare parte a zilei. Într-o celulă de izolare, ți se permite să iei cu tine o carte, dacă ai una, o periuță de dinți, o cană de plastic, o farfurie, un bol și tacâmuri din plastic. Ai un prosop, niște pastă de dinți și o jumătate de săpun de închisoare. Nu există radio, nu ai nici vizitatori, există foarte puțină interacțiune cu alți deținuți sau oameni personal și nu există cu siguranță nicio geantă pe viață.

Colac peste pupăză, Gary nu reușise să finalizeze niciunul dintre programele privind comportamentul infracțional pe care comisia de eliberare condiționată se aștepta să le facă. Aceasta era a doua închisoare în care ajunsese, și prima nu oferise niciunul dintre programele specificate în planul său de sentință. Fusese nevoit să parcurgă o birocrație foarte stufoasă – o problemă familiară pentru mulți prizonieri IPP. În închisoarea actuală, petrecuse aproape un an pe o listă de așteptare pentru a participa la cursul „Îmbunătățirea abilităților de gândire", susținut de un grup care instruiește cu privire la abilitățile de rezolvare a problemelor și la

cele de raționament, dar reușise să finalizeze doar două sesiuni; urinase pe podea la a doua ședință și apoi refuzase să iasă din celulă ca să meargă la următoarele. Nu numai că Gary eșuase – de-a dreptul spectaculos – să fie instruit, prin intermediul programului de comportament ofensator, cum să gândească, dar nu izbutise nici să participe cu consecvență la vreun alt program educațional sau profesional. Așa că ceea ce fusese inițial o condamnare de zece luni se transformase în aproape patru ani.

James și familia lui Gary voiau să știe cum l-ar putea ajuta pe Gary să iasă din impas, căutând măcar o licărire de speranță pentru o eventuală eliberare.

*

Mi s-a strâns inima doar gândindu-mă la asta. Nu prea există un final fericit pentru deținuții care nu se conformează întru totul închisorii și sistemului penal. Puteam face tot felul de sugestii care să-l determine pe Gary să aibă o atitudine mai acceptabilă, dar, în cele din urmă, totul avea să se reducă la resursele disponibile – iar acestea sunt extrem de reduse în majoritatea închisorilor. Gary nu avea să fie nicicând prizonierul model și nici nu avea cum să dobândească nivelul de elocvență necesar pentru a-i face pe evaluatorii comisiei de eliberare condiționată să-l îndrăgească. Dar speram că pot oferi măcar câteva informații obiective despre nivelul lui de periculozitate și despre ce fel de măsuri puteau fi adoptate pentru a-l ține departe de probleme dacă era eliberat, date care puteau fi luate ulterior în considerare, atunci când cazul lui urma să fie revizuit.

James mi-a trimis declarațiile martorilor care au fost luate de la persoanele implicate în incidentul din autobuz. Astfel de depoziții sunt documente dificil de înțeles la început. Interviurile polițiștilor sunt transcrise textual, fără semne de punctuație; coli A4 pline de vorbărie fără cap și fără coadă, toate scrise cu majuscule. Arată ca o misivă furioasă primită de la o rudă în vârstă care tocmai a învățat să folosească e-mailul. Într-un fel, aspectul nestructurat face ca datele problemei – povestea – să fie mai greu de găsit, ascunse parcă într-o pădure cu majuscule.

Ceea ce a ieșit imediat la iveală a fost haosul absolut din autobuz din acea seară. Era ora 19.00 și un grup de patru tineri adolescenți – cu vârste cuprinse între 12 și 15 ani – fuseseră la cinema (văzuseră un film din seria *Piraților din Caraibe*, profetic parcă, pentru că suna ca și cum avusese loc o revoltă) și erau acum în drum spre acasă. Aveau cu ei pungi de Haribo și doze de suc acidulat și stăteau cu toții la etaj, împrăștiați pe diferite locuri, așa cum par să facă adolescenții.

Declarațiile puștimii descriu că și Gary era sus și dormea cu o geantă portocalie în poală. Din descrierile lor grosolane despre el am înțeles că, în afară de alegerea neconvențională a locului de dormit, Gary părea și ciudat. Una dintre fete o provocase pe alta să-l atingă pe față – iar provocarea respectivă pusese în mișcare seria de evenimente care aveau să ducă la încarcerarea lui Gary.

Declarația unei alte fete spunea:

RACHEL L-A ATINS PE FAȚĂ ȘI EL S-A TREZIT ȘI APOI DARREN A ȚIPAT PAPIȚOIULE LA EL ȘI APOI EL I-A ZIS LUI RACHEL ÎȚI PLACE DE

MINE SAU CEVA? ȘI APOI NOI AM ZBUGHIT-O SPUNÂND CARĂ-TE CIUDATULE ȘI RACHEL A ÎNCEPUT SĂ ȚIPE ȘI EL A ÎNȘFĂCAT-O ȘI ȘI-A VÂRÂT MÂNA SUB FUSTA EI ȘI A STRÂNS-O ȘI APOI CARL A FUGIT PE LÂNGĂ EL ȘI EL I-A ATINS FUNDUL LUI CARL DAR CARL DOAR RÂDEA.

Toate declarațiile descriu același moment: cum Gary se trezise din somn și începuse să escaladeze scaune, apucându-se haotic de copii, în special de fata pe nume Rachel, care a descris cum a încolțit-o înainte de a o ciupi cu forță între picioare, prin lenjerie. Văzând această întorsătură sinistră a evenimentelor, un alt pasager îl țintuise pe Gary pe cel mai apropiat scaun, timp suficient pentru ca autobuzul să se oprească și șoferul să sune la poliție.

Gary se potrivea mănușă cu descrierea stereotipă a bătrânului libidinos din autobuz, chiar dacă era unul de 30 de ani. Necunoscutul ciudat despre care ne avertizăm copiii, de care femeile speră să se protejeze mergând cu cheile între degete, în stil Wolverine. Cel mai recent bilanț infracțional pentru Anglia și Țara Galilor[27] (CSEW)* a constatat că aproximativ 20% dintre femeile și 4% dintre bărbații care au participat la studiu au declarat că au fost agresați sexual într-un fel sau altul începând cu vârsta de 16 ani, estimându-se aproximativ 650 000 de atacuri în 2017 doar asupra acestui grup de victime. Conform logicii, trebuie să existe un număr aproximativ echivalent de făptuitori.

---

* Crime Survey for England and Wales (CSEW), statistică națională, care oferă informații despre tendințele criminalității violente în rândul populației (n. red.).

Nu pot fi toți personaje ciudate cu care să te întâlnești în partea din spate a unui autobuz sau figuri întunecate pe o alee. Ideea unui atac sexual săvârșit de un străin, care implică violență extremă sau amenințarea cu arme, este, în cea mai mare parte, un mit. Adevărul și mai puțin acceptabil este că în majoritatea cazurilor de agresiune sexuală și viol, indiferent dacă ținta sunt adulții sau copiii, autorii sunt persoane pe care victima le cunoaște: membri ai familiei, parteneri, colegi de muncă sau cunoștințe. Hărțuirea sexuală – abuzul verbal, cum ar fi să fluieri după cineva pe stradă și alte forme de agresiune – este răspândită în spațiile publice, dar crimele sexuale au, cel mai probabil, loc în propria casă a victimei.

Cu declarațiile copiilor încă proaspete în minte, m-am dus să-l întâlnesc pe Gary în închisoarea în care era deținut (la două ore de mers cu mașina de casa părinților săi din Bolton). Aranjasem să mă întâlnesc cu el în unitatea deținuților vulnerabili a închisorii. Gary era „pe numere", ceea ce odinioară era cunoscut sub numele de Regula 43, dar acum este Regula 45 a închisorii: îndepărtarea legăturilor. Deținuții sunt separați atunci când se consideră că acest lucru este necesar pentru propria lor protecție. Infractorii sexuali sunt adesea deținuți vulnerabili, la fel ca informatorii poliției, foștii polițiști și cei cu datorii mari pentru droguri, dar sunt adesea și prizonieri cu dificultăți de învățare sau alte diferențe vizibile care i-ar putea transforma în ținte ușoare pentru prădători. Deținuții vulnerabili sunt de obicei ținuți într-o unitate dedicată, departe de aripa principală, sau scoși din celulele lor în momente diferite ale zilei față de ceilalți prizonieri.

M-am așezat în sala de ședințe mică și goală, așteptându-l, lângă o fereastră pătrată din sticlă artificială, și asigurându-mă că timpul petrecut cu Gary avea să fie vizibil prin acea fereastră de paznicul care stătea ca o santinelă pe coridor. Văzându-mă disponibilă pentru moment, gardianul a intrat să mai schimbe o vorbă, atracția unui chip nou fiind probabil prea mult pentru a-i rezista. Rezemat nonșalant de perete, mi-a explicat că cererile pentru unitatea deținuților vulnerabili din această închisoare depășeau cu mult spațiul disponibil, așa că nu voiau să-l țină pe Gary acolo mult timp. Dar, ori de câte ori se întorcea în aripa principală, nu treceau decât câteva zile până când avea o altă criză de limbariță, dezvăluind detaliile infracțiunii sale oricui întreba, și apoi se trezea din nou în unitatea deținuților vulnerabili sau în celulele de pedeapsă. În timp ce-mi spunea asta, paznicul și-a dat ochii peste cap, de parcă ar fi vrut să dea de înțeles cât de incredibil de bătut în cap era Gary pentru că spunea adevărul; contradicția dulce-amăruie a unui prizonier atât de cinstit încât intra în belele era evident dincolo de înțelegerea lui.

Când Gary a intrat, în cele din urmă, era foarte încet; era ca o masă grea, păstoasă și moale, și s-a împleticit spre mine cu brațele întinse în față, ca o persoană în vârstă, care și-a pierdut cadrul de mers. I-am observat geanta pe viață, jerpelită și decolorată, împăturită în mâna stângă, împreună cu o scrisoare de la James, prin care îi amintea de vizita mea. Am întins mâna dreaptă ca să o strâng pe a lui, dar el m-a surprins mângâindu-mă pe cap, ciufulindu-mi părul cu degetele, de parcă aș fi fost un labrador. Era înalt – avea cel puțin un metru optzeci – și eu, la un metru șaizeci, eram considerabil

mai scundă decât el. În această meserie, te obișnuiești ca spațiul tău personal să fie invadat, iar convențiile sociale și politețea să fie raționalizate. Până în acel punct al carierei mele, erau foarte puține insulte de care nu avusesem deja parte. Așa că nu am spus nimic și am întins iarăși mâna, dar el m-a mângâiat din nou pe cap. În acel moment, am făcut un pas înapoi și am rostit pe un ton degajat: „Gata cu chestia asta acum, Gary, te rog." Și-a coborât mâna pe lângă trup, de parcă îl pocnisem peste ea. M-am simțit prinsă într-o contradicție. Să fiu mângâiată ca un câine m-ar determina, de obicei, să mă zbârlesc toată, fără doar și poate, dar nu am simțit că era lipsit de respect sau că încerca să mă intimideze.

L-am rugat să se așeze – făcându-i semn spre bine-cunoscutul scaun ponosit din plastic și întrebându-mă în sinea mea dacă avea să reziste la greutatea considerabilă a lui Gary. Am trecut prin introducerile superficiale. Am observat că discursul lui era destul de prost articulat, cu un rotacism notabil, ceea ce înseamnă că avea dificultăți în a pronunța sunetele „r". Era Gheui, nu Gary.

L-am întrebat cum se simțea și, destul de neașteptat, s-a lansat într-o diatribă legată de picioarele lui. Era foarte îngrijorat din pricina lor, le simțea slăbite și nesigure. În timp ce vorbea, luam notițe și, de câte ori puneam stiloul jos, el îl ridica și începea să mâzgălească același lucru în mod repetat – numele său complet și o schiță a unei pisici dungate. A trebuit să-mi tot cer stiloul înapoi și să aștept ca el să-și termine capodopera, înainte de a-l returna. Nu părea să nu-și amintească să o facă. Acesta este „comportament de utilizare", în care cineva folosește în mod adecvat un obiect, dar într-un moment nepotrivit.

El făcea doar ceea ce face toată lumea cu un stilou, dar sincronizarea și înțelegerea contextului lipseau.

Ca în cazul oricărui alt loc de muncă, în psihologie, dacă vrei să fii eficient, e important și să știi unde nu mai ține de competența ta și este nevoie de abilitățile altcuiva. Nu sunt neuropsiholog – adică profesionistul care înțelege sănătatea creierului și felul în care acesta influențează comportamentul –, dar am început să mă întreb dacă nu cumva problemele lui Gary erau mai mult fizice decât strict psihologice.

Am cerut să-i văd fișa medicală, dar închisoarea nu avea nimic la dosar. Când ajunsese la recepția din prima închisoare, Gary nu reușise să le spună la ce medic de familie era înscris și părea că problema fusese lăsată în aer. Nimeni nu-i cunoștea istoricul medical, așa că orice se întâmplase înainte de închisoare fusese în esență uitat. (Acesta nu este în niciun caz un scenariu neobișnuit – nu așa ar trebui să stea lucrurile, dar aceasta este situația. Serviciile noastre publice învechite și suprasolicitate nu reușesc întotdeauna să țină pasul cu legendara gândire integrată.) Gary trecuse rapid prin evaluarea standard pentru probleme de sănătate mintală – nouă întrebări mari și late – de trei ori și nu se raportase nimic semnificativ în niciuna dintre dăți. Existau câteva note în urma vizitelor la medicul închisorii, dar erau legate de plângerile vagi cu privire la picioarele sale și de ușoare răni. Am observat că avea arsuri de țigară pe picioare și vânătăi severe pe spate – chestii pe care i le fuseseră alți deținuți.

Știam că trebuie să am o imagine mai clară a trecutului său dacă voiam să înțeleg ce anume determina

comportamentul dezinhibat al lui Gary. Dar interviul clinic aprofundat cu el, pe care mi-l doream, nu se realiza ușor. Nu am putut obține nicio informație semnificativă de la el. A continuat să vorbească despre picioare și despre faptul că ușa celulei lui nu avea un mâner în interior, ci doar o placă de metal, acolo unde ar trebui să fie un mâner. Când încercam să aflu detalii despre viața lui de dinainte de închisoare, îmi spunea: „Mami știe. Întreabă-o pe mami." Făcea trimitere la ea aproape de fiecare dată când îl întrebam ceva: „Ai avut vreodată un loc de muncă, Gary?" sau „La ce școală ai fost?" El repeta: „Mami știe." Era clar că se bazase foarte mult pe ea, chiar și ca adult. Trebuia să o cunosc pe mama lui.

*

Exercitând o activitate independentă, îmi permiteam să întreprind acest gen de demers. Dobândisem o libertate proprie; eram stăpâna propriului meu program și puteam să-mi planific orele așa cum doream – util pentru mine în acel stadiu, deoarece puteam să mă ocup de criza Ménière, în cazul în care apărea vreuna. Util și pentru clienții mei, pentru că puteam oferi genul de servicii individualizate pe care îmi doream să le pun la dispoziție și să fac lucruri precum să mă urc în mașină și să îi fac o vizită mamei cuiva. În calitate de angajat, rareori au existat timpul, banii sau mentalitatea neconvențională care să permită genul de abordare investigativă care simțeam că era necesară în cazul lui Gary.

Reversul, desigur, este că, în calitate de specialist privat, ai mai puțin timp la dispoziție pentru a construi relații terapeutice cu clienții. Aterizezi în momentul tău,

îți realizezi interviurile, faci recomandări și, adesea, decolezi din nou la fel de repede. Ai satisfacția unui lucru făcut temeinic, dar te poți simți izolat, pierzi conexiunile pe termen lung și interacțiunea de zi cu zi, nu numai cu colegii de muncă, dar și cu pacienții și clienții tăi.

Așa că săptămâna următoare m-am trezit oprind în fața casei mamei lui Gary din Bolton. Fusesem în casele multor oameni în interes profesional și am întâlnit mulți părinți îngrijorați și grijulii, dar cu greu îmi amintesc o vizită mai familiară. Stând la ușa din față, cu ciocănelul ei de alamă strălucitor, am văzut-o pe Ann trăgând draperiile de plasă de la fereastră într-o parte, pentru a verifica dacă sunt eu. A deschis ușa, dar fără să desfacă și lanțul de siguranță, și a rostit: „Tu ești Kerry, iubito?" – de parcă aș fi fost o fiică pierdută demult și nu-i venea să creadă că m-am întors în sfârșit. Mi-am ridicat cartea de identitate în dreptul crăpăturii, dar ea deschidea deja ușa.

Înăuntru, avea pe perete o placă decorativă pe care scria: „Această casă este suficient de curată pentru a te păstra sănătos și suficient de murdară pentru a fi fericit." Bunica mea avea una exact la fel pe peretele din bucătărie și, pentru o clipă, am fost transportată înapoi la ea acasă. Chiar dacă nu mai fusesem niciodată acolo, am fost imediat năpădită de nostalgie în casa lui Ann.

Devenise o gazdă completă, cu setul de măsuțe care intră una în alta, desfășurat într-o înflorire decadentă, și o oală cu ceai și o farfurie cu prăjituri cu cremă de ou – toate mă așteptau, întregul tablou fiind surprinzător învăluit în straturi de prosoape de bucătărie. Ne-am așezat, și durerea s-a revărsat din ea ca ceaiul din oală: era evident că de multă vreme avea nevoie să vorbească

cu cineva. Nu înțelegea sentința IPP și de ce Gary era încă în închisoare, patru ani mai târziu. El nu era un infractor sexual; cum de l-au putut numi așa? Când m-a întrebat asta, lacrimile i-au țâșnit din ochii de un verde palid. Evident, ei i se părea foarte greu de înfruntat această realitate.

Este ușor să uiți că familiile infractorilor experimentează propria traumă atunci când cei dragi ajung la închisoare. Sentimente de pierdere, izolare, rușine și vinovăție fac parte din nefericitul amestec. Lucrurile stăteau și mai rău pentru mama lui Gary, deoarece acesta era deținut într-o închisoare care se afla atât de departe de ea. Tatăl lui Gary murise, iar ea nu șofa, așa că abia reușea să-și vadă fiul.

Într-un an, mi-a spus ea, aproape de Crăciun, mersese să-l vadă pe Gary, căruia i-a dus și niște cadouri. Când a ajuns acolo, el era la izolare, așa că nu l-a putut vedea. A încercat să-i lase cadourile. Dându-i-le înapoi, un gardian spusese: „Îmi pare rău, a fost un băiat obraznic."

Am întrebat-o despre trecutul lui Gary și despre istoricul său medical și mi-a spus că îi fusese „foarte rău din cauza cancerului" când era copil. Deci, în sfârșit, descoperisem ceva. Dar era clar că ea nu înțelegea în profunzime problemele lui sau ce ar fi putut însemna acestea pentru el ca adult. Voia doar să știu că ea făcuse totul așa cum se cuvine. Mi-a vorbit despre cum se ocupase de el și îl îngrijise atunci când făcuse chimioterapie, băiețel fiind. Am avut senzația că fusese bine intenționată, dar că, totodată, probabil îl sufocase, atât de hotărâtă să aibă grijă de copilul ei, încât nimeni altcineva nu avea voie să se implice. A dat la iveală o

cutie cu fotografii și mi-a arătat poze cu el de când era copil, în grădină cu bunicul lui, portretele de la școală, în formatul generic maroniu, pe care l-am recunoscut din propriile poze școlărești. Gary își luase cele cinci certificate generale de educație secundară (GCSE)*. Ea îi oferise o copilărie normală, acceptabilă, atât cât fusese în stare, și chiar avea nevoie ca eu să înțeleg asta.

Deși nu a fost capabilă să-mi spună mai multe, m-a îndrumat în direcția cabinetului medicului de familie, iar apoi am putut începe să adun toate detaliile istoricului său medical. Deși, în meseria mea, vânarea de documente – dosare medicale, dosare ale poliției, declarații ale martorilor de la infracțiuni anterioare, dosare de îngrijire, rapoarte școlare și evaluări educaționale – nu este un aspect care să necesite o perspectivă sau o intuiție psihologică, ea reprezintă un indiciu semnificativ al faptului că îmi fac bine treaba. Pe atunci, acest lucru era cu atât mai mult valabil, pentru că, în calitate de specialist independent, mă puteam baza doar pe propriile resurse și nu puteam accesa ușor dosarele pacienților. Este o sarcină care consumă surprinzător de mult timp, dar și epuizantă, din punct de vedere mintal. Implică adesea personalul de birou, care consideră că împărtășirea oricărui tip de informații constituie un eșec personal și care lucrează în conformitate cu strictele linii directoare de reglementare privind confidențialitatea pacienților. Trebuie să trimiți e-mailuri, să primești

* *General Certificate of Secondary Education* (GCSE), certificat academic emis în Anglia, Țara Galilor și Irlanda de Nord. Vizează testarea unor materii precum limbă engleză, literatură engleză, matematică, științe, istorie, geografie etc. – corespondent, la noi, cu bacalaureatul (n. red.)

confirmări și să ți se acorde permisiuni, nu doar de la persoana în cauză, ci de multe ori de la mai multe persoane, dintre care unele nu mai lucrează acolo unde te așteptai să lucreze sau care sunt prea ocupate și stresate pentru a găsi timp liber pentru un străin, în special unul care întreabă despre cineva pe care nu l-au mai văzut sau la care nu s-au mai gândit de douăzeci de ani.

Mi-a luat aproape două luni să obțin în sfârșit dosarele medicale de care aveam nevoie. Vraful de hârtii și documente pe care m-am așezat să-l iau la puricat într-o seară era gros de un cot. Am luat notițe din dosarele lui până târziu în noapte, povestea lui Gary conturându-se atât de clar și de imperios, încât l-am sunat pe James în dimineața zilei următoare, la prima oră.

*

La patru ani, Gary fusese diagnosticat cu leucemie acută limfoblastică și făcuse chimioterapie până la vârsta de șapte ani. De asemenea, făcuse ședințe intensive de radioterapie craniană – un tratament administrat în mod obișnuit persoanelor cu tipul său particular de leucemie, deoarece acestea prezintă un risc mai mare de a le fi afectat creierul.

Nu sunt neurolog, dar am făcut niște cercetări pertinente în acea seară și am aflat că o potențială complicație a radioterapiei craniene este afectarea zonei lobului frontal al creierului, partea care se află chiar în spatele ochilor, care poate afecta aproape toate aspectele funcționării executive – abilitățile mintale care îi ajută pe oameni la orice, de la memorie și gândire flexibilă (emiterea de judecăți, conștientizarea relației dintre cauză și efect), până la controlul tendințelor și impulsurilor.

Era de așteptat ca Gary să fi suferit leziuni ale acestei zone a „panoului de control" din creierul său, ca urmare a tratamentului pentru cancer, dar care să nu fi fost detectate ani de zile. A învățat la școli obișnuite, dar a ratat multe din cauza tratamentului spitalicesc și s-a străduit să-și facă prieteni (în special, o tristă notă a asistentei de la școala lui descria cum cândva fusese aruncat într-un tomberon de colegii săi de clasă). S-a luptat în general să țină pasul și a părăsit școala la 16 ani, cu cinci certificate generale de educație secundară, toate promovate cu cele mai mici note. Am observat că fusese evaluat de un psiholog pentru copii, când avea 10 ani, care i-a acordat un scor IQ de aproximativ 85: un nivel scăzut, sub medie. Atunci când a fost evaluat din nou de un neuropsiholog, la 25 de ani, IQ-ul lui scăzuse la 72. Lui Gary i se întâmpla în mod limpede ceva progresiv.

La un moment dat, a fost internat la psihiatrie în urma unui episod în care fusese găsit rătăcind pe străzi, dezorientat și confuz. Poliția îl ridicase. A fost descris ca fiind atât „apatic", cât și „hiperactiv", dar „nu există indicatori de boală mintală... acest tânăr are tulburări de comportament". A petrecut mai mult timp în cadrul serviciilor de sănătate mintală până când, în cele din urmă, la vârsta de 29 de ani, Gary a fost trimis la serviciile locale de reabilitare a leziunilor cerebrale pentru evaluare. Cu ani înainte de incidentul din autobuz și de condamnarea lui Gary, el a fost diagnosticat în mod oficial cu sindrom de lob frontal. Tastați această sintagmă pe Google și veți afla că simptomele pot include comportament excesiv de exuberant și copilăresc și manifestări sexuale inadecvate.

De asemenea, pacienților le poate lipsi capacitatea de a trece cu ușurință de la o idee la alta, de obicei cramponându-se de cuvinte sau gesturi mult timp după ce acestea au încetat să fie relevante sau adecvate din punct de vedere social. În plus, un meningiom* creștea în mucoasa creierului său, comprimându-i lobul frontal, exacerbând modificările și deteriorarea comportamentului său.

Meningiomul este în general o tumoare benignă, dar, pe măsură ce crește, provoacă și mai multe probleme, așa că medicii i-au spus lui Gary că doreau să îndepărteze această tumoră prin intervenție chirurgicală cât mai curând posibil. Am observat că existau îngrijorări cu privire la siguranța procedurii din cauza greutății sale – mâncatul compulsiv constituie, de asemenea, un simptom al sindromului de lob frontal – și că suferea de apnee în somn. Cu toate acestea, nu exista nicio îndoială că Gary avea nevoie de o intervenție chirurgicală pentru eliminarea acestei tumori.

În acel moment, notițele referitoare la Gary s-au terminat, restul informațiilor reprezentând o serie de copii ale scrisorilor trimise lui, care detaliau datele și orele întâlnirilor. Erau șapte sau opt care spuneau același lucru: „Nu ați dat curs programării, vă rugăm să ne contactați pentru a putea reprograma." Era clar că nu fusese operat.

Pare bătător la ochi, dar simplul fapt de a include rudele și familiile în procesul de custodie poate oferi informații foarte utile despre comportamentul și starea unui deținut. În acest moment, procentul persoanelor care au

* Termen utilizat în medicină, care desemnează o tumoare benignă a meningelor (n. red.).

leziuni cerebrale[28] în sistemul penitenciar este estimată între 10 și 20 la sută. Se crede că aproximativ 30% dintre toți deținuții din Marea Britanie au o dizabilitate de învățare sau o tulburare de spectru autist. Oamenii cu vârsta de 60 de ani sau peste[29] fac parte din categoria de vârstă cu cea mai rapidă rată de creștere din închisorile britanice, iar acești deținuți sunt mult mai predispuși să sufere de afecțiuni neurologice precum demență și Parkinson. Închisorile britanice – cu excepția unui număr foarte mic de instituții progresiste – nu știu ce să facă cu ei, asta dacă identifică, mai întâi, corect problema. Nu numai că cei cu aceste afecțiuni neînțelese sunt mai susceptibili de a intra în moara sistemului de justiție penală, dar, odată incluși, se pot găsi într-o situație de tip clenciul-22*; mediul închisorii face aproape imposibil să ajungă la comportamentul ireproșabil care este așteptat de la ei. Acest lucru este valabil mai cu seamă pentru persoanele din spectrul autist, pentru care discordanța de lumini și sunete care este închisoarea poate fi un adevărat chin. Dar familiile lor le cunosc poveștile. O minimă implicare a rudelor ar putea transforma experiența închisorii pentru toți cei implicați.

Uneori, te apuci să faci o treabă și realizezi că ceea ce trebuie făcut este cu totul altceva. Gary nu avea nevoie să fie văzut de un psiholog, ci avea nevoie să

---

* În original, *catch-22*: este vorba despre o situație paradoxală, în care un individ poate fi eliberat/scăpat de o pedeapsă din cauza unor reguli contradictorii; termenul apare pentru prima oară în 1961, în romanul *Catch-22*, al lui Joseph Heller, în care descrie o serie de constrângeri birocratice absurde cu care soldații din Al Doilea Război Mondial se confruntau (n. red.).

fie consultat urgent de un neurochirurg, iar James a contactat închisoarea pentru a-i anunța ce s-a întâmplat sau, mai degrabă, ce nu s-a întâmplat. Evaluarea mea a fost pusă în așteptare, în timp ce medicii au început să se ocupe de problemele fizice ale lui Gary. Aveam să-l întâlnesc din nou după operație și urma să continuăm să lucrăm la o evaluare a riscurilor și la identificarea unei posibile căi pentru eliberarea lui.

Două luni mai târziu, am primit un telefon de la mama lui. Gary fusese transferat din închisoare pentru a fi operat, dar suferise un accident vascular cerebral în timp ce se recupera, în urma operației, iar trei săptămâni mai târziu a murit.

*

Psihologul criminalist cu cabinet privat intră și iese din viețile și poveștile oamenilor. Aud din când în când de foști pacienți care au murit; adesea este vorba de sinucidere, o supradoză de droguri sau doar o stare generală de sănătate precară. Nu petrec suficient timp cu majoritatea clienților mei pentru a închega relații semnificative. Mă surprind frecvent zicându-le la sfârșitul unei colaborări: „Îți spun cu cele mai bune intenții, sper să nu ne mai întâlnim niciodată." De cele mai multe ori, nu ne mai întâlnim. Personalul închisorii și al spitalului, cei care lucrează mai îndeaproape cu deținuții și pacienții sunt cei care împărtășesc legături mai semnificative. Și, totuși, există întotdeauna un moment de reflecție atunci când un fost pacient moare.

Aveam o grămadă de fotografii pe care mi le dăduse mama lui Gary – pozele cu el din copilărie, pe care insistase să le iau cu mine ultima dată când o văzusem – și

am vrut să le returnez personal, în loc să le trimit. Nimic nu contravine ordinii naturale a lucrurilor mai mult decât pierderea unui copil și am simțit, atunci când am vizitat-o, că această femeie ajunsese să se încreadă în mine într-un fel. Returnarea fotografiilor a fost o decizie corectă și inspirată.

Cel mai bun porțelan fusese iarăși scos la iveală atunci când am ajuns acolo. Emana sentimentul că scăpase de o povară. Era vorbăreață și dornică să-mi spună povestea a ceea ce se întâmplase de când o văzusem ultima oară: se părea că Gary nu-i spusese niciodată despre necesitatea operației. Evident că fusese speriat, a relatat ea, și a aruncat scrisorile până când, în cele din urmă, au încetat să mai vină. Nu mai fusese la medic de trei ani înainte de incidentul din autobuz, așa că desigur că nu era bine. Ce s-a întâmplat în acea zi a fost o „tuse cerebrală", după cum a numit-o ea. Era suferind și de aceea făcuse ceea ce făcuse.

Așa că elaborase o versiune a evenimentelor care făcea ca totul să sune mai bine din perspectiva ei și, deși o parte din mine dorea, nu aveam de gând să-i destram urzeala în acest stadiu. Am acceptat că găsise o modalitate de a se împăca cu ceea ce făcuse Gary. În timp ce leziunile sale cerebrale explicau eșecul de a se gândi la consecințele comportamentului său – căci hardware-ul provoacă neregularități în programele pe care le implementează –, cred că existau și alte lucruri pe care le-ar fi putut face în ziua respectivă, multe idei pe care ar fi putut să le pună în practică și care nu implicau agresarea sexuală a unui copil.

Reducționismul, ideea potrivit căreia comportamentul nostru nu este determinat de nimic altceva

decât de procesele biochimice ale creierului, se bucură de o anumită popularitate în unele cercuri științifice. Este o noțiune convingătoare – că, în cele din urmă, nu există liberul arbitru. Că natura determinantă a comportamentului este mai evidentă la cei ca Gary. Pentru Ann, explicația „creierul lui l-a împins să facă asta" era o alinare pentru durerea pe care o simțea. Și pentru rușinea ei. Ignorarea tuturor complexităților experienței umane și influenței mediului, care se combină pentru a forma gândurile și acțiunile unei persoane, constituia o modalitate curată și eficientă de a șterge pata de pe numele lui, pată pe care ea o considera atât de tulburătoare. Mi-aș dori să o facă, dar explicațiile limpezi pe care familiile infractorilor vor să le audă rareori există.

În timp ce îmi terminam biscuitul, m-a întrebat dacă aș vrea să văd cenușa lui Gary. Nu îmi doream, sinceră să fiu – dar înainte de a avea ocazia să răspund, ea se întinsese peste marginea canapelei și scosese o geantă din care se ițea urna de alamă conținându-l pe Gary. Nu prea știam ce să spun și aproape că am mângâiat-o, așa cum mă mângâiase Gary pe mine. Apoi am observat geanta – era de un portocaliu strălucitor, cu o imagine cu un elefant pe ea, care părea foarte familiară. Ultimul loc de odihnă al lui Gary era în geanta lui Sainsbury pe viață. „Este ceea ce și-ar fi dorit", a rostit ea. Și avea perfectă dreptate.

Capitolul 8

O LUME A BĂRBAȚILOR

„Bărbaților le este teamă că femeile vor râde de ei.
*Femeilor le este teamă că bărbații le vor ucide."**
Margaret Atwood

Am dovezi clare că Kerry Daynes este o mincinoasă. Știu cu siguranță că este capabilă să mintă. Iar asta, în cel mai rău caz, asta pune sub semnul întrebării acreditările ei ca martor expert.

O biografie despre Kerry Daynes... Ai fost vreodată păcălit de un expert? A fost viața ta vreodată distrusă de un așa-numit „expert" sau au fost familia și prietenii tăi distruși de astfel de oameni?

Nu e chiar cea mai inteligentă persoană, dar ce naiba, este o roșcată atrăgătoare și are sânii mari! Ce dacă în unele haine fundul îi pare mare?

Urmează mai multe... rămâneți pe fază.

---

* Fragment din Margaret Atwood, *Second Words: Selected Critical Prose 1960–1982*, publicat inițial în 1982 (n. red.)

Mi-am lăsat cana jos și am citit din nou cuvintele de pe ecranul din fața mea, în timp ce simțeam cum mă cuprinde senzația că lucrurile pe care le citeam erau ceva destul de urât. Minciuni despre mine scrise de cineva pe care nu-l întâlnisem niciodată, pe un site care părea să poarte numele meu. Ce dracu' era asta?

Cu o săptămână înainte, primisem o solicitare de prietenie și un mesaj pe Facebook de la o persoană pe care nu o recunoșteam. Era anul 2011 și Facebook era încă destul de nou pentru mine. Am primit și încă primesc multe solicitări de prietenie și mesaje de la oameni pe care nu îi cunosc și, în mod normal, le acord puțină atenție. Era o dimineață de sâmbătă din septembrie mohorâtă, nu mă trezisem încă de-a binelea și aveam mintea cam încețoșată, cu toate că eram la a doua ceașcă de ceai Yorkshire.

Mesajul de la această persoană spunea: „Nu știu cum o să-ți pice asta, dar am creat un site web pentru tine." În regulă. De obicei, apreciez o prezentare îndrăzneață, dar nu și pe aceasta – m-am dezmeticit brusc. Era adevărat că nu aveam un site propriu, dar încă nu simțeam că aveam nevoie de unul.

Până atunci, activitatea mea privată crescuse constant timp de aproape zece ani. Trecuseră patru ani de când îl întâlnisem pe Gary și făcusem mai multe vizite la închisoare. Aveam un portofoliu solid de activități de consultanță și formare, precum și clienți privați, alături de lucrul cu instanțele în calitate de martor expert. Îmi construisem o reputație puternică de psiholog deschis și cinstit și, drept urmare, începusem să apar în documentare și seriale de tip *reality* despre crime în postura de comentator. Această activitate de televiziune

apăruse pe neașteptate în 2005, când un program de știri îmi solicitase să comentez cazul adolescentului Brian Blackwell, care fusese condamnat pentru uciderea părinților săi. Devenisem de atunci expertul din serialul documentar *Ucigându-i pe mama și pe tata* de la Sky* și, ulterior, existaseră și alte apariții la televizor.

Dar era vorba doar de niște scurte comentarii; eram psiholog criminalist, nu o celebritate. Și desigur că nu eram activă pe rețelele sociale, cu excepția propriului meu cont foarte privat de pe Facebook. Încă aveam impresia că trolii erau niște creaturi păroase care trăiau sub poduri în basme. Rezultatele activității mele circulau foarte bine pe cale orală, așa că nu era nevoie să mă promovez cu un site web. Și chiar dacă aș fi făcut-o, m-am gândit mereu că eu aveam să fiu cea care va decide asupra conținutului acestuia.

I-am răspuns imediat, mulțumindu-i politicos pentru oferta complet nesolicitată. Am afirmat chiar că mă simțeam flatată – nu eram nici pe departe, eram înfiorată, dar asta era programarea mea feminină: ca să liniștesc apele și să fiu bine manierată. Am spus clar că mă simt extrem de inconfortabil ca altcineva să-mi creeze un site web, dar că îi voi rambursa suma achitată pentru numele domeniului, ca un gest de bunăvoință; un pic de cercetare mi-a scos la iveală că l-ar fi costat în jur de 20 de lire sterline.

Răspunsul a sosit aproape instantaneu, tonul lui trecând acum de la vag politicos la o nuanță cu mult mai răspicată și sinistră:

---

* *Killing Mum and Dad*, serial de televiziune britanic, documentar, început în 2005, în care sunt analizate mai multe cazuri de violență domestică și crime (n. red.).

„Aș putea continua să mă ocup de el ca de un site dedicat sau ca de o pagină a fanilor, dar nu cred că vreau să fiu psihanalizat. Nu văd nimic ilegal în continuarea administrării lui, dar, pentru a evita orice stânjeneală sau proceduri legale etc., vă voi vinde numele domeniului pentru 3 000 de lire sterline."

În mod clar, nu aveam de gând să cumpăr nimic de la acest vânzător insistent. Mi-am reiterat solicitarea de a elimina site-ul, am decis să nu mă mai implic și am lăsat-o așa. Însă săptămâna următoare, când am verificat online dacă fusese închis, am văzut în schimb un site care era încă foarte funcțional și am citit cuvintele pline de ură la care mă holbam acum, nevenindu-mi să cred.

Abuzul online este în prezent o parte deprimantă a vieții de zi cu zi a femeilor, în special a celor aflate sub ochii publicului. Un studiu din 2017[30] al Amnesty International a clarificat ceea ce orice femeie care are un cont pe Twitter știe deja. Abuzul asupra femeilor în online este larg răspândit, una din cinci femei suferind o hărțuire de un fel sau altul, majoritatea implicând amenințări de natură sexuală sau fizică. Hărțuirea „online" este ceva asemănător diversionismului, deoarece efectele abuzului sunt resimțite offline, peste jumătate dintre cei chestionați raportând anxietate crescută, atacuri de panică și stres ca urmare a abuzului „virtual", precum și alte consecințe psihologice, cum ar fi pierderea stimei de sine și un sentiment de neputință. „Patrula trolilor" Amnesty a numărat peste un milion de *tweet*-uri abuzive trimise doar femeilor din studiu pe parcursul anului 2017 – adică unul la fiecare 30 de secunde. Perspectivele

devin și mai sumbre dacă ești femeie de culoare sau faci parte dintr-o minoritate etnică și/sau LGBTQ.

Așa stăteau însă lucrurile în vremurile de început ale internetului, când nu exista aceeași conștientizare cu privire la pericolele de a apărea în online ca femeie. Ideea că cineva pe care nu l-ai mai văzut sau pe care nu l-ai întâlnit vreodată te-ar putea intimida din confortul anonim al sufrageriei sale nu fusese încă declarat un risc profesional pentru femei. Chinuită de un sentiment ciudat, am privit cum în fiecare zi apărea un nou „conținut" pe site-ul lui.

Existau comentarii sexuale grafice care făceau referiri specifice la îmbrăcămintea mea, în special la o pereche de blugi pe care îi purtam în timpul liber. Nu am pus prea mult la inimă critica lui vestimentară, dar mi-am dat seama că nu am purtat niciodată blugi la televizor și de obicei sunt filmată de la talie în sus – un cap care vorbește, și nu un fund (deși unii n-ar fi de acord cu asta). Probabil că mă văzuse purtându-i în viața de zi cu zi. Deci eram urmărită.

Legislatorii sunt de obicei cu mai mult de câțiva pași în urma tendințelor în materie de criminalitate. *Upskirting* – actul de a filma în secret sau de a face o fotografie pe sub hainele unei femei – a devenit ilegal în Anglia și Țara Galilor în 2019, dar abia după o campanie de 18 luni purtată de către Gina Martin, care fusese fotografiată, fără să știe, la un festival de muzică. În 2011, Legea privind protecția împotriva hărțuirii era în vigoare, dar nu denumea și nu definea în mod specific urmărirea ca fiind infracțiune penală. Guvernul nu a introdus infracțiunile de urmărire și urmărirea care

are la bază teama de violență până în noiembrie 2012. Aceasta a urmat studiului în urma căruia s-a constatat că una din cinci[31] femei și unul din zece bărbați vor fi urmăriți în viața de adult și unei anchete parlamentare care a clarificat faptul că legea era inadecvată, pregătirea profesioniștilor, fragmentată, și consilierea juridică a victimelor, inexistentă. Factorul care diferențiază urmărirea de hărțuire este natura persistentă, hotărâtă și cu totul obsesivă a atenției nedorite, lucru pe care legile existente nu l-au abordat.

De asemenea, prietenii și rudele țintelor se pot trezi adesea atrase în vizorul unui hărțuitor. În timp ce accesam acest site ciudat, sora mea, care era pe Twitter cu mult înaintea mea, a primit câteva *tweet*-uri din partea unui cont anonim. Unul spunea: „Sora ta este o cățea dezgustătoare." Un altul declara: „Sora ta este jalnică. Nu e de mirare că este divorțată. Cine s-ar întâlni cu un asemenea psihiatru? Hidos."

Nu fusesem niciodată căsătorită, dar m-am logodit pentru scurt timp, în 2009, cu un avocat penal care își ținea peruca într-o cutie de prânz cu Batman. Am trimis amândoi înștiințarea corespunzătoare la biroul de evidența populației de lângă casa mea, dar în loc să trăim nefericiți până la adânci bătrâneți, am anulat nunta și și-a văzut fiecare de drumul său. Informațiile despre nunta mea rămasă în aer ar fi putut fi obținute doar accesând înregistrări publice; această persoană descoperise că în prezent nu eram căsătorită, dar nu reușise să pună informațiile cap la cap și a presupus că trebuie să fiu divorțată. Știa că sunt singură și probabil nu îi era străin nici faptul că, cu excepția pisicii mele Bijou, locuiam singură.

Ulterior, a postat online acuzații scandaloase și false despre munca mea. A afirmat că nu sunt un psiholog criminalist de bună credință și a ajuns până la a mă numi infractoare. Am descoperit mai târziu că acest lucru se datora faptului că descoperise dovezi ale unei amenzi de 100 de lire sterline pe care am plătit-o pentru depunerea cu întârziere a declarației fiscale – cu greu puteam ajunge pe lista neagră a Interpolului. Dacă mi-ar fi scotocit prin pubele (și una ca asta nu era dincolo de tărâmurile posibilității), ar fi putut descoperi, de asemenea, și că nu sunt atât de minuțioasă pe cât s-ar cuveni în privința reciclării. Iată cât de vrednică de dispreț sunt, de fapt.

Își îndemna frecvent cititorii să „rămână pe fază" și a promis că va dezvălui adevărul despre cum eram eu cu adevărat în viitoarea sa biografie a vieții mele: „Diavolul pe care nu-l cunoști".

Aceste insulte incoerente asupra numelui meu erau mult mai veninoase pentru mine decât oricare dintre comentariile despre forma corpului meu. Să-mi fie puse sub semnul întrebării profesionalismul și integritatea, dobândite cu greu, de cineva pe care nu-l întâlnisem niciodată, se simțea ca un fel de otravă virtuală. Ba chiar mai rău de atât, mi-am dat seama că, dacă un vizitator al site-ului „mă" contacta pe această cale, primea un răspuns care spunea „Vă mulțumim că ați contactat-o pe Kerry Daynes". Nu era de neconceput atunci că potențialii clienți, avocați, polițiști, producători TV, chiar și judecători – oricine – ar fi putut trimite un e-mail cuiva despre care credeau că sunt „eu" prin intermediul acestui site, fără ca eu să am habar despre asta. Nu numai că eram urmărită, dar acum, și cariera mea era invadată.

În mod clar, și din motive bine cunoscute de el, acest bărbat era incredibil de supărat pe mine. Aparent, era pentru că i-am respins propunerea cu site-ul, dar dacă ar fi fost o simplă chestiune de afaceri, mulțimea de remarci vicioase și defăimătoare nu ar fi folosit la nimic. Și, fără un scop, acest comportament putea exista doar pentru a-i servi unei furii mult mai ample.

Este greu de redat cât de neliniștitor e să realizezi că ai stârnit cumva furia unei persoane oarecare. Să resimți acest tip de dușmănie te șochează la fel de puternic precum ar fi fost dacă ți se spuneau cuvintele în față și te lasă la fel de răvășit precum o lovitură fizică.

Neștiind cine era această persoană însemna că ar fi putut fi oricine și toată lumea – persoana care merge în spatele meu pe stradă sau stă la coadă la oficiul poștal. Începusem să fiu stresată când ieșeam, dar la fel de puțin în siguranță mă simțeam și în spatele ușii mele, pentru că menționase în mod explicit pe site că îmi cunoștea adresa, comentând că „nu este un lucru greu de obținut".

Încercasem deja să apelez la poliție.

L-au urmărit prin intermediul detaliilor pe care le folosise pentru a plăti pentru înregistrarea site-ului și s-au dus la el acasă, care s-a dovedit a fi incomod de aproape de a mea. Dar nu am știut că fuseseră să-l vadă până când nu am citit despre asta pe site-ul lui.

ȘTIRE BOMBĂ – sună poliția la mine acasă.

...Vorbind despre o reclamație de hărțuire primită de la o femeie! Au venit la porunca doamnei Daynes.

S-a întâmplat să trimită un singur polițist, așa că evident nu consideră că prezint un risc ridicat...

M-a întrebat dacă o urmăream pe doamna Daynes și am râs în hohote și am răspuns „Absolut deloc... a sugerat ea că o fac?"

M-a întrebat dacă voi dezactiva site-ul și i-am răspuns că în niciun caz. O invit pe doamna Daynes să își caute dreptatea la tribunal. I-am spus polițistului că doamna Daynes ar trebui să fie acuzată de irosirea timpului poliției, dar și că ea crede că toți polițiștii sunt psihopați... eu l-am asigurat că doamna Daynes nu are de ce să se teamă de acțiunile mele de natură penală. El a spus: „Aveți absolută dreptate, întregul caz este o chestiune civilă."

Hărțuitorul meu îmi dăduse un raport complet al întâlnirii sale cu poliția – mai degrabă decât, așa cum v-ați aștepta, poliția în sine.

Când am luat legătura cu poliția mi-au confirmat că, în ceea ce-i privea, nu fusese comisă nicio infracțiune. Era, după cum spusese el, o chestiune civilă. Atunci, ca și acum, m-a surprins că sintagma „o chestiune civilă" este pentru victima urmărită echivalentul expresiei „doar o ciorovăială" pentru o soție bătută.

Am subliniat faptul că știa clar ce haine purtasem, îmi căutase adresa online și știa că nu sunt implicată într-o relație și că locuiesc singură. Mă făcea să mă simt amenințată. Dar era treaba mea să ofer dovezi în acest sens, mi-au explicat ei. Aș putea furniza un jurnal al comportamentului lui sau, și mai bine, aș putea obține fotografii cu el privindu-mă? Mi s-a părut că trebuia să mă transform eu însămi în hărțuitor pentru a-mi prinde hărțuitorul. Doar că nu îl văzusem niciodată și nu aveam idee cum arată. Cum să-i fac fotografii?

M-am simțit incredibil de dezamăgită de răspunsul poliției – cu legi inadecvate și legislație care să-i ghideze, ei nu au reușit să vadă imaginea de ansamblu.

Mă aflam într-o situație îngrozitoare – iar aptitudinile mele de psiholog criminalist se dovedeau mai mult o piedică decât un ajutor. Urmărirea fusese supranumită „asalt cu încetinitorul", deoarece asimilarea picătură cu picătură a comportamentului de urmărire tinde să escaladeze în timp, dacă este lăsat necontrolat, și culminează destul de frecvent cu violență. Eram foarte conștientă de faptul că o proporție ridicată a crimelor asupra femeilor (94%[32], conform cercetărilor efectuate la vremea aceea de Universitatea din Gloucestershire) sunt precedate de urmărire (activitatea de supraveghere, inclusiv urmărirea sub acoperire, a fost înregistrată în 63% din timp, conform aceluiași studiu). Pe scurt, nu toți hărțuitorii sunt ucigași, dar majoritatea ucigașilor de femei încep ca hărțuitori.

Dar mai știam și că riscul este cel mai ridicat în cazurile în care existase o relație intimă anterioară între hărțuitor și victimă. Și – chiar și ținând cont de imaginația lui febrilă – acest lucru clar nu se aplica în cazul de față. Am încercat să mă liniștesc, cu ajutorul unor dovezi raționale, faptice, spunându-mi că era foarte puțin probabil să fiu atacată fizic. Știam că actul de urmărire de către un străin putea escalada în violență[33] în aproximativ unul din zece cazuri, mai degrabă decât în 50% dintre cazurile care implică foști parteneri. Și eram un profesionist care își făcuse o carieră lucrând cu oameni cu risc ridicat și păstrându-și calmul în preajma acestora, până la urmă.

Și, totuși, activam exact acolo unde își făcea de cap improbabilul. Și știam în ce fel neașteptat și ireversibil ar putea escalada lucrurile.

Acest aspect era ceva de care anxietății mele îi plăcea să-mi amintească la trei dimineața, când mă zguduia și îmi șoptea: ești în siguranță? Ești *sigură* că ești în siguranță? Ești *sigură* că ești sigură? Și apoi, cea mai simplă și totuși cea mai provocatoare întrebare pe care ne-o punem vreodată: și dacă se întâmplă?

M-am tot gândit la un pacient pe care îl tratasem cu mulți ani în urmă, un tânăr care era afectat de o convingere delirantă că membrii Triadei chineze încercau să-l omoare. Am petrecut o serie de sesiuni lungi testând realitatea convingerilor sale, reflectând în mod chibzuit asupra modului în care probabilitatea ca el să fie ucis de bandă era foarte scăzută. Am auzit la doar câteva săptămâni după externarea sa din spital că fusese împușcat mortal de traficanții de droguri din Manchester cărora, fără să-mi fi spus, le datora bani. Mi-a adus aminte de ceea ce a scris Joseph Heller[34] în *Catch-22*: „Doar pentru că ești paranoic, nu înseamnă că ei nu te urmăresc."*

M-am apucat să-mi transform casa într-o fortăreață și am sporit securitatea cu un nou sistem de alarmă și încuietori suplimentare. Chiar m-am mutat, pentru o vreme, cu un prieten, revenind acasă doar atunci când mi-am luat un câine uriaș – spre dezgustul motanului mele, care fusese regele grădinii de 11 ani. Humphrey i s-a alăturat lui Fozzchops câteva luni mai târziu. Nu

* Joseph Heller, *Catch-22*, traducere din limba engleză de Sanda Aronescu, Polirom, București, 2014 (n. tr.).

sunt sigură ce ar fi făcut câinii mei leonini chow-chow în cazul unui intrus, dar dimensiunea și loialitatea lor neîntreruptă au fost și sunt încă o prezență liniștitoare.

Aceasta era, fără îndoială, o estompare nedorită a graniței dintre muncă și viața de acasă, pe care încercasem atât de asiduu să o mențin de-a lungul anilor. Și, fiindcă eram obișnuită să-mi reprim propriile reacții viscerale – împingând globul ocular într-o parte –, este just dacă spun că, pentru prima dată după mult timp, îmi era cu adevărat teamă. Eram speriată de un bărbat. Mi-era frică de un bărbat pe care nu îl întâlnisem niciodată și cu care nu avusesem niciodată vreo relație, fizică sau emoțională.

*

Toate acestea s-au întâmplat cu doar câteva săptămâni înainte să-l cunosc pe Liam, un bărbat cu antecedente de atacuri degradante asupra femeilor. Așa că senzația că genul meu este hârtia impregnată cu nitrat de potasiu pentru o doză de vitriol misogin nu mi-a ieșit din cap pe parcursul săptămânilor petrecute cu el.

Prima dată când Liam a ajuns la închisoare avea doar 18 ani. Iubita lui, care avea 17 ani și era minionă, cu părul lung și blond, râsese de el că era stângaci în timpul preludiilor; perechea era acasă la părinții ei, giugiulindu-se pe canapea. Așa că a lovit-o cu pumnul în față, a dezbrăcat-o, i-a legat brațele de un scaun de sufragerie și a lovit-o în mod repetat pe tot corpul cu capătul cu cataramă al curelei lui. A lăsat-o acolo, în mijlocul camerei, în stare de șoc, legându-i picioarele de scaun înainte de a pleca, astfel încât organele ei genitale să fie expuse oricui venea acasă și dădea peste ea.

După ce a fost eliberat pentru acel atac, a petrecut trei ani fără cusur în exterior, dar a fost arestat din nou, de data aceasta după ce a agresat o altă adolescentă blondă și suplă. O urmărise pe drumul spre acasă de la pub-ul la care lucra ca barmaniță, un traseu care avea o scurtătură printr-o zonă de joacă pentru copii, dezafectată, din mijlocul unor imobile rezidențiale. A venit în spatele ei și a atacat-o „fulgerător": a lovit-o cu pumnul în ceafă, apoi i-a lovit picioarele, așa că ea a căzut la pământ, și a călcat-o în picioare. A îngenuncheat lângă ea și s-a masturbat peste ea, în timp ce ea era semiconștientă, înainte de a fugi.

Din păcate pentru el, ea fusese mai conștientă decât își dăduse el seama și a reușit să-l identifice ca fiind un client recent al pub-ului. De fapt, îl observase de câteva ori în timp ce ieșise la cumpărături, dar nu se gândise la asta. Când a fost arestat, poliția a găsit note detaliate despre colegele ei de tură, hainele pe care ea le purta și mișcările altor două fete – de aceeași vârstă, cu aceeași constituție delicată și ten deschis la culoare –, alături de desene ale fetelor, pe care le redase legate și goale, fiind lovite cu picioarele sau cu pumnii. Erau imagini de benzi desenate, destul de bine realizate, înfățișând capete mărite cu chipuri tulburate și picături de sudoare țâșnind din ele. Cizme cu șireturi și pumni fără trup se năpusteau asupra lor. Comportamentul infracțional al lui Liam era o caricatură urâtă în toate sensurile. Nu se întâmplă atât de des ca un dosar de caz să includă un ghid ilustrat complet al vieții fantasmagorice și al repetițiilor infracționale ale unui hărțuitor prădător sexual.

Profilul de risc al urmăritorului[35], elaborat de-a lungul a douăzeci de ani de către psihologi și psihiatri

specialiști din domeniu, atribuie infractorilor hărțuitori cinci tipuri diferite de motivație. Comportamentul lui Liam se încadra fără doar și poate în cel mai rar din grup: un hărțuitor prădător sexual Aceștia sunt bărbați care urmăresc și colectează informații despre victima lor, de obicei o femeie și un străin pentru ei, o anticipare elaborată a unui atac violent sau sexual. Pentru acest tip de hărțuitor, sentimentul de emoție și anticipare care provine de la urmărirea pe ascuns a unei victime care nu bănuiește nimic este la fel de dătător de satisfacții precum atacul final.

Mult mai tipic decât hărțuitorul prădător sexual sau alte tipuri este hărțuitorul respins, cineva care fie încearcă să se împace cu un fost partener intim, fie caută răzbunare pentru respingerea pe care a suferit-o când relația s-a încheiat sau când a fost respins. Alte tipuri includ pretendentul incompetent, care vizează străini sau cunoscuți și care este mânat de o combinație între lascivitate și singurătate, dând total cu bâta-n baltă în tentativa de a-și atrage victima într-o întâlnire scurtă, cum ar fi o ieșire în oraș sau o legătură sexuală pe termen scurt. Hărțuitorul care caută intimitate este alimentat de convingerile delirante că se află deja într-o relație intensă cu victima. Iar hărțuitorul ranchiunos trăiește cu convingerea că a fost maltratat sau umilit de ținta lui și vrea să se răzbune. Cu toate că împărțirea este utilă în ce privește indicatorii orientativi ai comportamentului, ceea ce determină comportamentul unui hărțuitor este adesea complex și schimbător. El sau ea nu se va comporta neapărat în limitele stricte ale unui „tipar" pentru totdeauna.

*

Eram pregătită să-l întâlnesc pe Liam în cadrul a ceea ce este cunoscut drept un serviciu de retragere criminalistică. „Serviciu de retragere" sună ca un grup de sprijin pentru cineva care s-a retras recent dintr-o carieră ilustră ca șef al unui important imperiu de afaceri, dar de fapt este un loc pentru foștii infractori care au nevoie de ajutor suplimentar sau care au nevoie de supraveghere, în tranziția de la închisoare sau (mai des) dintr-un spital securizat înapoi în lumea reală. Este un refugiu amplasat la jumătatea drumului, de obicei pentru cei care ar putea avea nevoie de mai mult sprijin decât alții, persoane cu probleme multiple sau complexe sau dependențe de droguri sau cei considerați a avea un risc ridicat de recidivă.

Întotdeauna am crezut că oricine se transferă dintr-o închisoare într-un proiect de retragere este incredibil de norocos – deși s-ar putea să nu fie neapărat întotdeauna de acord. Mutarea este foarte diferită de a te trezi clipind în lumina zilei în afara porților închisorii, cu toate bunurile tale lumești în mână și nicăieri unde să mergi. Este un mediu încurajator și eficient – proiectele își au adesea rădăcinile în biserică, având idealuri înalte și un accent pe aducerea unei contribuții valoroase în societate. Există îndrumări care includ educație și angajare, oferă adesea acces la terapie și consiliere și o direcție generală în readaptarea la lumea reală. Dar există, de asemenea, restricții, care ar putea include o cameră încuiată noaptea, interzicerea deplasării între anumite intervale orare și alți parametri stricți, pe care rezidentul care se retrage trebuie să-i respecte.

Foștii delincvenți care locuiesc în servicii de retragere sunt de cele mai multe ori gestionați de o echipă

susținută de mai multe agenții publice (MAPPA)*. Aceasta implică contribuția poliției, a serviciilor de probațiune și a managerilor proiectului de retragere, care evaluează continuu riscul pe care îl poate prezenta o persoană și fac tot posibilul pentru a menține pe toată lumea în siguranță, ajustând nivelul de monitorizare și restricțiile impuse în consecință. Nu este ușor să fii membru al MAPPA – ca grup, poți doar gestiona probabilitatea ca un individ să comită o infracțiune prin puterile limitate ale fiecărei agenții, iar procesul de luare a deciziilor este adesea încărcat de conflicte și dileme.

Liam a fost trimis la mine după ce solicitase ca unele dintre restricțiile sale să fie ridicate. Trăise în cadrul proiectului în ultimele șapte luni fără dispute și împărțea pașnic și cu succes o anexă – o extensie special construită în spatele unei mari case edwardiene – cu alți cinci bărbați.

Toate evaluările standard și detaliate ale riscurilor fuseseră finalizate de echipa sa MAPPA, dar, înainte de a-i oferi mai multă libertate, aceasta avea senzația că nu strica o ultimă evaluare suplimentară. Lista de verificare a psihopatiei[36], cunoscută și sub denumirea de PCL-R sau, așa cum a descris-o Jon Ronson în cea mai bine vândută carte a sa, „Testul psihopatului"[37]. Totuși, titlul parafrazator al lui Ronson este o denumire greșită, deoarece, strict vorbind, PCL-R nu este deloc un test.

---

* Acronim al *Multi-Agency Public Protection Arrangements*, un sistem prin care mai multe organizații și autorități precum poliția și închisorile conlucrează, pentru a asigura protecția populației, minimizând riscurile reprezentate de infractorii violenți și sexuali (n. red.).

Este un proces de profilare a personalității, dezvoltat în 1991 de cercetătorul canadian doctor Robert Hare. El identifică măsura în care o persoană demonstrează cele douăzeci de calități ale unui psihopat și oferă o scară variabilă de psihopatie pe care probabil că toți, cu excepția celor mai virtuoși dintre noi, ne vom situa undeva. Pe baza intervievării ample și analizării minuțioase a informațiilor din dosar, persoana care efectuează evaluarea – care trebuie să fie un psiholog special pregătit și calificat – punctează fiecare caracteristică între zero și doi, în funcție de prezență, prezență parțială sau absență. Prin urmare, punctajul maximum posibil este 40, deși a obține un scor de 30 sau mai mult înseamnă a câștiga eticheta dubioasă de psihopat – și, probabil, nici nu vei mai fi invitat vreodată la cină într-o societate manierată.

PCL-R grupează caracteristicile definitorii ale unui psihopat în două teme ample: trăsăturile de personalitate și factorii stilului de viață. Prima categorie include grandomania, capacitatea de a manipula, indiciile de nechibzuință și lipsa de preocupare pentru ceilalți. Trăsături care sunt incontestabil neplăcute, dar împărtășite de tot felul de oameni, în special de cei care caută să se afle sub privirile publicului și prosperă astfel, cum ar fi celebritățile, politicienii și, conform unui studiu din 2016[38], o cincime dintre toți directorii corporativi. A rămas celebră remarca lui Hare, care a afirmat că, dacă nu ar fi putut studia psihopații în închisori, ar fi studiat în schimb agenții de bursă sau persoanele care lucrează în telemarketing. Caracteristicile stilului de viață ale PCL-R se referă la antecedentele unei persoane pentru neconformitate și înclinația sa de a încălca reguli și angajamente.

Se acordă puncte pentru comportamente infracționale, inclusiv delincvența juvenilă, implicarea într-o varietate de tipuri diferite de infracțiuni și antecedente de încălcare a condițiilor juridice sau a eliberării condiționate.

Deși este considerat o evaluare standard importantă în psihologia criminalistică, PCL-R este, de asemenea, subiectul multor dezbateri[39]. Problema este că ceea ce a fost conceput de Hare ca instrument de măsurare a personalității și nimic mai mult a fost folosit în alt scop, ambalat și comercializat, în măsura în care este acum utilizat pe scară largă ca un concludent instrument universal de evaluare a riscului de violență, ceea ce înseamnă că rezultatele sale pot avea un impact profund și de lungă durată asupra celor care se așteaptă să fie supuși la el. De fapt, doar puține dintre elementele specifice din PCL-R care măsoară antecedentele penale ale unei persoane prezic infracțiunile viitoare și, prin urmare, sunt relevante pentru evaluarea riscurilor. Oponenții susțin că PCL-R nu este în niciun caz o examinare exhaustivă a unui individ și că, în acest context, conceptul de „psihopatie" este prea simplist: cineva a făcut lucruri rele și asta îl califică drept psihopat; iar dacă este un psihopat, asta înseamnă că va face lucruri rele.

Mai simplu spus, uneori poate părea că sistemul se așteaptă ca buturuga mică să răstoarne carul mare, și faptul că mi s-a cerut să efectuez acea investigație specială la proiectul de retragere era doar un exemplu de astfel de situație. Nu am simțit că va adăuga foarte mult în ceea ce privește evaluarea riscului pe care îl reprezenta Liam, având în vedere că acesta avusese

deja parte de o serie de alte evaluări. În ceea ce privește comportamentele sale infracționale, avea să ne spună doar ceea ce știam deja despre trecutul lui Liam. De asemenea, ținând cont de faptul că își petrecuse o mare parte din viața sa adultă de până acum în închisoare, pur și simplu nu beneficiase de oportunitățile de a acumula tipul de curriculum vitae necesar pentru a obține un scor mare la PCL-R.

Dar mi se ceruse să o fac și ratiunea PCL-R nu era pusă în discuție în momentul respectiv. Ca de atât de multe ori în cazul psihologiei criminalistice, finalizarea acestei slujbe era legată de un proces echitabil și de bifarea căsuțelor – tot înainte cu făcutul, nu cu gânditul. Dar știam că echipa MAPPA a lui Liam era conștiincioasă, abordare pe care o împărtășesc întru totul, așa că m-am dus să-l cunosc.

*

Sediul proiectului de retragere se afla într-o fostă casă de locuit, nu existau săli de ședințe sau spații private, așa că l-am așteptat pe Liam în bucătăria comună. Era ca orice bucătărie casnică obișnuită, poate cu excepția faptului că era neobișnuit de curată și presărată cu indicii, cum ar fi bilețelele de deasupra prizelor care spuneau „Nu deconectați", păturile ignifuge de pe perete și tabelul cu planificarea celor care aveau datoria să curețe prin rotație bucătăria din spatele ușii. Dulapuri albastre încastrate îmbrăcau pereții, punctate de o fereastră mare cu vedere la grădină, care era amenajată în parcele – o modalitate de a-i ține ocupați pe rezidenți.

Priveam spre grădină când a intrat Liam, iar odată ce m-am întors să-l salut, am observat că în mod evident

se uita la mine de sus până jos, examinându-mi corpul înainte de a ajunge la chipul meu. Majoritatea femeilor au parte de așa ceva la un moment dat, dar, în ciuda faptului că este un gest familiar, încă remarc atunci când se întâmplă, nu numai din cauza faptului că se întâmplă, ci și întrucât îmi arată că, în mod fundamental și grăitor, pentru bărbatul în cauză, studierea dotărilor vitale ale unei femei constituie prioritatea în această situație.

Nu mi-a zâmbit și s-a rezumat să-mi strângă mâna destul de moale înainte să-și tragă scaunul și să se așeze, cu coatele pe masă și cu degetele împreunate în fața feței. Se simțea inconfortabil și iritat. Dar puteam înțelege asta – cine întâmpină cu voie bună vestea că trebuie să facă „testul psihopatului"?

După prezentări, am trecut și eu la evaluarea lui fizică, succintă și mai puțin transparentă – un bărbat trecut bine de 30 de ani, cu înălțime și constituție medii, purtând blugi și un hanorac negru simplu. Era o persoană obișnuită din toate punctele de vedere, părul aproape ras la spate și pe laterale, o moleșeală în umeri și paloarea cuiva care nu iese prea mult.

I-am explicat ce înseamnă PCL-R, l-am asigurat că este o evaluare criminalistică larg utilizată și l-am întrebat dacă are nelămuriri. A spus că vrea doar să terminăm odată cu asta. Și a adăugat că era timpul pentru evaluarea aceasta, întrucât voia să-i fie ridicate restricțiile. Pentru o clipă, m-am simțit ca un agent de turism care are de-a face cu un turist nefericit ce se plângea de camera lui lipsită de vedere plăcută. Modul în care se simțea îndreptățit să facă solicitări mi se părea impertinent și inadecvat.

Dar avea dreptate, restricțiile care i se impuseseră erau stricte. Camera lui era încuiată și securizată noaptea și nu putea să iasă din casă fără acordul managerului. Dacă ieșea, i se cerea să se deplaseze doar la locul de muncă și la programările de probațiune și să rămână în zonele dens populate din centrul orașului. De asemenea, trebuia să prezinte dovezi ale locului în care fusese, sub formă de chitanțe și bilete de autobuz. Aceasta nu este nicidecum o dovadă irefutabilă a deplasării cuiva, ci face parte dintr-un etos de construire a încrederii reciproce, pe care rezidentul dintr-un centru de retrage ar trebui să-l respecte, în mod ideal.

Am demarat procesul. Programul de interviu PCL-R nu este ceva care poate fi completat rapid pe un clipboard A4. Este un proces complex și îndelungat, un raport pregătit pentru guvern, cu pagini întregi de solicitări și anchete concepute pentru a culege informații despre orice, de la antecedente familiale și relații intime, până la probleme financiare și activități infracționale. Poate dura câteva ore pentru a-l parcurge și cel mai bine este să i se aloce o perioadă de câteva zile. Ținând seama de natura conversațiilor și de toate informațiile suplimentare care sunt culese pe parcurs, este o experiență intensă atât pentru intervievat, când și pentru intervievator. Știam că îl voi vizita pe Liam din nou peste câteva săptămâni.

Liam a intrat în joc destul de repede, dar răspunsurile lui erau concise. Am simțit că îmi punea la dispoziție atâtea informații câte aveam nevoie și nimic mai mult. Ideea este să faci conversația să pară cât mai naturală și neforțată posibil, dar eu nu reușeam să stabilesc cu el nicio legătură. Nu voia să lucreze cu mine și m-a privit într-un mod care spunea: „Haide femeie, dă-i bătaie!"

Marca un mare zero la punctul unu din lista de verificare: farmec superficial.

(Farmecul superficial este una dintre cele douăzeci de caracteristici ale PCL-R, dar asta nu înseamnă că un individ cu un scor general mare va obține automat puncte aici. Am constatat că, pe măsură ce merg mai în nord în țară, cu atât este mai puțin probabil ca un client să obțină un punctaj foarte mare la asta. De fapt, studiul meu preferat de cercetare[40] din toate timpurile a investigat de ce criminalii scoțieni au obținut mai puține puncte la testul PCL-R decât omologii lor americani. Anchetatorii au descoperit că le lipsesc manierele volubile și fermecătoare ale americanilor! Psihopații americani vă urează să aveți o zi bună, cei scoțieni nu prea.)

Fără săli de ședințe desemnate, eram nevoiți să ne întindem cortul acolo unde puteam, așa că am stat mare parte din timp în sufrageria comună, pe canapele din sfoară, ponosite, un acvariu plin de pești curcubeu plescăind în spatele lui Liam, în timp ce vorbeam cu el lângă măsuța de cafea, lipicioasă de la stropii vărsați dintr-o sută de căni de ceai dulce. Mi s-a părut ca o pensiune de două stele – ceva care ar putea apărea într-unul dintre acele show-uri televizate despre ospitalitatea defectuoasă. Nici măcar de liniște nu aveam parte. Radioul era pornit și alți rezidenți veneau și plecau, dădeau drumul la televizor, hrăneau peștii, întrebau dacă avem țigări.

Nu mă repezeam să trag vreo concluzie, dar eram destul de sigură că scorul lui nu avea să indice un nivel de psihopatie neobișnuit de ridicat. Trebuia să-mi fac calculele finale, dar experiența îmi spunea că scorul lui urma să fie în jur de 15–18 dintr-un posibil 40. Scorul

mediu pentru un deținut este între 19 și 22; orice bărbat sau femeie obișnuiți, cu excepția cazului în care sunt Mary Poppins, tind să marcheze între 3 și 6 (propriul meu scor, dacă e să fiu dură cu mine, este 4).

După penultima noastră sesiune, m-am gândit să arunc o a doua privire prin documentația dosarului lui Liam. Atunci mi-am amintit de colectarea chitanțelor și a biletelor de călătorie și am cerut să le văd. Era posibil să-mi spună mai multe despre acest om aspru și despre ce a făcut în timpul liber și, așa cum am spus, sunt o adeptă a conștiinciozității. Ceea ce am văzut m-a făcut să mă înfior.

Hârtiile aparent inofensive din viața de zi cu zi a oricui au multe de spus, mai ales atunci când sunt prezentate și sortate în ordine cronologică. Ies la iveală tipare, iar preferințele personale devin rapid clare. Era un mănunchi gros de chitanțe strânse împreună cu o bandă elastică galbenă și am început să le răsfoiesc ca pe paginile unei cărți animate, imaginea apărând pe neașteptate. Știam că Liam mergea în oraș în majoritatea zilelor și că era de așteptat să rămână în zona aglomerată a centrului comercial. Din chitanțele sale reieșea că miercurea cumpăra pâine pentru proiect, cumpăra o revistă lunară de pescuit și cumpăra adesea mentă de la aceleași papetării, înainte de a se îndrepta direct către Costa Coffee, o cafenea aglomerată cu genul de serviciu de ghișeu pentru două persoane, unde o persoană stă la casă, iar cealaltă face cafeaua și o servește mai apoi pe tejghea. Chitanțele lui Liam arătau că, de-a lungul timpului – o perioadă de câteva luni –, începuse să viziteze Costa exclusiv în aceleași zile – întotdeauna joi și vineri după-amiaza și la orice oră sâmbăta. Uneori

intra acolo de trei sau patru ori în aceeași zi. Comanda mereu aceeași băutură – un cappuccino – și am observat din numele de pe chitanță că aproape întotdeauna îl servea aceeași persoană: Esther.

Nu i-am spus nimic lui Liam despre asta când l-am întâlnit, ci ne-am văzut de ultimele secțiuni ale interviului PCL-R. După aceea, am folosit computerul personalului ca să-mi scriu notele, apoi am căutat online unde era cafeneaua, gândindu-mă că poate voi intra acolo. Sentimentul că atașamentul lui Liam față de această sucursală Costa putea să fie determinat de ceva mai mult decât de o apreciere a cappuccinourilor nu-mi dădea pace. În timp ce căutam pe site-ul centrului comercial, în bara laterală a apărut o reclamă la un cunoscut deodorant pentru bărbați, arătând o femeie aplecată seducător deasupra unui cuptor. Pe linia curelei scria: „Te poate face să pierzi controlul?"

M-am uitat la ceasul de pe ecran – era ora prânzului. Am decis să fac o plimbare în oraș. Nu era nimic ieșit din comun, doar trebuia să și mănânc până la urmă; în plus, mi s-a părut și o oportunitate bună de a mă pune în pielea lui Liam pentru o clipă.

*

În scurta plimbare pe strada comercială pietonală până la Costa, am trecut pe lângă o adolescentă blondă drăguță. Purta căști și era îmbrăcată într-o uniformă școlară pe care încercase să o facă pe cât de neșcolară cu putință. Mi-am amintit de zilele mele de școlăriță conștiincioasă – mult prea dornică să cresc – și i-am zâmbit când am trecut pe lângă ea.

Ea nu mi-a întors zâmbetul. Am avut parte de genul de privire goală, ușor disprețuitoare, pe care ți-o aruncă adolescenții care ascultă muzică și nu se sinchisesc de tine, ceea ce este o atitudine sănătoasă, din punctul meu de vedere. Dar m-a făcut să mă gândesc la modul în care o asemenea privire ar fi interpretată de Liam și, da, de propriul meu hărțuitor. Ce ar simți sau ar vedea în acel scurt schimb de priviri? Le-ar aprinde mânia acel zâmbet respins, cea mai mică respingere?

Cât de periculoși sunt oamenii în orice moment al vieții lor depinde de o gamă largă de factori și, nu în ultimul rând, de împrejurarea în care se află în prezent. Dacă Liam ar fi simțit că fata îl desconsidera, i-ar fi alimentat ura, întrucât în acest scenariu ea se afla în situația nefericită de a fi atât râvnită, cât și disprețuită. El voia să fie dorit și se simțea îndreptățit să i se dea ascultare, dar, dacă se simțea respins și poate ridiculizat cu toată ființa lui, aveau să curgă resentimentele: „Crede că este mai bună decât mine."

M-am întrebat dacă mintea lui l-ar fi dus pentru un moment înapoi la atacurile anterioare și și-ar fi reimaginat durerea pe care o văzuse și savurase – trupurile victimelor sale neputincioase, fețele lor îngrozite și umilite. Își dorise să-i simtă puterea, furia, și să plătească. Mi-am amintit cum, în interviul PCL-R, l-am întrebat despre cum s-a simțit în momentul în care și-a atacat iubita. Nu știa la ce se gândește, a spus el, doar furie și nevoia de a o opri din a râde de el, de a-l privi de sus, de a-l insulta. Asta îl „scosese din minți". Dar s-a simțit mai calm după aceea, a spus el. Răzbunarea fusese satisfăcătoare.

Într-o situație ca aceasta, pe o stradă aglomerată în mijlocul zilei, acest tip de furie nu ar putea atinge un astfel de punct culminant fără a atrage atenția; nu existau locuri izolate, opțiunile lui erau limitate. Dar tot ar fi clocotit în sinea lui.

Am deschis ușa cafenelei, aerul cald și mirosul de cafea și produse de patiserie daneze învăluindu-mă. Am luat un sandvici din frigider și o sticlă de apă și m-am așezat la coadă pentru a plăti. Fata de la ghișeu m-a întrebat dacă mai vreau ceva, dar eram prea ocupată să mă uit la ecusonul ei, ca să o aud din prima: era Esther, o fată scundă, cu părul blond prins în coadă, care arăta de vreo 17 ani.

*

Săptămâna următoare am fost din nou la unitatea de retragere pentru a le informa pe Sheila, managerul de proiect, și pe Liam despre rezultatele evaluării sale PCL-R. După cum anticipasem, a avut un scor cât se poate de mediu, nu avea nimic dintr-un psihopat care țipă. Nu era un rezultat demn de baloane și felicitări, dar măcar era ceva ușor pozitiv pentru început – fără etichetă de psihopat astăzi!

Dar atmosfera s-a întunecat rapid când am spus că am găsit, totuși, ceva care mi-a dat motive de îngrijorare și care era relevant pentru probabilitatea recidivei sale. Am așezat pachetul de chitanțe din călătoriile lui la cafenea pe masă între noi – cu mult peste 100 de bucăți – și am rostit, pendulând între un ton neutru și unul ferm: „Am observat că vizitezi această cafenea când o anumită fată este în tură. Mi-ar plăcea să aflu părerea ta despre asta, Liam."

Instantaneu, sprâncenele i s-au împreunat ca o pereche de perdele și gura i-a căzut într-o linie plată, dură. Apoi a arătat spre mine și a scuipat: „Cățea nenorocită!" Sheila și cu mine ne-am privit scurt și apoi ne-am uitat amândouă înapoi la Liam, fără să spunem nimic.

— Isuse Hristoase! De când este o crimă să-ți cumperi cafea? Ești al naibii de ciudată! Cățele nenorocite, a mai rostit apoi, mai mult pentru el, decât pentru mine.

Mi-am coborât ușor vocea. „Nu este o crimă să cumperi cafea, Liam, dar nu mi-aș face treaba cum trebuie dacă nu aș întreba despre asta. Sunt îngrijorată pentru siguranța acestei femei și vreau să te ajut și pe tine. Cred că ar fi util să vorbim despre asta, astfel încât să putem înțelege ce se întâmplă cu tine. Ce crezi?"

Liam s-a ridicat și a măturat masa cu mâna, azvârlind cât colo maldărul de chitanțe – acum din nou în banda lor elastică. Instinctiv, am întins mâna și am reușit cumva să le prind. S-a aplecat, sprijinindu-se pe ambele brațe, și a mijit ochii, privind cu dispreț.

— Cred că ești o târfă bătrână care își bagă nasul unde nu-i fierbe oala, a spus el.

Buza i se curbase într-un rânjet disprețuitor.

— Nici măcar nu te-aș atinge.

A tras un șut în piciorul mesei și a ieșit val-vârtej din cameră.

S-a lăsat tăcerea în vreme ce, preț de câteva secunde, ne-am ținut respirația, apoi Sheila și cu mine ne-am uitat una la alta.

— Așa, am zis, hai că a decurs bine.

Ea a înclinat din cap spre hârtiile din mâna mea stângă.

— Bun instinct ai avut!

Am auzit de la ea mai târziu că echipa sa MAPPA, citind raportul și recomandările mele, a decis că restricțiile lui Liam nu aveau să fie ridicate în curând.

*

LITIGII DE AVUT ÎN VEDERE:

Voi publica toată corespondența de la avocații doamnei Daynes... Din nefericire pentru doamna Daynes, asta nu va face decât să-i afecteze și mai mult reputația.

Sunt pregătit să îi fac doamnei Daynes o ofertă de a ajunge la o înțelegerea amiabilă. Având în vedere timpul și efortul, nemulțumirea personală și prejudiciul adus propriei mele reputații, voi accepta 5 000 de lire sterline de la ea ca soluționare completă și finală. Drept mulțumire, voi dezactiva site-ul.

La câteva luni după ce lucrasem cu Liam, m-am trezit la instanța civilă Centrul de Justiție Civilă din Manchester, un tribunal modern și luminos, care părea să adauge stranietate zilei. Mă simțeam mai în largul meu cu stilul gotic victorian al clădirii tribunalului local aflat ceva mai departe, unde lambriurile din lemn și sculpturile ornamentate păreau să confere procedurilor o seriozitate care lipsea în acest spațiu aerisit și larg deschis.

M-am așezat, flancată de echipa mea juridică, și l-am văzut pentru prima dată pe omul din spatele site-ului. Când a intrat în sala tribunalului, mi-am dat seama că era aceeași persoană cu aspect inofensiv care, cu doar câteva minute în urmă, stătuse la câțiva pași de mine în cafeneaua de la parter. Nu i-am oferit satisfacția unui

singur moment de contact vizual – știam că deja savura această zi măreață petrecută în compania mea. Când s-a așezat în fața mea, am observat că avea un fir desprins la cusătura de la spatele costumului său albastru-deschis.

Îl acuzasem de defăimare și calomnie, solicitând ca site-ul să fie dezactivat. Exista, de asemenea, o posibilitate foarte reală ca potențialii clienți să-i trimită din greșeală materiale sensibile și cu consecințe grave, iar eu le eram datoare să am grijă de ei și să nu permit așa ceva. Într-adevăr, nu aveam altă opțiune decât să aduc problema în instanță, făcând astfel din ea o „chestiune civilă".

Instanța a dispus să-și transforme site-ul web într-un ecran alb gol și să distrugă orice material legat de mine. Apoi a apărut problema legată de achitarea cheltuielilor mele de judecată. Procedurile civile nu sunt ieftine, ceea ce înseamnă că a te proteja de asaltul unui hărțuitor pe această cale nu este ceva ce toată lumea își poate permite.

Judecătorul i-a cerut să se ridice: „Aveți 60 000 de lire sterline pentru a plăti cheltuielile domnișoarei Daynes?"

A început să devină agitat și a spus: „Ei bine, nu m-aș baza pe asta", făcând aluzie că, de fapt, nu i-ar fi lipsit, numai că pur și simplu nu avea chef să se despartă de ele.

Cu toate astea, am știut atunci că nu-l voi hăitui pentru a-mi recupera costurile. El se reprezenta singur și nu suportase alte taxe decât costul timpului său. De asemenea, se arătase dornic să mă taxeze pentru site-urile lui pe parcursul întregului episod. Părea să fie lefter. Nu poți stoarce sânge dintr-o piatră. Și, la drept vorbind, nu-mi ardea câtuși de puțin să încerc să obțin

ceva de la acest om probabil deja profund nefericit. Făcând una ca asta nu ar fi însemnat decât să mențin doar un soi pervers de legătură cu el.

Judecătorul a continuat: „Înțelegeți că domnișoara Daynes nu dorește nicio formă de relație de afaceri cu dumneavoastră? Dânsa nu dorește nicio altă formă de relație cu dumneavoastră. Înțelegeți că dânsa nu v-a contactat voluntar în niciun fel?"

Și atunci el a rostit: „Nu contează, pentru că am terminat cu ea acum, am terminat cu ea. M-a enervat." De parcă am fi avut o poveste de dragoste promițătoare, care devenise brusc dezagreabilă.

Am schimbat priviri cu asistentul juridic din stânga mea. Avocatul meu, așezat în dreapta mea, și-a luat pixul albastru și și-a deschis discret agenda. A mâzgălit ceva, apoi a poziționat-o în așa fel încât să pot citi, înainte de a o închide din nou.

Scrisese cuvântul: „SMINTIT"

Am zâmbit slab și apoi mi-am fixat din nou privirea asupra firului zurbagiu de pe spatele jachetei adversarului meu. El nu era un „smintit" (indiferent ce însemna asta), la fel cum nici Liam nu era un „psihopat". În mintea mea, am tăiat cuvântul de pe hârtie și apoi l-am înlocuit, cu litere imaginare mari, roșii, cu alt cuvânt: „misogin".

Misoginia – o prejudecată adânc înrădăcinată împotriva femeilor și fetelor care constă în disprețuire – este una dintre puținele afecțiuni umane care nu a fost încă declarată boală mintală. Probabil pentru că, dacă ar fi, am avea o pandemie. În sala de judecată, în acea zi, mi s-a părut clar că aici era doar un alt pifan al misoginilor: un bărbat care era atât de ofensat de respingerea unei femei, încât dorea să o pedepsească pe ea pentru asta.

Am ieșit din instanță în acea zi mult mai săracă, dar simțindu-mă ușurată că măcar abordasem direct o problemă. Se terminase. M-am dus acasă, am oprit alarma când am deschis ușa, am tras draperiile și m-am dus să mă întind pe canapea. Tensiunea zilei declanșase un atac al lui Ménière și știam că va fi feroce. Camera a început să se învârtă. Dar în timp ce stăteam acolo cu Fozzchops sforăind zgomotos la picioarele mele, m-am asigurat că măcar această situație nu va mai scăpa de sub control.

Cel puțin, așa credeam. Nu mi-aș fi putut imagina atunci că voi avea de-a face cu asta șase ani mai târziu. În această meserie, trebuie să te obișnuiești cu poveștile neterminate.

Capitolul 9

CAZUL DEGETULUI LIPSĂ

„Dacă nu pot să stau unde sunt, și nu pot,
atunci o să-mi pun toate forțele în alergat."
Jeanette Winterson, De ce să fii fericită când poți fi normală?

Până în mai 2013, austeritatea își făcuse de cap și lovise temeinic. Măsurile de reducere a costurilor, administrate în urma crizei financiare globale din 2008, au fost aplicate serviciilor din sectorul public, cu usturimea iodului militar.

Ministerul Justiției își vedea bugetul general micșorându-se cu 40% – printre cele mai profunde reduceri ale oricărui departament guvernamental. O reducere uriașă a cheltuielilor pentru asistență juridică a însemnat că munca mea de martor expert în instanțe aproape că a dispărut (se pare că experții nu sunt esențiali atunci când

---

* Jeanette Winterson, *De ce să fii fericită când poți fi normală?*, traducere din limba engleză de Vali Florescu, Hecate, 2015, p. 122 (n. tr.).

banii sunt puțini. Cu toate că, având în vedere numărul tot mai mare de persoane care apar în tribunalele penale și al celor care soluționează dispute apărute în familie fără ca indivizii implicați să beneficieze de vreo consultanță juridică ori de reprezentare, dispariția psihologilor pare o nimica toată). Contractele pe care le aveam cu organizații de caritate, organizații de asistență socială și autorități locale au fost toate anulate sau scoase la licitație și câștigate de furnizori mai ieftini – consilieri voluntari, stagiari sau, chiar mai rău, „antrenori pentru viață"*. Mi s-a cerut să instruiesc mai puțini polițiști, fiind consultată mai rar în cazul interogatoriilor și anchetelor. Întotdeauna le spusesem clienților mei că delictele nu aduc bani și acum se dovedea adevărat pentru mine – cererile pentru serviciile pe care le ofeream erau foarte scăzute.

Cu excepția unei zone. Datorită, în parte, Operațiunii Yewtree**, ancheta privind abuzul asupra copiilor comis de fosta personalitate TV Jimmy Savile, printre alții, existase un val de conștientizare și de încredere în

---

* *Life coaching* desemnează un domeniu nou de consiliere și terapie specializată; deși diferit de consilierea psihologică și tipurile de terapie și psihoterapie practicate de specialiști, câștigă din ce în ce mai mult teren printre abordările care vizează oferirea de sprijin – fie că este vorba de dezvoltare personală, profesională etc. (n. red.).

** Investigație a poliției britanice privind acuzațiile de abuz sexual, în special abuzul asupra copiilor, împotriva lui Jimmy Savile, personalitate publică, și a altora. Începută în 2012, a câștigat atenție din partea mass-mediei, dar și mai mult a organelor de justiție, și a dus la arestarea a 19 persoane, dintre care șapte au fost condamnate. Cazul rămâne celebru pentru efectul de conștientizare și pentru creșterea numărului de cazuri de abuz raportate (n. red.).

raportarea infracțiunilor de abuz asupra copiilor. Numărul arestărilor și acuzărilor ulterioare nu a crescut nici pe departe la fel de repede ca rata dezvăluirilor. Dar, acestea fiind spuse, în experiența mea, cererea de rapoarte înainte de pronunțarea sentinței pentru infractorii sexuali care au comis infracțiuni pe internet împotriva copiilor a fost constantă. Sesizările au venit săptămânal de la avocați ai căror clienți erau bărbați care fuseseră descoperiți că descărcau online imagini cu abuzuri asupra copiilor (nu există și nu a existat niciodată ceva de genul „pornografie infantilă" – doar abuz asupra copiilor și imagini, videoclipuri și chiar, așa cum am aflat, transmiterea în direct a acestui abuz). Unii dintre acești indivizi îi îndemnaseră pe copii să se angajeze în conversații sau activități sexuale prin intermediul camerelor de chat și camerelor web sau încercaseră să se întâlnească cu ei. Erau în cea mai mare parte bărbați în vârstă, dar uneori și mai tineri, la sfârșitul adolescenței și abia trecuți de 20 de ani, băieți care învățaseră arta „cultivării"* (procesul prin care un abuzator manipulează o victimă și învinge orice posibilă rezistență a acesteia în timp) din propria lor experiență de a fi fost exploatați online în copilărie. Tânăr sau bătrân, rareori exista ceva neobișnuit în exterior la oricare dintre ei, își păstrau locurile de muncă, erau angrenați în relații și aveau un cazier subțire.

Dosarele lor includeau, îndeobște, un rezumat al cazului, oferind trei sau patru exemple de descrieri ale

* Termenul de *grooming* denotă comportamentul unui adult de a stabili o relație emoțională cu un minor, uneori și cu familia acestuia, cu scopul de a-l abuza sexual (n. red.).

materialului care fusese preluat din telefoanele mobile și computerele lor. Fiecare imagine este evaluată și clasificată în funcție de gravitatea abuzului implicat, spectrul mergând de la copii fotografiați în ipostaze sexuale, până la filmări ale celor mai extreme și brutale acte.

În 2013, era utilizată o scară de notare cu cinci gradații (cunoscută sub numele de scară SAP; de atunci, a fost înlocuită cu un sistem mai simplu, cu trei niveluri, introdus de Consiliul de condamnare). Întotdeauna am simțit că polițistul de specialitate a cărui sarcină fusese să vadă imaginea, să o atribuie unei categorii, să o catalogheze și să tasteze rezumatul, întotdeauna cu un limbaj atât de distant și formal, era totuși incapabil să ascundă oroarea a ceea ce detalia. Mi s-a părut că era destul de greu să faci față obligației de a le citi zilnic. Nu îmi era greu să procesez doar relatările explicite despre ceea ce acești adulți le făcuseră copiilor, ci și numărul mare de imagini ale abuzurilor aflate în circulație. Asta și singurul detaliu pe care descrierea sumară nu ți-l spune niciodată: dacă acel copil fusese identificat și era acum în siguranță, sau dacă era încă pe undeva, supus acelorași grozăvii.

Agenția Criminalistică Națională estimează[41] că există până la 80 000 de persoane în Marea Britanie care „reprezintă un tip de amenințare sexuală" pentru copii online. Din ce în ce mai mult, mi s-a părut ca și cum toți erau în sarcina mea (singurul gând mai deranjant fiind că nu erau în sarcina nimănui). Natura variată și imprevizibilă a muncii mele și a clienților mei a fost întotdeauna unul dintre lucrurile pe care le-am iubit cel mai mult la psihologia criminalistică. Nu voiam să elimin o serie întreagă de infractori din lista mea, dar, în

același timp, mintea îmi era invadată de imagini nedorite, pe jumătate imaginate, și începeam să simt destul de puternic că nu la așa ceva mă înhămasem.

Cam în această perioadă am fost rugată de BBC din Țara Galilor să contribui la un documentar în limba galeză. Rămăsesem în mod deliberat departe de ochii publicului de când fusesem urmărită – să stai în umbră constituia cea mai bună abordare – și refuzasem o serie de documentare. Cel care mă urmărise părea să se fi retras de pe firmament și nu aveam de gând să-l zgândăresc. Dar, cu această ocazie, am mizat pe faptul că, probabil, nu vorbea atât de fluent galeza, așa că nu avea să vadă emisiunea, drept care am acceptat.

Doreau să contribui la un film care se ocupa de procesul lui Mark Bridger. Țara Galilor era în doliu încă din toamna precedentă, când April Jones, în vârstă de cinci ani, care suferea de paralizie cerebrală, a fost răpită și ucisă de Bridger. Dispariția ei în timp ce se juca a declanșat cel mai amplu proces de căutare de persoane dispărute din istoria poliției din Marea Britanie. Bridger nu numai că a ucis-o, ci s-a și debarasat de corpul ei în așa fel încât să nu mai fie găsită în vecii vecilor. A incinerat părți din corpul ei în soba cu lemne de la el acasă, dar echipele criminalistice au găsit particule minuscule de craniu în vatră și pete de sânge care se potriveau cu ADN-ul lui April. Se crede că a împrăștiat alte părți din corpul ei în mediul rural și, posibil, în râul care curge cu forță în apropierea cabanei sale din Ceinws. Părinții lui April au putut să îngroape doar șaptesprezece fragmente din rămășițele fiicei lor.

Bridger a pledat nevinovat pentru acuzația de ucidere a lui April, dar a acceptat că el este „probabil

responsabil" pentru moartea ei. Misterul a ceea ce s-a întâmplat cu această fetiță, lipsa de împăcare pe care ar fi putut-o oferi descoperirea corpului ei sau o explicație coerentă din partea lui Bridger au contribuit la un imens interes mediatic pentru caz și pentru dovezile care ar putea apărea în timpul procesului.

Mi se ceruse să urmăresc cum Bridger își depune mărturia și să ofer câteva comentarii regizorilor. Am luat loc în mezaninul îngust destinat presei și publicului din tribunalul Mold Crown timp de o săptămână, așteptându-mă să urmăresc evenimentele desfășurate cu același interes imparțial pe care l-am cultivat întotdeauna la serviciu. Dar era prima dată când vedeam așa ceva din acea perspectivă: de la înălțime, în aceeași cameră și totuși la ani lumină de oamenii a căror soartă se decidea mai jos. Nu eram acolo în calitatea mea de martor expert, pentru a-mi face cunoscută opinia, și nici nu eram victima care voia să vadă cum i se face dreptate. Am constatat că nu puteam decât să privesc și să asimilez așa cum putea face orice alt membru al publicului, la rândul său îngrozit de șarada grotescă jucată de Bridger și smerit de demnitatea liniștită și puterea părinților lui April.

M-au răpus cele câteva secunde cu ea surprinse de camera de supraveghere din centrul de agrement în ziua în care el a răpit-o: o fată fericită, neobișnuit de mică, ce se străduia să deschidă singură o ușă grea. Și iată-l acum pe el, la tribunal, un bărbat înalt de 1,8 metri, cu un șarpe tatuat pe antebrațul acoperit de o cămașă albastră. Mai târziu în acea zi, ea avea să devină fragmente de os în soba lui. Vizionând acel videoclip, am simțit crescând în mine o furie și am știut că avea să zăbovească o vreme acolo.

Am auzit cum, în zilele dinainte de a o răpi pe April, Bridger căuta pe internet imagini cu victimele crimei din Soham, Holly Wells și Jessica Chapman, și ale școlăriței Caroline Dickinson, care fusese violată și ucisă într-o excursie școlară în Franța în 1996. Ni s-a spus despre fișierele de pe computerul său, care conțineau imagini obscene ale abuzului asupra copiilor. Alte căutări de pe computerul său includeau cuvinte precum „pubertate" și „tânăr gol de cinci ani"

Bridger a protestat, susținând că făcuse cercetări pe internet pentru a înțelege dezvoltarea sexuală a propriilor copii. Salvase imagini indecente ale copiilor „pentru a face plângere în legătură cu ele mai târziu", a insistat el. A spus că a călcat-o din greșeală pe April cu Land Rover-ul său și că nu era capabil să-și amintească pe deplin ce s-a întâmplat apoi, deoarece era beat și într-o stare de panică. Dar apoi am ascultat un martor de opt ani depunând mărturie că o văzuse pe April urcându-se în mașina lui. Criminalistul Roderick Stewart a spus juriului că nu există nicio urmă de dovezi fizice, nici pe Land Rover-ul lui Bridger, nici pe bicicleta lui April, care să susțină afirmația lui Bridger, cum că avusese loc un accident.

Era evident pentru toată lumea despre ce fantezii avusese înainte să o răpească pe April, nu exista nicio îndoială că el a ucis-o și că a fost vorba despre o crimă cu motivații sexuale. S-a dovedit chiar că încercase și nu reușise să convingă alte trei fete să urce în mașina lui în acea zi. Minciunile lui erau rizibile și calculate și mi s-a părut că barbaria de a le ascunde părinților ei adevărul despre cele întâmplate era imposibil de iertat.

Pe 30 mai, Bridger a fost găsit vinovat de răpire, crimă și pervertirea cursului justiției. A fost condamnat la închisoare pe viață, fără posibilitatea de a fi eliberat. Opinia mea este de mult timp că, dacă iei viața unui copil, atunci singurul loc potrivit în care să-ți închei viața este o închisoare. Dar nu sunt plătită să emit astfel de judecăți. Și până atunci reușisem cumva întotdeauna să-mi compartimentez sentimentele personale despre comportamentul infracțional al pacientului, astfel încât să pot lucra cu el în mod obiectiv, luând în considerare atât persoana, cât și infracțiunea. Întâlnisem mai mulți ucigași de copii în închisori decât oricine, inclusiv pe Robert Black, care era responsabil pentru moartea a cel puțin patru fete (și care a murit în închisoarea Maghaberry, în 2016). De asemenea, în cadrul serviciilor criminalistice, lucrasem cu câțiva bărbați care fuseseră condamnați la închisoare pentru răpirea sau uciderea copiilor. Mă prezentam și dădeam mâna cu ei când îi întâlneam, așa cum aș fi făcut cu oricine altcineva, și mă gândeam doar la treaba pe care o aveam eu de făcut, nu la treburile pe care le săvârșiseră ei.

În afară de în cazul lui Ian Brady* (nu crești în Manchester și mai târziu îi strângi mâna lui Ian Brady fără să te gândești la tot răul pe care l-a provocat acea mână), am mai simțit repulsie? Da. Dar am reușit totuși să găsesc o fărâmă de compasiune pentru Brady. „Ce suflet nenorocit", îmi amintesc că m-am gândit în sinea mea. Dar, în acele zile, în timp ce îl ascultam pe Mark

* Ian Brady și Myra Hindley sunt doi ucigași în serie, responsabili pentru „crimele din Moors", *Moors murders*: între 1963 și 1965, cei doi au răpit și ucis cinci copii cu vârste cuprinse între 10 și 17 ani; patru dintre ei au fost și agresați sexual (n. red.).

Bridger referindu-se în mod repetat la copilul pe care îl ucisese ca fiind „micuța April", am știut că nu o să reușesc să găsesc detașarea de care aveam nevoie pentru a mă simți neutră față de el. Nu privisem niciodată pe cineva așa cum l-am privit pe Mark Bridger și nici nu mă mai simțisem atât de scârbită și de dezgustată.

În acea săptămână, urmărind mărturia lui Bridger, un coleg mi-a sugerat că am „tulburare de stres post-traumatic". Poate că sufeream un fel de traumă indirectă pe care întâlnirile mele standard de supraveghere cu un coleg psiholog – toți psihologii trebuie să urmeze această procedură pentru a se descărca și a reflecta asupra muncii lor – nu reușiseră să o vindece întru totul. Îmi amintesc că m-am gândit că, dacă PTSD* însemna „permanent trudit, suferind și dezgustat", atunci da, cu siguranță aveam o asemenea criză. Am avut o mulțime de cazuri cu bărbați care se uitau la imagini cu copii abuzați și, deși nu erau toți Mark Bridger, făceau totuși parte din fenomenul acesta, cumpărători și comercianți pe o piață neagră înfloritoare.

Am transmis echipei de televiziune analiza mea despre Bridger în maniera profesională așteptată de la mine. Am adăugat că, de aproape cincizeci de ani încoace, ni s-a spus tuturor despre „pericolul străin", în principal datorită unei campanii guvernamentale din 1971, care a fost grăbită de crimele din Moors și de alte răpiri de copii mediatizate din anii 1960. Este un concept depășit. Definirea „răpirii" și „străinului" în contextul omuciderii nu mai este atât de simplă. Tindem să ne gândim

* *Post-traumatic stress disorder*, tulburare de stres posttraumatic (n. red.).

la copii ademeniți sau smulși de pe stradă, dar unele dintre cazurile mai recente au implicat un anumit grad de cultivare online înainte de contact și crimă. Nici măcar Mark Bridger nu era total străin față de April, deoarece unul dintre propriii săi copii mergea la aceeași școală cu ea. Dar, mi-am amintit stând în instanță, realitatea este că răpirile de copii sunt rare, mai cu seamă cele care se termină cu omucidere. Sunt cazurile care intră în centrul atenției mass-mediei tocmai pentru că sunt cele mai rele scenarii de caz. Mai puțin de jumătate dintre răpirile de copii sunt opera străinilor – 42%, conform unui raport[42] bazat pe datele poliției colectate în 2011/2012 de organizația de caritate Acțiune împotriva răpirii. Cifra anuală aproximativă pentru tinerii sub 16 ani răpiți de străini, potrivit aceluiași raport, este de 50, dintre care 15 sunt și agresați sexual. Nu că cifrele scăzute fac raportul mai puțin șocant sau mai lipsit de impact, dar există o oarecare ușurare în faptul că investigația a constatat, de asemenea, că trei din patru tentative de răpire eșuează.

Când am plecat din Țara Galilor și am ajuns acasă, încă mă simțeam extrem de furioasă. Era o irascibilitate virulentă și urâtă. Nu am reușit să îmi potolesc furia, ieșea la suprafață de obicei în momentele liniștite și, din ce în ce mai mult, la primele ore ale dimineții, în care mă pomeneam trează. Petrecusem prea mult timp uitându-mă în abis, în crăpăturile întunecate ale minții în care lucrurile rele sălășluiesc și putrezesc, iar acum se holba înapoi în mine.

*

Am resimțit o stare generală de rău timp de săptămâni după procesul Bridger, una pe care nicio plimbare

cu câinii, metoda mea preferată de meditație de tip *mindfulness*, nu părea că e în stare să o atenueze. Știam că obiectivitatea mea era supusă stresului și pentru un psiholog criminalist asta e o mare problemă; un acrobat mergând pe sârmă care a făcut un pas greșit, și care s-ar putea să nu mai apuce să-l facă pe următorul. Deși poate că nu eram încă pregătită să o spun cu voce tare, aveam îndoieli cu privire la cariera mea și la direcția în care se îndrepta. Făceam vreo diferență reală? Ce voiam să fac? Cu cine voiam să lucrez? Nu aveam răspunsurile, dar știam că nu mai eram deloc mulțumită cu situația în care mă aflam.

Nu prea eram în cele mai bune toane în ziua aceea la spital. Era un spital general cu secții pentru bărbați și femei pentru psihiatrie acută și baza pentru o serie de clinici de ambulatoriu, inclusiv îngrijire complexă, psihiatrie a abuzului de substanțe și dizabilități de învățare. Fusesem aici mai des decât îmi aminteam de-a lungul anilor, simțisem mirosul de dezinfectant și sunetele locului familiar și instituțional.

La drept vorbind, fusesem aici de atâtea ori, încât știam că singurul lucru cât de cât comestibil de la cantină erau cartofii copți în coajă, așa că m-am îndreptat direct într-acolo și am luat o tavă, trântind-o puțin prea tare pe barele de ghidare din jurul părții din față a plitelor.

Nu era chiar ora prânzului, iar cantina era goală, în afară de mine și de un bărbat în vârstă, încă îmbrăcat în halat și papuci, și vizitatorul lui. M-am îndreptat către masa cea mai îndepărtată de ei, lângă fereastra cu vedere la parcare. Voiam doar să fiu singură cu cartoful meu subvenționat și cu criza mea existențială.

Și apoi ea s-a așezat chiar vizavi de mine. Mâncatul nu-mi ajuta deloc starea de spirit și gândul care mi-a apărut imediat a fost: *Oh! Dis-pari.* Erau șiruri de mese goale, fiecare cu o floare artificială de gerbera într-un ghiveci și patru scaune dintre cele mai bune, cele din plastic turnat cu găuri în ele, care arată precum ramele jocului Connect 4. Ar fi putut să stea în oricare dintre ele, dar în schimb s-a trântit pe singurul scaun mai aproape de mine. Am privit într-o parte, încercând să evit contactul vizual.

Nu a înțeles câtuși de puțin indiciul, a zâmbit și a spus: „Bună ziua." Avea vreo 50 de ani, părul ei subțire, castaniu-deschis, era scurt, iar gâtul și umerii îi erau expuși de rochia de vară pe care o purta, de tipul fără bretele, cu încrețituri elastice în partea de sus, pentru a o împiedica să alunece la vale. Am observat că breteaua de la sutienul ei era de un gri murdar, greu de clasificat, și i se înfigea în carne într-un mod care părea destul de inconfortabil.

A zâmbit și a rostit: „Bună, sunt Lucy", iar eu m-am rezumat să dau din cap, fără să vreau să-i dau nici cel mai mic indiciu că aș putea fi dispusă să mă implic. Oamenii din celălalt colț s-au ridicat și au plecat, iar eu eram pe punctul să fac același lucru. Dar ea a început să-mi vorbească.

Mi-am dat seama destul de repede că era posibil să aibă dizabilități de învățare, iar asta m-a făcut să mă opresc pentru o secundă. Mi-am amintit ce spunea mama mereu când eram tânără: dacă cineva pe care nu-l cunoști îți vorbește, pentru el ar putea fi punctul culminant al zilei, singura conversație pe care o poate purta.

Părea inofensivă, așa că am săpat adânc după noi resurse interioare, am respirat profund și am făcut un efort să fiu amabilă. Mi-am „aranjat" fața – un alt lucru pe care mama încă îmi spune să-l fac – și am rămas așezată în fața ei în timp ce vorbea. S-a ridicat, a venit și s-a așezat chiar lângă mine, și a început să-mi arate bijuteriile. Mâinile ei erau stivuite cu argint greu, de genul pe care îl găsești pe piață împreună cu tămâia și talismanele prinzătoare de vise, inele care îi acopereau aproape în totalitate degetele, pielea de sub ele părând verde și cam transpirată. Atunci am observat degetul. Degetul ei inelar de la mâna stângă era mai scurt decât celelalte – era un ciot, căruia îi lipsea falanga superioară și unghia.

„Ce s-a întâmplat cu degetul tău?" am întrebat. Sunt obișnuită să pun întrebări personale, ceva ce făceam mai ales în acea vreme, când trebuia să întreb o mulțime de bărbați despre obiceiurile lor de masturbare. Dar mă simțeam neobișnuit de familiară în acea zi; poate că îmi pierdusem orice simț al convenției sociale pentru că eram atât de epuizată de toate astea. Și ea era atât de prietenoasă.

„L-am tăiat", a răspuns ea.

Lucrătorul din zona sănătății mintale din mine a presupus automat că fusese un act de autovătămare și că trebuie să o fi cuprins unele emoții intolerabile. „Ce ai simțit făcând asta?" am întrebat.

„Nimic, de fapt", a spus ea, a fost pentru fostul ei iubit. A intrat la închisoare și i-a scris spunându-i că vrea să poată „să țină mereu o bucată din ea cu el". Ea făcuse așa cum îi sugerase și își tăiase degetul pentru el, ca să-l poată avea. Fusese un gest cu adevărat romantic, a spus ea.

Atunci mi-am adus aminte – un deget fără trup, care fusese găsit în timp ce lucram ca locțiitor la o închisoare, la scurt timp după ce începusem. Era această femeie proprietara acelui deget uscat de acum atâția ani?

Fusese găsit de gardienii de închisoare Wright și Aktar într-o celulă, aparținând unui prizonier pe nume Fillingham. Era maro și zbârcit, ca un produs pe care îl găsești în secțiunea cu gustări naturale a magazinului de animale de companie. Deși, teoretic, era un vârf de deget, tăietura fusese făcută chiar sub falanga superioară, un ciot de trei centimetri din ceea ce părea un deget inelar sau arătător. Unghia era încă acolo, purtând cea mai intensă sclipire roz de ojă. Culoarea mi-a adus aminte de rujul în nuanța Iced Champink de la Avon, o nuanță pe care o foloseam în adolescență în anii '80, perlată și puțin cam infantilă.

Trecusem pe lângă celula lui Fillingham în acea dimineață și îi zărisem pe cei doi aplecați deasupra biroului îngust, cu sertarul deschis. O selecție de articole – șosete, periuță de dinți, pieptene – erau așezate pe pătura gri de lână de pe pat, într-un fel ordonat și sistematic pe care l-am recunoscut ca fiind o procedură de rutină de căutare. Gardienii își fac întotdeauna percheziția în sensul acelor de ceasornic, începând de la ușa celulei, verificând fiecare piesă de mobilier și suprafață pe măsură ce înaintează. Fillingham fusese percheziționat și mutat într-o altă celulă în timp ce ei scotoceau.

Chiar și la 40 de ani, Aktar ar fi putut trece drept un adolescent, deși unul cu niște păr facial închis la culoare impresionant de dens. Wright era un tip lat, mai tânăr decât Aktar, care ieșise din procesul de pregătire cu doar câteva luni în urmă, și respira greu, arătând destul

de îngrețoșat. Se trăgea de cravată și m-am întrebat dacă uitase că această parte a uniformei lui este, din motive de siguranță, prinsă cu clame.

Am intrat să văd la ce se uitau atât de atent și apoi mi-au arătat. Am spus: „Un deget? La naiba." Nu era cea mai elocventă observație, dar nu venisem pregătită pentru această turnură.

Ne-am uitat cu toții la deget pentru o clipă și apoi, dintr-un motiv oarecare, ne-am întins toți mâinile și ne-am uitat la propriile degete, de parcă făceam o verificare.

Degetul căzuse dintr-un pachet aparent sigilat de baterii, care, la o inspecție mai atentă, se dovedise a fi fost deschis și resigilat de cineva dornic să ascundă ceva. Conținutul unei baterii fusese scos din carcasa imprimată, iar degetul era ascuns înăuntru.

Fillingham deținea o gamă completă de degete, așa că știau că nu era al lui, dar i se dusese buhul în închisoare că era capabil să facă rost de lucruri. Era un fel de magazin de colț de contrabandă. Dacă voiai niște cerneală, Fillingham putea să-ți facă rost de un pistol de tatuaj făcut din carcase de pix și baterii radio. Pornografie, alcool de contrabandă (un preparat din închisoare făcut din fructe, zahăr, pâine și orice altceva pe care se putea pune mâna) și chiar copii ale manualelor tehnice folosite de psihologii închisorii. Auzisem că Fillingham oferea sesiuni de antrenament bărbaților care urmau să fie audiați de comisia de eliberare condiționată. Pentru un preț, desigur.

Auzisem și că avea un fetiș special pentru colecționarea pielii. Aduna bucăți de carne de la orice deținut care era pregătit să se despartă de ele. I-a pus pe toți cei din închisoare care se auto-vătămau să doneze bucăți

din ei înșiși și a fost suspectat că unora dintre ei le-a oferit unelte de tăiere.

Aktar a sigilat celula și eu am mers la întâlnirea mea, continuându-mi ziua. Am auzit că Fillingham a negat orice cunoștințe despre asta, invocând ceea ce îmi place să numesc „o apărare Shaggy" („Nu am fost eu!"*). Din câte știam, degetul nu fusese niciodată legat de un proprietar, din închisoare sau de afară, viu sau mort. Și acum iată-o pe Lucy, care stătea lângă mine într-un colț al cantinei unui spital.

„O, înțeleg", am spus, iar ea a zâmbit, probabil neobișnuită cu o acceptare atât de relaxată a explicației ei.

„Cum i l-ai trimis în închisoare?" am întrebat, întristată că simțise că trebuia să-și taie un deget pentru a-și dovedi angajamentul față de acest bărbat. O tragedie îmbrăcată în romantism.

A spus că îl învelise într-o folie alimentară și îl pusese în chiloți când s-a dus să-l viziteze. Apoi, când gardienii priveau în altă parte, i-l întinsese. S-a uitat în depărtare și a ridicat din umeri, melancolică, de parcă și-ar fi amintit ceva frumos.

Cum procedase? Apelase la un medic care să-i coasă rana? Nimeni nu se gândise să întrebe unde dispăruse bucățica lipsă? Nu puteam să încep să-i pun aceste întrebări pentru că nu voiam să aflu mai multe. Minții umane îi place să încheie o poveste; pentru a mea, iată, venise în sfârșit concluzia poveștii care începuse în acea zi, cu cincisprezece ani mai devreme, în celula lui Fillingham.

---

* Trimitere la piesa „It Wasn't Me", care îi aparține rapperului Shaggy (n. red.).

Trebuia să pornesc spre întâlnire, așa că m-am extras din colțul în care mă înghesuise.

„Asistentul meu social spune că sunt vulnerabilă", a rostit ea, aproape ca o clarificare, în timp ce mă strecuram pe lângă ea. Și am simțit din nou acea tristețe. Lucy ajunsese cumva să creadă că era de vină pentru că era vulnerabilă. De unde și până unde era obligația ei? Nu îi lipsea acel deget pentru că era vulnerabilă, fusese constrânsă să-l taie de cineva care era dispus să o exploateze.

I-am spus lui Lucy cât de mult îmi făcuse plăcere să o cunosc – pe bune – și i-am mai zis să țină minte că sunt mulți bărbați pe lume, dar avea doar nouă degete și jumătate și trebuia să aibă grijă de ele. Ea mi-a promis că o va face.

În timp ce îmi puneam tava deasupra teancului cu sandviciuri vechi cu șuncă și cești cu ceai rece revărsându-se din el, ieșind, am simțit că și eu, la rândul meu, curățam un alt fel de mizerie. Știam că nu puteam fi sigură că degetul lui Lucy fusese în posesia lui Fillingham în acea zi, dar alesesem să cred că era și că, odată luată această decizie, un mister fusese rezolvat. Nu doar cazul derutant al degetului, ci și întrebarea legată de ce urma să fac în continuare.

Era timpul să iau o pauză de la psihologia criminalistică de primă linie – de la infractorii sexuali și de la toată dezamăgirea pe care o simțeam față de sistemul pe care îl văzusem dând rateuri atât de mult timp. Aveam să merg să lucrez în cadrul serviciilor principale de sănătate mintală pentru femei, unde poate că aveam să ajut femei precum Lucy. Abisul înspre care priveam devenea un nou orizont.

Capitolul 10

ÎN SIGURANȚĂ ȘI NEVĂTĂMAT

*„Negarea emoției nu înseamnă evitarea curbelor strânse, ci înseamnă să nu scoateți niciodată mașina din garaj. E în siguranță acolo, dar nu o să mergeți niciodată nicăieri."**
Brené Brown, Ridică-te din propria ta cenușă, mai puternic ca oricând

Când avea opt ani, Maya s-a îmbolnăvit de scarlatină. Deși, pentru majoritatea copiilor, disconfortul unei astfel de boli – i s-a inflamat gâtul și o durea tot corpul – ar crea amintiri neplăcute, pentru Maya, experiența de a fi bolnavă a fost o revelație.

Țintuită la pat, fusese îngrijită de mama ei, care i-a arătat un nivel de afecțiune și atenție de care nu mai avusese nicicând parte până atunci. Tatăl ei o lăsase în pace. Mai semnificativ decât asta a fost modul în care fusese tratată de medicul vizitator, un bărbat pe care l-a

---

* *Ridică-te din propria ta cenușă, mai puternic ca oricând*, Brené Brown, traducere de Cristian Hanu, editura Adevăr Divin, 2015, București (n. tr.).

descris fiind „ca un înger". Mi-a spus că îi promisese că o va face să se simtă bine din nou și o vârâse cu binișorul în pat. Nimeni nu mai făcuse asta înainte.

Tatăl ei fusese un cartofor și un beţiv. Dacă nu era acasă la ora 6 seara, toată lumea știa că se dusese la pub și că îi aștepta o noapte lungă. Uneori, când venea acasă, alinia copiii la rând – erau șase și trebuia să-l scoată și pe cel mai mic din pat – și îi lovea pe fiecare, unul câte unul, de obicei cu câte un pumn în stomac, pentru ca ceilalți să vadă ce îi aștepta. Odată a lovit-o pe Maya cu un pumn în față atât de tare, încât i-a scos dinții de sus. Cicatricea era încă vizibilă pe fața ei de adult, o tăietură strălucitoare de țesut fibros coborând de la nas spre buză.

La un moment dat, atunci când femeia nu a vrut să-i dea bani, i-a turnat mamei ei în cap o oală plină cu orez clocotit. Altă dată, a înecat pisoii abia fătați ai pisicii familiei în cadă, forțând-o pe Maya și pe frații și surorile ei să privească.

A fost o domnie a terorii pure; violență insensibilă administrată de un bărbat căruia îi făcea mare plăcere să-și pună în scenă abuzul. Pentru majoritatea copiilor, un membru rupt sau chiar și o cădere de pe o bicicletă este un mare eveniment în viață, ceva de care își amintesc câte zile au, din cauza durerii puternice. Tatăl Mayei s-a asigurat că fiica lui și-a petrecut o mare parte din copilărie în frică și durere.

Momentele pe care și le amintea că se simțise fericită sau în siguranță erau puține. Povestea că polițiștii erau vizitatori obișnuiți la ea acasă, și și-a amintit de promisiunile unuia dintre aceștia, care a înfășurat o pătură în jurul ei și a asigurat-o că va face el să fie totul bine, dar nu

s-a mai întors niciodată. Altă dată, ea și frații ei se mutaseră împreună cu mama lor într-un adăpost: acolo și-a făcut o prietenă, pe Anne. Își dorea să fi păstrat legătura cu Anne; de atunci nu mai avusese o asemenea prietenă. Dar tatăl lor le dăduse de urmă, iar viața se întorsese iarăși, foarte repede, la tristețea ei familiară.

*

Era primul meu loc de muncă după întâlnirea cu Lucy de la cantina spitalului. Am început să mă simt mai bine și apoi mi-am închis cabinetul privat. Câteva săptămâni mai târziu, am pornit cu un nou rol de psiholog consultant, în cadrul unui grup privat de spitale de recuperare pentru femei. Toate facilitățile erau mici și primitoare, într-un cadru discret. Aceasta, o casă veche, transformată în sediu, de pe o stradă rezidențială înverzită, situată inofensiv într-o suburbie prosperă din nordul Manchesterului, era un loc în care femeile care suferiseră probleme episodice majore de sănătate mintală veneau să-și petreacă timpul și să se reaclimatizeze înainte de a face tranziția înapoi la viața lor obișnuită. Erau doar șase paturi aici și nutream mari speranțe legate de ceea ce urma să realizez într-un astfel de mediu, care mi s-a părut atât de primitor și natural – foarte diferite de sălile de interviu clinice, cu mobilier fix și gardieni care stăteau proțăpiți, pe care le știam din închisori, sau de sterilitatea spitalelor și a secțiilor securizate. Ușile acestui spital se închideau automat în spatele tău, dar asta era pentru a ține pericolul afară, nu pacienții înăuntru.

Așa că mi s-a strâns inima când am descoperit cine era celălalt proaspăt sosit la spital. Asistenta-șefă a anunțat în timpul predării turei de dimineață că noua

noastră rezidentă, Maya, ni se alătură cu un diagnostic de „erotomanie"* și un istoric de urmărire. Cu propria mea experiență – încă proaspătă – de a fi obiectul nedorit al atenției cuiva, m-am simțit imediat neliniștită să lucrez cu ea. Aveam nevoie de un hărțuitor în portofoliul meu de cazuri la fel cum aveam nevoie de o doză de Ebola. Cum aveam să găsesc obiectivitatea necesară ca să construiesc o relație cu ea? Și, totuși, lăsând deoparte grijile personale, profesionistul din mine era și el curios. Eu deja suferisem o schimbare majoră în modul de a gândi, nu mai țineam demult la etichetele de diagnostic, dar erotomania este destul de neobișnuită și eram dornică să știu ce însemna în cazul Mayei.

Cuvântul erotomanie sună din ce în ce mai victorian în limbajul de astăzi. Dar, de fapt, conceptul există în textele medicale de multe sute de ani, fără o definiție precisă. A trecut prin diferite încarnări și modificări, grație unei serii de aștri psihiatrici (inclusiv Sigmund Freud, care a sugerat că termenul descrie o modalitate de reprimare a impulsurilor homosexuale). Problema pe care o descrie acum a fost declarată pentru întâia oară drept sindrom de către un psihoterapeut francez – G.G. de Clérambault –, după ce a consiliat o pacientă care stătea ore în șir în fața Palatului Buckingham, sigură că regele George își comunica dragostea pentru ea mișcând draperiile. În 1942, a fost publicată lucrarea sa fundamentală „Psihozele pasionale"**, iar fenomenul a devenit cunoscut sub numele de *sindromul De*

* Stare patologică, definită de predominanța obsesiilor sexuale; exagerare manifestată prin convingerea delirantă a unei persoane că este iubită (n. red.).

** *Les Psychoses Passionnelles* (n. red.).

Clérambault, până când erotomania s-a alăturat ediției a patra a *Manualului de diagnostic și statistică* drept formă de tulburare delirantă și a înlocuit-o.

Erotomania este pur și simplu iluzia iubirii. Descrie o credință falsă, deținută de o persoană, că ținta ei – cel mai adesea cineva mai în vârstă, care ocupă un statut social mai înalt decât ea – este îndrăgostită pasional și irevocabil de ea, deși ținta în cauză a avut adesea contacte reduse sau inexistente cu persoana cuprinsă de această amăgire. Diagnosticul este mai frecvent aplicat femeilor decât bărbaților, deși și bărbații se pot trezi răvășiți de o iubită indiferentă, dacă nu complet neștiutoare de statutul ei.

Erotomania era cunoscută la începutul secolului al XIX-lea și sub denumirea de *Nebunia bătrânei servitoare*, lipsa soțului fiind considerată atât de chinuitoare pentru orice femeie peste o anumită vârstă, încât ar împinge-o într-o stare de isterie amoroasă (nimeni nu este sigur cine a inventat acea expresie, dar aproape sigur nu era o servitoare bătrână). Mi-a plăcut întotdeauna ironia acestei denumiri, având în vedere ceea ce știm acum, anume că bărbații suferă mai mult din cauza burlăciei la bătrânețe – murind mai tineri și dezvoltând mai multe boli degenerative, cum ar fi demența.

Odată ce o persoană diagnosticată cu erotomanie și-a „stabilit" credința în dorința celeilalte persoane pentru ea, el sau ea va începe de obicei să răspundă dragostei imaginate. Acest lucru ar putea însemna orice, de la a lăsa flori în pragul ușii, până la declarații mai deschise, la care speră că ținta va răspunde favorabil. Cel mai adesea, persoana cu erotomanie își găsește uverturile romantice respinse, așa că începe să genereze motive

care scuză sau explică respingerea și continuă să-i permită să creadă că ținta ei este cu adevărat îndrăgostită de ea. Este un fapt comun ca ei să ajungă la concluzia că o forță externă, cum ar fi soțul cuiva, stă între ei și o viață de fericire pătimașă.

Mi s-a cerut odată ajutor de către un bărbat care credea că soțul obiectului afecțiunii sale o ținea captivă și că, prin urmare, ea trebuie să aibă așa-numitul sindrom Stockholm (unde un ostatic dezvoltă un atașament emoțional aparent paradoxal față de răpitor). Acesta era singurul motiv posibil pe care îl putuse identifica pentru refuzul ei de a fugi cu el și mi-a cerut să o diagnostichez oficial. El a pus, de asemenea, afișe pe care scria „CĂUTAT", în stilul Vestului Sălbatic, în jurul satului său, făcând apel la informații care ar ajuta la arestarea familiei ei pentru că ar fi ținut-o captivă. Ulterior, a apărut în instanță purtând o ținută de șerif, însoțit de un ponei Shetland în miniatură (care nu a trecut de controalele de securitate). Nu eram disponibilă să-l ajut pe șerif în acel moment, dar o parte din mine își dorește să o fi putut face.

*

Maya a început să se învârtă pe la cabinetul medicului de familie când era adolescentă, stând în sala de așteptare după școală, deși nu avea o programare. Când avea 16 ani, a început să scrie felicitări și scrisori unuia dintre medicii de familie, doctorul King, exprimându-și dragostea nemuritoare pentru el. La început părea destul de inofensiv, dar devotamentul ei nu s-a oprit la pasiunea adolescenței și începuse să-l aștepte în afara cabinetului și chiar l-a urmărit acasă de câteva ori.

Comportamentul Mayei a escaladat treptat, până în punctul în care a început să amenințe că se va răni pe ea însăși și pe doctorul King dacă acesta nu avea să-i întoarcă afecțiunea. A avertizat că își va tăia venele dacă nu va fi al ei, că se va arunca în fața mașinii și se va sinucide.

Apoi, într-o după-amiază, a așteptat în afara cabinetului lui de consultație, în timp ce el se vedea cu un pacient și, când ușa s-a deschis, la sfârșitul întâlnirii, a dat buzna în cameră și a încuiat ușa în urma ei, asigurându-se că era singură cu doctorul. Doctorul King s-a dus glonț la telefonul lui de pe birou și a sunat la recepție și, din fericire, o asistentă a reușit să descuie ușa din exterior, dar se auziseră o încăierare și voci ridicate atunci când Maya încercase să o blocheze. În timp ce doctorul King încerca să deschidă ușa, Maya l-a împins pe canapeaua de examinare și a încercat să se urce deasupra lui. Pur și simplu, a vrut să fie aproape de el, a spus apoi. Totul suna stângaci și vag absurd, dar dacă tu ești persoana pe care se cațără cineva împotriva voinței tale într-o cameră încuiată, probabil că va dura ceva timp până când vei putea vedea partea amuzantă.

După cum subliniază psihoterapeutul Frank Tallis în cartea sa „Romanticul incurabil: și alte revelații tulburătoare"*, există o anumită plăcere suspectă[43] în a-i vedea pe oameni prostindu-se în numele „iubirii". Dar „când ne batem joc de îndrăgostit, o facem ca niște ipocriți sau ca niște roboți. Cine nu s-a comportat prostește – sau cel puțin în mod evident necorespunzător –, îndrăgostit fiind?" Cine, într-adevăr? Dar fixația Mayei a mers cu

---

* *The Incurable Romantic: and Other Unsettling Revelations*, de Frank Tallis, publicată în 2018 (n. red.).

mult dincolo de a o transforma într-o pacoste pentru ea însăși. Când a început să-i transmită doctorului King acasă amenințări scrise de mână că avea să-i ucidă pe soția și copiii lor, a fost arestată și luată în grija serviciilor de psihiatrie. Maya îi făcuse, pe el și pe familia lui, să treacă printr-o încercare terifiantă.

*

În următorii 20 de ani, Maya a trăit dintr-un spital securizat în altul, locuind în secții de psihiatrie închise, trecând treptat de la un nivel de securitate ridicat la mediu și, în cele din urmă, de securitate scăzută.

Rapoartele din dosarul ei bogat arătau că nu se vindecase. Rapoartele menționau aproape întotdeauna un psiholog, un psihiatru sau poate o asistentă pe care i se pusese pata, deși era capricioasă și atașamentul ei trecea de la un profesionist la altul. Un raport o descria ca fiind „dispusă să se prezinte la terapie, dar nerezonabilă atunci când face și pretinde declarații de dragoste". Părea că era dornică să fie în aceeași cameră cu șirul de psihologi care fuseseră însărcinați cu tratamentul ei de-a lungul anilor, dar, odată ajunsă acolo, ea le spunea foarte puțin în afară de a afirma în mod repetat că îi iubește.

Timp de aproape douăzeci de ani, doctorul King a rămas o pasiune mai consecventă – ea a continuat să-i scrie epistole încă de la episodul din cabinet, deși, desigur, nu au fost expediate niciodată. Scrisorile au fost păstrate la dosarul ei. Răsfoindu-le, din notele anterioare reieșea clar că era într-o stare de agonie autentică, erau pagini lungi și intense de scris de mână, care descriau suferința în detalii exacte și chinuitoare și furia că ea și iubirea vieții ei, cel hărăzit ei, erau ținuți despărțiți.

Rapoartele din primii ani de spitalizare detaliau modul în care descria vocea doctorului King care îi spunea să-i ucidă soția pentru a deschide calea iubirii lor. Ea vorbise despre luarea lui ca ostatic sub amenințarea cuțitului, dacă asta ar fi fost necesar pentru ca în sfârșit să fie împreună. În adâncul disperării, când se simțea cel mai deznădăjduită sau respinsă, se înfometa, se zgâria adânc pe față și își străpungea corpul cu orice obiect ascuțit pe care putea să pună mâna.

Am observat că, pe măsură ce timpul trecea și era mutată în secțiile cu un nivel de securitate inferior, scrisorile deveneau din ce în ce mai puțin frecvente. Au devenit mai succinte, mai puțin poetice și chinuitoare. Se desfășurau într-un șir subțire de note repetitive: „Vreau să știi că te iubesc. Aș face orice pentru tine." Păreau scrise de cineva care spunea de formă ceva despre o relație care își pierduse de multă strălucirea, de parcă așternerea lor pe hârtie ar fi fost o treabă pe lista ei de lucruri de făcut în acea zi. Scrisorile s-au oprit în cele din urmă și, atunci când am întâlnit-o, nu îi mai scrisese doctorului King de câțiva ani.

Acum avea aceeași vârstă ca mine – 40 de ani; când începe viața, așa cum spun felicitările – și speranța era că aceasta va fi ultima ei internare în spital înainte de tranziția la viața „reală".

Lucrurile păreau pozitive pentru Maya.

*

Dar odată ce am cunoscut-o, a devenit destul de repede clar că nu era atât de dornică să-și construiască o viață în afara oazei zidurilor spitalului.

În timpul primei întâlniri cu echipa ei de îngrijire (eu, psihiatrul, terapeutul ocupațional și asistenta responsabilă în acea zi), s-a așezat și ne-a informat direct că este un caz fără speranță. „Am încercat totul", a rostit ea. „Nimic nu mă poate vindeca."

Acesta părea un mod defetist de a începe procedurile. M-am uitat la femeia sclipitoare și cu fața strălucitoare din fața mea. Dinții ei incredibil de albi păreau prea perfecți pentru a fi reali și mi-am dat seama că erau falși. Linia dreaptă a protezelor perfecte părea puțin prea mare pentru gura ei, ceea ce sporea impactul general. Purta puloverul gros, galben, pe care îl purta tot timpul, în care părea că se scufundă, își netezea eficient și hotărât părul întunecat în spatele urechilor în timp ce vorbea, iar unghiile îi erau vopsite fiecare într-o nuanță diferită. Avea vârtejuri complicate de vopsea roșie de henna pe mâini. Era plină de culoare.

De unde știi că ești „vindecată"? am întrebat. Ce ar însemna să arăți sau să te simți mai bine? Nu putea să răspundă. Era periculoasă, ne-a informat. Avea sindromul De Clérambault și era „rezistentă la tratament". Deținea tot jargonul și m-a surprins cât de sigură era de ceea ce considera ca fiind starea ei ireversibilă. Se părea că acum o vedea drept identitatea ei. Acesta nu era atât un nivel de conștientizare de sine, cât un exercițiu de control exercitat asupra propriei situații.

În plus, încă auzea vocea doctorului King care îi spunea să-și ucidă soția, pretindea ea. „Ca să putem fi împreună, asta este tot ce zice."

Am întrebat-o dacă i s-a părut supărătoare vocea și a fost foarte realistă când a răspuns: „Da, a fost îngrozitor, mistuitor și chinuitor." Putea fi ceea ce este

cunoscut sub numele de „afect tocit", adică aplatizarea emoțiilor cauzată de o stare mintală precară și, adesea, de medicamentele prescrise în consecință. S-a uitat la mine, ridicând din umeri, și m-am întrebat dacă Maya se afla într-adevăr într-o situație atât de dificilă pe cât voia ea să credem.

După acea întâlnire, cu toții am primit aceeași scurtă notă de la Maya, scrisă cu ortografie elegantă, cu bucle. Voia să știm că suntem „perfecți ca Dumnezeu" pentru ea. Ne iubea și ar fi făcut orice pentru noi.

*

Unul dintre multele aspecte valoroase ale lucrului cu pacienții într-un mediu restrâns precum acest spital era posibilitatea de a practica un tip de psihologie mai liber. Cu un număr atât de mic de pacienți, era mult mai puțin structurat și condus de proceduri, nelegat de convențiile și rutinele din locurile mai dens populate în care lucrasem. Slavă Domnului! Dispuneam de timp, resurse și autonomie pentru a practica psihologia așa cum consideram de cuviință. Nu eram înlănțuită în mod servil de un anumit stil de tratament, programă stabilită de manual sau orar de grup. Puteam petrece timp cu femeile de acolo în funcție de nivelul de sprijin de care aveau nevoie, mai degrabă decât de ora prestabilită o dată pe săptămână, care nu putea dura nici mai mult, nici mai puțin. Terapia pe care am o practicam era adaptată pentru a fi semnificativă pentru fiecare individ. Cred că psihologia ar trebui să fie încorporată în viața de zi cu zi, în tot ceea ce facem. Așa că am păstrat o politică a ușilor deschise și pacienții au venit la mine când aveau dificultăți, la fel ca și personalul. Desigur, exista încă un

element de completare și controlare a formularelor, dar nu depășea îngrijirea pacienților.

Deși exista o persoană care nu a folosit ușa mea deschisă. Sau de fapt orice altceva oferit în spital. Maya a refuzat invitațiile de a se alătura grupului local *Cei care aud voci* – un mic grup de sprijin care ar fi putut-o ajuta să gestioneze ceea ce spunea că sunt instrucțiunile doctorului King de a-și ucide soția. Deseori nu se prezenta la întâlnirile ei individuale programate cu mine. Începuserăm să încercăm o nouă formă de terapie pentru persoanele care erau tulburate de voci și avea rezultate grozave. Când am întrebat-o pe Maya dacă vrea să încerce, ea a spus că nu – dacă ar pierde vocea doctorului King, i-ar fi dor de ea. Îmi mai ziseseră asta oameni care aud voci, dar având în vedere ceea ce spusese anterior despre suferința pe care i-o provoca, nu părea să aibă nicio logică. Nu avea niciun rost (dar, cel puțin, partea asta mi-a părut cea mai apropiată de dragoste).

Maya a refuzat toate invitațiile pe care i le-am făcut de a lucra cu mine, remarcând că „ești psiholog, așa că ești acolo, sus" – a arătat spre cer –, „și eu sunt acolo, jos" – și a arătat către podea. Odată mi-a spus că îi plăcea să creadă că îmi petrec tot timpul studiind cărți și probabil că nici nu am nevoie să dorm și, cu siguranță, nu folosesc toaleta. Maya a vrut să știu că, deși nu voia să lucreze cu mine, mă iubea. De fapt, ea a spus în mod repetat că va face orice pentru personalul spitalului și, totuși, a făcut tot posibilul pentru a evita orice fel de tratament efectiv. Ar face orice pentru dragoste, dar nu ar face asta.*

* Trimitere către piesa „I'd Do Anything for Love (But I Won't Do That)", interpretată de muzicianul american Meat Loaf (n. red.).

Am decis să nu o rog pe Maya să-și țină întâlnirile cu mine, așa cum au făcut ceilalți pacienți, ci să o „întâlnesc întâmplător" prin spital. Acest lucru nu era dificil, pentru că locul era foarte mic. Am devenit un psiholog invizibil. Speranța mea era că, eliminând capcanele formale ale rolului meu – camera liniștită și blocnotesul, privirea deschisă și totuși preocupată de peste o măsuță de cafea –, ar putea începe să mă vadă ca o ființă umană la nivelul ei, mai degrabă decât să mă venereze ca pe o zeitate.

La un moment dat, m-am ciocnit cu adevărat de ea când ieșeam din toaletă și, într-un moment de neseriozitate, i-am spus: „Eu aș mai aștepta câteva minute până să intru, dacă aș fi în locul tău." Aceasta nu este o tehnică din manualele de psihologie, dar eram destul de mulțumită de propriul meu geniu neconformist – profitasem de șansa de a-i arăta că sunt un simplu muritor, cu funcții corporale, dându-mă jos de pe piedestalul pe care mă cocoțase. Dacă strâmba din nas când psihologul ei făcea glume proaste despre mersul la toaletă, atunci aveam să îmi fi atins țelul. Eram hotărâtă să îi distrug această imagine idealizată a profesioniștilor din domeniul sănătății.

Cei mai mulți dintre pacienți ieșeau în timpul zilei la plimbări și excursii, iar la ședințele de lucru și la programări se duceau singuri sau cu personalul, dar Maya nu voia niciodată să meargă. Rămânea în salonul comun, uitându-se la televizor. Găsea mereu un sitcom american. Îi plăceau cele despre familii, cu hohote de râs și copii care făceau glume răutăcioase. Sitcomuri, filme siropoase create pentru TV și orice cu Tom Hanks.

Îl iubea pe Tom Hanks. Amabilul, neamenințătorul, zâmbitorul Tom Hanks.

Într-o dimineață, am găsit-o în salonul comun, unde se uita din nou la televizor. Nu mă aștepta – m-am așezat lângă ea și am urmărit amândouă pe jumătate programul, și pe jumătate am vorbit. Un Saint Bernard mare a apărut în emisiunea pe care o urmărea și a spus că îi plac câinii, așa că i-am arătat o poză cu cei doi ai mei. Aceasta este ceea ce se numește „auto-dezvăluire adecvată". Psihologii nu împărtășesc, de regulă, informații personale pacienților, dar, dacă nu există niciun pericol și crezi că va fi de ajutor, împărtășirea unei mici părți din tine poate fi un instrument util. Nu spun niciodată nimic despre familia sau relațiile mele și, având în vedere istoria Mayei în special, nu aș fi lăsat să scape niciun detaliu personal de o asemenea natură. Dar descoperisem că cei doi câini ai mei erau un subiect sigur, un mod perfect de a ne situa la același nivel. Cine nu iubește câinii, până la urmă? I-am arătat Mayei o fotografie cu Fozzchops în care avea un triunghi de brânză cremoasă lipit de ureche și ea a râs sincer de el – s-a pierdut pentru câteva secunde și a pufnit de veselie. O mică privire în viața mea perfect imperfectă.

Stăteam și discutam așa ori de câte ori se ivea ocazia. Am început să o înțeleg în acele momente. Încet, ridicam vălul diagnosticului ei pentru a vedea ce se ascunde sub el. Acele discuții cu Maya rămân printre experiențele mele preferate ca psiholog: construind încredere, făcând asta așa cum simțeam că ar trebui făcut, de la o fată bătrână la alta.

Fără nicio presiune din partea mea, a început să se încreadă în mine din ce în ce mai mult. Se dezvăluia în multe feluri, nu în ultimul rând ca fiind o companie bună. Și pe măsură ce începea să relaționeze cu mine, mă apropiam și eu de ea. Această hărțuitoare cu care mă temusem să lucrez se dovedea amuzantă și inteligentă. Mi-a spus odată că îi plac ochii doctorului King. Când am întrebat de ce, ea a spus că are „ochi de fotbalist". I-am spus că nu înțeleg ce vrea să spună și ea mi-a răspuns că priveau în direcții diferite, unul „juca acasă, iar celălalt juca în deplasare". Nu am presat-o niciodată cu privire la subiectul doctorului King, dar mi-a plăcut această descriere a lui. Obișnuiam să inventam titluri amuzante de cărți împreună: *Problemele spatelui* de Eileen Cocârjata sau *Arta luptei cu tauri* de Mat Ador. Îl auzise pe Terry Wogan la radio dimineața făcând ceva asemănător și îi plăcea glumița. Între timp, mi-a vorbit despre trecutul și despre familia ei și mi-a spus totul despre tatăl ei. Am constatat că îmi place de ea. Era isteață și avea multe de oferit lumii.

Timpul petrecut cu ea m-a ajutat de asemenea să mă îmblânzesc ușor – dar doar ușor – față de bărbatul care mă urmărise. Îmi găseam din nou echilibrul. Relația pacient-terapeut este o stradă cu două sensuri. Beneficiile pentru psihologul dintr-un tandem terapeutic sunt rareori discutate, însă apar ocazional.

Dar toate sentimentele de speranță și optimism pe care le aveam în legătură cu recuperarea Mayei erau cel mai adesea anulate. Se bloca. Nu voia să părăsească spitalul singură și nici măcar să meargă la vreuna dintre ieșirile însoțite, cu personalul spitalului, pe care le făceau ceilalți

pacienți. Tocmai în momentul în care simțeam că ar putea încerca să facă pași în lumea exterioară și ar putea începe să-și imagineze o viață nouă pentru ea însăși, se retrăgea mereu la sugestia unei excursii în realitate. Și mereu același răspuns: „Nu, nu, sunt bolnavă, nu mă simt bine." Iar dacă insistam: „Nu. Sunt periculoasă. Doctorul King îmi spune să-i ucid soția." Într-una sau două ocazii, s-a zgâriat singură și o dată și-a trasat o linie superficială, dar decisivă, pe față, cu un CD.

Într-o zi, am rugat-o pe Maya să-mi descrie ideea ei despre un loc perfect, unde ar merge dacă nu ar putea fi aici. Mi-a spus că ar fi un coridor lung de spital, complet gol, dar cu uși pe ambele părți. Putea să meargă în sus și în jos pe acest coridor și să deschidă orice ușă dorea, iar în fiecare cameră ar fi fost un medic cu care putea sta atât timp cât ar fi vrut. Ei aveau să se asigure că este hrănită și îngrijită. Noaptea, aveau să o bage în pat.

Această viziune jalnică a unei utopii spitalicești m-a făcut să mă gândesc la canarul unchiului meu John, care petrecuse o viață întreagă într-o colivie și prefera să rămână acolo, chiar și atunci când ușile erau deschise.

Asistasem la ceva asemănător cu câțiva ani înainte, când am vizitat o unitate de securitate medie din nord-est pentru a depune mărturie la un tribunal de revizuire a sănătății mintale. Era un loc mare, o veche clădire în stil sanatoriu, cu cărămizi palide strălucitoare și ferestre lungi și înalte, cu o alee șerpuitoare, mărginită de copaci, care se simțea ca un portal către un roman al vreuneia dintre surorile Brontë.

Mi se ceruse să aștept într-unul din cabinetele administrative cu persoana responsabilă de cei cu probleme

de sănătate mintală și două secretare. Camera avea o fereastră cu vedere la o curte urâtă cu pietriș, cu o zonă pentru fumat și un set de porți uriașe de fier.

În timp ce așteptam, cerul cenușiu pal din fereastră s-a transformat dintr-odată într-o nuanță amenințătoare de cenușă și s-a auzit un tunet puternic. Se dezlănțuia o furtună enormă. Ne-am adunat cu toții în jurul ferestrei pentru a privi cerul care se întuneca și am văzut că, sub noi, câțiva pacienți erau înghesuiți în zona fumătorilor ca niște pinguini, trăgând rapid din țigări, cu mâinile formând câte o cupă în jurul lor, în încercarea de a le menține uscate.

Apoi s-a auzit un alt trosnet cumplit și, instinctiv, ne-am uitat cu toții la cer, așteptându-ne să vedem fulgere. Dar nu era niciun fulger și ne-am dat seama că zgomotul fusese vântul care suflase într-una dintre porțile mari de fier din curte cu atâta forță, încât rupsese lanțul și o desprinsese de cealaltă poartă. Deodată, porțile erau deschise și fumătorii de sub noi se aflau la doar câțiva metri distanță de o cale de ieșire ispititor de ușoară.

Unul dintre pacienți a alergat spre ea – era slab și înalt, cu pas lung. Nu puteam să-i văd fața de unde mă aflam, dar purta o pălărie albastră de lână și am văzut cum pălăria se îndrepta cu viteză spre intrare, așteptându-mă să o văd îndepărtându-se și făcându-se tot mai mică. Dar s-a oprit chiar înainte de porți. A făcut câțiva pași înapoi și un pas ezitant înainte, fluturându-și nehotărât brațele. Precum canarul unchiului John.

Ceilalți pacienți au fugit cu toții înăuntru, iar o asistentă stătea în prag, strigându-i potențialului evadat să se întoarcă. Acesta a rămas uitându-se la porți alte

câteva secunde, cerurile deschizându-se acum complet deasupra lui, apoi s-a întors și s-a grăbit înăuntru.

În timp ce pacienții treceau pe lângă biroul în care așteptam, am făcut comentariile obligatorii despre furtuna asemănătoare Armaghedonului de afară. Bărbatul cu pălărie era fleașcă până la piele.

„Uită-te la mine! Toarnă cu găleata." Și-a întins brațele. „Nu fug. Nu astăzi, nu pe o asemenea vreme."

Am clătinat din cap și am spus: „Nuuuu, o să-ți rămână oasele pe aici!"

„Știu", a spus el. „Prefer să rămân aici. Este o cloacă de rahat, dar cel puțin pot obține o băutură decentă."

„Cât de britanic", m-am gândit în sinea mea.

*

Un psihiatru locțiitor a venit să lucreze la spital timp de o săptămână și, înainte ca Maya să-l fi întâlnit, i-a trimis un bilet de dragoste, declarând: „Te iubesc, aș face orice pentru tine." Spre deosebire de noi ceilalți, el s-a înfuriat din această pricină. A considerat-o o încălcare a limitelor și i-a returnat biletul, împreună cu mesajul clar că nu va tolera așa ceva.

Maya a venit în biroul meu – în cele din urmă – și s-a trântit pe scaun. A rostit: „Dar el este doctorul meu, este treaba lui să aibă grijă de mine." Era acel sentiment de îndreptățire scris în încruntarea de pe chipul ei.

I-am explicat că da, era treaba lui să aibă grijă să-i prescrie medicamentele potrivite, dar că pentru el era doar o slujbă și, în mod clar, era foarte ofensat de biletul ei. S-a gândit o clipă la asta și a declarat: „Când ești bolnav, devii egoist."

Era vorba despre a fi bolnav? Sau doar despre a vrea să te simți în siguranță? Am întrebat-o, întrucât conștientizasem că, într-o oarecare măsură, lucram la acel spital căutând același lucru – un sentiment de siguranță, un spațiu sigur. I-am spus că a dori să se simtă în siguranță este complet de înțeles. De fapt, credeam că are dreptul la asta, dar nu pe spinarea sentimentului de nesiguranță al altcuiva.

A încuviințat ușor din cap și apoi a spus: „Îmi plac doctorii, dar probabil că aș alerga cât m-ar ține puterile dacă vreunul m-ar dori vreodată. Un doctor nu s-ar uita niciodată la mine. Sunt prea buni pentru mine. Vreau doar să aibă grijă de mine."

După ce Maya a părăsit biroul meu în acea zi, nu s-a tăiat, nu a amenințat pe nimeni și nu l-a menționat din nou pe doctorul King. Atunci am fost sigură că Maya se simțea mai bine și că o făcea de ceva vreme. Iluzia acaparatoare a iubirii se risipise de mult în nimic altceva decât într-o fantezie plăcută la care să apeleze și într-o mantra, pentru a se asigura că cineva îi poartă de grijă în continuare.

*

Medicii ajunseseră să reprezinte pentru Maya mult mai mult decât simpli vindecători. În acel simplu act de a o băga în pat, medicul care o vizitase cu ani în urmă îi oferise ocazia de a simți pentru o clipă dragostea și îngrijirea pe care nu le primise niciodată de la tatăl ei. Doctorul King îi respinsese propunerile romantice, dar o salvase totuși: pasiunea ei pentru el o trimisese în detenție, îndepărtând-o de pericolul căminului ei familial. Și acum,

cu o viață petrecută în instituții de sănătate mintală în spate, ideea de a-și asuma responsabilitatea pentru ea însăși, părăsind siguranța și securitatea spitalului și a medicilor, era terifiantă. Infinit mai terifiant, chiar, decât să rămâi „bolnav".

La mult timp după copilăria ei abuzivă, o nevoie de bază de a se simți în siguranță a determinat-o pe Maya să-și mențină identitatea „bolnavă". La fel ca bărbatul cu pălărie, Maya a făcut pași ezitanți către libertatea ei; venind să mă vadă și să mă accepte ca om pentru ea reprezentase un mare pas înainte. Și, totuși, nici ea nu era pregătită să treacă de porți, găsind motive pentru a rămâne în siguranța spitalului și respingând ajutorul care ar putea-o propulsa în lume. Aceasta este natura terapiei uneori – un pas înainte, un pas înapoi. Continui tot așa.

Atracția și sacralitatea „rolului de bolnav", așa cum este cunoscut în psihologie, este complexă. Profesioniștii din domeniul sănătății mintale au recunoscut de multă vreme că există pacienți în sistem pentru care ideea de a fi pacient e mai atrăgătoare decât aceea de a nu fi. Am văzut lucruri similare și în mediul închisorilor.

Acelora dintre noi pentru care libertatea este un dat li se pare de necrezut că cineva nu și-ar dori aceeași libertate. Dar ceea ce înseamnă intimitate și independență pentru unii poate fi simțit ca izolare și nesiguranță pentru alții. Când viața în lumea exterioară constituie o perspectivă neplăcută și incertă, instituția psihiatrică oferă îngrijire și adăpost. Și oricât de puțin liniștitor ar părea un asemenea loc, dacă stai suficient de mult acolo, se transformă într-un cămin, ba chiar într-o familie.

Pentru ca un om să se simtă suficient de puternic cât să meargă mai departe, trebuie să fie capabil să-și imagineze o viață mai bună pentru sine, una care este realizabilă, care este mai bună decât cea pe care o trăiește. Ca aliat terapeutic, psihologul nu poate decât să le sugereze cum ar fi acea viață. Aprinzi făclia și îi conduci ușor-ușor până la capătul tunelului, dar nu îi poți face să și iasă. Pentru unii, lumina este orbitoare.

Capitolul 11
SUMA PĂRȚILOR NOASTRE

„Întregul este mai mare decât suma părților sale."
Aristotel

Înainte de transformarea în spital de psihiatrie pentru femei, vila victoriană cu stucaturi în care lucram cu Jeane fusese o pensiune cu mic-dejun inclus. Din când în când, oamenii încă mai veneau pe aleea lungă, mărginită de copaci, să bată la ușă, întrebând dacă avem locuri libere. Îmi plăcea să-mi imaginez ce ar fi putut spune recenziile TripAdvisor dacă le-am fi urat bun-venit.

Făcea parte din același grup de centre mici și prietenoase de recuperare pentru femei în care lucrasem cu Maya și eram familiarizată cu ele de ceva vreme. Ca și celelalte din grup, dădea senzația mai mult de o casă, decât de un spital. Avea tapetul cu anaglife de modă veche ascuns sub straturi de vopsea veche, covoare mițoase și perdele florale întunecate, cu miros de mucegai. Nu

era din *Lumea interioarelor**, dar îi ajuta pe rezidenți să se simtă în largul lor, ca și cum ar fi fost ocrotiți de o pătură tricotată. Cu toate astea, grandoarea veștejită a casei era mai puțin plăcută pentru noi, angajații: sistemul antic de încălzire din biroul meu însemna că acolo, dacă nu era ca în frigider, era ca la tropice, situație agravată de faptul că nu puteam ține ușa deschisă, din cauza reglementărilor împotriva incendiilor, sau că nu puteam deschide fereastra pentru că, întocmai ca toate ferestrele, era blocată cu o bară exterioară.

Aici erau nouă dormitoare, cu rezidenți cu vârste cuprinse între nouăsprezece și șaizeci de ani. Toate erau femei cu probleme complexe de sănătate mintală. Era un grup divers, inclusiv femei care auzeau voci amenințătoare, aveau probleme de memorie cauzate de dependență sau care avansaseră în carierele lor cu reputație, până când comportamentul obsesiv de a se spăla sau de a-și răcâi pielea le copleșise. Mi-a plăcut că părea să nu avem criterii rigide de admitere; nicio poveste tipică nu le lega pe aceste femei, în afară de credința noastră comună că le-am putea ajuta. Era multă căldură și compasiune în acel loc. De fapt, dintre toate spitalele în care am lucrat, rămâne în top în ceea ce privește aspirațiile și standardul de îngrijire autentică pe care le oferea. Dar am ajuns să realizez că, chiar și într-un mediu familiar și plin de grijă ca acesta, compasiunea vine la pachet cu condiții și avertismente.

---

* Trimitere la *The World of Interiors*, revistă publicată de Condé Nast, companie media. *The World of Interiors* acoperă o gamă largă de interioare spectaculoase, atât cu aspect istoric, cât și modern, prezentând case, interioare de biserici sau palate (n. red.).

Jeane a fost trimisă la noi după ce a fost găsită de poliție când era pe cale să se arunce de pe un pod de autostradă. Fusese dusă la secția de terapie acută a unui spital din cadrul direcției de sănătate publică și mi se ceruse să o evaluez pentru a determina dacă era compatibilă cu un loc la noi. S-a dovedit că Jeane încercase să se sinucidă într-un fel sau altul de câteva săptămâni; rapoartele spuneau „legat" (când cineva încearcă să se spânzure sau să se sugrume) și furnizau o serie de date despre modurile în care ea încercase să-și facă rău. Odată, se legase de partea din spate a ușii șifonierului cu o pătură și o găsiseră inconștientă. Altă dată, încercase să-și taie încheieturile cu marginile zimțate ale unei doze de Cola. Își scrijelise pe braț cuvântul „rău" cu un ciob de sticlă. Trimitea niște semnale foarte clare că avea nevoie de ajutor.

Documentele lui Jeane au dezvăluit că își petrecuse o mare parte a adolescenței târzii și a maturității timpurii în și în afara îngrijirii psihiatrice. Dar ea petrecuse de asemenea și o perioadă lungă ducând o viață banală, privită din exterior – suficient de lungă pentru a se căsători și a crește doi copii. Acum trecuse de 40 de ani, dar când descoperise că soțul ei avea o legătură amoroasă, iar el îi ceruse, plin de cruzime, să plece ca să-și poată aduce acasă amanta, sănătatea mintală începuse să i se zdruncine.

Primul lucru pe care l-am observat la Jeane a fost aura ei ca din altă lume; arăta adesea de parcă ar fi plutit, ca și cum ar fi înghițit un nor mare. Efectul devenea cu atât mai distonant ținând seama de proporțiile ei uriașe. Avea cam un metru șaizeci înălțime și era aproape la fel de lată; cu părul argintiu, cu un ten roșu, părea că era

în stare să are singură un câmp. Strângând cu atenție un șir de mărgele albastre în timp ce vorbea cu vocea-i lentă, blândă și delicată, explica faptul că era disperată să înțeleagă ce i se întâmplă și să iasă din tiparul de autodistrugere în care se afla. Cerea ajutor pentru a ieși din acea situație; din toată confuzia și vinovăția resimțite și din frica de ceea ce s-ar putea întâmpla în continuare. Eram sigură că putem lucra cu Jeane pentru a schimba lucrurile.

Cu toate acestea, entuziasmul meu de a o aduce pe Jeane în grupul nostru eclectic nu era împărtășit de colegii mei. Jeane fusese diagnostică într-un mod care poate fi interpretat în feluri diferite și adesea peiorative de către personalul din domeniul sănătății mintale: „tulburare de personalitate borderline" (BPD*, denumită uneori „tulburare de personalitate instabilă emoțional").

Pentru început, criteriile folosite pentru a diagnostica BPD par mai mult un cazier judiciar decât un set de simptome sau dificultăți: auto-vătămarea și comportamentul nesăbuit (sex neprotejat, accese de furie, consum de droguri și așa mai departe) sunt indicatorii importanți, împreună cu schimbări violente de dispoziție și o neîncredere paranoică față de ceilalți. Între timp, caracteristicile și trăsăturile de personalitate asociate cu diagnosticul BPD pot fi citite ca pe o listă definitivă a tuturor motivelor inventate vreodată pentru a nu plăcea pe cineva. Asemenea persoane pot fi irascibile, autodistructive, sufocante, extrem de imprevizibile și, în general, destul de enervante pentru toți cei din jurul lor.

---

* Acronim al *borderline personality disorder* – tulburare de personalitate de tip borderline (n. red.).

Există o tendință inutilă, chiar și printre cei care au grijă de ele, de a vedea acest grup disproporționat de femei ca fiind manipulator și mereu în căutare de atenție. Expresia „regina dramoletei" a fost probabil inventată – pe nedrept – cu gândul la cineva diagnosticat cu BPD.

Cert este că, orice ar face o persoană cu această etichetă, nu se distrează și nu încearcă să provoace oamenii doar așa, de-a naibii. Cu toate acestea, termenul „tulburare de personalitate" este prin definiție acuzator; echivalentul atenționării enervate prin fluturarea degetului. Acești oameni au fost loviți de viață, iar să îi descriem ca „tulburați" face să pară ca și cum caracterul lor, nucleul lor cel mai interior, este iremediabil defect în mod voluntar.

Când, peste câteva zile, Jeane a sosit să se interneze la spital, am observat că era ceva diferit la ea. Era, de așteptat, anxioasă. Dar nu a comunicat nici cu personalul, iar când a vorbit, vocea ei era chiar și mai ascuțită, mai nazală și mai copilărească. Nu ajuta că era îmbrăcată în blugi roz și o bluză roz cu un ponei pe ea – genul de ținută pe care ar putea-o alege o fetiță de nouă ani. S-a plantat pe canapeaua din salonul spitalului, înconjurată de o menajerie de jucării drăgălașe pe care le adusese cu ea. Una dintre acestea, o pisică uriașă, a devenit un rezident al locului, ca și Jeane. Avea un petic peste un ochi și urechi desperechiate, genul de pisoi vagabond adorabil pe care îl vezi în cărțile pentru copii. A trebuit să-l reumplem la un moment dat, pentru că fusese îmbrățișat aproape până la destrămare.

Am urmărit câteva dintre asistentele de obicei bune la suflet dându-și ochii peste cap când sosea ea, ca și cum ar fi spus: „Poftim." Chiar înainte ca ea să fi beneficiat

de vreo atenție profesională, dosarul lui Jeane avea deja o pată mare și soioasă în formă de BPD. Chiar și sub privirea acestor asistente dedicate, ea fusese etichetată ca fiind dificilă, posibil lipsită de șansa de a mai fi ajutată, înainte să apuce să pășească de-a binelea dincolo de pragul ușii.

Acesta nu era singurul motiv dătător de neliniște pentru mine. De îndată ce am întâlnit această femeie plutitoare în secția cu pacienți acuți a spitalului, am simțit că situația ei nici măcar nu corespundea categoriei deja extinse și nefolositoare a BPD. Dacă tot trebuia să o etichetăm cumva pe Jeane, se cuvenea ca diagnosticul să ofere măcar o descriere mai exactă a problemelor ei. Dificultățile ei erau mai în concordanță cu ceea ce este cunoscut sub numele de „tulburare de identitate disociativă[44]" (DID*).

Cunoscuți anterior ca având personalitate multiplă, oamenii care atrag diagnosticul DID au de fapt o singură personalitate, dar o experimentează ca părți distincte și separate. Comutarea între diferitele părți ale personalității lor poate fi foarte subtilă, la fel de simplă ca o schimbare a manierismului sau a tonului vocii. Sau poate fi mai evidentă: cineva se poate simți diferit din punct de vedere fizic, chiar de un gen diferit, sau poate dezvălui abilități sau obiceiuri pe care eul său „obișnuit" nu pare să le dețină. Ei pot, de asemenea, să nu fie complet conștienți de schimbare și să experimenteze un fel de amnezie atunci când se întâmplă, călătorind în locuri diferite și fără a-și aminti cum au ajuns acolo. Rapoartele lui Jeane arătau că făcuse acest lucru frecvent; fusese ridicată din locuri

* Acronim al *dissociative identity disorder* – tulburare de identitate disociativă (n. red.).

întâmplătoare din cealaltă parte a orașului, fără să aibă habar cum ajunsese acolo. De înțeles, lipsa de control și sentimentul de neputință aferente fuseseră terifiante, adăugând un alt fir nodului deja complex al traumei emoționale implicate. Cel mai important, simptomele asociate cu DID *sunt* o consecință a abuzului fizic și sexual sever în copilărie – ceva ce aveam să aflu că Jeane îndurase la o scară imensă când era mică.

Copil fiind, ea învățase să facă față ororii abjecte a abuzului din copilărie deconectându-se și „plutind" în afara ei. Amintirile sale din acea vreme au devenit fragmentate și au ieșit la suprafață – de obicei neinvitate – sub forma acestor alter ego-uri. De aici ținutele roz și jucăriile drăgălașe – erau recuzită fizică, posesiunile prețuite ale sinelui ei alternativ. Aceste personalități reprezentau manifestările amintirilor și emoțiilor ei blocate în timp, îngrădite și cu nume proprii.

*

Am început ședințe de terapie de două ori pe săptămână și, de obicei, își dădea toată silința. Voiam s-o ajut să-și înțeleagă suferința în contextul a ceea ce i se întâmplase și să fac ca auto-vătămarea ei să fie mai puțin frecventă și, mai important, mai puțin probabil să fie letală. Cu efort din partea amândurora, am început să punem cap la cap povestea ei.

Cel mai adesea ea îmi vorbea ca Jeane, iar alteori îmi vorbea ca unul dintre alter ego-urile sale. Avea parte de flashback-uri fizice intense; uneori se înneca și chiar vomita. Delincvenții sexuali cu care lucrasem aveau tendința să nu menționeze anumite detalii, cum ar fi modul în care victima lor vomitase în timpul abuzului

sau cum se înecase atât de tare, încât nu mai putea respira. Numai atunci când lucrezi direct cu victimele, devine clară oroarea completă și insalubră a abuzului.

Jeane nu spusese nimănui povestea adevărată a vieții ei și mi s-a părut un privilegiu enorm să-mi fie încredințată, să fiu un martor pentru ea și să o îndrum cu blândețe înapoi, către aici și acum, când o cuprindea un flashback. Am vrut să o ajut să înțeleagă că ceea ce i se întâmpla era un răspuns de înțeles la lucrurile prin care trecuse și să asigur diferitele părți ale sinelui ei că nu mai era în pericol.

Jeane a fost singurul pacient căruia i-am permis vreodată să mă vadă plângând. Pentru un psiholog criminalist nesentimental și de obicei încăpățânat, lacrimile în fața unui client ar fi în mod normal un mare tabu, dar am simțit că era inevitabil cu Jeane. La urma urmei, era răspunsul meu autentic și uman la povestea ei. Trebuia să știe că ceea ce i se întâmplase era greșit și că exista cineva căruia îi părea sincer rău că se permitea să se petreacă așa ceva.

Claire, în vârstă de zece ani, a fost cea mai frecventă dintre identitățile lui Jeane care au apărut. Claire a coexistat cu ea și a acționat ca ajutorul și prietenul ei de încredere. Claire mi-a povestit cele mai vechi amintiri, când și-a văzut fratele abuzat de tatăl ei și de prietenii lui. De-a lungul timpului petrecut împreună, a devenit evident că tatăl lui Jeane făcuse parte dintr-un grup organizat de pedofili, de care Jeane și fratele ei fuseseră traficați.

Dacă Claire era aliatul lui Jeane, cineva la care putea apela atunci când se simțea speriată, celălalt alter ego al ei, Drew, era cel care făcea probleme. Drew a fost

cel care a condus o mare parte din comportamentul distructiv al lui Jeane, încercările de sinucidere și autovătămarea. Drew a constituit adesea partea cea mai dificilă a lui Jeane pentru personalul spitalului.

Interesant este că Drew era și numele fratelui mai mare al lui Jeane. La 16 ani, el fugise de acasă și ea nu îl mai văzuse niciodată. Băiatul avea să își ia viața, lucru despre care Jeane auzise abia ani mai târziu. Gândul că fratele ei murise și apoi fusese îngropat fără nimeni în jur era de nesuportat pentru Jeane. Atunci Drew devenise partea care purta pierderea, furia și vinovăția pe care le simțea față de fratele ei. După ce se disocia de Drew, când era conștientă că era Jeane din nou, nu își amintea nimic din comportamentul lui Drew. Pentru personalul spitalului, deja sceptic, aceasta părea o pierdere prea convenabilă și suspectă a memoriei. Considerau trucurile lui Drew inacceptabile.

A treia identitate a lui Jeane, Belle, nu a vorbit deloc. Poate că era prinsă într-o perioadă în care era prea tânără pentru a vorbi, sau poate pur și simplu nu existau cuvinte să exprime totul. Dar a desenat.

Bărbați fără față ținând mâinile copiilor. Belle era stângace, în timp ce Jeane era dreptace. Uneori stăteam și priveam cum Belle desena în liniște cu mâna stângă, în timp ce Jeane scria cu dreapta, ambele mâini lucrând în același timp. Era, desigur, un lucru ciudat de văzut. Personalul a început să comenteze că Jeane părea posedată.

Nu a fost prima (sau ultima) oară când m-a surprins că aici erau profesioniști în domeniul sănătății mintale de înaltă competență, care se simțeau mai în largul lor să vorbească în termeni de posesie demonică sau să

insiste că pacientul lor este un manipulator viclean, decât să accepte formularea logică, psihologică, a comportamentului lui Jeane: că ea își împărțise sentimentul de sine în bucăți disparate, în ceea ce era o strategie de supraviețuire elaborată și creativă. Jeane nu era posedată. Era doar divizată. Plus ambidextră.

Dar poate că, în felul lor, personalul se disocia și el. Poate că empatia și dezgustul lor față de tratamentul la care fusese supusă Jeane era prea mult pentru a avea vreo noimă pentru ei. Sau poate că realitatea experienței lui Jeane și a celor ca ea este prea străină pentru ca oricine să o înțeleagă pe deplin, din confortul unui mediu relativ normal. Dar am fost destul de nefericită să fi fost martor al lumii tulburi a pedofiliei prin munca mea cu infractorii și să înțeleg prin ce trecuse ea, fără a fi nevoie de multă imaginație. Poate că eram mai capabilă să accept ceea ce i se întâmplase. „Tulburarea" lui Jeane a fost de fapt o strategie eficientă și esențială pentru ea în anii în care fusese abuzată, dar disocierea i-a fost mult mai puțin utilă la vârsta adultă. Folosind această strategie practic toată viața ei, știam că era puțin probabil să se poată opri cu totul – să poată accepta pe deplin toate gândurile, sentimentele, experiențele și amintirile ei ca aparținându-i și să devină un singur „eu", mai degrabă decât un „noi" multiplu. (Deși, dacă suntem sinceri, îmbrățișează vreunul dintre noi cu adevărat fiecare aspect al nostru?) În plus, renunțarea la Claire, pe care o considera o prietenă liniștitoare, ar fi fost o pierdere gravă pentru ea. Așa că, prin sesiunile noastre, ne-am îndreptat către un punct în care ea nu se mai punea în pericol, în care, dacă simțea că rătăcea spre colțuri nesigure ale minții ei – în Drew –, putea să

își revină folosindu-se de tehnici simple de întoarcere cu picioarele pe pământ. Acest lucru putea fi ceva la fel de ușor precum conștientizarea faptului că picioarele ei erau pe pământ sau folosirea mărgelelor de alungare a grijilor pentru a redeveni conștientă de corpul ei, concentrându-se asupra obiectelor din mediul ei și numindu-le cu voce tare.

La aniversarea morții fratelui ei, am plantat un măr pe terenul spitalului, am vorbit despre viața lui și l-am sărbătorit. Prin aceste mici acte de validare, făceam pași spre vindecarea traumei ei.

*

Din punct de vedere terapeutic, am simțit că ședințele noastre erau un succes. Dar în afara sesiunilor de psihologie, lucrurile nu stăteau atât de roz. Jeane nu ținea pasul. Ca rezidentă de spital, era de așteptat să se trezească până la o anumită oră, să mănânce mesele oferite la ora stabilită, să participe la un program de activități stabilit, să fie observată făcând baie și – cel mai dificil pentru Jeane – să-și lase în jos pantalonii la ora necesară, spre a fi injectată cu medicamente.

Nu era într-o închisoare sau într-un spital securizat, Jeane nu avea antecedente infracționale sau condamnări penale și, totuși, iată, din nou, modurile în care instituțiile insistă să priveze individul de autonomie și demnitate, controlându-l.

Lui Jeane nu îi era pe plac și spunea răspicat când nu voia să respecte regulile. S-a implicat în dispute cu personalul pentru fleacuri. Într-o dimineață, s-a iscat o dispută aprigă pentru că nu i se permisese să mănânce

chipsuri la micul-dejun. Voiam ca ea să se comporte mai consecvent ca adult și, totuși, nu i se acorda libertatea de a lua o decizie adultă care să o privească. A strigat, a trântit ușile, a călcat în picioare și a aruncat lucruri, totul de față cu ceilalți pacienți.

Ca psiholog al ei, mă simțeam sfâșiată. Jeane era calomniată pentru comportamentul ei indisciplinat (o asistentă a spus: „Sunt aici să ajut oamenii care nu se simt bine, ea este doar obraznică."). Dar nu m-am putut abține să nu-i admir, în gândul meu, spiritul de luptător și să nu mă simt mândră că încă avea forța de a spune „nu". Mai ales pentru că în copilărie fusese privată de dreptul ei de a spune „nu" și ajunsese astfel în stadiul acesta. Eram de părere că ar trebui să fie lăsată să spună câtorva oameni să se ducă dracului, dacă avea chef. Nu putem noi – cei norocoși – să fim mai respectuoși față de felul în care victimele abuzului răspund la trauma lor, în loc să îi potopim cu un supliment de rușine și vinovăție atunci când nu mănâncă micul-dejun pe care îl dorim? De ce ne este atât de greu să apreciem că experiențele copiilor abuzați, adesea de către oamenii în care au cea mai mare încredere, sunt printre cele mai dăunătoare lucruri pe care o ființă umană le poate îndura vreodată? Și, oricum, ce ne propunem să obținem prin reabilitarea unei persoane? Pe cineva care se conformează pasiv sau pe cineva cu simțul propriei puteri?

Jeane făcea obiectul unor dezbateri deosebit de neplăcute la întâlnirile echipei noastre de la spital. Managerul dorea să ne comportăm mai sever cu ea, sugerând chiar că puteam să-i arătăm cine era șeful, imobilizând-o data viitoare când va mai fi pusă pe hartă.

Imobilizarea ei fizică, precum într-un episod al emisiunii *Panorama**, ar fi fost nu numai inutilă, ci și profund retraumatizantă, deoarece ar fi reflectat foarte intens abuzul pe care-l trăise. Arta întunecată de a preda cuiva o lecție nu face parte din setul de instrumente al vreunui psiholog bun, iar imobilizarea ca pedeapsă nu avea să se întâmple niciodată în tura mea – Jeane era insuportabilă și insultătoare, iar dimensiunea ei era intimidantă, dar nu constituia niciodată o adevărată amenințare fizică. Acea întâlnire particulară s-a încheiat cu managerul spitalului ieșind din cameră (din fericire, căci eram pe cale să am nevoie eu însămi de imobilizare, dacă ar fi continuat). Mi-a trecut prin minte că, în ciuda diversității vesele a rezidenților noștri, exista, până la urmă, un criteriu de admitere nescris aici, o alegere subtilă a pacienților care nu aveau să fie „dificili".

Toată agitația din jurul lui Jeane o propulsa mai departe și mai repede până la concluzia inevitabilă. Pentru personalul spitalului, era doar o dovadă în plus că suferea de BPD. Nu știuseră ei de la început? Cu cât Jeane se opunea mai mult regulilor și așteptărilor spitalului, cu atât era mai potopită cu reguli și așteptări; aversiunea personalului față de ea devenise palpabilă, mai ales pentru ea, alimentându-i propriul sentiment profund că era rea în mod inerent. Era pe cale să aibă loc împlinirea unei profeții.

Apoi, într-o zi, Jeane a spart un geam și a plecat. Poliția a găsit-o bând Bacardi Breezers în parc. Ea a spus

---

* Serial britanic, documentar, care investighează situații și contexte de actualitate, cu scopul de a revela adevărul în ce privește chestiunile importante din societate (n. red.).

că Drew o făcuse (referindu-se la fereastră, căci băutul fusese asumat fără nicio rușine de Jeane), dar personalul de îngrijire nu a crezut-o. Totuși, eu am crezut-o și i-am explicat din nou că Drew era partea furioasă din ea însăși și că Jeane trebuia să-și asume responsabilitatea pentru asta, iar ea a acceptat. Dar, în pofida dorinței ei de a învăța în terapie, nu era capabilă să se conformeze modului în care instituția dorea să o facă, neizbutind să se încadreze în intervalul de timp alocat în acest scop.

În cele din urmă, a trebuit să recunosc că spitalul ca pătură tricotată nu era locul potrivit pentru ea, deși nu voi admite niciodată că era vina ei. De prea multe ori considerăm pacienții nepotriviți pentru îngrijire, când ar trebui să ne străduim să le oferim îngrijiri mai potrivite pentru ei.

În ziua în care a plecat, a fost preluată de personal din rezerva care îi fusese alocată, unde trebuia să primească ajutorul unui îngrijitor șase ore pe săptămână. Înainte să plece, a smuls din pământ mărul pe care-l plantase pentru fratele ei. A plecat plângând, implorând să i se permită să rămână, promițând că va fi cuminte și că nu se va mai purta rău, toate rugămințile fiind făcute în limbajul unui copil care se căiește, strângându-și în continuare pisica de jucărie de pluș.

Mă întreb adesea cum s-a descurcat Jeane. Odată mi-a trimis o cerere de prietenie pe Facebook, pe care, în calitate de fost terapeut al ei, nu am putut-o accepta. Sper totuși că a continuat terapia.

Întotdeauna a crezut că ceea ce i se întâmplase era cumva vina ei. S-a învinuit în special pentru sinuciderea fratelui ei. Sper că și-a dat seama că nu era vinovată.

*

Era vara anului 2016 – atunci nu știam, dar până în luna octombrie a aceluiași an aveam să renunț la slujba mea de la spitalul de femei. Îmi plăcea cu adevărat să lucrez acolo, să ajut femeile să ia în mână frâiele și să le îndreptăm spre noi începuturi. De fapt, cele mai multe dintre ele erau nerăbdătoare să-și reia libertatea, în timp ce altele dintre cele plecate, mai reticente (cum ar fi Maya cea „bolnavă de dragoste", care, în cele din urmă, s-a mutat într-o casă mai independentă), au optat pentru ceea ce una dintre asistentele mele preferate numea „terapia Ugg" – șuturi blânde în fund, pentru a le ajuta să-și urmeze calea. Făcând parte din acel grup de spitale mici, în care îngrijirea era individualizată și semnificativă, m-am simțit cel mai aproape de practicarea genului de psihologie despre care credeam că avea cel mai mare impact.

Dar Jeane ne părăsise, nu tocmai bătând din picior și țipând, dar încă într-o adevărată suferință, implorând să i se permită să rămână. Ea dorise să-și depășească trauma și noi nu îi oferiserăm această posibilitate. Acel moment crud îmi lăsase un gust amar, de care nu mai puteam scăpa indiferent cât de mult aș fi încercat să nu mă mai gândesc. Mă dedicasem lucrului cu femei nutrind cele mai optimiste gânduri, dar descoperisem că sistemul nu era făcut pentru victime precum Jeane, tot la fel cum nu era nici pentru infractori. Indignarea pe care o simțisem după ce urmărisem procesul lui Mark Bridger era încă vie, doar că fusese redistribuită, ca o durere care migrase de la un membru la altul.

Apoi, la scurt timp după plecarea ei, o serie de evenimente m-au făcut să mă întreb dacă nu mă confruntam

de fapt cu ceva mai mare, hrănind un monstru care se ascunsese la vedere tot timpul.

Jeane plecase într-o vineri, iar în dimineața duminicii următoare, aproape că am fost lovită de o mașină în fața casei mele. Îmi scoteam la plimbare unul dintre câini, bucurându-mă de banala atingere a soarelui pe fața mea. Mașina – un model insipid, din gama de mijloc – a apărut de nicăieri, a virat rapid spre mine și s-a redresat apoi, nelipsind mult să urce pe bordură și să mă doboare pe mine sau pe Fozzchops. Nimeni nu a fost rănit, dar mi s-a părut o încercare foarte deliberată de a mă face să mă simt momentan în pericol. Drumul era liniștit și gol – nu existase niciun alt motiv pentru efectuarea unei asemenea manevre.

Apoi mașina a încetinit până s-a târât lângă mine, iar bărbatul dinăuntru s-a uitat direct la mine și a râs. Eram în mijlocul unor gesturi foarte nepotrivite cu mâinile când mi-a picat fisa. Oare el era? Semăna cu el, dar nu mi-am putut da seama. Evitasem în mod deliberat să-l privesc în față în instanță și, în plus, nu mai auzisem de el din 2012. Dar ceva din acel moment și felul în care se oprise mașina pentru câteva secunde m-au făcut să simt că nu fusese un accident.

Apoi, o săptămână mai târziu, am primit biletul de la el. Același om care crease site-ul afirma acum că îi datorez 26 000 de lire sterline și că mă va duce în instanță pentru neplată. A inclus o factură detaliată, cu o defalcare completă a costurilor pe care se părea că trebuia să le suport, inclusiv timpul petrecut pentru a face investigații legate de mine, banii pe care îi cheltuise pe taxe pentru a consulta acte referitoare la mine și – ceea ce m-a făcut cu

adevărat să râd în hohote – 500 de lire sterline pentru cheltuieli de călătorie.

Scrisoarea sa includea o invitație la negociere. Era dispus să se întâlnească cu mine, spunea el, și să discute asta într-o întâlnire tip „masă rotundă", de parcă ar fi fost un prim-ministru care îmi extinde o invitație diplomatică, și nu omul care îmi făcuse viața o mizerie. Am râs din nou pentru că obrăznicia era, la prima vedere, foarte amuzantă. Și apoi nu a mai fost.

Încă o dată, am fost nevoită să angajez un avocat care să se ocupe de prostiile lui, care i-a scris explicându-i că nu voi participa la masa lui rotundă, oricât de buni ar fi biscuiții. Cazul a fost respins, fiind catalogat ca un abuz asupra instanței, așa cum știam că se va întâmpla. Dar m-am trezit gândindu-mă – aceasta era într-adevăr o situație de neconceput, în care un străin sadea putea să mă intimideze și apoi să mă pună la plată, pur și simplu, se părea, pentru că existam. Îmi schimbasem felul în care lucram, evitasem să apar în public, țineam capul plecat, încercând să nu atrag atenția, și totuși el mă taxa după cum avea chef. Mi-am dat seama că aproape eram atrasă în dinamica unei relații abuzive.

Și apoi motanul meu Bijou a murit.

Dădusem drumul câinilor în grădină într-o dimineață și Bijou s-a furișat împreună cu ei. Am urcat la etaj să fac un duș și să mă îmbrac și am coborât din nou pentru a lăsa câinii să intre la micul-dejun. Era o rutină pe care o aveam și știam cu toții exercițiul. Numai că în dimineața respectivă a fost diferit. Când am deschis din nou ușa din spate, câinii nu s-au mai întors înăuntru. În schimb, stăteau uitându-se la ceva de la baza gardului lateral.

Era corpul pufos al lui Bijou, zăcând moale și inert. Am alergat la el și am știut imediat că era mort; nu mișca și nu se auzea niciun sunet. Avea gura căscată, astfel încât îi puteam vedea gingiile albe și dinții. Reacția mea imediată a fost să mă întorc către Fozzchops, care stătea acolo și-și muta privirea de la mine la acum răposatul Bijou, și să o întreb destul de sever dacă ea făcuse asta. Nu știu ce fel de răspuns mă așteptam să primesc de la o chow-chow, care părea la fel de nedumerită ca și mine, dar asta am făcut.

În adâncul sufletului, știam că asta nu era opera altui animal. Anii în care am privit imagini de la locul crimei m-au ajutat să ajung la câteva concluzii rapide. Nu era niciun semn pe corpul lui Bijou, nici sânge, nici urmă de încăierare și nici vreo urmă de mușcătură. Și, în plus, știam că putea alerga mai repede decât ambii câini dacă ar fi fost nevoie. Privind mai atent, am putut vedea că trupul lui era într-o poziție nefirească. Avea picioarele din față sub el și capul întors în lateral, de parcă ar fi fost aruncat peste gard deja mort. Dăduse cineva peste el și îl aruncase în grădină? Sau îi sucise cineva gâtul? Greu de spus. Bijou a fost însoțitorul meu drag timp de șaisprezece ani și nu aveam să știu niciodată cum a murit.

Totuși, un lucru pe care îl puteam afirma cu siguranță era că nu Bijou fusese cel care luase pixul și scrisese „JILL DANDO" pe gard. (Dacă pisoiul meu ar fi ales să ia un pix BIC și să-și scrie propriul epitaf în acel moment, aproape sigur că ar fi spus ceva de genul „La revedere și mulțumesc pentru toate pliculețele de Dreamies", gustarea lui preferată.) Nici măcar nu am văzut textul

până a doua zi, când m-am dus să scot pubela de gunoi, cu resturile ultimei mese ale lui Bijou printre deșeuri. Nici măcar nu era scris cu litere mari, nici cu vopsea roșie sinistră care să picure pe șipci, așa cum s-ar fi întâmplat într-un film de groază prost. Doar o mâzgălire simplă cu pixul pe partea exterioară a gardului, de parcă un copil ar fi fost provocat de către prietenii lui să o facă, dar se încumetase în ultimul moment și o făcuse repede, în speranța că nimeni nu avea să-l vadă.

Jill Dando. Jurnalista și prezentatoarea *Crimewatch** care fusese împușcată mortal în fața casei ei în 1999 și al cărei criminal nu fusese niciodată găsit. În urmă cu cinci ani, hărțuitorul meu le spusese cititorilor site-ului său web „rămâneți pe fază... urmăriți acest spațiu". Era aceasta amenințarea cu violența pe care o așteptam?

Poliția l-a contactat și i-a înmânat un avertisment de hărțuire pentru că îmi trimisese scrisorile prin care cerea decontarea facturii lui. Acesta este un mod de a arăta cuiva clar că actul său a provocat hărțuire și, dacă aveau să existe alte acuzații, poliția putea face o arestare. Mi s-a părut un răspuns complet inadecvat la un comportament definit de obsesie și fixație. Tocmai îi înmânaseră încă o hârtie cu numele meu, pe care să o adauge la colecția lui, alimentându-i sentimentul nefondat de a avea un fel de relație sau legătură cu mine. Părea să adauge o insultă prejudiciului psihologic.

Am simțit că furia creștea din nou. Numai că, de data aceasta, nu era atât de viscerală sau greoaie. Era

* Program de televiziune britanic, care reconstituie crime nerezolvate, cu scopul de a obține informații noi de la public, care ar putea fi de folos în rezolvarea crimei (n. red.).

mai hotărâtă. Primirea acelei facturi de la un bărbat pe care nu îl întâlnisem niciodată, un bărbat care mă abuzase verbal, mă defăimase și mă făcuse să mă simt amenințată în propria mea casă, a ajutat să-mi cristalizez gândirea. Dintr-odată, a fost foarte clar că nicio măsură de a-mi ține capul plecat nu avea să ajute.

Când mi-am depus documentele – un al doilea set de documente judecătorești – în dosarul meu acum doldora cu privire la această situație iritantă și nedorită, m-am gândit la Jeane și la felul în care o diagnosticaserăm și apoi o respinseserăm, o patologizaserăm și o traumatizaserăm din nou, chiar dacă ea nu comisese vreo infracțiune. Și dintr-odată toate componentele sistemului mi s-au părut defecte. În fiecare punct al matricei – criminali și victime, bogați și săraci, bărbați și femei, albi și negri – existau inegalități flagrante și eșecuri, oriunde te-ai fi uitat. Eșecuri sistemice la fiecare nivel, din momentul în care o infracțiune este sau nu raportată, până la soluțiile oferite. Și a trebuit să mă întreb din nou: oare făcusem parte din problemă tot timpul? Lucrasem în sistemul de justiție penală toți acești ani, încercând pe bâjbâite să-mi croiesc drum prin labirint și să obțin cele mai bune rezultate posibile pentru clienții mei și pentru public. Dar oare susțineam un sistem care funcționa pentru câțiva aleși, eșuând în cazul tuturor celorlalți?

M-am gândit la Jeane smulgând copacul acela din pământ, cu rădăcini cu tot, și azvârlindu-l pe gazon. Ieșise la luptă și știam că trebuie să-i strunesc spiritul. Ea nu avea vocea, privilegiul sau platforma de care beneficiam eu – dar puteam face ceva pentru ea, dacă aș folosi perspectiva pe care mi-o oferise.

Știam că pot schimba ceva, dar numai smulgându-mi propriile rădăcini din pământ, făcându-mă parte mai degrabă din soluție, decât parte din problemă. Hărțuitorului meu îi plăcea să mă invite să „urmăresc acest spațiu", promisiunea nespecificată a ceva neclar și totuși complet sinistru. Dar, așa cum ar spune mama: „La naiba cu asta!" Petrecusem prea mult timp cu capul plecat, urmărind *acest spațiu*.

Era timpul ca eu să umplu spațiul.

Epilog

Sunt în continuare psiholog criminalist, dar în prezent aleg să produc schimbări prin alte moduri. O parte a slujbei mele de zi cu zi presupune în continuare să acționez ca martor expert în instanță și, chiar și după toți acești ani, nu sunt încă foarte sigură ce va aduce fiecare săptămână. Dar mi-am valorificat și activistul interior și am început să militez pentru schimbare în rândul problemelor care contează cu adevărat pentru mine. În loc să mă simt compromisă și frustrată în interiorul sistemului, încerc să aduc schimbarea din exterior.

Sunt mândră să fiu partener în cadrul Centrului Național pentru Violența Domestică[45] și am lucrat ca susținător al altor organizații de caritate, inclusiv trustul Suzy Lamplugh[46]. Această organizație lucrează în scopul reducerii riscului de violență și agresiune prin campanii, educație și asistență juridică pentru victime. Organizația de caritate a fost înființată în memoria lui Suzy Lamplugh, care a dispărut în 1986, pe când își desfășura activitatea de agent imobiliar, în timp ce arăta unui client o casă. În 2017, am început să instruiesc

polițiști cu privire la îmbunătățirea modului în care aceștia răspund la rapoartele privind comportamentul de urmărire, despre care știam, din proprie experiență, că este în mare parte unul inadecvat. Asta nu pentru că polițiștilor nu le pasă. Instruirea și îndrumarea necesare pentru gestionarea cazurilor de urmărire au fost aproape inexistente, în ciuda unui număr foarte mare de infracțiuni. În 2018, procuratura și Consiliul Național al comandanților de poliție au făcut public un nou pachet comun de măsuri de îmbunătățire. Acestea au inclus instrucțiuni clare conform cărora avertismentele de hărțuire nu ar trebui utilizate în cazurile de urmărire, deoarece nu reușesc să identifice cauza obsesiei hărțuitorului, dar au introdus și noi proceduri care garantează identificarea rapidă de către poliție a tiparelor de comportament riscant.

Campania pentru un proiect de lege dedicat protecției împotriva hărțuirii a continuat și în 2019. Am cerut introducerea ordinelor de protecție împotriva hărțuirii, care ar conferi poliției autoritatea de a aplica din timp măsuri pentru a proteja victimele și pentru a se asigura că hărțuitorii primesc tratamentul psihologic de care au nevoie, cu scopul de a preveni ulterioare infracțiuni. Acestea au fost legiferate în martie 2019 și încă mai sunt multe de făcut pentru a se asigura funcționarea lor în practică.

Sunt norocoasă să am o platformă media cu ajutorul căreia să sporesc gradul de conștientizare a acestor probleme. Prin intermediul presei, încerc să promovez dezbateri de un nivel calitativ mai ridicat, atât despre infracțiuni, cât și despre suferința mintală. Sunt ferm convinsă că poveștile uzate despre infracțiuni și „boli"

mintale pe care le absorbim prin intermediul mijloacelor de informare servesc în mare măsură doar la perpetuarea stereotipurilor, la stigmatizare și la alimentarea tipului de gândire alb-negru, care, de fapt, nu duce pe nimeni nicăieri. Cu cât putem fi mai nuanțați și calculați în raportarea criminalității, cu atât mai bune vor fi conversațiile noastre despre cum să combatem criminalitatea. Avem nevoie de știri și programe de televiziune care să fie suficient de curajoase pentru a adresa întrebările dificile, astfel încât să putem începe să căutăm soluții mai eficiente.

Când studiam deja de un an pentru prima mea diplomă universitară, în 1993, prim-ministrul de atunci, John Major, ne-a îndemnat pe toți să „condamnăm puțin mai mult și să înțelegem ceva mai puțin". De atunci, indiferent de partidul politic aflat la conducere, actul de a înțelege pare să fi fost complet abandonat.

Condamnarea este un mesaj care se adresează unui instinct uman: dorința de a ne distanța cât de mult și cât de repede putem de oamenii și ideile care ne amenință. Când ne confruntăm cu infracțiuni și cu oamenii care le comit, este mult mai ușor să strigăm „Încuie-l undeva și aruncă cheia!", și apoi să privim în altă parte – să nu mai vedem, să nu ne mai gândim –, decât să încercăm să înțelegem cauzele care stau la baza faptelor. Comportamentele infracționale ne provoacă – și asta o știu bine, pentru că am fost pusă la încercare atât personal, cât și profesional. Nu mi-a fost ușor. Nici vorbă de așa ceva. Au fost momente când am nutrit sentimente extreme, fie de empatie, fie de furie. Nu putem permite niciunei emoții să dea tonul felului în care îi tratăm pe cei care au comis crime sau care se află într-o mare suferință.

Știu că echilibrul dintre raționamentul rece, obiectiv și respectul pentru drepturile celorlalți – ceea ce Paul Bloom[47] denumește în cartea sa *Împotriva empatiei** drept „compasiune rațională" – este greu de obținut. Dar trebuie s-o facem.

Am ajuns să conștientizez că, ori de câte ori sunt întrebată „Ce este în neregulă cu acești oameni?", este, în realitate, vorba despre un exercițiu de „alterizare" a clienților mei. Îi clasificăm pe cei care încalcă regulile drept „nebuni" sau „răi" – trebuie să fie una sau alta –, spunem că au făcut așa ceva pentru că erau psihopați, răi sau [inserați tulburarea zilei]. Pentru unii dintre „acești oameni", se oferă o etichetă specială în spatele căreia să fie ascunși. Alții sunt demonizați și ajung să se întrebe și ei înșiși dacă mai pot fi oare salvați.

Dacă tot ce poți să faci gândindu-te la asta este să dai din umeri, înțeleg. Dar ia în considerare că nu procedăm astfel doar cu „ceilalți" infractori, ci facem același lucru și cu victimele. Auzim de foarte multe ori că o persoană a fost vizată pentru că era naivă, vulnerabilă, promiscuă sau că s-a pus singură în calea unui rău. Apoi definim reacțiile de suferință din cauza cărora se victimizează ca fiind patologice. Eticheta de disfuncționalitate cu care îi mânjim le poate dicta aproape în întregime experiența în anii următori.

Unde ne duc toate acestea, totuși? Sistemul nostru de justiție penală nu este adecvat scopului. Atitudinea de tipul „Sunt duși cu capul; nu sunt ca noi", față de

---

* *Against Empathy*, publicată în 2016; cartea a apărut în 2018 și în traducere, în limba română, la Curtea Veche Publishing, cu titlul *Împotriva empatiei*, în traducerea Andreei Höfer (n. tr.).

infractori, reflectă tocmai sentimentul care a adus sistemul de justiție penală – de la penuria de polițiști, la dispariția asistenței juridice, până la închisori – în starea precară actuală.

Sistemul pe care îl folosim pentru a „corecta" comportamentele extreme traumatizează și/sau retraumatizează de foarte multe ori, instituționalizează și îi marginalizează pe cei pe care își propune să-i repare. În special închisorile oferă condițiile perfecte pentru amplificarea tocmai a acelor probleme pe care sperăm să le eliminăm.

E nevoie de schimbări profunde, de anvergură, nu de sloganuri politice și rețete repetate. Totul pornește de la acceptarea faptului că, în cele din urmă, suntem cu toții implicați în treaba asta. Este timpul să schimbăm întrebarea, de la „Ce este în neregulă cu ei?", ca să trecem la întrebări cu totul mai dificile, mai incomode. Să începem cu: „Ce s-a întâmplat cu ei? Și ce s-a întâmplat cu noi ca societate?"

Aceste întrebări sunt fundamentale, deoarece, în timp ce folosim în continuare explicații care situează cauzele comportamentului extrem în interiorul unui individ – fie că este vorba de făptuitor sau, mai rău, de victimă –, trecem cu vederea cauzele externe. Factorii care influențează comportamentul oamenilor: legile, cultura, așteptările de gen care ne sunt hărăzite de la naștere și influențele mass-media, care favorizează violența și abuzul în societatea noastră. Trebuie să analizăm comportamentele extreme în contextul lor mai larg: experiențe de abuz și adversitate; probleme societale, cum ar fi rasismul și alte forme de discriminare; factori

politici și economici; excluziune, privare de drepturi și lipsă de putere.

Unul dintre foștii mei clienți, care semăna cu Freddie Mercury, a urmărit odată o dispută aprinsă între doi dintre colegii mei. Cei doi s-au confruntat în timpul unui grup de gestionare a furiei. Unul îl lovise pe celălalt cu pumnul în față, însângerându-i nasul, spre amuzamentul pacienților, care aplaudau și ovaționau adunați în cerc în jurul lor. Clientul meu se gândea în mod regulat la acest incident și îmi spunea că l-a condus la concluzia fermă că „și psihologii sunt oameni".

Cu toții împărtășim o condiție fundamentală – aceea că suntem oameni. Și unul dintre lucrurile care ne dau umanitatea este capacitatea noastră de a alege să ne depășim emoțiile și impulsurile atunci când e nevoie și, făcând acest lucru, de a găsi soluții creative la cele mai mari provocări.

Poveștile pe care le-am redat aici sunt doar câteva dintre experiențele care compun cine sunt ca psiholog criminalist și ca persoană. Să sperăm că vor izbuti să arate, într-un fel, modul în care fiecare persoană afectată de o infracțiune este unică. Nu există, într-adevăr, niciun tipar de infractor sau victimă. Fiecare persoană vine cu propriile povești. Totuși, există posibilitatea să schimbi povestea. Prevenția este întotdeauna mai bună decât tratarea. Privind mai atent la cauzele principale ale comportamentului extrem, putem începe să scriem noi începuturi.

Notele autoarei și sugestii de lectură

Capitolul 1: Aici sunt monștri

1 Date furnizate de Societatea Psihologică Britanică, valabile în august 2018;

2 Commons Library Briefing Paper CBP-04334, accesat online la https://researchbriefings.files.parliament.uk/docu-ments/SN04334/SN04334.pdf, la 23 iulie 2018. Liga Howard furnizează o mulțime de statistici despre cei aflați în închisori la https://howardleague.org;

3 A. Moller, H.P. Sondergaard și L. Helstrom, „Imobilitatea tonică în timpul agresiunii sexuale – o reacție comună care prezice tulburarea de stres posttraumatic și depresia severă", în *Acta Obstetricia et Gynecologia Scandinavica*, 96(8), 2017, pp 932-38.

Capitolul 2: Băieții mari nu plâng

4 S. Fazel, T. Ramesh și T. Hawton, „Sinuciderea în închisori: un studiu internațional al prevalenței și factorilor contributivi", The Lancet Psychiatry, 4(12), 2017, pp 946-52;

5 K. Edgar și D. Rickford, „Prea puțin, prea târziu: o analiză independentă a nevoilor neîndeplinite privind sănătatea mintală în închisoare", Comitetul pentru reformarea închisorilor, 2009, accesat online la www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Too%20Little%

20Too%20Late%20-%20a%20review%20of%20unmet%20mental%20health%20need%20in%20prison%20.pdf. ;

Capitolul 3: Jocul vinei

6 J. Gibbons, „Studiu global despre omucidere", Biroul Națiunilor Unite pentru droguri și crimă, 2013, accesat online la www.unodc.org. A se vedea, de asemenea, „Omuciderea", Biroul Național de Statistică, 2017, accesat online la www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/compendium/focusonviolentcrimeandsexualoffences/yearendingmarch2016/homicide;

7 A se vedea și Karen Ingala Smith, „Diferențele de sex și crimele cauzate de violență domestică", accesat online la https://kareningalasmith.com/counting-dead-women/, dar și J. Long, K. Harper și H. Harvey, „Recensământul crimelor comise împotriva femeilor: constatări din 2017", 2017, accesat online la https://www.femicidecensus.org.uk;

8 De pildă, a se consulta S. Walby și J. Towers, „Măsurăm nivelul violenței pentru a-i pune capăt: integrarea perspectivei de gen", *Journal of Gender-Based Violence*, 1(1), 2017, pp 11-31 și A. Myhill, „Măsurarea violenței domestice: contextul înseamnă totul", *Journal of Gender-Based Violence*, 1(1), 2017, pp 33-44. A se vedea, de asemenea, „Abuzul domestic în Anglia și Țara Galilor: date colectate până în martie 2018", Biroul Național de Statistică, 2018, , accesat online la www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/domesticabuseinenglandandwales/yearendingmarch2018.

Capitolul 4: Trișând

9 Accesat online la www.ted.com/talks/amy_cuddy_your_body_language_shapes_who_you_are?language=en;

10 D.L. Rosenhan, „Despre cum să fii sănătos în locuri trăsnite", în T.J. Scheff, (ed.), *Labeling Madness*, Prentice-Hall (1975);

11 Paula J. Caplan, *They Say You're Crazy: How the world's most powerful psychiatrists decide who's normal*, Da Capo Press (1995).

Capitolul 5: Vraci și spălători de creiere

12 P.R. Owen, „Reprezentări ale schizofreniei în mass-media de divertisment: o analiză de conținut a filmelor contemporane", *Psychiatric Services*, 63(7), 2012, pp 655-9;

13 A se vedea „Violența și sănătatea mintală: date", Time To Change, 2019, accesat la www.time-to-change.org.uk/mediacentre/responsible-reporting/violence-mental-health-problems;

14 Pentru o abordare critică, a se vedea „Denaturarea și evaluarea riscului", în G. Sidley, *Tales From The Madhouse*, PCCS Books (2015);

15 De pildă, a se consulta L. Falshaw et al., „Căutând «Ce funcționează»: o evaluare a programelor de abilități cognitive", Home Office Research, Findings 206, 2003. Pentru critică, a se vedea Forde, Robert A., *Bad Psychology: How forensic psychology left science behind*, Jessica Kingsley Publishers (2018);

16 Raport accesat la http://image.guardian.co.uk/sysfiles/Society/documents/2004/02/12/Bennett.pdf;

17 De pildă, a se consulta Equality and Human Rights Commission (EHRC), „Este Marea Britanie mai corectă?", octombrie, 2018, accesat online la www.equalityhumanrights.com/en/publication-download/britainfairer-2018. A se vedea, de asemenea, Servicegovuk, 2019, accesat online la www.ethnicity-facts-figures.service.gov.uk/health/access-to-treatment/detentions-under-the-mental-health-act/latest;

18 „Diagnosticele privind sănătatea mintală pot salva vieți. Dar le pot și distruge", *Guardian*, 24 aprilie 2018;

19 A se vedea P. Kinderman, *The New Laws of Psychology: Why nature and nurture alone can't explain human behaviour*, Constable & Robinson (2014). Informații suplimentare pot fi, de asemenea, găsite la www.madintheuk.com și www.adisorder4everyone.com;

20 A. Millham și S. Easton, „Cum prevalează halucinațiile auditive în rândul asistentelor medicale din domeniul sănătății mintale", *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 5, 1998, pp 95-9.

Capitolul 6: Jocurile puterii

21 D.M. Gresswell și C.R. Hollin, „Crima multiplă: o trecere în revistă", *British Journal of Criminology*, 34, 1994, pp 1-14;

22 Pentru o prezentare generală detaliată, recomand D. Canter și D. Youngs, *Investigative Psychology: Offender profiling and the analysis of criminal action*, John Wiley & Sons (2009);

23 Biroul Național de Statistică, „Privire de ansamblu asupra spargerilor și a altor furturi din gospodărie: Anglia și Țara Galilor", 2017, accesat online la www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/articles/overviewofburglaryandotherhouseholdtheft/englandandwales#what-are-the-long-term-trends;

24 A se vedea P. Ekman, *Telling Lies*, W.W. Norton & Company (2009);

25 D.E. Archer și C.A. Lansley, „Apeluri publice, interviuri de știri și lacrimi de crocodil: argument pentru o analiză pe mai multe canale", accesat online la www.euppublishing.com.

Capitolul 7: Insulte și injurii

26 Robert A. Forde, *Bad Psychology: How Forensic Psychology Left Science Behind*, Jessica Kingsley Publishers (2018);

27 „Infracțiuni sexuale în Anglia și Țara Galilor: date colectate până în martie 2017", Biroul Național de Statistică, 2018, accesat online la www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/articles/sexualofencesinenglandandwales/yearendingmarch2017;

28 W.H. Williams et al., „Leziuni cerebrale traumatice: o cauză potențială a crimelor violente", *The Lancet Psychiatry*, 5(10), 2018, pp 836-844;

29 A. Hewson, A., „Bromley Briefings Prison Factfile, toamna 2018", Comitetul pentru reformarea închisorilor, 2018, accesat online la www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Bromley%20Briefings/Autumn%202018%20Factfile.pdf.

Capitolul 8: O lume a bărbaților

30 „Abuzul online asupra femeilor este larg răspândit în Marea Britanie", Amnesty International, 2018, accesat online la www.amnesty.org/en/latest/news/2018/12/crowdsourced-twitter-study-revealsshocking-scale-of-online-abuse-against-women/;

31 A se vedea „Omucideri, infracțiuni cu arme de foc și violențe intime 2009/10; Volumul 2, suplimentar la *Infracțiuni din Anglia și Țara Galilor 2009/10*", ediția a 2-a, Buletinul Statistic al Ministerului de Interne 01/11;;

32 J. Monckton–Smith, K. Szymanska, și S. Haile, „Explorarea relației dintre urmărire și omucidere", Suzy Lamplugh Trust, 2017, accesat online la http://eprints.glos.ac.uk/4553/;

33 P. Mullen, M. Pathe și R. Purcell, *Stalkers and Their Victims*, Cambridge University Press (2009);

34 Joseph Heller, *Catch-22*, Vintage (1955);

35 A se vedea www.stalkingriskprofile.com;

36 J. Ronson, *The Psychopath Test*, Picador (2011);

37 A se vedea S.D. Hart, R. D. Hare și T.J. Harpur, „Lista de verificare a psihopatiei – revizuită (PCL – R): o prezentare generală pentru cercetători și clinicieni", în J.C. Rosen și P. McReynolds (eds), *Progrese în evaluarea psihologică*, Vol. 8, pp 103-30, Plenum Press (1992).

Ca privire de ansamblu pentru cititorul obișnuit, a se vedea R. Hare, *Without Conscience*, Guilford Press (1999);

38 De pildă, a se consulta Skeem et al., „Personalitate psihopatică: ameliorarea decalajului dintre dovezile științifice și politicile publice", *Psychological Science in the Public Interest*, 12(3), 2011, pp 95-162.

Pentru o discuție accesibilă a problemei pentru cititorul obișnuit, a se vedea R. A. Forde, *Bad Psychology: how forensic psychology left science behind*, Jessica Kingsley Publishers (2018);

39 N. Brooks și K. Frizon, „Caracteristicile personalității psihopatice în rândul populațiilor cu grad ridicat de funcționalitate", *Crime Psychology Review*, 2(1), 2016, pp 22-44;

40 Cooke et al., „Evaluarea psihopatiei în Marea Britanie: preocupări cu privire la generalizarea interculturală", *British Journal of Psychiatry*, 186, 2005, pp 339-45.

Capitolul 9: Cazul degetului lipsă

41 *Independent*, 3 septembrie 2018, accesat online la www.independent.co.uk/news/uk/homenews/uk-online-sex-threat-80000-people-children-nationalcrime-agency-a8519606.html;

42 G. Newiss, „Răpit: Un studiu despre răpirea copiilor în Marea Britanie. Părinții și copiii răpiți împreună (PACT) și Centrul pentru Exploatarea Copilului și Protecția Online (CEOP)", 2013, accesat online la www.actionagainstabduction.org/wp-content/uploads/2015/02/Taken.pdf.

Capitolul 10: În siguranță și nevătamat

43 Frank Tallis, *The Incurable Romantic: and other unsettling revelations, Little*, Brown (2018).

Capitolul 11: Suma părților noastre

44 Pentru informații și sprijin pentru cei cu experiențe disociative și informații pentru profesioniști, a se consulta PODS (Rezultate pozitive pentru supraviețuitorii disociativi), www.podsonline.org.uk.

Epilog

45 www.ncdv.org.uk. Recomandările se pot face online sau telefonic: 0207 186 8270;

46 www.suzylamplugh.org, Linia de asistență națională pentru urmărire: 0808 802 0300;

47 *Against Empathy: The case for national compassion*, Vintage (2016).

Mulțumiri

În primul rând, trebuie să îi mulțumesc lui Sarah Thompson pentru că a fost alături de mine pe parcursul scrierii acestor memorii. Sper că, în timp, te vor primi din nou în numeroasele cafenele în care te-am făcut de rușine. În plus, nu aș fi putut ajunge la linia de sosire fără sfaturile, contribuțiile și încurajările lui Daniel Coleman-Cooke.

Nu aș fi scris *Partea întunecată a minții* dacă nu ar fi fost Sylvia Tidy-Harris (și Fredders) de la Tidy Management. Sunteți mai mult decât niște agenți grozavi, sunteți și cei mai buni oameni și sunt atât de încântată că v-am găsit. Aprecierile mele se îndreaptă și către Jonathan Conway, de la agenția literară Jonathan Conway, și către Claudia Connal și întregii echipe excelente de la Octopus. Vă mulțumesc că ați ales să vedeți potențialul din poveștile mele, sunt cu adevărat onorată să figureze sigla Endeavour pe această carte.

Mulțumiri speciale lui Susan Bradley, pentru feedbackul mai mult decât extraordinar de „cititor generic" cu privire la primele schițe ale cărții. Uneori,

a fost greu de acceptat și mă tem că s-ar putea ca în anii următori să am coșmaruri cu fața șocată a memei cu Beaker, dar dragostea ta dură, sfaturile și încurajările m-au stimulat.

Îi mulțumesc foarte mult lui Gary Sidley pentru că a verificat limbajul folosit în această carte și pentru că, pe tot parcursul procesului, m-a impulsionat să scriu mai departe.

Pentru Kate, de la cafeneaua mică din parcul în care îmi plimb câinii: această carte a fost alimentată de ceaiul, prăjiturile tale cu brânză și ceapă și terapia cu Ugg-uri. Mulțumesc pentru spațiul prietenos, sigur, în care se simte uriașul spirit comunitar – pentru oamenii care vin acolo, contează mult mai mult decât v-ați putea da seama. Fiindcă sunt vegetariană, resturile de bacon au contat și ele pentru Fozzchops și Humphrey, mai mult decât vă puteți imagina.

Toate mulțumirile și respectul meu merg către numeroșii colegi alături de care am lucrat de-a lungul anilor care, în ciuda provocărilor zilnice, a resurselor limitate și a lipsei de recunoaștere a valorii lor, și-au păstrat umorul, compasiunea și entuziasmul de a avea un impact pozitiv – știți voi cine sunteți.

Și, în sfârșit, mulțumesc familiei mele, pentru care îmi fac griji (aproape) de moarte. Oricât de enervant este să recunosc, voi trei sunteți înscrișii în fiecare pagină a acestei cărți, pentru că sunteți înscrișii în mine și nu aș putea să simt mai multă recunoștință pentru că vă am.

CUPRINS

Prefață – A fi sau a nu fi „profiler" – o dilemă hamletiană pe care o avem și noi, polițiștii și psihologii 5
Nota autoarei 19
Prolog 23
Capitolul 1 – AICI SUNT MONȘTRI 33
Capitolul 2 – BĂIEȚII MARI NU PLÂNG 54
Capitolul 3 – JOCUL VINEI 71
Capitolul 4 – TRIȘÂND 97
Capitolul 5 – VRACI ȘI SPĂLĂTORI DE CREIERE 121
Capitolul 6 – JOCURILE PUTERII 148
Capitolul 7 – INSULTE ȘI INJURII 175
Capitolul 8 – O LUME A BĂRBAȚILOR 199
Capitolul 9 – CAZUL DEGETULUI LIPSĂ 230
Capitolul 10 – ÎN SIGURANȚĂ ȘI NEVĂTĂMAT 247
Capitolul 11 – SUMA PĂRȚILOR NOASTRE 268
Epilog 289
Note 295
Mulțumiri 301

Pentru comenzi şi informaţii, contactaţi:
GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări
Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, Bucureşti, cod poştal 010517
Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit
Str. Gării nr. 11, Mogoşoaia, jud. Ilfov
Tel.: 0758.053.416
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Tiparul executat la:
MONITORUL OFICIAL R.A.

© PixQueen

KERRY DAYNES

este psiholog criminalist consultant, cu o experiență vastă, de peste 20 de ani. Adesea îi este solicitată expertiza în cele mai importante investigații ale poliției, fiind totodată și consilier de încredere al guvernului britanic în cazurile care implică persoane cu grad crescut de periculozitate. Autoarea participă frecvent la dezbateri publice și dă interviuri pentru canalele de televiziune internaționale. Militează pentru necesitatea unor discuții mai aprofundate în ceea ce privește sănătatea mintală și este partener în cadrul Centrului Național pentru Violență Domestică și Talking2Minds.

UN STUDIU MAGISTRAL ÎN LUMEA UNUI PSIHOLOG CRIMINALIST

Cu onestitate, dar și cu un umor surprinzător, Kerry Daynes își poartă cititorii, ca într-o investigație, în neobișnuita lume a unui psiholog criminalist, povestind despre cazurile în care a fost implicată și despre pacienții care au jucat un rol fundamental în cariera sa.

Prin intermediul unor istorisiri cu tușe personale, autoarea oferă atât informații despre modurile în care sunt îngrijiți cei mai dificili criminali și despre statutul victimelor agresiunilor fizice și sexuale, cât și posibile explicații ce stau în spatele acțiunilor criminale ale agresorilor.

Cum arată o zi într-o închisoare de securitate maximă sau medie? Ce se întâmplă cu pacienții care simulează afecțiuni psihice? Și, mai ales, ce faci când – ca psiholog criminalist, *expertul* în cazuri de abuz – devii tu însăți victimă?

Acestea sunt doar câteva dintre întrebările pentru care volumul de față caută răspunsuri.

„În această fascinantă carte de memorii,
Kerry Daynes pătrunde în mintea psihopaților."
KATYA EDWARDS, *Daily Mail*

„Daynes ne oferă o perspectivă impresionantă asupra
psihicului criminalilor și asupra posibilelor tratamente cât mai eficiente.
Cartea ei este amuzantă, echilibrată și complet captivantă."
JAKE KERRIDGE, scriitor și critic

ISBN: 978-606-088-430-9
9 786060 884309
www.edituracorint.ro
CORINT BOOKS